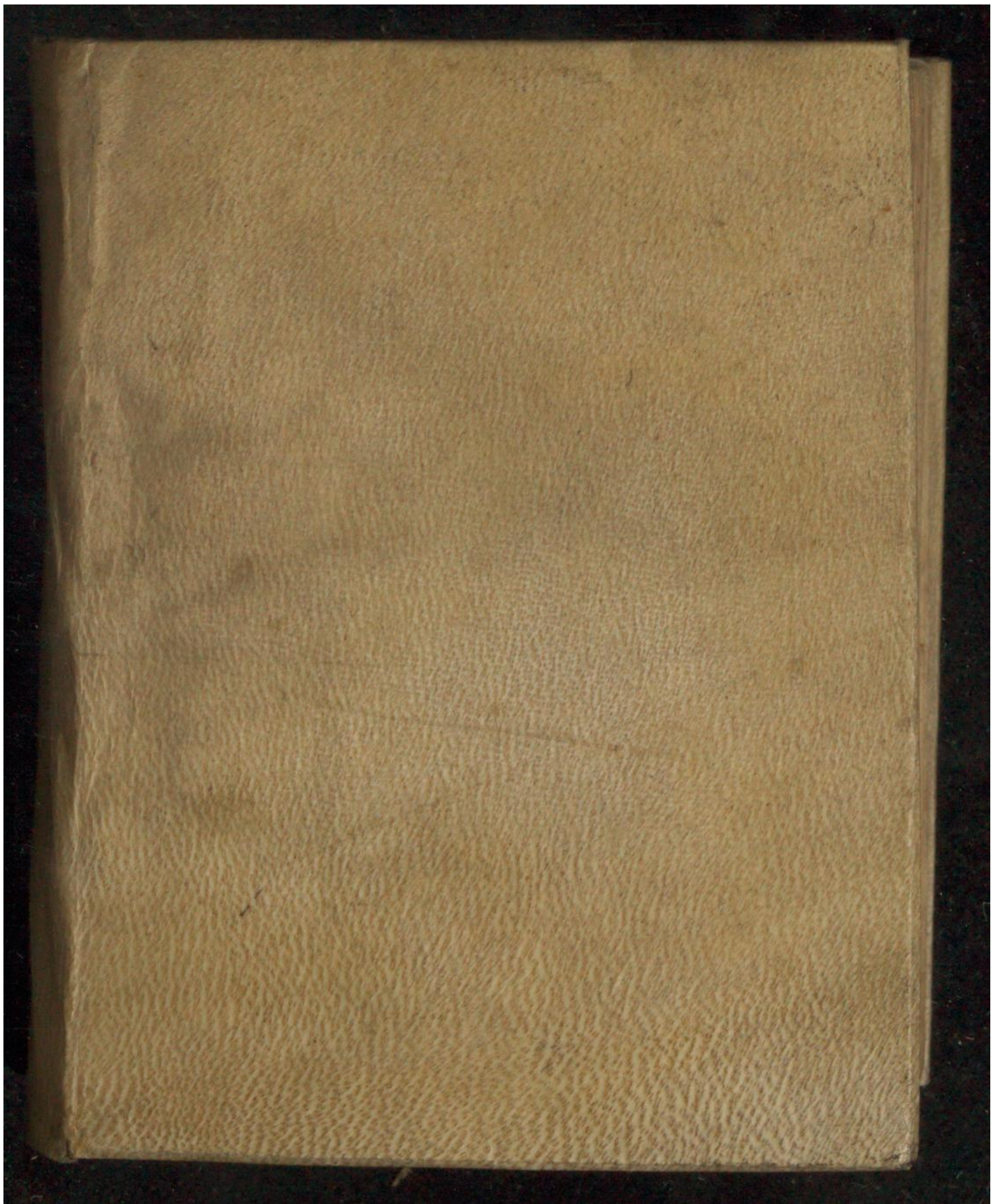
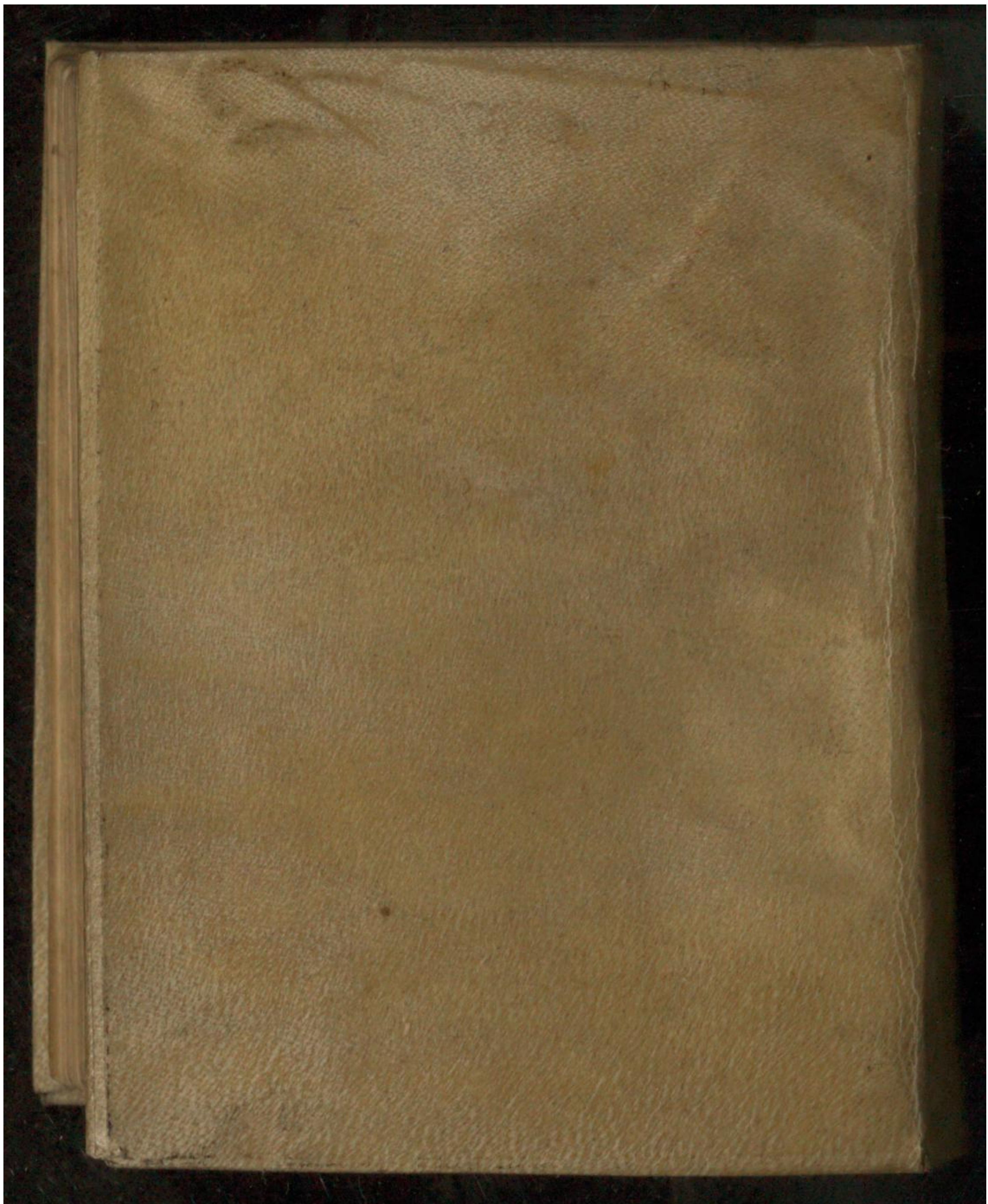

HIPPOCRATES

1556

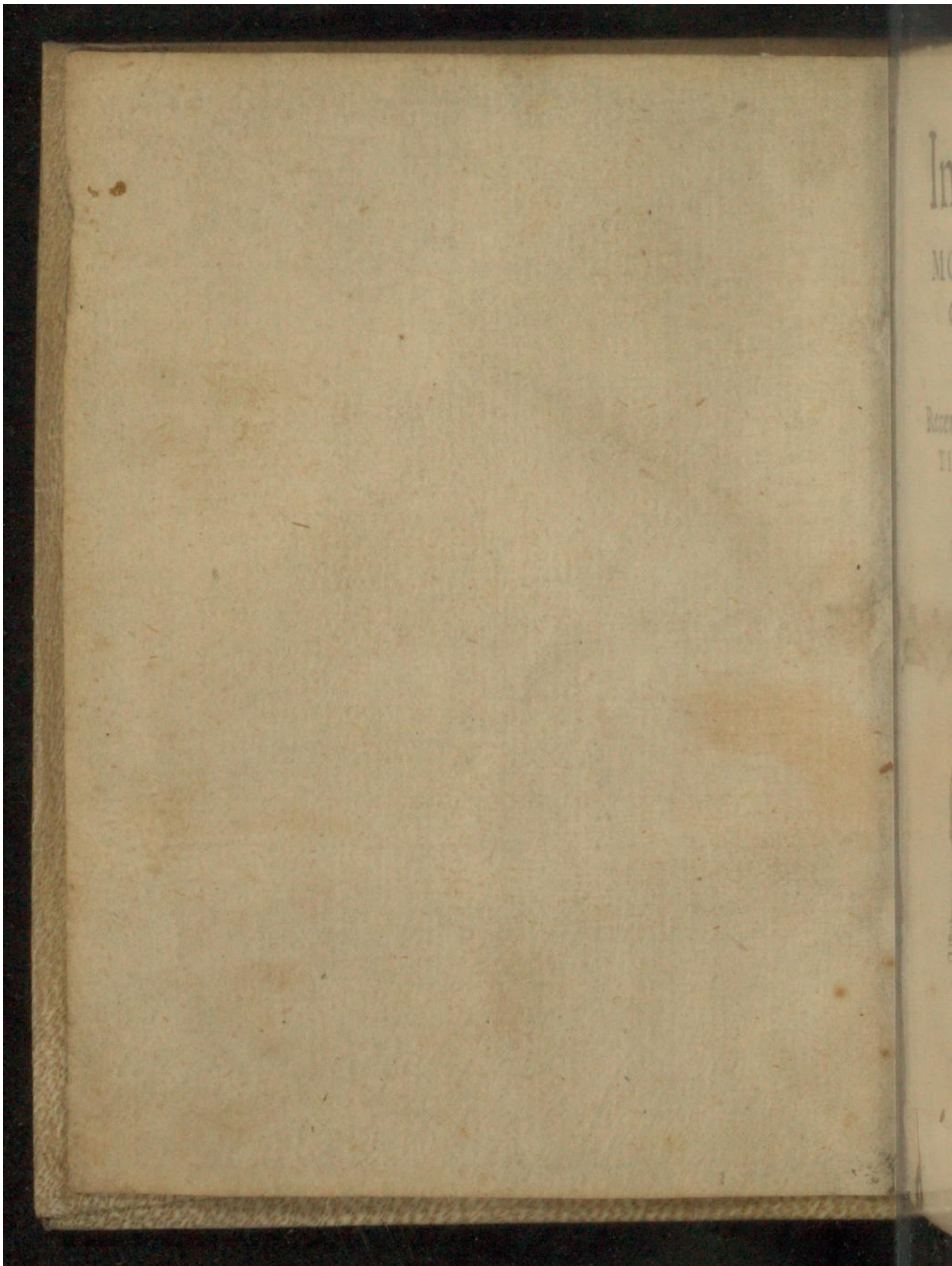

Lubrano, naples
120 lire
6 Sept. '28

GALENI

In Aphoris-

MOS HIPPOCRATIS
COMMENTARII
SEPTEM,

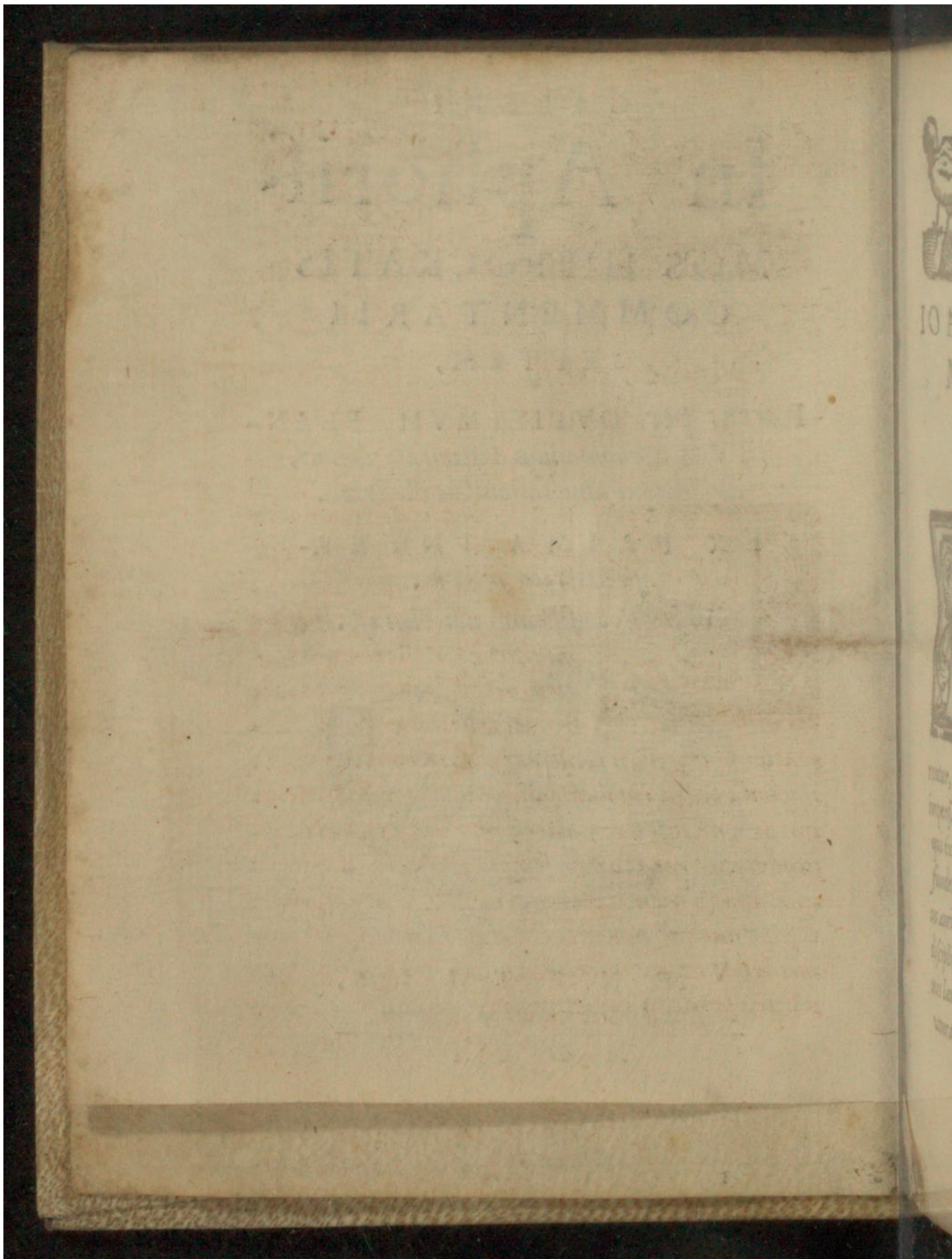
Recens per GVLIELMVM PLANTIVM Cenomanum Latinitate donati, eiusdémque annotationibus illustrati.

EX PRIMA INTERpretis recognitione.

Indexq; copiosissimus adiectus est.

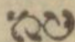

VENETIIS,
Apud Hieronymum Scotum.
M D LVI

IOANNI FERNELIO Medico eximio Gulielmus Plantius S.

TSI non ignorabam fore multos qui nostrum laborem frustra post tot interpretes susceptum esse, atque inutilem minimeq; necessarium ducerent, nec defuturos qui reprehenderent etiam & cauillarentur, ipseq; mihi conscius eram quam parum pro impensa opera emolumenti & laudis reportarent, qui ex vna lingua in alterã aliorum scripta transfunderent: mea tamen semper fuit ratio, atque ita in animum induxi meum, vt post primos artium et disciplinarum inuentores Græcos, ii mihi imprimis laude digni viderentur, qui meliore quadam natura præditi, disciplinisq; & philosophiæ studio

exculti, quæ a Græcis accepissent excolerent facerentq; meliora, aut ab illis excitati noua ipsi ad hominum vtilitatem conderent. Deinde eos etiam non parum de suis mereri crederem, qui peregrinarum linguarum cognitione instructi fideliter & pure quantumq; res ipsa pateretur latine veterum monumenta interpretarentur. Qui vero nec ipsi per se quicquam ad hominum aut tuendam aut excolendam vitam inuenirent, nec aliorum laboribus vti vellent sed aut contemnerent aut riderent, eos in illud genus quod est ab Hesiodo tertio loco positum hominum inertium nec vlla reipublicæ parte vtilium referendos esse putarem. Hæc tamen sola causa non fuit, quamobrem hoc maxime tempore græca latine reddenda susciperem, sed aliæ multæ & graues causæ ad id me impulerunt. Primum tacita quædam indignatio & dolor quod medicinæ parenti Hippocrati sua non constaret dignitas in eo præsertim opere, quod totius artis medicæ quoddam est veluti promptuarium, ipsius præcipua continens capita. Deinde diutius ferendum non videbatur quod quum multis Leoniceni versio suspecta merito ad hunc vsque diem esset habita, vtpote deprauata et corrupta multisq; locis parum fidelis, nullus tamen ex professo instaurandam, aut nouam condendam suscepisset, sed in suis scriptis

alii emendationes quasdam edidissent, alii enarrationes in aphorismos Hippocratis scribere professi, bonam commentationis partem consumpsissent in castiganda versione. Quos viros præstitisset, siquidem inemendabilis Leoniceni videbatur versio, nouam ipsos scribere: aut si instaurari poterat, suppletis quæ desyderabantur, & correctis quæ deprauata erant, eam interpolare & renouare multo fuisset melius. Ad has causas accedebat tertia, quod quidam enarrator quæ interpretis sunt errata, Galeno multis locis ascribat, non maleuolentia credo aliqua adductus (est enim quantum ex ipsius scriptis scire licet, probus vir, quiq; vbi nostram legerit interpretationem, palinodiam canere non recuset) sed interpretis infidelitate deceptus. Hæc fecerunt vt ad nouam aphorismorum Hipp. interpretationem accingeremur, in qua quid præstiterimus alios iudicare malumus quam hic pluribus prædicare. Fideliorem omnino & paulo latiniorem esse nullus meo quidem iudicio negauerit qui diligenter & beneuole legerit. Adnotationes etiam in locos obscuriores partim in margine adscripsimus addito minore asterisco, partim in libri finem reiecimus, quoties scilicet in margine maiusculus occurrit asteriscus. Fuisset hoc loco abs lectoribus erratorum quæ inter imprimendum admitti solent depre

canda venia, nisi Gulielmus Rouillius nobilis typographus, vt homo est publicæ vtilitatis studiosiss. nullis pepercisset sumptibus, vt quam humanitus fieri potest emendatissimum & nouis characteribus elegantissime conformatũ opus veniret in manus hominum. Tibi vero docte Ferneli hanc ingenii nostri fœturam nuncupare visum est, non q, ea aut ad nominis celebritatem egeas (es enim libris editis clarissimus) aut ad lectionem, qui Græce calles & Græca legere mauis: sed quia & ex ea ratione qua præceptori discipulus debet aliquid, & priuatim etiam aliis nominibus me tibi obligatum esse sciam: tum etiam si forte labor noster tibi probabitur, fructum ipsius amplissimum cepisse me putem. Vale.

GALENI IN APHORISMOS HIPPOCRATIS COMMENTARIVS PRIMVS,

GVLIELMO PLANTIO Cenomano, interprete.

I.

ITA *breuis, ars longa, occaſio uolucris, experientia periculoſa, iudicium difficile*. Nec uero *ſatis eſt, medicum ſuum feciſſe officiũ, niſi ſuum quoque ægrotus, ſuum aſtantes faciant, ſintq; externa rite comparata*.

QVOD hæc oratio siue vnus sit aphorismus siue duo, proœmium sit totius operis, pro confesso habetur apud omnes fere ipsius interpretes. Quid vero sibi Hippocrat. tali proœmio velit, dictu difficillimum est. forte id ipsum inueniemus, si singulas orationis partes prius considerauerimus. Quod itaque vitam dixerit breuem artis comparatione, constat inter omnes fere libri explicatores. Artem vero ipsam hac ratione arbitror longam putare, tum quia omnium fere operationum particularium occasionem habeat momentaneam, & ob id captu difficilem, vt nemo eam internoscat, nisi qui diu in hac fuerit exercitatus, tum vero quia ex duobus instrumentis ad artes inueniendas necessariis vnum, experientia scilicet, offensatrix sit & periculosa, alterum, per rationem iudicium haudquaquam facile existat, sed siquid aliud, maximam habeat difficultatem. Est volucris occasio, quia materia circa quam ars versatur, fluxa est. Corpus siquidem nostrum mutationibus est obnoxium, neque a causis externis tantum, sed etiam ab internis facile alteratur. Experientia vero periculosa, propter materiæ dignitatem, non ob eiusdem mutandæ facilitatem. hæc enim occasionis volubilitate momentanea continetur. Iudicium autem si quis (quæ mea est sententia) pro ratione accipiat, constat profecto

ipſam eſſe difficillimam, quum ad hanc vſque ætatem ambigua permanſerit: ſi uero, quo modo Empirici nonnulli, per iudicium intelligat de rei euentu iudicationem per experientiam, ſic quoque conſtat, eam maxime eſſe perplexam. Sed libri auctorem dogmaticum eſſe toto oſtenditur opere. Atque ita prior proœmii pars ad hunc locum terminatur. Secundam ſcribit, non quaſi pronunciet, ſed conſulat hoc modo, Nec vero ſatis eſt medicum ſuum feciſſe officium, niſi ſuum quoque ægrotus, ſuum aſtantes faciant, nihil adhæc rebus externis officientibus. quorum verborum vis eſt eiuſmodi, Si placet eorum quæ in hoc libro ſcribuntur explorare & examinare veritatem, non modo medicum ipſum oportet omnia rite gerere, ſed & ægrum & miniſtros, nec eſſe præterea quod de rebus externis queri poſsis. Prior itaque pars orationis hoc vnum ſummatim complectitur, vita breuis, ars longa. nam quæ ſequuntur reliqua artem longam eſſe demonſtrant. poſt quam ſecunda pars quoddam veluti conſilium continet, vel quoddam pactum cum iis faciendum qui librum lecturi ſunt, & de eo ſententiam laturi, quaſi ita diceret, paciſcor vobiſcum & ſpondeo quæ dicturus ſum omnia vera eſſe, modo nihil à medico, ægro, miniſtris, aut externis peccetur. Sed

quidnam ſibi vult, dum ſtatim initio libri breuem eſſe vitam ſcribit, ſi cum artis magnitudine confe- ratur? nam & hoc ipſum quærere ab initio propo- ſueramus. Sunt qui volunt id egiſſe Hippocratem *exhortandi hominum cauſa ad artem ſedulo exer- cendam.* Nonnulli *contra dehortandi gratia. Qui dam veluti eorum animos periclitandi & interno- ſcendi cauſa qui vel gnauiter vel ſecus in arte eſ- ſent verſaturi.* Alii *cenſent cauſam attuliſſe quam obrem oportuit ſcribere commentarios: quidam ad dunt, aphoriſticos. Sunt & qui hoc ſermone velint ipſum cauſas reddidiſſe, propter quas hæc ars ſit coniectatrix.* Alii *quot de cauſis contingat medicos fine ſuo fruſtrari.* Hi *igitur mihi (vt a poſtremis incipiam) nihil omnino ad rem dicere videntur. Quæ enim eſſe poſſet doctrina, aut digna* Hippocra te *ſententia, ſtatim initio operis docere, vel quod ars quædã coniectatrix ſit medicina, vel quod eius fruſtremur fine, ſiue id noſtra accidat ignorantia, ſiue artis magnitudine fiat?* Sed *vel verba illa,* Nec *ſolum medicum oportet ſuum feciſſe officium, niſi idem ab ægrotante quoque & miniſtris fiat, vna conſpirantibus rebus externis, contrarium omnino demonſtrãt.* Hæc *omnia ſcribere eum magis deceat, qui profiteatur omnia quæ continentur hoc libro ve ra eſſe, quã qui ob multas cauſas fateatur ſe propo-*

ſitum finem non attingere. neque.n.dixiſſet, Nec vero ſolum medicum oportet, ſed poſt illa verba, Vita breuis, ars longa, occaſio volucris, experientia periculoſa, iudicium difficile, ſtatim ſubiunxiſſet, Sed & medicus ipſe delinquit, & ægri et eorum miniſtri. Sed nec illi qui dicunt voluiſſe auocare a ſtudio medicinæ, quum diceret vitam breuem eſſe, artem longam, videntur conſentanea propoſito dicere. Nam extremæ eſſet dementiæ, conſcripta commentaria ſimul tradere poſteritati ad vitæ vtilitatem, ſimulq; initio ſtatim non a legendo ſolũ atque diſcendo quæ ſcripſeris dehortari, ſed ab arte vniuerſa cuius tute doctrinam profitearis, ab alienare. Qui vero voluiſſe aiunt, homines ad artem maiore ſtudio capeſſendam excitare (neque enim aliter longam ipſam, breui tempore totam perdiſci poſſe) ii etſi veri aliquid dicunt, mihi tamen videntur proœmium nec viri ſententia dignum, nec iis quæ ſcribuntur hoc libro ſatis congruens reddere. quemadmodũ & qui arbitrantur hoc genus ſermonis fuiſſe ab Hippo. vſurpatum eorum tentandi gratia qui ad artem accederent. Et ſi enim verum eſt quod a Platone quoque eſt traditum, hac maxime via periculum cuiuſque animi fieri qui artem quamlibet ſit percepturus, ſi magnam & difficilem eius perceptionem oſtenderimus, mutuis tamen id colloquiis

non per librum agi solet: cum eo quod præsenti commentationi congruere non videatur. Siquidē procemium debet iis quæ toto libro scribenda sunt, consentaneum esse. Nisi forte velit Hippo. omnium primos esse legendos aphorismos, atque ideo libri principio communem fecerit de vniuersa arte sermonem, quo ostendat non omnes pro arbitrio tam longam artem medicam posse discere, sed illos duntaxat quibus & ad discendum tempus abunde suppetat, & adsit ad eam rem apta idoneaque natura. Et vt omnino probabile appareat, hanc totius artis communem præfationem esse, non tamen protinus sunt reprehendendi, qui causam explicasse aiunt Hippocratem, cur commentari de re medica oporteat. Præmisit autem ei libro qui de Medici officina inscribitur, omnium quæ tota arte leguntur commune procemium, quemadmodum in eiusdem libri expositione demonstrauimus. Quicunque igitur vel cur genere docendi aphoristico vsus sit, vel omnino de re medica scribendum sibi esse duxerit, causam in procemio attulisse volunt, ii profecto mihi cæteris rectius sentire videntur. Nam & genus doctrine aphoristicū, * vtpote oēs rei ꝓprietates paucissimis verbis circunscribens, vtilissimum iis est qui breui longam artem docere volunt: & velle denque suas propterea cōmentationes literis man-

* Aphoristica doctrina veluti semina rūū medicinæ

dare, quia vita ſit breuis, ſi eam cum artis longitu dine conferas, ea demum mihi ratio ſcribendi iuſtiſſima eſſe uidetur. Nemo enim noſtrum queat eandem artem inchoare ſimul & abſoluere, ſed ſatis videri debet, ſi quæ multorum annorum ſpatio maiores inuenere, iis velut per manus acceptis poſteri addant aliquid, noſque ita aliquando artem abſoluamus. Nam vel propter horum alterum, uel vtrunque mihi videtur tali vſus eſſe procœmio, ac ſi ita ſcripſiſſet, Quandoquidem artis magnitudo vitam ſuperat humanam, adeo vt ab homine quantumuis diligenti ac induſtrio nequeat & inchoari & ad finem vſq; perduci, propterea operæprecium fuerit, quæ quiſque didicit, ea mandare literis, & eo ſcribendi genere poſteritati tradere quod rerum docendarum naturam omnem exacte et breuiter et aperte explicet. Longam porro artem eſſe oſtendunt verba ſequentia, Occaſio volucris, experientia periculoſa, iudiciũ difficile. quaſi ita diceret, ideo vita breuis, ars longa, quia & occaſio volucris et experientia periculoſa & iudicium difficile. Propterea enim etiam ars longa, quoniam occaſionem agendorũ habet admodum volucrem, hoc eſt anguſtiſſimam & vix temporis momento durãtem. Ad hec quum duo ſint inueniendorum remediorum inſtrumenta, ratio & experiẽtia, hæc periculoſa eſt, illa difficilis, quo-

niam non cuiuis innotescat. Atque singula hæc quã vera sint, facile paucis ostẽdere licet. Occasio enim volucris est, propter materiæ circa quam ars versatur, fluxum & inconstãtiam, puta corporis quod continenter fluit, & momento temporis mutatur. Experientia vero periculosa materiæ etiam dignitatis ratione. Neque enim lateres, lutum, ligna, lapides, tegulæ, coria artis medicæ sicuti aliarũ sunt materia: in quibus multifariam citra cuiusquam offensam licet quid possis experiri, & circa eã materiam ad theorematum meditationem & confirmationem versari. quod in lignis fabri lignarii faciunt, in coriis coriarii. Ligna n. et coriũ si male tractando labefactauerint, nullum inde cuiquam imminet periculum. In corpore autem humano ea tentare quæ non sunt experientia comprobata, periculo non vacat, quum temerariæ experientiæ finis sit totius animantis internecio. Quinetiam indicatio (quæ certe ipsa est ratio, quòd tanquam arbitra quædam de iis quæ gerenda sunt censeat & iudicet) difficilis & rara inuentu res est, minimeque vulgaris, vera certe quidem illa ratio. quod sectarum multitudo & opinionum diuersitas in arte medicinali facile ostendit neque enim si veritas esset inuentu facilis, tot ac tanti viri in ea quærenda occupati, in tam contrarias sectas fuissent vn-

quam dispertiti. Verùm *Empiricis nō videtur ratio dici iudicium, sed eorum quæ per experientiam inuenta sunt auxiliorum quidam delectus & diiudicatio.* Nam *vt verum fateamur, hæc difficilis quoque res est & rara inuentu, quum post multa remedia adhibita ægrotanti, quoddam ex iis in causa fuisse dicitur, vt melius peiusve habeat, vt si exempli causa is bene dormierit, deinde vnctus fuerit, postea emplastrum adhibitum, deinde clyster iniectus, vel sponte naturæ secuta fuerit alui deiectio, postquam comederit, & tales cibos sumpserit, & post hæc omnia senserit iuuamen aut nocumentum, non facile inquam dictu est, quodnam ex iis quæ circa eum sunt gesta, aut iuuerit, aut nocuerit.* His *igitur de causis omnibus iudicium perdifficile.* Iam *itaq; sermonem totum in pauca contrahamus,* Ars *longa est, si eam vnius hominis vita metiamur.* Quare *operæpretium est in posterorum gratiam libros scribere, compendiosos præsertim atque aphoristicos.* Nam *tale doctrinæ genus & ad ipsam primam disciplinam, & ad ea quæ didicerimus memoria retinenda, vel si forte exciderint, in memoriam reuocanda, longe est vtilissimum.* Astipula*tur his quod subiungit. postquam enim operi ipsi atque iis quæ toto opere dicerentur præfationem prætexuisset, conuenientem orationi clausulam addi-*

dit his verbis, Oportet autem non solùm se rebus ri-te administrandis sedulum præstare, sed & ægrotum et astantes, unà cum his consentientibus rebus externis. quasi ita diceret, Si quis scire velit quam vera sint ea quæ hoc libro scribuntur, is non solùm seipsum præstare debet diligentem rebus recte gerendis, nihilque quod ægro possit conducere præter mittere, sed & æger ipse parere medico debet, nec quicquam propriæ indulgere voluptati: ministri etiam idonei assideant oportet. adhæc probe sint res omnes externæ comparatæ. Nam per eas plerunque vel prognosim vel curationem vel utrãque interpellari atque impediri contingit. Externæ res sunt habitationes idoneæ, vel turbarum plenæ vel turba vacantes et tumultu: adhæc ea quæ nunciantur aut aguntur, iram, tristitiam aut alium quempiam affectum ægrotanti adferentia: similiter & quæ somnum noctu interrumpunt, quæ infinita possunt accidere. Si igitur, inquit, recte atque ordine se habuerint hæc omnia, nihil eorum quæ hoc libro scribuntur, falsum esse comperietur.

II.

IN *turbationibus alui & uomitionibus quæ sponte fiunt, si qualia oportet purgentur, confert & facile ferunt: Sin minus,*

nus, contra fit. Sic & uasorum depletio, si qualem fieri oportet, fiat, confert & facile ferunt: Sin minus, contra accidit. Proinde & regionis & temporis & aetatis & morborum habenda est ratio, pro quibus talia uacuari conueniat, necne.

NON De *quantitate vacuandorum* Hippocrati *sermo est, vt nonnulli sunt arbitrati, sed de sola qualitate: quod aperte indicat duo verba, qualia & qualem. Nam in iis quae sponte naturae fiunt vacuationibus dixit, si qualia oportet purgentur, confert & facile ferunt: in iis verò quae medici opera fiunt, dixit, Si qualis fieri debet, fiat vasorum depletio. Alioqui poterat dicere, si quantum oportet purgetur: & rursus, si quanta debet, vasorum fiat vacuatio.* Idem *etiam ostenditur per verbum purgari. Neque enim abs re est, quòd non dixerit, si qualia oportet vacuentur: sed si qualia oportet purgentur.* Est *enim purgatio, humorum qualitate molestorum vacuatio.* In *his itaque cùm multi errant interpretes, qui neque verba neque hominis mentem assequuntur, tum verò maxime peccant, quum vasorum depletionem nonnulli pro inedia, alii pro venae sectione accipiunt.* Omnem

ſiquidem vacuationem Hippocrates *ſolet ab euentu appellare vaſorum depletionem, quoniam in omnibus vacuationibus vaſa depleri contingat.* Eſt *igitur nunc ipſi ſermo de qualitate eorum quæ vacuantur.* Porrò *quemadmodum paßim adhortatur quæ recte à natura fiant, ea artis operibus imitari medicum, ſic nunc à ſpontinis vacuationibus ſuam exorſus eſt orationem:* In *quibus ſi qualia oportet purgentur (ea autem ſunt quæ corpus infeſtant) confert, & leuiter ferunt.* Nam *ſi aliorum quorundam fiat euacuatio, non eorum quæ corpora noſtra male habent, contrarium ſolet euenire.* Neque *enim confert, & grauiter ferunt ægrotantes.* Eodem *ſane modo ſiquam medicus moliatur humorum vacuationem, eorum fieri debet, qui corpora noſtra grauant, quemadmodum ipſe alibi iubet, vbi humorem duntaxat noxium, non pro eo alium conſulit vacuandum eſſe.* Si *itaque pituita redundet, hanc modis omnibus vacuare oportet.* Si *alterutra bilis infeſtet, abſtinendum à pituita, & infeſtans bilis vacuanda.* Sic *& humor ſanguineus in corpore modum ſi exceſſerit, ſanguinem vacuare oportet, vt & eius ſerum, ſi in corpore abundauerit.* At *verò ex humoribus qui redundet, ex colore licet coniectare, præter quam quum in corpus altum quidam ſe receperunt.* Color *enim in cu*

Medicus imitator naturæ.

te similis efflorescit humoribus contentis, nisi intro refluxerint. Atque in iis maximê qui intrò recesserunt, nec æquabiliter sunt per totum corpus diffusi, spectandum tempus est, & regio, & ætas, & morbi in quibus conueniat necne huius aut illius humoris vacuationem suscipere. Quanquam enim habet humor quisque in corpore abundans propria indicia, de quibus infrà dicturi sumus: ad maiorem tamen rei cognitionem tum pars anni præsens, tum regio in qua degunt ægrotantes, tum ipsorum ætas, tum denique morbi species consideranda. Sint, exempli causa, flauæ bilis in corpore redundantis indicia, vnà cum iis videndum an tempus sit æstiuum, an locus calidus, an æger ætate florente. Eadem de pituita quoque ineunda est ratio, an hyems adsit, an regio frigida, an homo senex. Præter hæc omnia ipsam morbi speciem consyderare oportet, vt quòd tertiana (si ita sors tulit) à flaua bile fiat modum excedente, quartana ab atra, quotidiana à pituita, cancer ab atra, bile, erysipelas à flaua, atque eodem modo singula aliorum morborum genera. Si enim hæc omnia distinxerimus, cum maiore & certiore animi fiducia ad noxii humoris vacuationem accedemus. Interpretes porrò illi alienißima à proposito loquuntur, qui Hippocra. de sola inedia quæ in febribus

imperatur verba facere arbitrantur, quum tamen febrium nominatim non meminerit, sed de omnibus generatim habeatur sermo quæ sunt præter naturam, quorum nos docet indicationes, ad quas respicientes non quantitatem sed qualitatem vacuationis inueniamus. Nam *de quantitate proximo aphorismo disserit. Quo autem morbi tempore aggredienda sit vacuatio, & quo modo facienda, in aliis sequentibus aphorismis explicabitur. Quare in præsentia de iis dicere non habeo necesse. Sic enim nostra doctrina nemo euaderet prudentior, & nostræ commentationes ad immensam minimeque necessariam prolixitatem deuenirent.*

III.

ATHLETARVM *plenior corporis habitus, si ad summum sit plenitudinis gradum perductus, lubricus est. neque enim eodem permanere aut consistere potest: quum uero non consistat, nec iam possit in melius proficere, superest ut recidat in deterius. Quamobrem plenior illa corporis habitudo haud cunctanter est soluenda, quo corpus nouæ nutricationis*

initium capiat. Non tamen usque eo uacuando pergi uelim, ut uasa in se penitus considant, hoc enim tutum non est: sed quatenus natura feret, eo usque progredi oportet. Sic & extremæ uacuationes periculosæ: contraq; repletiones extremæ si fuerint, similiter periculosæ.

Præcedentem aphorismum fuisse de vacuandorum qualitate ostendimus. In hoc autẽ & sequentibus de eorumdem humorum quantitate agit, ab immodica repletione & euacuatione sumpto initio, atque in hoc similiter ac superiore aphorismo quodam proposito exemplo, ad quod tanquam normam (qui ipsi faciendi mos est) orationem dirigat. id autem ipsi est Gymnastica εὐεξία. *qualis eorum est qui per totam vitam in gymnasticis exercitiis versati, nullum aliud studium habuere quàm vt alios supplantarent & deiicerent, quales sunt Athletæ. nam quæ absolutè* εὐεξία *nominatur (qualem habitudinem complures agricolæ habent humo fodienda, metendisque segetibus, & aliis ruralibus laboribus exercitati) ea ad immodicam repletionem non pertinet. Athletarum autem plenior ille habitus in hanc non leuem reprehensionem in-*

Cõsueuit hippo. exẽplo p-posito rẽ quã docere vult ostendere, q; euidẽtiss. fit eiusmodi probatio.

currit, quod ipsi carnis molem corpori adiicere, & proinde humorum quoque cumulare copiam studeant. Hi enim apparatus quidam sunt ad totius corporis nutritionem, qui nisi ipsi præsto adsint, fieri non potest vt corpora in tumorem attollantur immodicum. quo fit, vt necessario eiusmodi sit corporis affectio periculosa. quum enim vasa cibo ac potu fuerint supra modum repleta, periculum est ne aut ipsa rumpantur, aut calor ipse natiuus suffocetur atque extinguatur. quod iam Athletis quibusdam vsu venit, qui ad summam corporis plenitudinem perducti, derepente sunt mortui. Verum quæ ad naturæ functiones vtilis est habitudo & εὐεξία*, imminens nullum eiusmodi habet periculum, quia nunquàm ad extremam venit repletionem, quare nec eam soluere oportet, sicuti Athleticam quum ad extremum peruenerit. hanc enim soluere oportet haud cunctantes, sed anteuertẽtes solutione periculũ. Quamobrẽ vero ipsam soluere oporteat, ipse his verbis causam attulit, neque.n.eodem permanere, aut cõsistere potest. Quum.n. semper natura coctionem alimenti, distributionem, in sanguinẽ mutationẽ, adiectionẽ agglutinationẽ & aßimilationem moliatur, quãdo nihil adiici potest solidis corporis partibus, & refertæ venæ non habent iam quo distributum alimentum recipiant, tum neces-*

Calor multitudine subito obruitur & strãgulatur, aut paulatĩ conta

sariò periculum adfertur ne aut vas aliquod rumpatur, aut suffocato calore natiuo mors sequatur & repentina. Vt igitur in corpore alteri sit nutricationi locus, pleniorem illam habitudinem oportet sine mora soluere. quæ nimirum eius solutio per euacuationem fieri debet. sed cautio adhibenda ne vacuando vltra modum progrediamur. Immodica nanque vacuatio non minus quàm immoderata repletio periculosa. Quantum autem vacuare oporteat non humor abundans modò, sed & natura, id est vires indicabunt eius vnde est vacuandum. Alii enim aliis minus magìsue ferunt vacuationes. Atque hæc ipsi de Athletica euexia sunt dicta: quæ ipsa per se vtilia sunt iis qui genus vitæ Athletarum sequi volunt, medicis verò sunt velut exemplum rei quam sequenti oratione decet. Inquit enim, Similiter et euacuationes quæ ad extremum sunt perductæ. periculosæ: & contrà virium & corporis reparationes & recreationes si extremæ fuerint, parum tutæ: toto eo sermone nihil aliud nos docere volens, quàm quòd nec vacuare nec replere præter modum oporteat. Cui rei documento esse potest Athletarum euexia, quæ alioqui ipsa nihil habens quod queri possis (nam & probis abundant humoribus Gymnastæ & virium robore valent) hoc solum malum habet maximum, quòd

bescit & emoritur, aut aeris cõmunione priuatus suffocatur. Vnde indicatio petatur humoris vacuãdi.

ad extremam venerit repletionem. Quapropter breui eam ſoluere expedit. Et *rurſum quemadmodum qui tali ſunt habitudine præditi, ad extremam non ſunt vacuationem perducendi, ſic nec qui alia quauis vacuatione egent, ſunt præter modum vacuandi.* Et *vt in vniuerſum præcipiatur, ægrotantis vires ſpectare & ſolerti coniectura æſtimare oportet, & quoad ſuſtinere necdum fatiſcere videbuntur, omne ſtudium & operam conferre ad exuberantis humoris vacuationem.* At *ſi deficere ſentias, etiam ſi reſtet ſuperflui aliquid, vacuatione ea ſuperſedere debes.* Iam *verò illud, contràque repletiones & refectiones corporum ſi ad extremum peruenerint periculoſæ, ſi quis ad exemplum paulò ſuprà de* Athletis *poſitum referat tanquam ei reddi iungique debeat, ne imperfecta & membro vno defecta oratio eſſe videatur, id de extrema repletione dici videbitur, quam iubeat vitari, nec adeò vſque refici corpora vt ad extremam veniant repletionem. Si verò ad dicendi formam diligentius attenderis, vt ex interpretibus quidam fecerunt, de eadem re bis ipſum locutum aliter atque aliter fuiſſe ſuſpicabere. vt quum diceret, ſic & vacuationes quæ ad extremum peruenerunt, periculoſæ, ibi ſolùm præcipere, fugiendas eſſe immodicas euacuationes, quoniam admo-*

dum sint periculosæ: Quum vero vt consequens adderet, Et rursus corporum refectiones si extremæ fuerint, parum tutæ, tum interdicere immoderatas vacuationes, quoniam & refectiones sequentes haudquaquam securæ existãt, quia natura nimia vacuatione imbecillior facta, iam non posšit alimentum probe coquere, distribuere & asšimilare. Verùm si quis ita accipiat, altera doctrinæ pars de extrema scilicet repletione omninò prætermittenda erit, & exemplum de gymnactica habitudiue frustra fuerit allatum. Quum vel particula, rursum seu contrà orationi addita sententiam nostram indicare videtur, quum diceret, Et rursus seu Contraq; refectiones corporum si in extremo sint, periculosæ. Quasi enim de re alia loqueretur, sic orationem extulit, Contràque.

IIII.

VICTVS *tenuis & exquisitus in morbis quidem longis semper, in acutis uero ubi non conuenit, parum tutus.* Rur*sumq; uictus qui ad extremam peruenerit tenuitatem, molestus.* Siquidem *quæ ad summam plenitudinem perductæ sunt repletiones, molestæ.*

Quum superiore Aphorismo generatim de omnĩ immodica repletione & vacuatione sit locutus, in hoc de ægrotantium victu disserit, iubens in morbis quidem longis semper victum vitandum esse tenuem, in acutis vero non semper. Ex iis siquidem complures tenui, quosdam etiam summe tenui victu indigere videmus. fuerit autem summe tenuis victus, quum sola se inedia aut melicrato ægrotantes tolerant ad crisim vsque: tenuis vero, quum paucis aut parum nutrientibus cibariis se sustentant, qualis est ptissanæ succus. Victus porrò tenuitatis finis esse debet virium imminutio. harum siquidem tuendarum gratia alimus ægrotantes. In sanis itaque corporibus seruandum semper est naturæ robur, aut augendum alimentis, non frangendum. Ac vires quidem auget cibus plenior, tuetur & conseruat moderatus, quem symmetrũ Græci vocant. imminuit tenuis. Hunc igitur secunda valetudine semper fugere oportet. At reliquorum alterutro, siue is sit plenior, siue reficiendis tuendisque viribus proportione respondeat, vti conueniet, prout præsens status postulare videbitur. In ægrotantibus autem raro fit, vt vires quàm inuenerimus maiores reddamus: sed fere semper operam damus, vt in longis quidem morbis easdem retineamus ac tueamur. In acutis verò modice im

minutas conseruemus. nã si in iis semper vel quales accepimus seruare, vel etiam augere studuerimus, morbũ proculdubio augebimus. Cæterũ qui nã sint acuti morbi, qui victum requirant summe tenuissimum, & qui tenuissimum quidem sed non summe, & qui tenuem eo libro qui de victus ratione quæ morbis acutis debeatur, vel vt nonnullis placet, de ptissana inscribitur, pluribus docuit Hipp. & ipsi nostris in eundem librum commentariis vt tota ea res & planior & absolutior esset perfecimus. nunc itaque satis sit monuisse in morbis omnibus quibus intra primam tetrada plenus morbi impetus & iudicatio sit futura, modo natura robusta sit, in perpetua inedia ægrotum esse continendum: qui victus est longe tenuissimus. In quibus autem crisis primam hebdomada non sit superatura, valida existente natura, solo vtendum esse melicrato, quæ viuendi ratio fuerit tenuissima, non tamen summe. Si vero non satis fidimus viribus, ptissanæ succo vtemur: & hæc quoque victus ratio tenuis meritò appelletur. quemadmodum & quæ ordeacea ptissana constat, non iam propriæ tenuis, nisi omnino pauca sumatur dici potest, non tamen propterea iam plena fuerit, qualis quæ ouis & alica & piscibus & id genus aliis cibariis perficitur. Quod igitur in mentione morborum acutorum ad-

didit, vbi non conueniat, id propter morbos peracutos factum est. ipse enim de iis dicet, vbi morbus est peracutus, protinus sæuissimi affligunt dolores & victu summe tenuißimo est vtendum.

V.

IN *tenui uictu peccant ægroti, quo fit ut magis lædantur. Siquidem quoduis peccatum grauius hic quam in paulo pleniore uictu solet esse, Eadem de causa sanis etiam ualde tenuis, statuaque & exquisita uictus ratio parum tuta, quia errata grauius ferunt. Quare tenuis exactusque uictus paulo pleniore existit maxima ex parte periculosior.*

Statutaq

HVIVS *Aphorismi initium etiam aliter scriptum inuenitur, hoc fere modo,* Intenui *victu duo plerunque ab ægrotis peccantur, vnde fit vt magis lædantur. atque plerisque hoc initium altero magis placet, per id sibi voluisse* Hippocratem *arbitrantibus, quia in tenui victu bifariam peccetur ab ægrotis, propterea eos magis offendi. nam & quia a medicis tenuis imperatus est victus, clàm ipsis cogi eos cibū capessere, indeque accidere vt magis capiant detrimentum, quam si tali victu vsi*

non fuissent. Deinde etiam quòd debilitatis iam & laborantibus propter superiorem cibi indigentiam viribus, plus cibi capiant, sic quoque ab ipsis peccati grauiter. Mihi tamen melior videtur superior lectio, vtpote quæ & hanc complectatur, & generaliorem efficiat orationem, de omni scilicet errato intelligendam, siue id volentibus ægrotis, siue nolentibus accidat, vt talis sit orationis sententia, Quodcunque peccatum fuerit eorum qui ita tenui victu vtuntur, id tum propter vires per talem diætam debilitatas, tum propter insolentem in eam mutationem, grauius esse solere: suffragantur huic lectioni ea quæ de sanis sunt dicta, in quibus tenuem diætam parum tutam esse confirmat, quia errata grauius ferant, non quod propter eiusdem tenuitatem delinquere cogantur. Quæ sequuntur in aphorismo sunt manifesta.

VI.

AD extremos morbos extrema exquisite comparata remedia, optima.

MORBOS extremos appellauit maximos, vltra quos alii non sint. itaque in iis iubet vniuersam curationem adhiberi exquisitissimam, & victum nimirum tenuissimum. Eiusmodi autem fuerint omnino morbi peracuti. Propterea tanquam

huius clausulam sequentem subdit aphorismum.

VII.

QVVM *itaque morbus peracutus est, extremos protinus labores habet, summeq; tenuissimo uictu est utendum: Quum uerò non est, sed pleniorem uictum licet exhibere, tãtum de extrema uictus tenuis ratione remittendum, quanto extremis morbus fuerit remissior.*

Quemadmodum morbos extremos appellauit maximos, ita in præsentia labores extremos maximos vocat, per labores intelligens aut concitationes morborum seu irritationes, aut oĩa absolute sympto mata. morbus siquidẽ peracutus primis statim diebus motiones cõcitatas, quas paroxysmos Græci appellant, & omnia absolute symptomata habet maxima. In *eos siquidẽ morbi vigor incidit, qui aliud quicquam non est quam morbi maximum symptoma. atqui peracutus morbus is fuerit, qui statim adultus viget. per statim autem intelligendum, circiter primos quatuor dies, aut paulo post.* Hoc *igitur nomine conuenit summe tenuem victum præscribere, siquidem morbis vigentibus ægroti tenuis-*

ſime ſunt habendi, vt ipſe libro de ratione victus in morbis acutis, & hoc ipſo aphoriſmo docuit. at morbi peracuti vigor primis ſtatim diebus conſiſtere ſolet. Optima autem ratione fieri vt vigentibus morbis tenuiſsimus imperetur victus, alibi nos multis demonſtrauimus. In præſentia ſatis ſit monuiſſe hoc tantum, Si propter inflammationes, aut febres quæ ſemper comitantur morbos acutos, cibi vereatur aliquis præbere pluſculum, in vigore certe morbi hoc facere multo magis verebitur. Tum enim maximæ ſunt inflammationes, quas ipſe in libro de ratione victus in morbis acutis phlegmaſias appellabat, ſiue eo nomine proprie appellatas phlegmonas intelligi velis, ſiue vna febres quoque complectaris ſecundum veterem nominis acceptionem. Adhæc præſtat naturam ſinere coctioni morbi vacare per eius vigorem, quàm inde eam ad cibum modo ſumptum mitigandum conficiendumque abſtrahere. His igitur de cauſis, morborum certe durãte vigore, tenuiſsime ægrotum alere oportet. Hoc poſito, hinc iam in aliis morbis qui poſterius ſuæ naturæ perfectionem & vigorem ſunt aſſecuturi, longe tenuisſimum ſtatim ab initio victum imperare non licet. ſic enim prius homo morietur, quam ad vigorẽ morbus perueniat. At in quibus primo quoque tempore, id eſt primis quatuor diebus vigor eſt

futurus, in iis summe tenuissimo victu vti poßis, modo vires vel meram inediam, vel solius melicrati sorbitionem, vel ptissanæ cremoris omnino exiguum ferre possint. Eiusmodi siquidem est victus ratio tenuissima: quæ vero hac minus est tenuis, quam pleniorem ipse appellauit, eorum morborum qui posterius sunt, ad summum sui incrementum peruenturi est propria, in quibus tantum de tenuitate victus remittendum esse dicit, quanto ab extremis id est à vigore morbus absuerit longius. qui vigor prope si adsit, paulo plenius, quàm si iam adesset, alere oportebit: si vero longius absit, plenius tanto alendum erit. Denique quanto tardius citiusve idque paulò multove fore vigorem sperabimus, tanto plus minùsve victus formam immutabimus.

VIII.

QVVM *morbi uis est maxima, tum uel tenuissimo uictu est utendum.*

ET *hic aphoris. pars Hip. est artis diæteticæ, sic Græcis dictæ quòd debitum ægrotis victum præscribat. qui quidem à quibusdam per se scribitur, vt habet paulo suprà posita dictio: ab aliis superiori annectitur aphorismo, quo loco ab ipsis scriptus inuenitur. nos autem vtrobi scriptus inueniatur vnã eandémque præscribendi victus rationem docet, bono præcipiente Sene per morbi vigorem tenuissimo*

vtendum

vtendum esse victu, idq; nimirum tum propter sym ptomatum magnitudinē, tum morbi concoctionem. neque enim ad alteram nouam coctionem abstrahe re oportet, vehementer in humorum morbidorum coctione per id temporis occupatam, & quamprimum nisi impediatur, superaturam. Sic enim demonstrauimus in commentariis de Crisibus: quo opere nobis tota de iis morbis consumpta est oratio, in quibus diæta omnino et curatione nitimur et con fidimus, quales sunt in quibus vigorem remissio ex cipit. nam in quibus vigorem mors sequitur, sola ar tis præsagiendi parte vtimur, scilicet id quod futurum est prædicentes, ne rei euentus nobis postea imputetur. Vna igitur hæc tibi erit ad victus formam constituendam ex temporibus morbi sumpta indica tio: altera ab ægrotantis viribus sumetur, de qua sequenti agit aphorismo.

ὁ παλαιός et ætatis & eruditionis progatiua Hipp. intellĩgitur.

IX.

SED & ex ægroto coniecturam facere oportet, an is cum præscripto uictu perstet ad morbi usque uigorē, anue prius deficiat, imparq; cū tali uictu succumbat, quàm cedat morbus & obtundatur.

QVVM superiore aphorismo tantum de extremo victu tenui remittendum esse iussisset, quanto tempore morbus vigore ipso esset remissior, nunc al

teram hoc loco addit indicationem, vt certius nos et perfectius quantum de extrema victus tenuitate recedendum ſit percipiamus. ea autem indicatio ab ægrotantis viribus ſumitur, quarum gratia alere licet: neque enim morbi ipſius cauſa. Nam quum eius ea fuerit naturæ firmitas & robur, vt ſpes ſit toto eo tempore quod ad vigorem intercedit poſſe ſuſtinere cum tali victus forma, tum exacte quãtum concedendum ſit tenebimus. Si vero imbecillior appareat, aliquid adiiciendum ad ſuperiorem victum, & tanto alendum plenius, quantum virium imbecillitas ſuadere videbitur. Ea ſiquidem de cauſa interdum in ipſo etiam morbi vigore alere cogimur, quum ſcilicet tale ſymptoma ſuperuenerit, quod vires reſoluat. Atque hæc oratio pars eius eſt vniuerſæ quæ de victus ratione pcipit. Quòd ſiquis ex oĩbus, præſenti. ſ. aphor. et eo qui pceſſit et qui ſequitur vnũ faciat, is nõ male agat. Ego vero qua po tui facilitate diuiſos particulatim explicare malui.

X.

QVIBVS *itaque uigor ſtatim futurus eſt, tenuiter ſtatim habere oportet: quibus autẽ poſterius, & in ipſo uigoris tempore, & paulò ſub ipſum cibus adimendus: Antea uero plenius alendũ, ut ægrotus perferre queat.*

EANDEM *quoque sententiā habet hæc oratio, sed generalius elata est quam superior. Supra enim in morbis peracutis dicebat protinus tenuissimo victu esse vtendum. In hac vero de omnibus absolute pronunciat morbis quorum statim futurus est vigor. id est non ita multo post primū insultum morbi, alendum esse tenuiter. Quæ sequuntur sunt manifesta eandem indicantia sententiam.*

XI.

IN *ipsis tamen exacerbationibus cibum adimere oportet, nam præbere noxium. Et cum per circuitus redeunt morbi, in ipsis accessionibus abstinendum.*

VNIVERSAM *præscribendi victus formam & rationem in vnoquoque morbo ex duabus indicationibus ineundam esse præcepit, morbi scilicet totius futuro vigore, & ægrotantis viribus. Nunc in hac oratione quo modo etiam sigillatim cibum dare conueniat docet, concitatiores morbi motus (paroxysmos Græci appellant) sine cibo habendos esse iubens. Sed euidentius id lib. de ratione victus in morbis acutis dixit, nimirum ne quum iam adsunt paroxysmi, aut iamiam sunt adfuturi, cibū præbeamus: sed quum inclinantur ac desinunt.*

XII.

MORBI *uerò ipsi, & anni tempo=*

ra, & periodorum inter se proportionis obseruatio, siue eæ quotidie, siue alternis, siue maiore interuallo fiant, paroxysmos et statũ morborũ indicabunt. Sed et ex iis quæ postea apparẽt, indicia sumũtur, uelut in pleuritide sputũ si statim initio appareat, breuẽ fore denunciat, si uero posterius conspiciatur, longam. Quinetiam urinæ, alui fæces, sudores & iudicatu faciles aut difficiles, et breues aut lõgos morbos fore, quum superueniunt, demonstrant.

SI quæ supra de victus ratione dixit recordemur, in quem vsum ista nunc dicat, manifestũ euadet. erant autem eiusmodi. Vniuersæ diætæ instituendæ formam ad duos referebat scopos, ægrotis videlicet virtutem & morbi statum seu vigorem. Nam an morbus sit peracutus aut acutus aut diuturnus futurus, & quo maxime tempore vigorem assequi debeat, si quis consyderet, is proprie conditionem morbi & statum spectare dicetur. Singillatim vero & particulatim præbendi cibi occasionem ex singulis captabat accessionibus. Quũ igitur ad recte et perfecte victum instituendũ et ordinandum tria sint quæ spectari debent, vires primũ ægrotãtis, deinde morbi status, postremo singulæ accessiones, ex

morbi τια-τασ-τα-σις.

iis primo statim ad ægrotũ aditu medicus vires de pulsu & aliis signis quæ ipse in prognosticis explicauit, deprehendere potest. Vnde nullus viriũ magnitudinem negauit teneri posse, sed si minus possumus exacte earum mensurã inuenire, at coniectura certe artificiosa proxime accedere posse, nemo non fatebitur. Conditionem verò morbi qualis sit futura, & singulas accessiones medicis compluribus visum est dignosci non posse, non tamen Hippocrati. Sed in iis, vt & in aliis exacte sæpe, propeq; dixerim scientia certa, sæpe etiam coniecturis, sed non citra artẽ factis a veritate non longe absuimus, sed prope atque etiã proxime accessimus, futurum vigorem, & quales accessionum futuræ essent inter se vicissitudines prouidentes. Verũ hæc latius tum in prognostico, tum libris Epidemiωn docuit. et nos Senis verba in primum librũ de crisibus transcripta iuxta eius sententiã explanauimus. & quo maxime modo futurus vigor prouideri queat, ostendimus, nũc vero quicquid ea de re breuiter dici potuit, summatim cõprehensum est ab Hip. id quod & ipsi sumus quam fieri poterit breuissime declaraturi. Si cui vero diligentius hæc omnia discendi incessit cupiditas, is se ad ea quæ de crisibus scripsimus conferat. Morbi igitur ipsi tum quam inter se proportionem seruaturæ sint accessiones, tum suam ipsorum conditionem & speciem indicabunt. exempli gratia inter febres quæ intermittunt tertianam celerẽ obtinere indica

Morbi ipsi.

tionem, longam vero esse quotidianam, eaq́; longiorem quartanam. Inter continuas autem, ardentes (quas τιαυσώδεις appellant Græci) acutas esse, fumantes vero cum incensi humoris copia, quas iidem τυφώδεις dicunt his diuturniores esse, & inter has medias esse semitertianas. quas omnes febres quo modo quis vel primo statim insultu noscitare possit, ipsi secundo de crisibus copiosissime dissernimus. Quare minime necessarium esse duximus, quæ in aliis locis prius recte nobis sunt dicta huc transferre, ne sæpius eadem inculcandi studio diuersis locis videamur dicere voluisse, sed solum in memoriam redigere oportet, si initio tertiana simul vt inuasit agnosci queat, ex ea ipsa licere sumere, tum citam eius fore crisim, tum etiam accessiones tertio quoque die redituras; atq́; hoc ipsum est quod ab Hippocra. dicitur, accessiones, et statum morborum indicabunt morbi ipsi. nam & nos sæpe quartanarum initia primo statim die quum cognouissemus, nihil iam accessionis alterationem morati, protinus ab initio victus modum constituimus qui morbo deberetur plurimo post tempore ad vigorem suiq́; summum incrementum peruenturo. Sic in quotidiana & tertiana fecimus, pro cuiusque proprio & statuto vigoris tempore conuenientem victus formam imperantes. Et vt in febribus, sic in aliis quoque morbis se res habet. Pleuritis.n. et peripneumonia et phrenitis acuti sunt morbi: synanche, quã

Τυφώνη ἐκ τοῦ ἀναθυμιάσεως συστροφή, πρὶν ἐκπυρωθῆναι.

anginam vocant, & cynanche & cholera & tetanus, peracuti. Hydrops vero & melancholia & empyema & tabes, phthoe Græcis dicta, affectiones sunt diuturnæ. Ac pleuritidi quidē & phrenitidi tertio fere quoque die fiunt paroxysmi. iis vero qui vētre male affecto & hepate morbi cōmittuntur, item emphyemati & tabi quotidie magisq; sub noctem. Splenicis vero & omnino melācholicis quarto quoque die. Quod deinde additū est, & anni tēpora, ad ea qua sunt de morbis dicta referri debet. Nam & morbi naturā & paroxysmos anni tēpora vna cū morbo possunt indicare. neque.n. solū scire quartanā eo die inuasisse, satis fuerit ad victus formā rationemq; ab initio aduersus morbū diuturnum prouidendam ac constituendam, sed hieméne etiam an vere, æstate an autumno febris inceperit simul considerare oportet, Aestiuæ siquidem quartanæ magnam partem breues, autumnales longæ, præsertim si ad hyemem pertineant, solent esse, vt ipsemet postea nobis est traditurus. Quinetiā tertiana licet ipsa sit alioqui celeris iudicationis, æstate tamen celerius multo quam hyeme iudicari solet. Singulisq; adeo aliis morbis celeritatē æstas, tarditatē hyemis addere solet. Paroxysmi etiam in totum fere dixerim tertio per æstatem quoque die, quarto per autumnum, per hyemem singulis diebus aut noctibus fieri consueuere. Porro autem vt in partibus anni, sic in tēperamentis similiter se res habet. De quibus

Anni tpa.

Hippocrates ipse quum sæpe disseruisset, hic quicquam dicere noluit, nostræ permittens prudentiæ ex vno recordari reliqua. nam quæ tempestas æstiua, eadem quoque corporis ægrotantis temperatio si ea natura calidior extiterit & siccior, eadem ætas si integra & adulta fuerit, eadem denique locus indicabit si calidus sit & siccus. Institutum *etiam vitæ et consuetudo & aeris nos circunstantis præsens status eadem si similiter habeant indicabũt. de quibus ipse postea.* Similiter *quæcunque de tempestate autumnali indicia ad morbi statum prouidendum & accessionum iterationem sumebantur, eadẽ etiã ab ægrotantis ætate, natura seu tẽperatione, vite genere, consuetudine, & regione vbi ægrotat et præsenti cœli statu sumere possumus.* Ex *iis igitur constat nos & morbi statum conditionemve, & accessiones cognoscere posse. vt per statũ, vtrum peracutus morbus sit an diuturnus (quæ res etiam ad vigoris prouidentiam est necessaria,) per accessiones. an tertio quartoue quoque die aut quotidie et qua diei noctis ve hora inuadere debeant, intelligamus.* Deinceps *autem expendamus id quod ad finem aphorismi est additum, an nostram sententiam cõprobare videatur.* Nam *quum ait* Hip. *& commutationes periodorum inter se siue quotidie, siue alternis, siue maiore interuallo fiant, cõstat eum per periodorum cõmutationes, paroxismorũ qui in ipsis periodis fiunt incrementa intelligere, quæ et tẽpus augescentis morbi et*

quid σύστασις νόσου

certum statumque futuri vigoris diem ostendunt. Et quo rem facilius assequaris, secundæ accessionis supra præcedentem incrementum, in tribus hisce spectatur, hora qua incœpit, longitudine accessionis, & magnitudine. nec quicquam refert si pro magnitudine accessionis vehementiam dixeris, ambo siquidem apud medicos recepta sunt nomina, & pro eadē re ab ipsis sæpe vsurpata, vt quū maiorem interdum febrem quàm antea, interdum vehementiorem fuisse dicunt. Vsu porro venit vt vehemētior hæc febris totidem horis atque antea, aut paucioribus, aut pluribus affligat ægrotantem. quæ longitudo paroxysmi erit non magnitudo seu vehementia. Hoc autem loco per paroxysmum, totius circuitus deteriorem partem intelligere par est, quæ iam inde à prima inuasione ad vigorē extendi solet, quēadmodum reliquam inde inclinationem, periodi meliorem partem dicere conuenit. Quum itaque paroxysmus, siue tertio quartove quoque die, siue quotidie fiat, proportionem anticipauerit, eaque anticipata, & in longius tempus productus & vehemētior factus fuerit, tum manifestum erit morbi incrementū, qui quantū inauctus sit, singula hæc que retulimus indicabunt. Paroxysmus.n.qui maiore tempore anteuerterit & plus durauerit, & vehementius afflixerit, haud pœnitendum indicabit morbi incrementum, celerēque eius motionem esse, et in proximo vigorem ostendet. Neque enim magnas

accitiones paroxyſmi ſortientur, & non erit vigor proximus. Contra paroxyſmus qui horũ ſigillatim paruas ſibi fecerit acceſsiones, quod ad eam rẽ attinet, lõgius vigorẽ abfore indicabit. Hoc igitur ex periodorũ incremento diſcemus, nempe coniecturã facere quãto poſt tempore morbi ſit futurus vigor, ſimulq; certã & præſtitutam inuaſionis paroxyſmi horã tenebimus. quorũ prius ad conſtituendam vniuerſa victus rationis ideam & formã quandam, poſterius ad ſingula cibo dando accommoda tẽpora cognoſcenda, eſt vtile. quorum indicationes docere ab initio eius erat propoſitũ. Quod autem periodum vocet, eodem ſimilem reditum neminẽ latere puto. Sed & ex iis quæ poſtea apparent et conſequuntur, tum paroxyſmi, tum totius morbi ſtatus & ſpeciei coniecturam ducendam eſſe ait. quæ quidẽ ſiue ſymptomata, ſiue ſigna appelles intererit prorſus nihil. Sed illud potius de omnibus & ſymptomatis & ſignis ſtatuere præſtiterit, nẽpe quod ex iis nonnulla ſint pathognomonica. i. affectionũ indicantia, alia morbos comitentur, alia ſint decretoria, alia coctionis cruditatiſve indicatiua, quædã item ſalutaria, contra exitialia nonnulla. Ac pathognomonica quidem vna cum morbo inuadunt, Comitantia vero interdum ſimul cum morbo vna adoriuntur, interdum ſuperueniunt, nõnunquam omnino etiam abſunt. neque enim a morbo ſunt inſeparabilia, neque eius eſſentiam conſtituunt, ſed proprias differentias

Periodus quid.

Quæ ſupueniunt.

efficiunt. Crisima vero Hippo. dicta idest decretoria symptomata, omnino primo statim morbi initio inuadere non solent, sed vna cum duobus aliis principiis (de quibus paulo post) accidere possunt Quanquam ne in iis quidem sæpe, sed in morborũ potius augmento & vigore apparere consueuerunt. Coctionis pariter signa nunquam morbi primo initio conspiciũtur, sed principium illud quod veluti pars est totius morbi, terminant, Cruditatis autem signa & primo morbi initio apparent, & interdum postea, sicut & exitialia spectantur. nam & horum ortus morbi principium subsequitur. Morbi autem appellandum principium (vt in commentariis de crisibus demonstrauimus) tum inuasionem primam illam latitudine vacantẽ, tum illud quod tanquam totius morbi pars est, quum scilicet in principium, augmentum, statum & declinationem fit diuisio, tum illud quod in tertium vsque diem extenditur. In eodem quoque opere, symptomatum quæ recensuimus omnium facultates docuimus, interpretatione ad id necessariorum Hippocratis verborum adiecta. de ipsis tamen in præsentia quantum compendio licet dicemus. Totam vero si quis de his Hippo. artem perdiscere velit, is ad eam se conferat commentationem. Consulit igitur ex iis quæ in morbis apparent Græcis ἐπιφαινόμενα dicta, coniecturã de toto morbi statu faciendam esse. deinde ex ipsis quoddam in medium proferens, exempli gratia

Morbi prĩcipiũ qđ dã est plane ĩdiuiduum qđdã tãquã totius morbi ps, & quoddã in tertiũ vsque diẽ ptinet.

inquit, in pleuriticis sputum si statim appareat morbi initio, eum breuiat, si uero posterius conspiciatur, eundem trahit. Verum quo res sit manifestior, ego tibi ex tertio Epidemiωu huc transcribam quæ eo loco de Anaxione pleuritico prodidit Hippocrates quem ægrotum Anaxionem in primo etiam
„ de crisibus mea interpretatione illustraui. Sic ha-
„ bet Hippocrates dictio, Abderis (quæ Thraciæ est
„ ciuitas) Anaxionem qui ad Pylas Thracias decum-
„ bebat febris corripuit acuta, lateris dextri dolor
„ continuus, tussis sicca, nihil per primos dies spue-
„ bat, sitibundus, peruigil, coloratior vrina, mul-
„ ta, tenuis. Sexto delirabat, nec quicquam ad fo-
„ menta leuabatur. Septimo grauius habuit. tum
„ enim et febris inualescebat, nec dolores remitteban
„ tur, & tusses infestabant, atque ægre spirabat.
„ Octauo in cubito venam secui. sanguis copiosus
„ qualem oportebat manauit. labores remissiores,
„ siccæ tamen tusses perseuerabant. Vndecimo febris
„ remissa est, parum circa caput sudauit. tusses &
„ quæ ex pulmone educebantur humidiora. Deci-
„ moseptimo cœpit pauca quædam concocta excrea-
„ re. Vicesimo sudauit, febreque leuatus est. Post
„ crisim leuius habuit, sitibundus tamen erat, et quæ
„ ex pulmone expurgabantur, minime bona. Vice-
„ simoseptimo reuertit febris, tussiit, cocta multa ex-
„ puit. In vrinis hypostasis multa alba, omninoque
„ siti leuatus est & spirandi difficultate. Tricesimo-

quarto toto corpore ſudor manauit, atque in totum „
modo decretorio febre eſt leuatus. Quum itaque „
ab initio pleuriticus eſſet hic Anaxion, nihil initio „
ſpuebat, ſed octauo etiam die tußis ipſi ſicca perſe- „
uerabat, vt ait Hippocrates Quo factum eſt, vt bo „
na ratione totius morbi ſolutio in. 34. diem ſit re- „
iecta, licet pleuritis plurimum habeat quartum-
decimum criſeωs terminum: aut ſi non hunc, at
certe omnino viceſimum. Quòd ſi ante tertium
ſpuere contigiſſet, circa ſeptimum aut nonum, aut
tardißimum vndecimum ſoluta fuiſſet. Ac ſi ipſo
tertio die cœpiſſet ſpuere, non vltra fuiſſet decimum
quartum diem progreſſa. Vſu enim in omnibus ve
nit inflamationibus, duntaxat quæ denſo operimen
to non teguntur, quales in externa cute exiſtunt,
quoſdam exudari ichores, id eſt ſaniem initio te-
nuem, poſtea ſi coquatur & proficiat in melius,
craßiorem. quam ipſam craßiorem factam, magis
minuſq; concoqui accidit. hoc ipſum in omnibus oris
& oculorum inflammationibus cernere eſt, nec hi-
ſce minus in alia etiam quauis parte, quando ſimul
cum totius cutis diuiſione, pars quæpiam interior in
flammatione laborat. talis enim ab eiuſmodi vlceri
bus profluit ſanies, qualem modò commemoraui. Si
quando vero cum tali pororum coarctatione in-
flammatio fuerit vt nihil foras effluat, tum & co-
ctu difficilem & diuturnam eam inflammationem
fore eſt neceſſe. Quæ quũ ita habeant, in pleuritide

quoque (quando & ipsa de genere est inflammationum) coctionis signis animum diligenter aduertere oportet. Crudissima siquidem est in qua nihil omnino spuitur. secundum cruditatis locum obtinet in qua ἰχῶρες tenues. tertiū in qua crassiores, quartum in qua perfecte cocti apparuerint. qui si circa tertium aut quartum diem existant, vt septimum morbus superet fieri non potest. Sic in singulis aliis morbis pro coctionis modo, tēporis consequatur mensura est necesse. Quemadmodum igitur sputum perfectæ coctionis est signum, quum albū læue & æquale, nec supra modum humida aut crassa eius cohærentia fuerit: sic summam cruditatem significat, quum omnino non spuitur. Quod si spuatur, sed tenue adhuc sit, debilis & obscuræ coctionis est signum. Si sincerū minimeq; permixtum fuerit, vel flauum, vel rufum, improbandum. si liuidum aut ærugini simile, aut nigrum, perniciosissimū. Quum itaque nobis distincta sint tum coctionis, tum cruditatis signa, tum etiam exitialia: ex iis tenēdum memoria coctionis signa semper bona esse, vt quæ morbi solutionem breui fore ostendant, quemadmodum exitialium signorum genus, egrotantis mortem breui fore minitari solere. Cruditatis uero signa diuturnum necessario futurum morbum protendere quidem, non tamen moriturum aut euasurum hominē, quod quidem in ipsis est, indicare. diligentius tamē si ante vires ægrotantis expenderis, ista etiam lice-

bit prouidere. Aliud quoque ipsi est signorum genus, quæ crisima id est decretoria appellat. cuiusmodi sunt sudores, hæmorrhagia, rigor, aluus copiose deiecta, vomitus multus, capitis dolor derepente natus, dyspnœa inopinata & vehemens, cardiogmus, id est cordis vellicatio, hypochondrii indolens contentio, vigilia vehemens & deliratio, nox præter rationem molesta, paroxysmus anticipans, lachrymæ etiam inuoluntariæ nullo oculorum affectu nec vlla re tristi percepta, rubor item faciei, et labri inferioris motitatio, & quædam velut à sole illustrata, vel tenebricosa & obscura ante oculos obuersantia, aut splendores quidam oculos perstringentes quos Græci μαρμαρυγας appellant, genæ item aut nares repentino rubore suffusæ, tumores ad aures, παρωτιδας Græci dicunt. denique abscessus cuiuspiã in articulum decũbentis generatio. Hæc igitur vniuersa & præterea eiusmodi alia multa, quæ secundũ propriam eorum naturam symptomata dicuntur, quia tamen mutationem subitam significant, signa decretiora solent appellari, duplicem tibi adferent prouidendi rationẽ, tũ salutis propinquæ siquidem ea post morbi coctionem accidãt, tum criseos improbæ, id est quæ perniciẽ ægrotanti aut temporis longitudinem sit allatura, siquidem ea morbi cruditatem fuerint subsequuta. Aliam porro esse horum decretoriorum signorum naturam, aliã coctionis signorum, ex iis maxime discas quæ primo Epi

Τῆς ἀκρισίας nomine nihil refert, siue crisis priuationem siue prauitatē cū Ga. intelligas.

demion ait Hip. Morborum inquit maturitas seu cōcoctio crisis accellerationem et salutis certitudinem significat. Cruda vero quæ sunt & incocta, & quæ in malos abscessus vertuntur, vel criseos frustrationem, vel dolores, vel diuturnitatem, vel mortē, vel eorundem fallacem reflexum & tergiuersationem fraudulentam denunciant. Atque generaliter hic morbi coctionem laudauit: In prognostico vero particulatim, ipsius etiā signis traditis, hoc fere modo, Optima vrina, cuius hypostasis alba, leuis, et æquabilis toto tēpore perstiterit, donec morbus crisi soluatur. talis. n. tum certā indubitatamq; salutem. tum celerem morbi solutionem significat. Sic vrinā laudauit, quæ humorū in venarū genere contentorū coctionem indicat. Rursum quum sic ait, Alui excrementum optimū, si molle sibiq; constans et figuratū. qua per secundam valetudinem hora consueuerat est redditum, ventris coctionum notas laudat et docet. Pariter quum partium respirationi seruientium coctionem simul nos doceret et laudaret, ita est locutus, In omnibus pulmonis costarumq; doloribus celeriter et facile sputum excreari, in eoq; quicquid flauum apparet, exacte commixtū esse oportet. Coctionis itaque signa, quouis tempore se prodiderint, semper sunt bona: Crisima vero non item. Inquit enim, Crisima signa, si non decernant partim sunt mortifera, partim iudicatu difficilia. Eandem quoque ipse sententiam præ se fert, quum ait, Quæ in melius decernunt

cernunt signa, protinus apparere non solent. Quocunque igitur tempore se prodiderint coctionis signa, bona sunt. totum siquidem ipsorum genus semper bonum. Nec vero ista pugnant cum eo quod dixit, in pleuritidine sputum si statim appareat & cætera. nam crisima signa interdum mala sunt, coctionis autem nullum vnquam malum, sed bona sunt semper omnia, tantoque celerius pristinæ sanitati restituendum hominem pollicetur, quanto celerius apparuerint. Atque hactenus ista velut compendio et breuiter nobis dicta, pro præsentis aphorismi explicatione satis fuerint. nam de iis totam Senis mentē pluribus aperuimus in commentatione de Crisibus. Verum vt modo dicta signorum diuisio sit absolutior, quid pathognomonica et comitantia signa a superioribus differāt libet commemorare, prolato exēpli gratia morbo cuius nominatim meminit Hipp. ipse. Igitur in pleuritide acuta febris vnà cum spirandi difficultate tussique & lateris dolore punctorio signa sunt pathognomonica. Dolorem vero, vel ad hypochondrium vel clauiculam pertinere, itemque facilius in latus affectum, quàm in sanum ferre decubitum signa sunt morbum comitantia. Verū de signis comitantibus duos libros scriptos reliquit Praxagoras Nicandri filius & tertium de iis quæ superueniunt, ob id ἐπιφαινόμενα Græce dicta, quasi τῶν ἐπιφαινομένων librum inscripsisset. quæ quidem Hipp. ipse morbos indicatu faciles aut

difficiles, breues aut longos, quum apparuerint indicare dicit. Nec vero sputi solum, sed & vrinæ & alui excrementorum & sudorum fecit mentionem, nimirum qui exemplis eiusmodi in memoriam nobis redigere vellet, quæ in prognostico scripta reliquit, quæ huc transcribere foret superuacaneum. Abunde siquidem de iis quum in lib. de crisibus, tũ multo etiam accuratius nostris in prognosticum editis commentariis diximus, in quibus de iis Senis sententiam interpretati sumus.

XIII.

IEIVNIVM *senes non decrepiti ferunt facillime, secundum hos qui constantem ætatem agunt minus adolescentes, minime omnium pueri, atque inter eos maxime qui acriore sunt & uiuidiore ingenio præditi.*

AETATVM *quoque discrimen aliquid ad instituendam in morbis victus rationem conferre planum est. Senes siquidem facile inediam ferunt, contrà pueri, difficulter. Spectatur eiusmodi ferendæ inediæ facilitas in non appetendo, nihilque inde noxæ capiendo. ex contrariis æstimatur difficultas. Nam et vehementius appetunt pueri, & longa inedia magis offenduntur. Media vero inter senes & pueros ætate qui sunt, quo ætati horum alterutri*

Iuuentus quia biliosa est, inedia maxime of

propinquiores fuerint, eo grauius faciliusue longam cibi abstinentiam ferunt, eaque magis aut minus offenduntur. Huius porro aphorismi causam docet eo aphorismo qui proxime sequitur, cuius est initium, Augescentia corpora insiti caloris habent plurimum. Quare hunc si placet superiori copulare & cum particula causæ redditiua efferre, vna eademque fiet & manifesta hoc modo habens oratio, Ieiunium senes ferunt facillime, deinde qui plena sunt & confirmata ætate, minus adolescentes, omnium minime pueri. Nam qui crescunt plurimum habent caloris natiui. Confirmatam vero seu constantem ætatem appellat eam, quæ inter perfectam adultamque ætatem, & senectutem est media, ita vt iam præcipitet ætas illa florida, necdum vllum adsit senectutis signum manifestum. Sic Thucydides appellauit eos qui constantem ætatem agerent, inter quam & adoloscentium ætatem, * alia quædam intercedit, quæ vt ordine, sic facilitate quoque aut difficultate ferendæ inediæ est media. neque enim per eam ætatem tam facile inediam ferre possumus, atque solent ii qui iam confirmata aut senili sunt ætate: nec rursum tam ægre, ac faciunt adolescentes & pueri. Sed huius ætatis non meminit Hipp. quia ex iis posset quæ dixit intelligi. Nam quum diceret, atque inter eos maxime qui acriore sunt & viuidiore

fenditur, sed nõ ad modũ appetẽtia cibi lacessitur.

* Hæc Græce νεότης. Latine inuẽtus videtur dici posse.

ingenio pditi, naturarũ discrimina nobis aperuit. Ex pueris n. qui copiosum habent naturalem calorẽ, ii ad capiendum cibum promptiores & auidiores aliis existere, meliusq; conficere & percoquere, et nisi sumpserint maius detrimentum capere solẽt. Atque hæc est Hipp. dictionis sententia, quæ paruã quandã adhuc, quo sit pfectior, desyderat accessionẽ. De iis. n. qui in prima aut media sunt senectute, recte dictum est longã facillime ferre inediam, non etiã de iis qui vltima sunt senectute recte proniicia ri potest, quando ne breuẽ quidem illi inediam ferre possunt. Aut igitur ad aphorismum addẽdum est exiguum quiddam, et efferendum hoc modo, facillime senes ieiunium ferunt, præter eos qui extrema sunt senectute, quos ἐσχατογήρως Græci dicunt: post hos qui constantem ætatem agunt. aut vocabulum ieiunium conuertendum in cibi paucitatem. i. oligositiam, & sic dicendum, Paucitatem cibi senes ferunt facillime, secundo loco qui constantẽ ætatem agunt Nam vt longam inediam nõ ferant qui ætate sunt decrepita, paucitate certe cibi comperientur indigere. ipsis siquidem simile quiddã accidit, quod lucernis olei defectu sensim extinguendis, quæ licet pinguis cuiuspiam assidua affusione indigeãt, multã tamen & confertam non ferunt. Sic sane & his qui senectute sunt vltima, conuenit cibi copiã dare in vniuersum nõ magnam, eamq; in plures partirĩ portiones, nõ vnam ipsis longã imperare inediam.

XIIII.

QVI crescunt plurimum habent calidi natiui. itaque copioso quum egeant alimento, abunde ipsis suppeditare oportet. alioqui corpus consumitur. In senibus uero in est caloris parum. Paucis propterea succendiculis egent. Exiguus namque ignis fomitis extinguitur multitudine. Ob eandem causam nec senibus febres perindè acutæ fiunt. frigidum enim eorum corpus.

Hoc loco calidi natiui nomine intelligendũ humidũ primigeniũ, caloris vitalis & spiritus subiectũ & substãtia à semine orta.

QVA ratione iuuenes cæteris calidiores visi sint medicis quibusdam, & qua pueri, abunde nobis dictum est in iis etiam commentariis quos de temperamentis edidimus. Illi enim acriorem hi copiosiorem calorem obtinẽt. Nunc vero quod ad præsentem attinet aphorismum repetere non abs re fuerit, quoad fieri poterit paucißimis longam ea de re disputationem complexos. Nomen igitur hoc calidum ad eam interdum accommodamus qualitatem, cuius proprium nomen est caliditas, interdum ab ea qualitate denominantes totũ appellamus corpus calidum. qui modus appellãdi, quum in omni vita, tum etiam apud veteres in vsu fuisse frequẽti, satis indicat Theo

phrastus eo libro quem de calido & frigido inscriptum posteritati reliquit. nam quum caliditatem frigiditatem, siccitatem humiditatem qualitates contrarias corporum substantia vicissim recipiat, si propter eam substantiam quæ caliditatem recepit quidpiam apellemus calidum, eius substantiæ corpus non solam qualitatem intelligimus, parumque aut multum calidi inesse in eo dicimus, quantitati substantiæ non qualitati aduertentes animum. idque duobus facimus modis, vno in substantiis non mistis, altero in permistis. Exemplum de non mistis fuerit, si sint duo qui calentem similiter aquam inæqualibus labris contentam habeant. Horum enim unum plus calidi cui maius est labrum, alterum minus habere dicere consueuimus. De commistis vero, si paribus labris inæquali portione ex vino et aqua fiat permistio, ex iis vnum uini plus, alterum aquæ continere dicere solemus. Eadem ratio fuerit, si inæqualia etiam labra statuamus, eadem permistionis proportione seruata. Interdum verò non ad substantiæ copiam, sed ad solam qualitatem oratione relata, vni plus calidi, alteri minus adesse dicimus. veluti si ex duobus labris pari omnino magnitudine, id quod calidius est, plus habere calidi, quod frigidius, minus calidi obtinere dixerimus, minus tamen proprie nomen plus vsurpantes. Siquidem per magis minusve & vehementius aut remissius & eiusmodi alia nomina, quum de qualitatibus

agitur, loqui foret rectius: quemadmodum per paurum aut multum, quum solum de substantiæ quantitate. Verum non hîc solùm, sed quum in aliis multis quæ fiunt in vita, tum in ipsa maxime arte medica eiusmodi committitur verborum improprietas & loquendi abusus. Omnes siquidem morbos magnos appellant aut paruos, quum tamen ipsi substantia non sint. Febrem enim magnam, febrem paruam, apoplexiam magnam, apoplexiam paruam pleuritim pariter & phrenitim & peripneumoniam, cæterosq; alios morbos omnes magnos dicunt aut paruos. Eiusmodi igitur diligenter animaduertenda est homonymia, videndumque semper quid sibi dicentis velit oratio vniuersa. nam si alia significatione nomē aliquod proferat, alia nos accipiamus, ideoq; eius damnemus orationem, non tam reuera eum qui dixit redarguerimus, quàm nostram prodiderimus ignorantiam. Quod hoc loco Hippocrati contradicendi studio nonnulli faciunt. Siquidem ipsi calidi nomen transferunt ad qualitatem, quam in iuuenibus vehementiorem inesse (rem Hippocrati minime ignoratam) demonstrare student. Verum ipse non ad qualitatem, sed ad substantiam hac oratione id nominis retulit. Ingeniti enim caloris substantia aerea est & aquea. quod ex semine intelligere licet. Id enim terrenæ substantiæ minimum, aeris vero rei calidæ & humidæ in se plurimum obtinet, quemadmodum nostris de semine cō-

mentaris demonstrauimus. Adhæc menstruus sanguis alterum procreationis nostræ principium, humidus sane natura existit. Quum itaque quotidiano augmento animalis corpus siccius terrenumque magis euadat, etiam si tum valde calidum existat & igneum, paucissimam tamen habet calidi natiui substantiam. Alioqui febricitantes diceremus genuini calidi habere plurimum, qui tantum absunt vt copiosiorem, vt ne parem quidem & integrum eum quem habebant obtineant. Siquidem est substantia caloris genuini temperata, ignea aduetitii. Adhæc effluuia quæ toto nostro corpore fiunt, fumida quidem et fuliginosa siccaque et acria ascititium: vaporosa vero & blanda & mitia & temperata natiuum consequuntur calorem, quæ vel tactu discernere possis. Sanorum enim calor vaporosus est, blandus, & ad tactum familiaris gratusque, nihil quod molestum asperumve & mordax sit, habens: contra febricitantium calor, præsertim si febris sit hectica aut ex humorum orta putredine, acris ingratusque est, mordax etiam ac tangentem manum tundens atque pungens. Absoluta vero omnibus suis numeris, longeque mitissima in pueris ingeniti calidi salubris illa qualitas existit. Nam ex iuuenibus quamplurimos videas qui calidum illud mordax iam habeant, nec amplius humidum aut vaporosum et aereum. Id quod minime mirum videri debet. Siquidem vaporantis

materiæ effluiunt, subiectæ substantiæ respondere oportet. exempli gratia si humida sit & aerea substantia, id quod ex ea effluit, vaporosum esse solet & gratum: contra si terrea & sicca, id quod exhalatur, fumidum ac fuliginosum et acre actuque triste existit. quod in externis quoque rebus fieri conspicimus. Nam dulcis aquæ calentis halitus blādus mitisq; est & vaporosus: Contra solidi alicuius corporis incensi fumosa est exhalatio, acrimoniam præ se ferens. Quum igitur substantiæ sint duæ, quarum vna iucundo sit et grato calore prædita, altera molesto & tristi, pueri copiosam illam obtinent, hāc qui vegeta ætate sunt & adulta, respectu scilicet ad totius corporis elementorum proportionem semper habito. Sed quo tota hæc quæstio naturaliter magis explicetur, ab ipsis elementis tanquam à capite rem arcessere placet. Quatuor quum sint elementa, vnde concreta corpora omnia suam temperationem sunt sortita, puerorum corpus minimum in se terrenæ substantiæ obtinet, plurimū aereæ et aqueæ, In iuuenum contra corpore terrena præpollet siccitas, minor inest aquea & aerea substantia: in tantum vt si ignem quartum elementū pari portione in ambobus statuamus, ita vt similiter calida esse dicantur, non tamen similem in vtroque calidam substantiam esse dicemus, quum humida sit puerorum substantia, sicca iuuenum. Humida siquidē substantia est, quo tempore maxime natiuum abundat

calidum, ex humido enim ortus est nostri principium: Sicca uero per aduentitium calidum esse solet. Quo fit vt recens nati pueri quia substantiam calidam aqueam & aeream pluimã participant, plurimum innati calidi habere dicãtur: Contraquàm in iis fiat tum qui vigentem florentemque, tum qui vergentem iam & inclinatam ætatem agunt. In ipsis siquidem quanto magis aquea illa & aerea substantia fuerit imminuta, auctior vero terrena facta, tanto minorem habent calidi insiti substantiam. Constare porro inter omnes arbitror ex humida & aerea substantia plus defluere quàm ex terrena, etiamsi vtraque similiter calidæ, quod ad earum duntaxat qualitatem attinet, existant. manifesto siquidem hoc in rebus etiam externis cernere. licet. Neque enim ex corporibus simili calore præditis, par æqualisque materia effluere, sed minimum ex siccis, plurimum ex humidis abire videtur. veluti ex oleo & aqua modice calfactis plurimum effluere et dissipari cernes, ex ferro autem, ære & lapidibus minimum. Proinde, aquam exempli gratia & ferrum pari inter se pondere ad solem feruentissimum exponeri si libet, ac deinde toto eo die transmisso eadem tute ad libram reuocans ponderes, aquam profesto multo minorem redditam, ferrum vero sibi par omnino suique simile comperies. Oleum pariter si placet cum ære, ferro & lapide conferre, illud multum imminui, suique non

paruam facere iacturam, hæc vero eadem qua erant antea substantiæ mole persistere deprehẽdes. Si ab istis te ad ceram picemque & bitumen & resinam conuertas, aliaque id genus quæ substantia plurima humida abundant, etiam ea sub ardente sole conspicies multo magis consumi et diffluere quàm æs aut ferrum, aut alia similiter sicca corpora. Quare si alimento propterea opus habemus, vt quod ex corpore abiit effluxitque instauretur ac restituatur, effluat autem plus. ex humidioribus et aereæ substantiæ plus.habentibus hinc necessario fit vt eiusmodi corpora copiosiore alimento egeant: at eiusmodi est puerorum corpus, humidæ scilicet & aereæ multæ substantiæ particeps, non siccæ & terrenæ, qualia eorum qui florente, & qui vergente, & qui senili ætate sunt corpora. Quum igitur Hippocra. propositum esset aphoristicam hoc libro & compendiosam doctrinam tradere, non quo modo feci, rem explieauit, sed pro eo quod dicere poterat, Qui crescunt, parem licet cùm iuuenibus substantiant habeant calidam & igneam, at aquosæ certe & aereæ substantiæ plus habere fatendum, ita is dixit, Qui crescunt calidi innati habent plurimum, eadem opera nobis in memoriam eorum substantiam redigens, & propositum demonstrans. Nam quum plurimum humidæ & calidæ substantiæ habeant qui adolescunt, plurimum ex ipsis fluere & dißipari, proptereaque plurimo egere alimento est

necesse. Alioqui corpus consumi ait, idque bona ratione. Vbi enim plurimum est, quod effluat, & paucum quod insauat, hic multum de subiecta substantia decedere & deperire est necesse. Quod vero ait in senibus parum calidi inesse, id vtraque calidi significatione accipi debet. Parum siquidem calidi, siue tu ad qualitatem siue ad substantiam id nominis accommodes, in ipsis inesse cernitur. Nam & qualitatis imbecillitas & substantiæ inest paucitas, si quidem adhuc memoria tenemus ea quæ nobis supra sunt dicta. Propterea, inquit pauco indigent fomite, fomitem cibum appellans, suam & aliorum fere omnium celebrium Philosophorum secutus sententiam, qui inter omnia elementa animantium corpora constituentia, calorem vitæ primarium auctorem esse arbitrantur. Vt enim lucernarum flammula oleum pro pabulo habeat, ipsum tamen confertim si affundas extinguitur potius quàm alitur: eodem sane modo & senilis calor pro fomite & tanquam succendiculo quępiam habet cibos, quibus tamen affatim et confertim congestis si obrutus fuerit, ne prorsus extinguatur metus esse debet, non aliter quam si scintillæ ignis exiguæ lignorum struem adgeras. Quod autem velut orationis clausulam & appendicem addit, Propterea senibus febres non perinde acutæ fiunt, argumento & ipsum profecto est, quod frigidum sit senum corpus, quodque decessione ma-

senibus

xime caloris natiui in igneum facta, febris committatur. Sed tantam posse senibus accidere caloris conuersionem, vt ad eum qui in iuuenibus fit caloris mutationis gradum peruenire queat, res est factu imprimis rara. Copiosum siquidem calidum quam longißime quoquouersum tolli, succendiq; potest, paucum vero non facile, sed causam quæ vt exuscitaretur coegit maximam fuisse oportet. Quare fere fit vt non similiter acutis febribus senes corripiantur ac iuuenes, Ac si quando (quod raro fit) seni febris accidat, qualis iuueni solet, ea omnino in perniciem ægrotantis finitur. Immensitatem enim quandam causæ committentis indicat. Atque hæc satis erunt ad intelligenda & confirmanda ea quæ scripsit Hipp. iis certe quidem qui natura non fuerint peruersa. nam aduersus eos qui citra rationem reprehendere Hippocra. voluerunt, de quorum numero Lycus est, integrum scripsimus librum, in quo refelluntur ea quibus aphorismum conuellere conantur. Inscriptio libri est, Aduersus Lycum de eo quod nihil peccatum sit in eo aphorismo, cuius sit initium, Qui crescunt, plurimum habent germani calidi. Sed quia scriptis iam hisce commentariis mihi datus est Lyci liber, hoc loco ista addere, quæ priore editione non habebantur, non abs re fore visum est. Separatim vero edito libro refutaui, quæ Hippocrati Lycus obiecerat.

XV.

Intus coercitũ ideóq; vegetiorẽ calorẽ intelligit in sanguine et arteriarũ spiritu contentum.

VENTRES *hyeme ac uere natura calidißimi, & somni longißimi. Per ea igitur tempora plus cibi dare oportet, siquidem plus natiui caloris habent. Quo fit ut copiosiore alimento egeant. argumento sunt ætates et Athletæ.*

NON *parum ad victus rationem constituendam conferunt tempora anni.* Hyeme *siquidem hominibus cibi appetentia maior, & eiusdem concoquendi facilitas: contra fit per æstatem.* Cuius rei *causam adfert* Hip. *ipse, quum cibi conceptacula hyeme & vere pronunciat calidißima esse natura.* Quid *autem sibi* Hipp. *velit per vocabulum natura, quòdque hoc aphorismo non temere sit adiectũ, ipse paulo infra exposuit his verbis,* Innatus *siquidem calor multus. plurimo itaque indiget alimento. Cibi igitur & sanguinis conceptacula,* (τὰς κοιλίας *Græci dicunt) hyeme & vere calidißima sunt, non simpliciter, sed naturali calore abundante calidißima, cuius quidem caloris substantiam superiore ostendimus aphorismo. Sed quamobrem per hyemem idem calor augeatur, causam etiam Aristoteles aeris antiperistasi acceptam retulit.* In *profundum siquidem corpus calor per hyemem circunstante extrinsecus frigore refugere atque se re-*

cipere, quemadmodum æstate contra per summum corpus ad cognatum externum expandi calorem solet. atque eius ita substantiam per æstatem digeri ac dißipari, retineri vero et constringi per hyemem atque altum subire contingit. Propterea concoctio quoque hyeme ac vere melior, & exhæmatosis, id est, chyli in sanguinem mutatio, & nutricatio fieri solet. Addidit & aliud quiddam, quod tum quoque vsu venit, longißimos videlicet per ea tempora somnos esse, propter noctium nimirum longitudinem. quæ res etiam non parum ad functiones naturales confert. Illud vero quod ad finem est appositum, indicio esse possunt ætates & Athletæ, satis magno argumento esse debet cibi indigentiæ, vbi caloris adest abundantia. nam & pueri, quia calore abundant, propterea copiosiore alimento egent, & mitigatum facilius concoquunt: & Athletæ quia motu et exercitatione corporis natiuum exuscitant & augent calorem, ideo cibariis pluribus frui possunt, Atque abũde quod ad singularum aphorismi partium explicationem attinet, satis diximus. Earum væro veritatem diligentius si quis dispiciat, is hac oratione animantia omnia non complectatur, sed excludat ea quæ subter terram in latibulis degunt. hæc enim quandiu sub terra latitant, copiosiore alimento non egent. siquidem sola se tolerant inædia. Quòd si alimenti tantum, quantum antequàm se sub terram abderent ingerere concesserimus, ipsum profe-

ctō male concoquere fuerit necesse. nam quod frigidæ lauacro hominibus vsu venit, idem animalibus sub terra degentibus per hyemem solet accidere. Illi enim, si quidem corpus imbecillum nacti fuerint, refrigerari frigidæ lotione & læsionem accipere solent, si vero robusto & firmo sint corpore, calorem protinus in altum refugere & cogi, posteaq; collectum & multo quàm antea ampliorem redditum, ad externam remeare contingit corporis superficiem. Eodem modo animalium natura frigidiorum calor naturalis a frigore hyemali vincitur adeo vt propemodum extinguatur. Vnde ex ipsis complura mortuis non dissimilia, sine sensu vllo aut motu in suis latebris cernere est. Quædam etiam tali per brumam frigore omnino intereunt. Quibus vero tum sanguinis tum caloris adest copia maior, iis simile quiddam per hyemem vsu venit, quod propter frigidæ balneum robustis corporibus. ipsorum nanque in profundum calor compelli colligiq; solet, non mehercle carnibus eo fugientibus, & vnaquaque locum quem prius habebat deserente, sed vna cum sanguine eo se receptante spiritu. Tria porro erant corpora, quæ nostri substantiam primigeniam absoluerent, spiritus, sanguis, & seminalis humiditas. ex qua primo quidem ortu solidæ animantis finguntur partes, vt in lib. de semine docuimus, postea vero in ipsis augmẽtatio & nutritio perficitur. Quod igitur per hyemem melior fiat cibi cõcoctio,

intro

intro ſcilicet ſanguine & ſpiritu in altum ſubeuntibus, neminem latere puto. neque enim ſolum hoc dicit Hippoc. ſed etiam quòd cibum capere oporteat copioſiorem. Per hæc enim, ait, tempora hoc eſt hyemem ac ver ad comedendum plura dare oportet. Sed forſan quærat aliquis, ſi per hyemen e corporibus parum deſluat et foras digeratur diſsipeturque, qui fit vt tum corpora multo egeant alimento: ſiquidem definitur nutritio, eius quod vacuatum eſt inſtauratio. Vnde fit vt alimenti menſura ad proportionem ei quod corporis perſpiratu diſcuſſum diſſipatumque eſt, reſpondere debeat. At vero per hyemem non ſolum nos melius cibos coquere, ſed etiam paucis contentos perfrigerari, indeque detrimentum accipere: contra que plures ſi capeſſamus, in nullum propterea nos plethoricum morbum incidere, vel ipſe rei euentus aperte teſtatur. Atque huius rei cauſam inueſtigãdam in medium proponamus. Neque enim contra Hippo. ſolum, ſed alios quoque omnes repugnare eiuſmodi quæſtio videtur. Siquidem nullus eo perſpiratu qui per occultos et ſenſum fugientes fit cutis exiles meatus, animãtium digeri corpora non fateatur. Nam inde ipſa vacuari fit manifeſtum, quia continẽter alimento opus habeãt. Alioqui ſi de noſtro nihil decederet flueretve aſsidue, ſed priſtina ſemper eadem ſeruaretur ſubſtantiæ noſtræ moles, nulla profecto nobis ſumendi ali-

E

menti esset necessitas. Hoc igitur loco reputare licet, Tametsi cæteri omnes tanquam deprehensi hæsitent hac questione proposita, non habentes quod respondere debeant. Hippocrati tamen esse eiusque sectatoribus ad soluendum facillimam. Neque.n. aliud quicquam præter calidum hoc innatum, quo de nunc agitur, animal ab initio finxit formauitq;, non aliud postea ad iustam magnitudinẽ perduxit, non aliud denique ad finem vsque vitæ alit ac sustentat. Siquidem omnium actionum naturalium causa existit. Quum igitur idipsum hyeme fiat copiosius, cibi profecto appetentiam coctionemq; augere, plus sanguinis cumulare, corpus crassius habitiusq; efficere, denique modis omnibus ne alimenti inutiles reliquiæ in corpore retineantur, prouidere putandum est nam calor iste nostra vndique ambiens corpora, non quæ restant solum superflua, sed promiscue omnia vacuat, vna cum iis quæ inutiliter in animantis corpore redundant, etiam ea quæ in eo secundum naturam se habent digerens eo vacuandi genere, quam ἀδηλον διαπνοὴν, idest obscurum & nostros sensus latentem, cutis perspiratum vocant medici, cuius auctor est calor hic natiuus. neque enim secundum Hippoc. præter hunc aliud quicquam est animãtium natura. quam quidem naturam in libris de facultatibus naturalibus non solum appetere & conficere et agglutinare par

ticulis suum cuique & familiare alimentum, sed huius quoque inutiles reliquias digerere & foras expellere demonstrauimus, quantoq; fortior calor insitus fuerit, tanto magis sensum eiusmodi cutis p-spiratio fugit. ideoq; sudores præter naturā esse dicebat Diocles, quod rite omnibus in corpore dispēsatis probeq; cocto a natura et victo cibo, nequaquā per cutē humor qui sensu pcipiatur excerni debeat. nā sudores ii, quibus per balnea, et vehementes exercitationes concitatosq; corporis motus, & calores æstiuos toti manant homines, causas consequuntur violentas. Recte igitur in animātis corpore omnia hyeme geruntur, siquidē ea sit moderatior. Nam immoderatas cœli intempestates ipsemet Hipp. in sequentibus damnat. Belle aūt geri omnia in animali per hyemē satis indicat naturæ per id temporis operum robur. nam & cibus optime coquitur in vētre, quia plurimus inest naturalis calor, & corporis recremēta longioribus somnis repurgantur, nōnulla per cutim quæ exacte tenuata fuerint, quædam efflatu, qualia quæ halituosa sunt et vaporosa, alia per vrinas, quæ crassiora. In ipsis. n. multo copiosius quam per æstatem sedimentum conspicitur, atq; ipsa adeo tota vrina per id tempus auctior multo fieri solet. Iam vero corpora aluntur magis, & crassiora habitioraq; fiunt hyeme & sanguinis probi cumulant copiam, modo ratione victus non vtantur omnino

improbanda. nam si corpus nostrum propemodum sanguine exhauriri attenuarique & imminui per autumnum, idemque excipientem hyemem succo et sanguine incorrupto, & corpulentia replere fueris recordatus, tum demum facultatis nos gubernantis vim intelliges, qui vtiq; est calor natiuus. qui si largo alimento non fruatur, is primũ à frigore ambiente tã eo quod extrinsecus corpus afficit quàm quod inspirantes ducimus, vincetur: deinde vna cum eo cibariorum quoque debilitata coctio, probique sanguinis generatio, & animantis partium nutricatio & excrementorum vacuatio parũ procedent si vero quantum alimenti subigere uincereque potest, benigne ei ad fruendum detur, inde adauctus facile quæ modo commemorauimus in corpore animalis perficiet. nã quòd ex cibi copia, quæ non solũ in ventriculo, sed in uenis quoque, singulisque adeo animãtis partibus probe cõcoquatur conficiaturque, vnusquisque carnosior multo habitiorq; fiat, & copiosiore quàm antea abundet sanguine, satis id ostendit quod homines non in seipsis solum, sed in equis quoque experientia certum compertumq; habent. Siquidem ipsi postremo vere, antequàm æstas incipiat, et sibi & illis sanguinem minuunt, recordati scilicet morborum quibus vbi derepente calores æstiui aduenerint, corripi soleant Aestatis siquidem ardores sanguinẽ amplificant et fundunt et velut quandam

eius ebullitionem et feruorem excitant, adeo vt qui moderatior antea venis facile capiebatur, amplius contineri nequeat, ſed aut rumpat aut erodat. quũq; immoderatius in corporis partem quampiam, quæ cæteris ſit imbecillior fluxerit, phlegmonem excitat aut eryſipelas aut eiuſmodi quempiam in ea morbum committit. nam plures et grauiores quàm ſint plethorici morbi ex humorũ fuſione oriuntur. Quæ omnia ad probationem eorũ faciunt quæ hoc aphoriſmo docuit Hipp quódque non ſolum per hyemem poſsimus cibos plures cõcoquere, ſed pluribus etiam indigeamus. Siquidem pro caloris natiui copia cibaria ingerere oportet, niſi aliquando vt dixi, aeris nos ambientis calore ſoluta natura de cibo demere cogat. Quapropter de vere quia indiſtinčte locutus eſt, ego iam diſtinguam. Primum veris initium hyemi potius quàm æſtati ſimile eſſe finem contra æſtati non hyemi ſimilem exiſtere. deinde ſæpenumero frigiditate hyemem, interdum calore æſtatem referre. Suis itaque primis partibus ſi quando frigidum fuerit, eandem quam hyeme conſtituemus victus rationem. Poſtremis vero ſi calidius interdum ſit, eandem quam æſtate: media autem temperie ſi exiſtat, victus rationem tenebimus tempeſtati preſenti reſpondentem. Atque hæc omnia de ratione viuendi eorum qui ſecunda ſunt valetudine dicuntur, deinceps de ægrotantium victu diſſerit.

XVI.

VICTVS *humidus quũ febricitanti bus omnibus, tum pueris maxime atque aliis qui tali uictu uti consueuere, utilis.*

SVPERIORIBVS *Aphorismis quantum cibi dare conueniat docuit, nunc qualem esse oporteat edisserit, perquam breuiter multa & vtilia pstringẽs quæ artis sunt propria.* Primum *quo modo febricitantes alere conueniat, deinde salubris victus indicationes in iis quidem quæ sunt præter naturam contrarias, in iis verò quæ secundum naturam habent, similes sumere oportere. nam in febre quia calidus siccusque morbus est (est enim natiui caloris in igneum declinatio) humidum imperat victum. his vero qui natura sunt humidiore, siue id ratione* ※ *ætatis, siue consuetudine fiat, non contrarium victum, sed familiarem instituit.* Eorum *siquidem naturam seruare oportet per humida, non vt morbos tollere per* ※ *cõtraria. Cæterum qui febrem cum hydrope coniunctam in medium proferentes, se propterea aphoris.* Hippoc. *reprehendisse putant, quia talis affectionum colligatio non humidum, sed siccum victum requirat, ii profecto mihi in arte curandi caput imprimis necessarium ignorare videtur. quod vtique nos in ea tractatione, quæ methodus therapeutica inscribitur, pluribus explicaui*

Nisi excessũ hẽat. ne q; .n. senectus frigidis, sed calidis bene afficitur.

mus, vnumquemque ſcilicet morbum ſimplicem, propriam & peculiarem poſtulare curationem, colligatos vero quatenus inter ſe ſunt implicati, eatenus communem habituros curationis indicationē: nobis videlicet vel obſiſtentibus & repugnantibus ei qui magis vrgeat, interim tamen prorſus non neglecta alterius curatione: vel ambobus pari ſtudio auxiliantibus. Nihil autem intereſt, ſiue tu hydropis quæ febrem coniunctam habeat, ſiue pleuritidis quæ cum ſanguinis excreatione affligat, meminiſſe malis. Siquidem pleuritis & ſanguinis reiectio contrarias exigunt curandi rationes. qui affectus ſi cui ſimul accidāt, ei qui vrgere videbitur magis obſiſtendum, altero tamen non neglecto. Si itaque febricitet aliquis & ſimul hydropica affectione laboret, nos ad vtrumque affectum contrariam curationem flagitantem reſpectu habito, ambobus ſolerter & ingenioſe obſiſtemus. quod in cæteris colligatis morbis facere conſueuimus. Neque igitur nos tale aliquid aduerſus Hippo. ſumus dicturi, neque cum eo qui dixerit diutius rixaturi. Si quid vero nominatim hoc aphoriſmo dictum non eſt, cuius cum iis quæ dicta ſunt idem ſit iudicium, dictum id quoque poteſtate fuiſſe putandum. Aetatis enim meminit & conſuetudinis, vnde tu & naturalis temperamenti, & partis anni & regionis meminiſſe facile potes. quæ ipſe interdum Hippo.

adiungit, interdum vnius aut alterius mentione facta, reliqua quia eiusdem cum alijs naturæ sunt & ordinis, silentio prætermittit. Ex quibus etiam *sumuntur indicationes, quemadmodum ab ætate & morbo peti supra diximus: quæ scilicet inculpata sunt nobis victu temperationi simili seruantibus, quæ vero reprehẽsione non vacãt, contraria victus ratione emendantibus.* Verũ *de omnibus indicationibus exactius in libris methodi curãdi sumus locuti.*

XVII.

De modo dãdi cibi

QVOS *etiam semel aut bis, & plus minusue & minutatim alere conueniat spectandum.* Dandum uero *aliquid tempori, regioni, ætati & consuetudini.*

SVPRA *de quantitate & qualitate victus verba fecit, deinceps quo modo eundem dare conueniat docet. neque enim satis est nosse huic plus minusve dandum, aut alimento utendum desiccante aut humectante, sed semélne an sæpius in die aut nocte conueniat cibum apponere consyderasse plurimum interfuerit.* Huius *autem rei indicationem tum ab anni parte, tum ætate, tum consuetudine sumit. quod etiam in quantitate qualitateque victus faciendum esse iubebat.* Nam *primæ dandi cibi modi indicationes à morbo ipso et ægrotantis viribus sumi debent. deinde etiam ab ætate, tempo-*

re, consuetudine, cæterisque eandem rationem sortitis. Propterea Hippocrat. ipse illud addidit, dandum vero aliquid, tempestati, regioni, ætati & consuetudini: manifesto per orationem illam, dandum vero aliquid, ostendens se neque totum neque maximum ab eiusmodi petere. nam siue sæpe, siue raro, siue etiam omnino alere oporteat, tum a morbo, tũ ab ægrotantis viribus primum ac præcipue sumi debet: deinde etiam à tempore, ætate, & similibus. Nam si ægri vires fuerint infirmæ & corporis affectus sit ex humorum corruptione, aut defectu ortus alimenti parum & sæpius dabimus ita affectis. parum quidem, quia vniuersim magnam copiam virtus infirma ferre non potest: sæpius autem, quia multis affectus indiget. nam & adiectionem defectus, & attemperationem, τὴν ἐπίκρασιν Græci dicunt, corruptio postulat. Si vero laborantibus viribus humorum non adsit inopia nec corruptio, sed symmetria & modus humorum naturaliter se habentium, aut etiam abundantia, tum & raro & parum cibi præbebimus, multoque magis si cum humorum copia adsit virium robur. Contra si virtus valida cum defectu aut deprauatione humorum sit coniuncta, & multa * cibaria & sæpe sunt sic affectis adhibenda, nimirum multa exigente affectu, & ea concoquere & euincere potente virtute. Quòd si tum forte per paroxysmos sæpe

* Hic collige ĩ pestilente,

dare non liceat, sed dando cibo raras ipsi præbeant occasiones, tum multum & raro dandũ erit. Verum si cum plethorica affectione virtus valida existat, raro & parum dandum erit. quanquam enim virtutem cibi coctricem habemus robustam & validam, quia tamen affectio multum non postulat, par profecto fuerit parum exhibre. Ad hunc igitur modum tum ex morbo tũ ab ægrotantis viribus indicationes quo modo cibum dari conueniat, sumere oportet. Ex tempore vero ætate, consuetudine & similibus indicationes sic erunt petendæ, Aestiuo tempore si solam eam tempestatem spectes, sæpe & parum dandũ quia & accessione alimenti maiore indigent, vt pote per id tẽporis cute perspirabili exhausti, et quia vires solutæ sunt et deiectæ. Per hyemem vero multum dandum, quia vires validæ, sed nõ sæpe. Neque enim valde multa adiectione egent ægrotantes. quippe qui per eam tẽpestatem non multum inaniantur. nã eos qui secunda sunt valetudine, per hyemem abũde satis vacuari supra demonstrauimus, quia copiosum habeant innatũ calidum. Medio autem adhuc vere, & multo magis quo æstati propius fuerit, et paucis eduliis & ex magno interuallo aleræ conuenit. Siquidẽ videntur per hanc tempestatem non longe à plethorica affectione abesse propter fusionẽ humo-

febre, & Hispanica luce, et similibus ex incipiẽte corruptione citra plenitudinem morbis (nã et plenitudo et absoluta corruptio vacuationem potius quã à cibo tẽperationũ postulãt) & sæpe et multũ alẽdũ esse forti existente virtute Cõtrà vero morbis

rũ qui ſuperiore hyeme in corpore collecti ac denſati fuerant. Quemadmodum igitur plethoricis morbis ſi virtus fortis fuerit, alimenti parum et ex magno temporis interuallo damus: ſic tẽpore verno in iis præſertim qui febricitant, faciendũ, de quibus nunc agit Hipp. nam ſupra de ſanorũ viuendi ratione egit. Supereſt Autumnus, qui morbis ex humorũ corruptione natis ſimilis eſt. Quare qui eo tempore ſebricitant, probi alimenti aſsidua adiectione indigere ſolẽt. quibus ſi fortis adſit virtus, & ſæpe & multum, ſi imbecilla parum & ſæpe daturi ſumus. Eodẽ pacto ab ætate etiam, conſuetudine & regione poſsis indicationes petere, ad duos illos primos ſcopos eas redigens, ſiquidem enumeratorum vnũquodque vel virtutem firmam infirmamve, vel corpus plethoricum, aut egenum, aut cacochymum reddit.

à cacochymia & cruditate aut plenitudine ortis, quo virtus fortior fuerit eo parcior victus eſſe debet. De his. n. ſcriptus ê Aphoriſmus impura corpora quo plus alaſeo magis lædas.

XVIII.

AESTATE & Autumno cibi copiam ferunt difficillime, Hyeme facillime, Vere minus.

NON eadem de re bis, vt tibi videri queat diſſeruit, quum paulo ante aphoriſmum illũ ſcriberet, cuius initium, Ventres hyeme ac vere natura calidiſsimi, & rurſum nunc quum inquit: æſtate & autumno cibi copiam ferunt difficilli-

me hyeme facillime. minus vere. Sed quum ad victus mensuram inueniendam et alimentis vtẽdum modum tam in iis qui secunda quàm qui aduersa essent valetudine, quandam ab anni partibus indicationem sumere vellet, non abs re vtrobique eorum temporum vnde indicatio peteretur fecit mentionem, illic plus cibi hyeme sanis hominibus dandum esse demonstrans, quia calidum insitum per id temporis sit copiosus quod vtique ali oporteat nunc vero etiamsi ipsis cibi multum simul præbeas, nullam inde noxam capturos odendens. facile si quidem omnes hyberno tempore cibi copiam, estiuo difficulter ferunt. Vnde fit vt per hyemẽ raro et multum esitare concdamus, per æstatem vero quia difficulter cibaria ferunt, quòd calor natiuus qui ea coquere et perficere debet paucus habetur, ne vniuersum multũque demus modis omnibus cauẽdum, sed & sæpius & parum cibi capere permittendum est. Nam corporis affectio similis morbis defectu ortis additione eget. Sic igitur hyeme habent et æstate. Ex aliis vero temporibus autumnus æstatẽ consequitur vt hyemẽ ver. Ac causa quidẽ est manifesta. Siquidẽ corpora autunno refrigerari cogi et dẽsari, vere laxari, raraq; fieri incipiunt. His igitur de causis nõ idem his de partibus anni præceptum tradidit, vel eo nomine quod in superiore illo aphorismo sermo Hipp. fuerit de iis qui secunda sunt valetudine.

XIX.

QVIBVS per ſtatos circuitus acceßiones fiunt, nihil dare, nec cogere, ſed adimere oportet ante iudicationes.

QVVM tribus capitibus tota victus ratio cõprehendatur. quantitate, qualitateq; ciborum & ipſis vtendi modo, nihil nobis ad priora duo capita acceßionum cõmemoratione opus erat: ad tertium autẽ quia ab ipſis acceßionibus vtilitatẽ aliquam percipere poſſumus, propterea opportune in tertio capite earũ meminit Hipp. ſiquidẽ præcipue paroxyſmi indicant tempora cibi ſingulatim præbendi, in iis dũtaxat morbis in quibus ſtato tempore, ideſt in orbẽ redeũt acceßiones. Propterea Hippo. ipſe dixit, Quibus per ſtatos circuitus redeunt acceßiones nihil dandũ. quippe qui certo ſciret alios etiam morbos eſſe in quibus paroxyſmi repetant, ſed non in circuitum, id eſt nõ certo ſtatoq; tempore. In his enim ad amußim inuenire tẽpus dando cibo accõmodum vix poßimus: at in quibus certi ſunt & ſtati paroxyſmi, ipſorũ ſunt cibo præbendo vitanda principia id eſt vidẽdum etiam atque etiã ne iã præſente aut quamprimum futuro paroxyſmo alamus ægrotum. Iam vero illud ante iudicationes, vel pro omnibus abſolute paroxyſmis, vel pro iudicationibus proprie dictis, uel deniq; pro uigore ipſo accipere poßis. uera

Notandũ.

ſiquidem ſunt hæc tria. ad propoſitum tamen magis coueniat ſi iudicationes pro paroxyſmis abſolute ac ceperimus. nam de vigore ſupra dixit: in quo de indicatione quoque dixiſſe videri queat maximam ſiquidem partem in vigore fiunt iudicationes.

Criſis bona oĩs in ſtatu.

XX.

QVE *decernuntur decretáue ſunt iuſté, nec mouere, nec aliud quicquam nouare, ſiue medicamentis, ſiue æliis irritamentiis fiat, ſed omittere oportet,*

FINITA *de diæta oratione, iam ad aliud caput tranſit, in quo docet quæ circa ægrotantem gerenda ſunt omnia naturæ interdum permittenda, nobis circa aliud nihil quàm victus rationem ordinandam occupatis & ſatagentibus, interdum vero non omnia naturæ relinquenda eſſe, ſed nos quoque agere aliquid oportere. Vbi igitur inquit, fit, facta ve iam plane criſis eſt, omnia tum naturæ permittere, nec nos quicquam nouare oportet: vbi vero imperfecta criſis eſt, id quod deeſt addere conuenit. Idẽ quoque dicebat in libro de hamoribus, his verbis, Quæ perfecte iudicantur ne moueas, nec medicamẽtis aliiſve irritamẽtis quicquam noui moliaris. Nã quod hic* ἀρτίως *dixit, in eo libro parua nominis mutatione* ἀπαρτὶ *nominauit. quod aduerbium apud alios quoque veteres hac ſignificatione repe-*

rire licet, vt pro απηρτισμενος και ολοκληρως και ανελλιπῶς accipiatur, id est absolute, iuste, integre & plane. in qua significatione etiam τὸ απαρτιως nunc vsurpatur ab Hipp. Neque enim pro diebus paribus intelligi potest. siquidem mendacii aperte conuinceretur qui diebus paribus si facta esset fieretve crisis, nihil in his nouandum esse arbitraretur. Iam vero nec pro nuper accipere possumus in hac oratione, quod luce clarius apparet ex eo verbo quod subsequitur. neque enim illud, Quæ decreta sunt absolute dixit, sed quæ decernuntur & quæ decreta sunt. Huius autem orationis pars, vna nempe quæ decreta sunt, aduerbio huic αρτιως pro nuper iuncta, consentaneum forte sensum reddiderit. altera vero, hæc scilicet, quæ decernuntur, nullo prorsus modo ipsi accommodari potest: quod profecto rei ipsius euidentia constat. neque enim si quid paulo ante est decretum, protinus hoc immutandum non venit, sed si perfecte & consummate et integre fuerit decretum, tum qui nihil nouandum esse dixerit, à vero haud aberrauerit. Quod si aliquid ad perfectam crisim deesse videbitur, id addēdum erit nostraq; opera supplendum. Nam quæ post crisim relinquuntur, recidiuos morbos faciunt. Quænam igitur perfectà erit & consummata crisis. an in qua videlicet omnia recte gesta fuerint, nec vllus crisis perfectæ numerus abfuerit. Primum enim melior

απαρτιζο verbũ vnde τὸ απηρτισμειως aduerbium factũ. ita rẽ absoluere significat vt nihil desit, nec redũdet.

Bonæ Criseωs conditiones.

quæ vacuatione, quam quæ abscessum, deinde quæ infestantem et redundantem humorem, quam quæ alium quempiam vacuat melior. Tertio quæ ex directo, quam quæ aliter fit, laudabilior. sic eam appellat quæ recto fit vasorum processu et directione. Quarto quæ euphoriam habet. i. toleratu est facilis. Quinto quæ cum humorum noxiorũ coctione et die critico fit. Hæc. n. omnia si adsint, omnibus numeris absolutam perfectamq; crisim fore est necesse. vnũ vero ex iis aut plura si abfuerint, non iam exacta & perfecta crisis esse potest.

XXI.

QVAE educere oportet, quo maxime uergere uidebuntur, ducito, uiis ac locis utiliter eo ferentibus.

QVAENAM tandem ea sunt quæ ducere oportet? videlicet quæ nec decernuntur nec decreta sunt perfecte. quæ Hippo. per quam partem euacuare conueniat docet, scopum nobis geminum proponens, tum partis ipsius naturam, tum humoris momẽtum seu ad motum inclinationem. quoquo enim locorum commodorum vergere videbuntur, ea ducere oportet. Commoda vero vacuationibus loca sunt intestina, venter, vesica, vterus, & cutis vniuersa. adhæc palatum, nares: quum videlicet cerebrum libet repurgare, aut sanguinis per nares eru

ptione

ptione crisis fit, præsertim si κατ᾽ ἴξιν idest, directo ad locum affectum fieri contingat. nam quæ cõtra fit sanguinis eruptio, mala. Fiunt autem in loca in quæ non conuenit infestantium humorum inclinationes, quum ea vel principalia sunt natura, et maior ex ipsis noxa futura est quam vllum esse poßit morbi ita terminati operæpretium: vel quum ex se nullam habent ad excernẽdum viam. exempli gratia si quid in iecore male nos habet quod vacuari debeat, eius ad excretionem commodæ sunt viæ geminæ, quarum vna per ventrem fert, cuius ipsius aptior quæ deorsum, quam quæ sursum ad vomitum agit. altera per renes & vesicam ducit. verum ea quæ in pulmonem, thoracem, & cor euehit, commoda nequaquam esse poßit. Diligenter itaque medicum oportet naturæ motum & inclinationem obseruare, quæ si ad loca commoda fiat, ei seruiendum est & auxiliandum, si vero modo contrario & incommode, eam prohibere, simulq; reuocare & retrahere oportet.

XXII.

QVAE matura coctaque sunt medicari ac mouere oportet, nõ cruda nec per initia, nisi suopte cieantur impetu. id quod perraro fieri solet.

φαρμακεύειν verbum vsurpare solet Hippocr.

po.pro eo quod est medicamento purgãte vti. ὀργᾶν *vero id est ad coitum incitari, ab animantibus concitatis in venerem translatum est ad humores. quẽadmodum enim animalia semel libidine incensa abstinere non possunt, titillata quodammodo & impulsa & stimulata ab eiusmodi affectus impotentia: sic sæpenumero humores dum motu feruntur concitatione, et de parte vna in alteram fluunt, morbi statim initio hominem angunt concitantes & titillantes, nec quiescere sinunt.* Tales *ergo vacuare oportet, hoc est qui mouẽtur et quoquouersum feruntur per corpus & fluunt.* Qui *vero parte corporis quapiam firmati impactique sunt, eos nec medicari, nec vllo alio auxilio mouere oportet, priusquam cocti fuerint.* Tunc *enim primum naturam ipsam habemus vacuationis adiutricem. siquidem ipsa post coctionem aperte videtur humores secernere & quod superuacaneum est expellere. quo tempore crises fieri consueuere.* Quæ *quidem natura si perfecte moueatur, medicamento locus non est: si uero intra modum & languidius agat, id quod desit, medicamento supplendum: quo vtriusque & naturæ expellentis, & medicamenti trahentis opera fiat humoris molesti vacuatio.* Demonstrauimus *siquidem in cõmentariis quos de facultatibus naturalibus scripsimus, quaque corporis parte naturam quatuor adhibere potestates, tractricem eius quod parti est fami-*

liare & conueniens, retentricem item & coctricem eiusdem, & quartam eius quod alienum existit & superuacaneum expultricem. Ibidem quoque singula medicamenta sibi familiarem & proprium humorem attrahere ostendimus. Iam vero illud recte Hippoc. ad finem aphorismi addidit, id quod perraro fieri solet. Nam hoc licet experientia discere, perraro humores alias in aliam atque aliam partem transferri et fluere. sæpius namque fit vt quiescant, & parte quapiam firmati tandiu maneant, donec toto morbi tractu * cocti tandem expellantur, ita morbo soluto. Vnum restat quod sciri velim, Aphorismum hunc in quibusdam exemplaribus nō scribi, in libro tamen de humoribus scriptum inueniri in omnibus codicibus.

* Toto morbi tēpore coctio fit ad crisim vsque, sed in augmēto se prodit, & in statu perficitur. unde tam in statu quā augmento purgare liceret, nisi prohiberet ī statu symptomatū vehemētia.

XXIII.

QVAE uacuantur multitudine metienda non sunt, sed si quæ oportet uacuentur, & facile ferant. Atque ubi ad animi deliquium educere conuenit, faciendum, si ægrotus par esse posit.

Seu sponte naturæ seu nostra opera vacuatio fiat, ei omnino modum mensuramque statuisse oportet. Quemadmodum enim molestum humo

rem pro qualitatis ratione vacuare oportet, sic pro fecto vacuationis quantitatem, humoris vexantis copiæ respondere par est. Sed qualitatis indicia & notas supra diximus, quũ aphorismum interpretaremur, cuius est initium, In turbationibus ventris. quantitatis vero nullum tale signũ dicere possumus Quare quum de ipsa ageret Hippo. τηι ευφοριαν, *id est leuius si inde habeãt ægroti, eius nobis iudicã dæ normã et regulã dedit. Nam si redundans vacuetur humor, tũ leuius, tum facilius habere ægrotãtẽ, contra si ex iis qui naturaliter habent aliquis educatur, tunc vires solui et laborare, ipsumq; ægrotum grauitatẽ sentire est necesse. Quo fit vt vulgari isti & omnibus noto coniectandæ quantitatis modo minime debeamus animum aduertere, sed duobus potius commemoratis indiciis, si & qualia oportet, et cum euphoria, id est ferendi facilitate vacuentur. Quod in litera deinceps sequitur, Atque vbi conuenit ad lipothymiam ducere, id recte quidem est dictũ, sed eius vsus ascribenda sunt indicia. Quæ quũ Hipp. nõ dixerit, quantũ ipsi experientia et ratione sumus consecuti, affectus eos in quibus ad lipothymiã vsque vacuare cõueniat docere conabimur. Ac primum quidem ad quàm vsque intelligat lypothymiã ducere oportere, nõ abs re fuerit definire. neque enim eas dicere lipothymias putandũ, quæ ægrotantibus dum aut uenæ sectionẽ, aut eiusmodi aliud au-*

xilium reformidant, accidere interdum solent: nec quum in ore ventriculi quidam humores mordaces et vellicãtes, qui vel prius in eo fuerint collecti, vel dũ auxilium ipsum adhiberetur, in ipsum confluxerint, lipothymiã cõmittunt: siquidem etiã tum animo linquũtur. Sed eiusmodi lipothymia nõ satis apta fuerit vacuationis modi regula. quippe quæ intẽpestiue accidat interdũ quod febricitantibus quoque nonnullis vsu venit inter exurgẽdum & desidẽdum sæpius animo defectis. propterea ipsis resupinis iacẽtibus venã aperire solemus. Ea igitur quæ vacuationis ratione interuenit lipothymia, sola nunc Hipp. est dicta, ipsa modus et mensura existens vacuationis quæ in maximis inflammationibus, in febribus ardentissimis et vehementissimis doloribus fieri debet. Verũ (quod et Hipp. quoque ipse admonuit) nõ nisi constãtibus et firmis viribus ad tantã adgrediẽdũ est vacuationẽ. Nam et ipsi vacuationes tales uehementer prodesse didicimus vsu frequentissimo. In febribus siquidẽ ardentissimis ad lipothymiã vsque phlebotomia illico totum corporis habitũ refrigerat & febrem extinguit, atque etiam aluus quamplurimis solui et sudores manare solent. quo facto nonnulli febre omnino sunt liberati: aliis magnopere inde adiutis morbi vehementia est repressa. In maximis vero doloribus nullum præsentius noui remediũ ea vacuatione quæ ad lipothymiam vsque fiat,

cum ea tamen distinctione ut intelligatur phlebotomiane, an purgatione ad defectum usque animi uti conueniat. quam rem demonstrauimus in commentariis quos de phlebotome conscripsimus.

XXIIII.

IN *morbis acutis raro, & per initia medicamento purgante uti oportet. Nec uero id inconsiderate faciendum.*

DIXIT *paulo ante, quæ matura coctaque sunt medicari & mouere oportere, non cruda, nec per initia, nisi sua instabilitate naturam ad excretionem stimulent, cuiusmodi perpauca esse: nunc etiam per initia morborum acutorum solum posse aliquando nos purgationem moliri utilem docet. nam in diuturnis semper maturationem morbi expectare oportet: In acutis vero siquidem materia ad excretionem sui proritet & gliscat, initio etiam purgare licet: sed hoc ipsum cum magna religione & circumspectione facere oportet. Vnde mihi Hip. recte illud addidisse videtur, Nec vero id inconsiderate, sed cum præmeditatione & consyderatione accurata faciendum. Nam siue diligentem præmeditationem, siue ægroti præparationem, siue recti quoad eius fieri potest iudicii expectationem, siue ex iis aliqua, siue etiam omnia intelligat, suam certe religionem & cautionē in talibus purgationibus*

aperte indicat. Neque enim parum impendet periculi, si quis in morbo acuto male medicetur, quod purgantia medicamenta omnia facultate sint calida, & febris quatenus febris est & sui ratione, non quæ calfaciunt & siccant, sed iis maxime contraria, quæ humectant et refrigerant postulet: Non igitur propter calorem illum febrilem purgatio nobis instituitur (hanc enim scimus quantum in se est nocituram) sed humorum qui febris causa sunt nomine. Maiorem igitur ex infestorum humorum vacuatione vtilitatem consequi, oportet, quàm sit detrimentum, quod ex medicamentis purgantibus corpus necessario accipit. Maiorem autem vtilitatem esse continget, si & citra molestiam, et totus humor nociuus & infestus vacuetur. quod vt fiat videndum primum est an qui ægrotat, ad eiusmodi purgationem aptus idoneusque existat. Nam qui cruditatibus ex multis, aut lentis aut craßis eduliis abũdant, quibus item flatibus sunt distenta hypochondria, aut vrina supra modum calida & ignea, aut aliqua subiectorum viscerum suspecta inflammatio ii profecto omnes sunt ad purgationes inepti. Hæc igitur absint necesse est: deinde etiam ægrotantis humores quàm potest fieri maxime fluxiles esse oportet, hoc est tenuatos esse, minimeque lentoris participes. apertos denique reseratosque esse conuenit meatus per quos purgatio fieri debeat, atque

omni obstructione liberatos. Nam ista quoque nos prouidere et præparare solemus, si quando purgare velimus. Atque hoc ipsum est quod eo aphorismo tradit Hippocrates, Corpora si quis purgare volet, fluxa ea & lubrica faciat oportet. Verum in acutis quum initio statim, vel circa primum diem, aut non vltra secũdum, si quidem sua instabilitate materia excretionem affectet, purgatione sit vtẽdum, locus profecto eiusmodi præparationi esse non potest, nisi forte quispiam propinandi melicrati occasionem nanciscatur, in quo hyssopi nonnihil aut origani aut tragorigani aut thymi aut pulegii, aut denique id genus humores tenuantium aliquid incoxerit. Quare non sine ratione dixit, in morbis acutis, & raro, & per initia vsum fore purgatorii medicamenti, partim quia initio nocentes humores sæpe non citantur, partim etsi id fiat, æger tamen ad purgationem ineptus habetur, sed ne temporis quidem satis morbus nobis ad ægrotantis præparationem præbet.

XXV.

SI qualia oportet purgentur, confert & facile ferunt, si contraria difficulter.

CONSTAT aphorismum hunc in eo contineri vbi dicebat, In turbationibus ventris, & vomitionibus quæ sponte naturæ fiunt. si qualia opor

tet purgentur, confert & facile ferunt: Sin minus, contra accidit. Sed quum hac in parte libri de purgationibus a medico instituendis disputaret, ac propemodum omnes ad id necessarias distinctiones recensuisset, hunc quoque sibi addendum esse putauit: In quo noui certe quidem nihil doceret, sed memoriam duntaxat eorum renouaret quæ supra alio loco de vacuationibus sponte naturæ factis dixerat: vt totam de vacuando disputationem plenam absolutámque hoc loco relinqueret.

GALENI IN APHORISMOS HIPPOCRATIS COMMENTARIVS SECVNDVS,

GVLIELMO PLANTIO Cenomano, interprete.

I.

VO in morbo somnus laborem adfert, est mortiferum: Si uero leuationẽ, minime ẽ mortiferũ.

QVOD ὁ πονος *laborem significet & læsionem, constat ex eo quod ipsi opposuit. ait enim, si vero leuationem adferat, minime est mortiferũ. Quũ vero duplex sit ex somno læsionis genus, commune vnum, quum in principiis accessionum (quæ Græci* επισημασιας *vocant, nos primum accessionis*

ſenſum & ſignificationem primã dicere poſſumus) ægroti dormiunt, alterum proprium, vt quum in morbis quibuſdam in alio quopiam dormiunt tempore: de poſteriore hac per ſomnum læſione Hippo. loqui eſt exiſtimandum. Prior enim illa, neque mortem, neque quicquam aliud magnopere reformidandum indicat, vtpote quæ temporis naturam ſequatur: ſiquidem acceßionum principiis tum calor vniuerſus, tum humores in profundum corporis cogi ſolent, quemadmodum ipſe nos docuit, multoq́; magis in quibus vel horror quiſpiam, vel rigor, vel vehemens eſt partium ſummarum refrigeratio. propterea ipſis ſi per acceßionum initia dormierint, ſymptomata fiunt diuturniora, ægreq́; febres ad vigorem perueniunt, & ſi qua ſubſit viſcerum inflammatio, eam augeri eſt veriſimile, & in ventrem ſi qui humores confluant, non perinde ac per alios ſomnos concoqui, ſed plures cumulari & crudos permanere putandum eſt. Quam quidem ob rem vigilare tum ægrotantes iubemus, motum qui per vigiliam foras fit ſpiritus & ſanguinis & vnà in ipſis caloris contenti, tanquam maximum præſidium ei motioni opponentes, quæ eorumdem intro per acceßionum fit principia. Quare qui eiuſmodi læſionem id temporis fieri acceßionis ratione dixerit, & eandem per vigiliam prohiberi, is non abſurde fuerit locutus. qua quidem vigilia ſi ægro-

ti priuati fuerint, damnum sentiunt multo euidentius, non quod altera propter somnum accedat læsio, sed quia absit quæ ex vigilia proficisci debuit vtilitas. Atque hæc ratio eorum est qui nullam accessionum principiis læsionem ex somno conciliari putant, sed hoc ipsum solum fieri, vtilitatis videlicet quæ ex vigilia percipi poterat absentiam. Altera vero eorum est qui hoc etiam tempore somno læsionem fieri concedentes, doctrinam tamen nunc Hippo. tradi aiunt de iis qui in aliis tēporibus dormiunt. quæ quum manifesta fere quadam comitatur vtilitas, tum vero in declinatione maxime si somnum obrepere contigerit, ipsa est multo euidentissima. nam in ipso etiam vigore interdum somnus aperte iuuat, nonnunquam etiam in ipso incremento postremo, quod vtique vigori est proximum. Verum omnium euidentissima vtilitas somni in ipsa morbi declinatione apparere solet. Vnde fit vt nocuus etiam somnus in vigore & accessionis incremento minus perniciosus, in declinatione perniciosissimus existat. nam si quicquam quo tempore vtilissimum esse solet, id præter quam quod non iuuat, insuper etiam lædat, merito perniciem portendere arbitrādum. Ex somno vero quæ oriuntur læsiones, eiusdem sunt vtilitatibus contrariæ. exempli gratia, somno febris si non soluatur sed irritetur, si dolores recrudescant, si multiplicentur fluxiones &

inflammationes augeantur. Iam nonnulli inter dormiendum delira etiam loquuntur, qui excitati postea in delirio diu perseuerant. Dormientibus aliis comatis initium contingit, idest tam grauis somnus opprimit, vix vt puncti aut vellicati expergefiant. quæ omnia propter humorum malignitatem .i. τὴν τῆς κακοηθείαν accidere putandum, quos calor noster naturalis, si robustus validusque existat per somnos concoquere, si infirmior, ab illis vinci/ visceráque ipsa grauescere, & enumeratis malis homo corripi solet. Siquidem extrinsecus eum qui vigilet calidiorem fieri, contra intrinsecus eum qui dormiat magis incalescere. Hippocr. est placitum. quo nos docere voluit quod & quibusdam aliis naturæ operum studiosis hominibus visum est, pro natiui scilicet caloris intro forasve motione somnum fieri & vigiliam. Merito igitur vbi calor hic in visceribus collectus auctores morbi causas superare non potest, mortem denunciat. qui tamen si superet, nondum propterea certæ salutis est signum. nisi placet dicere, quod ad hunc affectum attinet ægrotum seruatum iri, qui tamen ab alio poßit morbo interire. Nam si qua inflammatio prius in parte quapiã principe esse cœperit solutu difficilis, fieri tũ potest vt qui ita affectus sit moriatur. Quare nos quũ ex somno læsio aliqua fuerit accepta, exitiosũ signũ esse, quũ vtilitas, nõ exitiale dicere certo poßumus.

Porro damna quædam ex somno capi in libris etiã Epidemiωn indicauit his uerbis, In iis erant veternosi ac deliri multi, qui ex somno tales facti erant.

II.

VBI *somnus delirationẽ sedat, bonũ.*

SI *hunc & superiorem inter se iunctos aphorismos pronunciauerimus, tota ex ambobus eiusmodi fiet oratio, Quo in morbo somnus laborem parit, mortiferum, si vero iuuet, non est exitiale. somnus ergo delirationem si sedet, bonum, vt velut exempli loco orationi illi vniuersaliter enunciatæ vnum aliquod ex singularibus subiungeret, quasi ita diceret vbi somnus dolorem sedat, bonum, vbi febrem somnus terminat, bonum. vbi ergo inflammationem sedat somnus, bonum. Sed satis in præsentia habuit periculosiorem morbum proferre solum. Vniuersalium enim verborum veritas, talibus propositis exemplis magis elucet.*

III.

* SOMNVS *& uigilia modum si excesserint, malum.*

PVTARVNT *ex medicis nonnulli vigiliã modum superantem & vt signum & vt causam malam esse, non etiam somnum, Semper enim hunc bonum esse, nec vnquam immoderate fieri posse: sed falsos esse complures, quod veternosos incipientes*

affectus, longum sibi persuaserint somnum esse. Verum ii à nobis edocti, veternum κῶμα Græcis appellatum, prius dici non posse quàm in expergefaciendo difficultatem habeat coniunctam, nobis somnum recte longum appellari cōcedant, qui tempore quidem naturalem superet moderationem sed nōdum ad expergefaciendum difficultatem habeat. Talis vero somnus fit primo sensifico, id est cerebro refrigerato: quæ refrigeratio si ipsa vehemens cum humiditate mista fuerit, morbos lethargicos, si cum siccitate, vocatas Græcis καταλήψεις id est vigilantem sensus stuporem commitere solet. Similiter et vigiliæ fiunt propter principis partis sensificæ caliditatem, quæ vel sola intemperie, vel bilioso redundante humore orta nataque sit. Sed horum omnium demonstrationes in aliis nostris commentationibus explicauimus in præsentia ipsorum capita attigisse satis habeatur. Porro quemadmodum arbitrantur nonnulli somnum semper symmetrum esse et moderatum, nec vnquā extra modum fieri posse, sic contra alii quidam aiunt uigiliam nunquam intra modum consistere, sed eo nomine solam immoderationem significari: immemores scilicet eius quod in vita communi loquentium vsu receptum est & consuetum, vt mala etiā moderata appellemus interdū magnorū malorū comparatione. Sic vigiliam moderatam audire nos oportet, quasi paruam diceremus

IIII.

NON *satietas, non fames, neque aliud quicquam, quod naturæ modum excedat, bonum.*

QVOD *rursum hoc aphorismo, vt & superiore vna proposita materia, idem de cæteris pronunciari, debeat, manifestum est.* Nam *quum symmetria quadam & iusta proportione sanitas definiatur, omnes excessus & immoderationes, quæ quidē longißime a iusta illa moderatione recesserint morbos iam esse, quæ vero non tam longe absint, morborum indicare generationem est necesse.*

V.

SPONTANEAE *laßitudines morbos denunciant.*

NON *a labore & motu nimio fatigationem hoc loco significat nomē laßitudo, sed ingeneratam in corporibus animantium affectionem & grauitatis sensum. neque enim de laßitudine motu contracta, sed de spontina mentionem facit. Quum itaque in corpore talis sine motu fit affectio, non absolute laßitudo, sed spontina laßitudo nominari solet: quæ quum triplex habeatur, vt libro de tuenda valetudine demonstrauimus, vna quæ vlceris, altera quæ tensionis, tertia ex ambabus cōposita quæ inflammationis*

flammationis sensum præ se ferat, prima ex cacochymia, altera ex plenitudine, tertia ex vtraque vna coeuntibus habet originem. Sic enim de iis cõmentatione de tuenda valetudine diximus. Spontanea ergo laßitudo merito morbos denunciat.

VI.

QVI ab aliqua corporis parte dolentes, fere dolorem non sentiunt, iis mens ægrotat.

DOLORIS nomine interdum ipsas affectiones in quibus dolemus appellare solet. ita enim in Epidemiis loquebatur, Cranone dolores inueterati frigidi, recentes calidi. non reipsa dolores appellãs calidos aut frigidos, sed morbos in quibus dolores fiunt. Eodem nunc quoque modo dolores appellauit affectiones ipsas quæ cum dolore fieri consueuere, exempli gratia erysipelas, phlegmonem, vulnus, contusionem, ruptionem, fracturam & quicquid est eiusmodi, ex quibus si vnum quodpiam ægrotanti adsit, quod ipse non sentiat, argumento certe est in eo mentem laborare. nihil autem in præsentia retulerit, mentémne malis an intelligẽtiam dicere.

VII.

QVAE longo tempore extenuata sunt corpora, sensim reficere oportet, quæ

uero breui, repente.

CORPORA enim quæ non multo tempore attenuata sunt, ea humidæ & spirituosæ substantiæ iacturam, non etiam solidæ colliquationẽ sunt passa. Extenuatis vero longo tempore corporibus, tum carnes ipsæ sunt consumptæ, tum cætera accisa per quæ coctio, distributio, in sanguinem conuersio & nutricatio perficiuntur. quo fit vt ea alimenti tantum, quanto est corpori opus conficere nequeant. Quamobrem eiusmodi sunt longiore tempore refocillanda corpora & tenuiter, quod ipse sensim dixit. At in quibus soli humores & spiritus sunt vacuati, nobis celeriter & plenius reficere licet, partium nimirum solidarum firmitate & robore confisis. Quod vero ad finem aphorismi est additum, bifariam eadem prorsus significatione scriptum inuenitur, repentino scilicet tempore auferendi casu, & repente aduerbialiter.

VIII.

SI a morbo cibum adhibens quispiã uires non recipiat, copiosiore alimento corpus onerari indicat: Si uero modice epulanti idem eueniat, uacuatione indigere sciendum est.

PROPTER *breuitatem & quendā loquendi morē qui in hunc vsque diem apud nos receptus est in multis Asiæ ciuitatibus, obscurior factus est aphorismus.* Dicere *siquidem ipsi consueuimus cibū eos non capere qui cibum fastidiunt, & contra capere, qui cibum appetunt seq; ad satietatem vsque replent. vt talis sit aphorismi sensus, Qui inuitante appetentia abunde & liberaliter epulantur, nec propterea tamen pristinam possunt virtutem recuperare, eos grauari & obrui cibi multitudine potius quam ali sustentariq; existimădum est, qui vero auiditate cibi defecti modice epulantur, nec se tamen ob id recolligunt, hos prauis abundare humoribus est necesse: qui nisi vacuentur, vt pristinas vires recipiant fieri omnino non potest.* At *vero non hoc tantum loco, sed in aliis quoque suis scriptis* Hippocrates, *quū iusta proportione inter se omnes humores inaucti sunt, sanguinis detractione auxilium adferre studet, quum vero ex ipsis vnus aliquis redundat, ipsi purgando conueniens medicamētum exhibet. Quū igitur idē hic sentiret, quod in aliis suis scriptis dixit, recte sequentes duos subiungit aphorismos, eandem in ipsis sententiam continuans, quam nos in præsenti aphorismo his verbis docuit, Si vero modice epulanti hoc accidat, vacuatione indigere sciendum.* Proinde *duorum sequentium aphorismorum in aliis fere omnibus exem-*

pluribus peruersum ordinem fuisse arbitror. ac rectius in illis exẽplaribus legitur, in quibus alter horum aphorismorum sic prior scriptus inuenitur, Impura corpora quo plus alueris, magis læseris: vt tota sit eiusmodi oratio, Quod si cibum respuẽti idem vsu veniat, vacuatione indigere sciendum. est corpora siquidem impura, quanto plus ales, tanto magis lædes. Verum nos maximæ exemplarium partis ordinem sequuti, eo quo habentur ordine interpretaturi sumus.

IX.

CORPORA *quum quis purgare uolet, ea fluxilia faciat oportet.*

MEDICORVM *certe quidem vulgus corpora* εὔῤῥοα, *id est ad fluendum idonea fieri putat, si quum vomitoriis medicamentis vtendum est, vomitum ipsi proritent, si quum deiectoriis, aßidue aluum subducant.* Propterea *vt his ad alui deiectionem idoneum aptumq; corpus reddant, illis ad vomitionem præparent omnem impendunt operã. Ego vero* Hippo. *arbitror in præsentia nõ pusillum istud, sed præstantius aliud quiddam nos docere voluisse, quod longa nos experientia ita habere didicimus.* N*am si quis corporis crassos & lento humores tenuarit, secueritque, atque meatus per quos ipsi medicamentorum purgantium vi traduci trahique*

debent reserarit, ea demum fuerit longe optima in omnibus purgatio. Quibus neglectis si aut vomitum ciendum aut subducendam aluum curaueris, ægre molesteq; purgatio procedet, non sine ventris tortione interdum, & vertigine quadam, * magnáque inquietatione, & pulsus deprauatione, interdum etiam corporis solutione & difficultate. Nobis autem qui tenuante victu vti solemus (quo de integrum scripsimus librum) nihil tale accidit, sed omnium quæ in corpore sunt præter naturam purgationes citra vllam omnino molestiam & celerrime peraguntur. Idcirco Hippocratem ipsum orationi illud addidisse dicimus, Corpora quum quis purgare volet, euroa faciat oportet: quasi ita diceret, siue per vomitum, siue per alui solutionem purgare velis, si totum corpus fluxum reddideris, sic demum bellissime purgaueris. fluxum vero vti modo, dicebamus. fiet meatibus omnibus reclusis, & humoribus incisis & tenuatis, si forte crassum & lentum humorem corpus habeat.

Corporis nõ præparati sollicitatio & anxietas à purgãte medicamẽto.

X.

IMPVRA corpora quo plus nutrieris, eo magis læseris.

MALI siquidem succi in corpore prius collecti consortio vitiatur nouum accedens alimentum. quo fit vt cacochymiæ quantitas augeatur, & re-

tineatur qualitas. id vero maxime fieri solet, quū venter prauis quibusdam humoribus refertus fuerit. a quibus certe humoribus malis fit, vt quod paulo ante dicebamus vsu venire iis qui se ex morbo recolligunt, his ipsis eueniat qui talibus abundant humoribus. Id autem est, cibum sumere non posse.

XI.

FACILIVS est potu refici quā cibo.

QVIA supra de iis, qui educatione & nutritione virium focillatrice indigerent sermo fuit, propterea nunc materiæ recreandis e morbo conuenientis differentiam explicat. nam & in lib. de alimento sic scriptum reliquit, Qui celeri alimenti appositione egent, humidum ipsis optimum colligendis viribus remedium: quod si adhuc multo celeriore egeant, odoribus sunt recreandi. Neutrobi tamē nec eo libro humorem, nec hoc loco potum absolute, sed pro quibusuis rebus humidis & poculentis quæ alere & sustentare queant accipere oportet. Nam vt hæc solidioribus cibariis non similiter alant, distributionis tamen celeritate illis longe præstant, cuiusmodi sunt vina craßiora. nam aquosa (sic alba & tenuia appellant) quemadmodū colore aquam referunt, sic nutriendi virtute ab aqua parum differunt. vnde promouent quidem vrinas, sed mi-

nimum nutriunt. Crassa vero quæ sunt & rubra inter vina plurimum nutriunt, simulq́; inanita corpora & ob id sufficiendi alimenti indigua, possunt celerrime replere. Humidum porro alimentum præsertim si natura sit calidum facilius corpora reficere, illi demum norunt. qui quomodo coctio distributioq́; fiant intelligunt.

XII.

QVAE a morbis post crisim relinquuntur, recidiuos morbos facere consueuerunt.

PRAESENS etiam aphorismus superioribus iungi copulariq́; debet. Nam quum supra dixisset, Si a morbo quis cibum sumens, vires non recipiat, corpus alimento copiosiore onerari indicat: Si vero cibum auersanti idem accidat, vacuatione indigere sciendum: atque ob eam causam postea de vacuando disputasset, nunc causam adfert quamobrem qui a morbo cibū fastidiunt, vacuatione indigere videantur. ac si ea de re tota ipsi hunc in modū fuisset oratio, Quod si intra modū epulanti idem eueniat, vacuatione indigere significatur. siquidem quæ post crisim relinquuntur, recidiuos morbos solent committere, ita nimirum humoris praui reliquias appellans, quas temporis interposito spatio putrescentes febres redaccendere est necesse.

quando quidem quiuis humor alienus à corporis quo continetur natura, ipsum alere nequeat, ac in postremum necessariam habeat in putredinem mutationem. quòd si locus in quo cumulatur, calidus existat, tum demũ maxime & cellerrime putrescit.

XIII.

QVIBVS crisis fit, nox quæ accessionem præcedit grauis, quæ uero subsequitur, leuior fere solet existere.

CRISIS subita est in morbo ad salutem aut mortem mutatio. quæ fit dum benignam & utilem materiam natura à praua & inutili secernit et ad expulsionem præparat. Merito itaque per hanc turbationem & nature luctam ægrotantes ægre molesteque habent, quæ molestia noctu magis apparet. tum.n.nobis dormiendi consuetudo. Per hanc igitur turbationem interrupto subinde somno eam molestiã licet manifeste dignoscere, etiamsi dies similem habiturus sit turbationem, quando proxima statim nocte crisis futura est. Quod sub finem aph. est additum, quæ vero crisim nox subsequitur, præcedente leuior plurimum esse solet, in multis desyderatur exemplaribus. eo autem docet noctem quæ iudicationem proxime excipit præcedente leuiorem maxima ex parte esse solere. quia videlicet plures ad salutem crises desinant. Certo siquidem scimus ex

ægrotis plures esse qui seruentur quàm qui intereãt nisi forte pestilens sit cœli status.

XIIII.

IN fluxionibus alui, excrementorum non in deteriora facta mutatio iuuat. *

EXCREMENTORVM mutationibus multas humorum species præ se ferentibus corpus exactius repurgatur, nisi colliquationis habeant aut putredinis signa. de quibus ipse disseruit in prognostico, vbi & pinguium & grauiter olentium & fœtidorum excrementorum fecit mentionem.

XV.

VBI fauces dolent, aut pustularum eruptiones exoriuntur in corpore, excrementa spectare oportet. nam si biliosa fuerint, una corpus ægrotat: si uero sanorum excrementis similia, tuto corpus alere poteris. *

QVVM posteriores aphorismi partes inter se opposuisset, vtrobique quod consequi videbatur prætermisit. Quare si quod deest suppleueris, eiusmodi tota erit oratio, vbi fauces dolent, aut in corpore pustulæ exoriuntur, excrementa inspicere oportet. Nam biliosa si fuerint, vna corpus ægrotat,

minimeque tutum ipſum alere, ſi vero ſanorum ſimilia fuerint, nec ægrotat corpus, ipſumque tuto alere potes. Cæterum quibuſnam rationibus inductus Hippocra. ita ſibi pronunciandum eſſe putauerit, dicere iam aggrediar. Animantium natura principibus partibus contentos humores prauos vacuatura, horum interdum partem quandam per vrinas, aut aluum, aut vomitum excernit, alios ad cutim protrudens, ſi propter craſsitiem vacuare nequeat, eo loci ipſos deponit, indeque puſtulas in corpore fieri contingit. ſæpe etiam ſuſceptis ex capite ruentibus humoribus, fauces infeſtantur. Quo certe tempore conſyderandum eſt ac diſtinguendum, vtrum quicquid redundantis erat humoris natura iam in partes affectas depoſuerit, an adhuc reſtet toto animantis corpore peccantium humorum copia. quæ res inſpectis excremẽtis fiet manifeſta. Nam ſi egregium omnino natura impetum ad corpus expurgandum ceperit, blioſa apparebunt excrementa, propterea quod eiuſmodi etiam puſtulæ calfacto ſanguine fieri ab humore bilioſo conſueuere. Quare eiuſmodi ſunt prius repurganda quam alenda corpora, impura ſiquidem corpora quanto plus ales, tanto magis lædes. Si vero ſanorum excrementis fuerint ſimilia, totum corpus recte valere, nullumque ab eius nutricatione imminere periculum indicant.

XVI.

FAME *dominante, ab omni agitatione uacandum & labore.*

Famelicos esse dicimus eos qui pp cibariorũ inopiã et egestatẽ ad extremã famẽ redigũtur. Siquidẽ Epidemiων *secundo sic ipse locutus est* Hip. *Aeni Thraciæ, quũ propter famẽ et annonæ caritatem leguminibus vesci cogerentur, crurũ imbecillitate laboratũ est. Sed et oẽm cibariorum magnam indigentiã, tametsi non inopia, sed volũtario aut imperato fiat, famẽ appellare consueuit. Nã quũ diceret, molli carne præditos, in fame habere oportere, siquidẽ corpus fames siccaret, et rursum quũ in prognostico iuberet percunctãdum num vigilasset is qui derepente emaciatus erat, aut perhumida admodũ aluus reddidisset, aut fame conflictatus fuisset: his locis famis vocabulum pro cibariorum vsurpauit indigentia. qua acceptione sic nunc quoq; dixit, Quũ fames stimulat, labore abstinẽdũ et motu. quasi ita fuisset locutus, Qui esuri nõ sunt, nullum toto eo die laborem aut fatigationem suscipere debent. Laboris autem nomine motionem vehemẽtiorem, quod etiã exercitium appellant, intelligere oportet. Siquidem ipse eo sensu dicebat, Labor cibum præcedat. Est igitur ipsi tam de iis qui secũda, quã qui aduersa sunt valetudine sermo. Nã nec recte valẽtibus imperan*

da ſunt exercitia fame dominante, nec in ægrotantibus motum corpori vllum vehementiorem vna cũ fame adferre oportet, ſiue miſsione ſanguinis id, ſiue purgatione, ſiue per vomitum vacuatione, ſiue multa frictione, ſiue denique forti corporis motione aut alteratione fiat: per hos ſiquidem motus omnes ſi cum inedia fiant, virtutẽ frangi ac debilitari accidit ſiue ſecunda, ſiue aduerſa valetudine homines fruãtur. At vero Hipp. vt virtutem eã quæ animalia regit et moderatur validam ſemper retineat & tueatur omnem ſolet diligentiam ac curam adhibere. Quam ipſam ſiue vim ſingulariter, ſiue multitudinis numero vires dixeris, nihil retulerit. Atque illud eſt quod libro de alimento dicebat, virtus vna et nõ vna: vnam quidem genere virtutẽ eſſe, ſed quæ multas ſpecies habeat his verbis indicans.

XVII.

VBI *præter naturam copioſior cibus ingeſtus eſt, morbum inde creari indicat ſanatio.*

QVOD *alio aphoriſmo vniuerſaliter dixit, id nunc in vna docet ſpecie.* Nam *vniuerſalis erat oratio illa, non ſatietas, nõ fames, neque aliud quicquam quod naturæ modum ſuperat, bonũ. præſens vero aphoriſmo de vna tantum re ſatietate ſcilicet pronunciat.* Copioſior *ſiquidem quàm pro corporis*

natura cibus, satietas appellatur. Cæterum quum nimium omne ad aliud semper referatur, in nostris id corporibus duplex, vnum ad vasorum capacitatem, alterum ad naturam nos gubernantem refertur. De *posteriore agens hoc loco* Hippocrates, Nimium *inquit cibum præter naturam esse: ne eos qui cibi tantam vim ingurgitarunt, vt ipsis venter distendatur, inde detrimentum & læsionem omnino capturos, aut eos quibus ad ventris explendã capacitatem cibi aliquid deest, parum comedisse, atque idcirco belle omnino concocturos arbitremur. nam vt illi interdum valent ingurgitata cibaria coquere, siquidem eorum tale existat naturæ robur: sic hi propter eiusdem naturæ infirmitatem etiam pauca coquere non possunt: idque maxime si coctu facilia priores edulia, posteriores difficilia sumpsisse contigerit. Similiter etiam in distributione alimenti facultas, sanguifex ad proportionem coctrici virtuti ventriculi respondens, propter imbecillitatem interdum non alterabit succum etiam modicũ in venas distributum: interdum isto multo etiã ampliorem prompte vertet in sanguinem, tum propter proprium ipsius robur, tum propter succi in sanguinem facile conuertendi naturam.* Eodem *plane modo tertium etiam alimentum, quod profecto ipsum dicimus omnium maxime proprium alimentum, quum scilicet particulis animantis apponitur, pro*

naturæ viribus vel largius, vel parcius dicetur. ipsum'que aut belle conficietur & alet, aut secus fiet, atque ita à natura aut uincetur, aut minime euictus corrumpetur & morbum creabit. Vna igitur hæc est aphorismi expositio, qua cibi nimiam copiã ad facultatem animantium moderatricẽ relatione accipiendam esse dicimus. Altera est qua qualitatẽ cibi præter naturam intelligimus, vera & ipsa, Alitur.n.quæque pars a conueniente et familiari naturæ suæ alimento, quod merito nos secundum suam cuique parti naturam esse dixerimus. Si itaque ad eam affluat succus quispiã qui alteri particulæ sit secundũ naturam, sed huic præter naturam & alienus existat, malo certe quidem is particulæ fuerit, sed ita ut nõ necessario morbus consequatur, siquidẽ eius fuerit parua portio. Nam si mandragora, papauer & ruta pharmaca alioqui quæ corpus nostrum corrumpere possunt, sine quantitate incommodare nequeunt, multo certe minus talis succus detrimentum adferet, qui præter quàm quod perniciosus non est, alere etiam potest partes alias. Alioqui neq; ab initio alimentũ vocaretur, nisi tali esset natura præditus. Quẽadmodum.n.si exiguus per gulam flatus in ventrem delatus fuerit, aut potus pauxillũ in pulmones per arteriam asperam deerrauerit, venter propterea non ægrotet, nec pulmo peius habeat: sic quoque se res habet in aliarum partium alimento.

Quinetiam præter has tertia à nonnullis profertur interpretatio, illud præter naturam intelligendum esse arbitrantibus pro magnopere et præter modum ac si ita dixisset, vbi copiosior cibus præter modum & exuperanter ingestus fuerit, is morbi causa existere solet. Siquidem qui non multum superet mediocritatem morbum nondum committere, sed seruare corpus potest intra valetudinis latitudinem. atque hæc est vera quoque sententia. Siquidem iustam mediocritatem & conuenientem proportionem non parum superare oportet alimentum. quod morbum sit facturum. Sed huius quidem rei causa medicis mos non est orationi distinctionẽ adhibẽdi, sed solum genus ipsum morbi causam esse pronũciare consueuerunt, exempli gratia æstum, frigus, fatigationem cruditatem, humorum, corruptelam, cæteraque id genus affirmãtes morbos facere: nobis scilicet in quoque horum quantitatem haud paruam subaudientibus. Similiter quũ copiosiorẽ cibũ morbi causam esse dicunt, orationi particulam multo non adiiciunt. neque enim nos fugit, si drachmæ decimamquintam partem id esse statuamus, quo iustã mensuram & proportionem excedat, morbum nondum posse facere: sed vbi eadem multiplicata fuerit eundem interdum creare posse. De genere siquidem hæc vna causa est morbos cõmitentium. Vnde fit, vt tertia hæc interpretatio, tametsi vera quã maxime

existat, mihi tamen alienior esse videatur à consuetudine interpretandi veterum, cum eo quod violentius explicet significationem vocis præter natura Porro ad finem aphorismi quod his verbis addidit, indicat sanatio, rectius haberet, si ascripta copulandi particula & legeretur hoc modo, indicat & sanatio. Neque enim quoties præter naturam cibus sumptus fuerit, inde morbum gigni sola indicat sanatio, sed rei etiam ipsius natura eam indicationem adiuuat, vna ipsi astipulante sanatione. Siquidem iis quæ singulis artibus solerter sunt inuenta, ipsum etiam ab euentu rei testimonium & confirmatio accedit. quæ in præsenti oratione sanatio, est quæ molestorum humorum vacuationem protinus consequi solet. quod quidem ab euentu testimonium ne Herophilus quidem pretermisit in eo libro quem σημείωσιν τρίχρονον, *id est indicationem à tribus temporibus sumptam inscripsit. Nam si quis plura quam pro consuetudine comedens, & consuetā exercitationem vel seruās vel etiam imminuens, corpus grauari onerariq; sentiat, & cum faciei rubore & venarum tumore febricitare incipiat, eum profecto qui ita affectus sit, non absque ratione ob repletionem ægrotare existimabis. Quod si is à vacuatione leuari se sentiat, ex reipsa protinus confirmatio accedet opinionis, quam de plenitudine conceperas, atque in posterum in iisdem similiter audendi &*

vacuandi

vacuandi animus addetur, minime abs te expectata illa Empiricorum obseruatione, quàm ipsi dictitant eorum esse quæ frequentißime in iisdem similiter euenire videntur. Verum addita fortasse in præsenti aphorismo fuerat copula, & quam postea vt superuacaneum sustulit aliquis, aut etiam Hip. ipse ab initio absolute citra coniunctionis interuentum scripsit hoc modo, indicat sanatio, quasi diceret vbi quæ diximus ita habuerint, idest copiosior præter naturam in corpore cibus cõtineatur, vacuatione adhibita ægrotus si iuuabitur, in eum morbum ob cibi copiam incidisse constabit. Porro memoria semper tenendum solitum Hippocratem vacuationem absolute dicere, quũ æquabiliter omnes humores vacuantur: purgationem vero, quum qualitate peccantes et molesti educuntur. Atq; sanatio qua de nunc agitur, quia per vacuationem nõ purgationẽ fiat, opinionem de plenitudine confirmat. Iam vero æquabilis omnium humorũ vacuatio quæ exactißima habetur, sectione venæ administrari solet: quæ proxime ad hãc accedit, scarificatis, vt facere cosueuimus, fit malleolis: sic etiam quæ exercitiis, et quæ frictionibus, et quæ balneis, et deniq; quæ inedia per accidẽs fit vacuatio per accides dixi, quia nõ per se et primaria ratione vacuat inedia (quã rem faciũt singula quæ enumerauimus) sed vacuatio quidẽ naturali perspirationis modo fit, id est perspirabili cu-

te latenter corpus digeritur : quia vero in materiæ vacuatæ instaurationem nullũ sufficitur alimentũ, propterea manifesta fit q̃ prius latebat vacuatio. Hæc igitur ad aphori. expositionẽ satis esse uidẽtur. Qui diligẽtius de plenitudine disputationem legere volet, is integrum ea de re conscriptum librũ habet qui de plenitudine inscribitur. Nunc satis erit hoc tantum superioribus addidisse, posse quidem absque corruptela cœpisse plenitudinem eam quæ ad vires relatione intelligitur, sed quæ vtilis & benigna persistere nequeat. Siquidem ipsam in qualitate mutationem atq; adeo temporis spatio corruptelam subire est necesse. verum hoc licet accidat, tamdiu tamẽ plenitudinẽ appelaturi sumus, donec vacuato super uacaneo, reliquum vtile ac benignum reddi posšit. Nã quod acescẽtibus vinis vsu venit, eiusmodi quid dã in sanguinis alteratione fieri solet. Id vero tale existit. vbi vina plane acuerunt, non iam ad vini naturam redire possunt: verum si tam leui momento ad id vergãt, vt acescere quidem, sed nondũ acetum esse videantur, ex iis complura pristinam recepisse naturã sæpius sunt visa. Sic in sanguine se res habet. nam si ipsius magna facta est corruptio, non iam ad sui naturã redire potest: parũ vero à seipso si degenerauerit, vacuato superuacaneo qui restat suam recuperare potest naturam. Atque talem sanguinis affectionem non corruptelam, sed plenitudi-

nem appellandi medicis moris est, solam eam (quod modo dicebant) corruptelam nominantibus. quæ tam magnam præter naturam mutationem est sortita, vt à natura amplius vinci ac regi nequeat, vt probus & laudabilis & vtilis succus fiat.

XVIII.

EORVM quæ confertim et celeriter alunt, celeres etiam excretiones esse solent.

EA secundum Hippocrates sententiam celeriter alere sunt intelligenda, quæ statim paulo post quàm sumpta sunt alunt, secundum suam certe quidem naturã, quam ipsam in iis exploramus qui inculpata sunt valetudine: confertim vero alere accipienda sunt ea, quæ postquam alere cœperunt, quicquid alimenti habẽt, breui totũ corpori impertiunt. Quæ itaq; sunt eiusmodi quatenus confertim et cumulate alunt. eatenus etiã corpus permeabunt celeriter. Si vero ipsis adsit aut acrimonia quæpiam ad excretionem stimulans, aut viſciditas qua morẽtur et retineantur diutius, illa quidẽ citius ad excretionem incitabuntur, hac tardius permeabunt. Citißime igitur & confertißime alit vinum: tardißime & sensim bubula, & cochleæ & spondyli marini, locustæ, carabi, gammari, & quicquid deniq; dura carne constat eãdem cum his habet naturã. Ad hæc

* Quæ vniuersim et celeriter alũt, celeriter quoq; corpus peruadunt.

duri caſei, ſalitæq́; carnes, lentes, bulbi, & in tãtum vt dura euadant oua cocta. hæc enim omnia multo poſtquam partibus nutriẽdis ſunt applicata, ſenſim nutriunt. Quod vero ſumptus cibus iam alat, tum ex pulſus vehementia et magnitudine, tum ex motus voluntarii firmitate & robore partibus nutritis conciliato poteris argumentum accipere. quã rem explorare conueniet in iis qui vel propter vacuationem quãdam manifeſtam, vel fatigationem vel inediam ſoluti ſunt & viribus defecti. Ea igitur omnia quæ ſupra commemorauimus tarde per ventrem permeant, hoc eſt multo poſtquam ſumpta ſunt tempore. Hiſce vero contraria celeriter peruadunt, imprimiſque vinum omnium citiſsime, vti diximus, corpus alens. Poſt ipſum alia ſuo quæque ordine ſubſequũtur, de quibus dicturus ſum, vbi pauca prius de vinis ediſſeruero. Nam aquoſa perpaucum dant corpori alimentum, qualia ſunt colore alba, ſubſtantiæ compage tenuia, Craſſa vero & fulua his multo copioſius impertiunt corpori alimentum, ſed tanto in nutriendo cedunt nigris, quantã celeriter & confertim præ his habent alendi prærogatiuam. Quæ autem alba ſunt & craſſa, minus quidem quam nigra, ſed plus quam alba & tenuia alimenti impertiunt corpori, ſed celeriter & vniuerſim nutriendi poteſtate cedunt. qua quanto aliis antecellunt, tanto permeandi celeritate præ-

stant. Omnium enim citissime aquosa per vrinas percolantur, quia propemodum tota ocyssime ad hepar prius subuehātur, quam per aluum quicquam descendat. Alia vero omnia ex quibus manifestum quid subeat per ventrem, peruasionem habent nutriendi tempori proportione respondentem. Sic & in aliis omnibus accidit. Nam ptissanæ succum non multo postquam sumptus est alere pauco in tempore vniuersum, sed non multū impertiri alimentum constat. Alica vero nec paucum nec vniuersum, sed & multo tempore & multum præbet alimentum. Porro autem quæ inter se comparantur, similem habere debent compagem seu constantiam quam συστασιν *Græci appellant, nec vnum exacte humidum esse, alterum summe siccum. In ptissana itaque & alica & cæteris eiusmodi quæ homines ex milio & fabis aliisque frugibus parant, similiter secundum crassitudinis modum habeant oportet ea quæ inter se comparantur. Carnibus vero sua cuique est et propria compages comparare itaque eas oportet in apparatus & conditura forma, vtrisque scilicet vel assatis vel coctis similiter. Succi autem si qui mordaces insint, per apparatum remoueantur, quemadmodum in braßica et leguminibus fieri solet, siquidem certam alentis substantiæ probationem es habiturus. Remotio autem fiet, si inter coquendum, ex vna aqua in alteram quæ inco-*

quuntur transfuderis. Si igitur his omnibus probe constitutis et distinctis, diligenter exploraueris quæ paruo tempore id est cõfertim seu vniuersim, et paulo postquam sumpta sunt (hoc enim celeriter significat) alunt, ea ocyus etiam corpus peruadere, modo hominibus similiter habentibus exhibeantur (nam & hæc in omnibus adhibenda est distinctio): quæ vero contra habeant, tarde subire comperies. Horũ *porro causam si requiras, eam ex iis quæ nostris de facultatibus naturalibus commentariis demonstrata sunt petere poteris.*In *iis enim ventriculũ ex eduliis ingestis familiari et conueniente succo attracto, quem suis tunicis reponeret, primum omnium ad satietatem vsque frui demonstrauimus, postea vbi abunde saturatus esset, tum demum ipsa abs sese ad transitum demittere. quo tempore hepar quoque ex ipsis trahere par erat, si quidem alimento egeret, alioqui eo quod in se haberet abusurum.* Eodẽ *quoque modo ex hepate corpus quando alimento deficeretur trahere rationi erat consentaneum.* Qua *ex re fit, vt in quibus totum inanitum corpus est, periculum eorum maxime facere conueniat quæ vniuersim et celeriter nutriunt, quibus indidem etiam accedere dicebamus, vt celerius corpus peruaderent.*Nonnulli *tamen vacuationem eam quæ ex toto quoquo versum fit corpore, peruasionis seu excretionis nomine* Hip. *appellatam esse volunt. vt idem*

nunc doceatur, quod libro de alimento his verbis dicebat, Cibus alteratu difficilis, ægre consumitur & discutitur: cibus contra facilis appositu, facile cõsumitur & exhauritur. Quod dictum quãquam est verißimum, non proprie tamẽ vindetur peruasionis nomine intelligi posse. Siquidem peruasio fere de transitu per uentrem intelligitur: poßis tamẽ de eo quoque qui quacunque corporis parte fit intelligere. neq;. n. parum differt subirene cibum an peruadere dicas. nam sola subeunt quæ per aluum descendunt. Peruadendi vero verbum vtrisque, tam iis quæ per uentrem subeunt, quàm quæ quacũque corporis datum est permeant, potest conuenire. Suilla igitur cæteraq; alia quæ lẽtos et crassos humores habent, non nisi multo tempore ex toto discutiuntur corpore. Olera vero piscesq; saxatiles et quicquid denique distribuẽdo constat tenui succo, distributionis quidem et appositionis celeritate aliis præstant, firmam vero stabilemq; naturam non habent, sed facile digeruntur & cute perspirabili euanescunt.

XIX.

IN *morbis acutis non omnino certæ sunt mortis aut salutis prædictiones,*

MORBI *acuti præterquam quòd critice cito soluuntur, statim etiam magnitudinem celeritati habent coniunctam. Nam febres diarias quas*

ephemeras Græci vocant, celeriter licet finiantur, nemo tamen morbos appellauit acutos. Duplex porro est acutorũ morborum natura. nam aut in * solis humoribus accenduntur calidioribus, nullum certum occupantibus locum, sed æquabiliter quauis corporis parte genitis: aut parte quapiam affecta fiunt, veluti in * pleuritide fit, peripneumonia, & cynãche. Sed et morbos acutos febres fere comitantur velut continuæ. raro enim sine febribus reperiuntur, qualis est apoplexia. Longi vero & diuturni morbi ratione fiunt humorum crassorum, lentorum, et frigidorum qui concoqui non facile possunt, sed impacti & cuneati in partibus affectis hærent. quo fit vt scirrhi potius quam phlegmones naturam retineant eorum affectus. ex quibus qui per consensum & sine loco affecto fiant pauci reperiuntur, in quibus æqualiter omnes venæ putrescentes humores vel melancholicos vel pituitosos habeant. quorum omnium prædictionibus niti & confidere videtur Hipp. Acutorum vero non omnium, sed in ipsis falli etiam interdum præsagitionem fatetur. id enim significat negatiua illa particula, non omnino, quæ idem quod non semper seu non in omnibus significat. quod sermonis genus vsurpare solent, quum pauca quædam de omnibus eximunt, vt quum dicunt,

* Acuti primarii & continui ex accensa materia ĩ venis fluctuante & oberrãte.

* Acuti symptomatici cõtinui ex inflãmatione stabili partis cuiuspiã, cum febre totum corpus occupante.

non omnes homines mali. ſignificant enim perpaucos bonos eſſe. Sic Hippoc.*nunc hac oratione ſignificare videtur, non omnino certas prædictiones eſſe in morbis acutis, quum experientem etiam medicum in his interdum, ſed raro falli contingat.* Hoc *autem accidit tum propter ſubitam in melius aut deterius in criſi mutationem, quæ mutatio naturã ſequitur humorum morbos efficientium, tum etiam quia peccans humor ex vno interdum loco in alterum mutet ſedem.*

XX.

QVIBVS *in iuuentute aluus eſt humecta, iis in ſenectute ſiccatur: Quibus contra ſicca aſtrictaq́; iuuenibus fuit, iis ſenibus humecta laxaq́; fit.*

Id ſæpenumero, ſed nõ ſemper fieri ipſemet aphoriſmo eo quem infra ſcripſit ſatis indicaſſe videtur, Qui inquit, aluum humidã habent, facilius quam qui ſicca ſunt aluo iuuentutem degunt, ſed ægrius ſenectute defunguntur. ipſis ſiquidem ſeneſcentibus reſiccari fere ſolet. Cæterum ſiccam & humidam aluum intelligere oportet, non abſolute, ſed eadem victus ratione ſeruata. nam ſi quis in iuuentute ſalſamenta comedat & porra, & Zytum ſuperbibat (quæ victus ratio Alexandrinorum *eſt conſueta) in ſenectute vero nihil quicquam horum eſitet,*

sed lente vescatur, vinumq; insuper austerum potet qui quæso poßis ætatis ratione dicere huic purgamẽta alui fuisse mutata. Rursum si quis per iuuentutẽ lente & mespilo vinoq; austero vsus, per senectutem vero Alexandrinorũ victus rationẽ sequutus simul cum tali mutatione victus, alui etiã deiectionẽ mutauerit, in eo profecto certũ de aphorismo iudicium facere nequeas. Sed si quum cæteris omnibus, tum iis etiam quæ ad alimoniam pertinent similiter gestis et administratis, alui deiectio mutata fuerit, certum tũ fiet de iis quæ ab Hipp. dicta sunt iudicium. Mutabitur vero alui purgamentorum ratio, quod ad ætatum naturam attinet, mutatis corporis affectionibus vnde aluus humidior fit aut siccior. quæ quidem affectiones quales sint, vnum ex iis est quæ inuestigatione digna. videntur. Sed si in præsentia scribere cuiusq; proprias aggrediar demõstrationes, tam longa mihi instituenda erit disputatio, vt integro libro sit opus. Id igitur aliquando forte præstabitur. nunc paucis rerũ tãtum capita persequar, atq; iis vtar quæ in cõmentariis tum de naturalibus facultatibus tũ de symptomatωn causis mihi sunt demonstrata. Aluus iusto fit humidior, quum ex ea alimentum in chylum redactum parcius distribuitur, contraque eius inde omni ad hepar elato humore, siccior fieri solet. Quamobrem autem parcius distribuatur, interdum in causa est copiosior

quam quo hepar egeat sumptus cibus, interdũ etiã quia ipse celerius ad descensum festinat. ex copiosiore enim cibo postquam ad se hepar quod ad explendam auiditatem satis est traxeris, plures superesse reliquias est necesse. celerius vero intestina peruadente & permeante cibo, per eam descensus celeritatem, alimenti tantum quanto egeat hepar trahere non potest. vnde eius reliquias humidiores fieri est necessarium. Porro ocyus subeunt alui purgamenta, tum propter bilis in ventrem defluentis & ad excretionem stimulantis copiam, tũ propter facultatis retentricis ventriculi imbecillitatẽ, ipsiusq; & intestinorum virtutis expultricis robur Cibi vero plus appetimus, quia os ventriculi (in eo enim maxime sita est cibi appetentia) temperamẽto est frigidiore: quemadmodum hepar quoque propter frigiditatem minus attrahere solet. Sic quoque venter propter humiditatem, imbecilliorem retentricẽ obtinet, vt expultricem fortiorem propter siccitatem. Senibus itaque vbi frigidius corpus euaserit, in ore ventriculi humiditas vsque eo frigida colligitur, vt in cibi fastidium, quam anorexiam Græci vocant, quasi inappetentiam dicas, terminetur, quo facto deiectionem alui siccari contingit cibariorum defectu, quod certe quidem ad distributionẽ attinet. Pariter qui propter copiam vel naturã humoris picrocholi humectã aluũ habẽt, in contrariũ

ſtatum ſenes facti mutantur, quia in ſenectute talis humor non iam gignatur in corpore. Sed quibus propter retentricis virtutis imbecillitatem humida aluus eſt, non omnibus, ſed pro quantitate caloris cum tali imbecillitate coniuncti in contrariam fit conditionem mutatio nam ſtatim ab ortu frigidiore temperamento aluus ſi fuerit, ea per ſenectutem in frigidam præter modum intemperiem redacta, facultatem ſimiliter imbecillam obtinebit retentricem: quia intemperies omnis immoderata actiones debilitat & lædit. quod ſi ad multam ætatem calida manifeſto fuerit, robuſtam habebit retentricem virtutem, vt pote quæ neutram intemperiem exacte habeat, nec eam quæ in ſiccitate cõſiſtit (omnino.n.aluus erat humidior natura: alioqui retẽtricẽ virtutem non habuiſſet imbecillam) nec eam quæ in calore eſt.hoc enim ponebatur.quare propemodũ omnibus quibus aluus natura humidior eſt, ſeneſcentibus fit in contrarium mutatio. Quibus vero ſiccior, iis per ſenectutem euadit humidior, idque propter tẽperaturas contrarias. Aut.n.quia minus quã pro iecinoris virtute cibariorũ comedunt, aut psopter excrementorũ exutorũ ſiccitatẽ,aut quia bilis minus in ventrẽ deriuatur,aut propter firmitatẽ retentricis, virtutis,alui fiunt purgamẽta ſicciora. Quod autem minor ipſis adſit cibi appetentia citiuſque expleantur, fit propter partium in quibus

sita est appetentia caliditatem. Quod exuctus cibus siccior euadat in causa est hepar moderate natura temperatum, aut etiam nonnihil calidiore temperamento. Quod pauca in ventrem bilis confluat vt pote quæ pauca etiam generetur, ob visceris frigiditatem accidere putandum est. Fortis vero vis retentrix in iuuenibus ideo fit, quia ipsorũ ad siccius vergat temperamentum. Non sine ratione igitur hisce omnibus senescentibus fiet in contrarium mutatio. Nam & qui cibi fastidio ob caliditatem laborant, ætatis progressu plus appetent quam subigere & euincere possit hæpar: & quibus propter siccitatem ingenitam vis retentrix erat valentior, iis senescentibus fiet ob eiusdem siccitatis excessum imbecillior, atque inde fiet vt propter citatiorem cibariorum transitum, humidior euadat deiectio. Quibus vero propter bilis inopiam moratur deiectio, ac propter tardum transitum magna obiter humoris pars exugitur, in iis idem etiam tum status manere potest, fieri tamen potest vt refrigerato præter modum iecore, atque ita imbecilla valde reddita distributione, alui purgamẽta reddantur humida. Atque hæc in præsentia habui quæ de mutationũ, quæ ætatis ratione propter alui siccitatem & humiditatem fiunt, causa dicerẽ: quæ obscura propter breuitatem videantur iis qui exercitati non sunt in cõmentariis de quibus nobis supra facta est mentio.

Sed aliquando postea integrum his explicandis librum dicabimus. Quod ad artis usum attinet satis est tenere quod ab Hippocra. est dictum, etiamsi eius dicti causa non addiciatur.

XXI.

* FAMEN *thorexis soluit.*

THOREXIM *meri potionem Hipp. consueto more appellat. In opere siquidē de hominis natura & victus ratione sic scriptum reliquit. Est autem, inquit, aura quam ducimus reddimusq; morborum popularium causa. planum est enim cuiusque nostrum victus rationem eorum causam esse non posse, quū promiscue omnes tam iuuenes quā senes, tā viros quam mulieres, abstemios deniq; iuxta ac thoressomenos (sic.n. meracioris vini pleniore potione gaudentes appellat) malum hoc corripiat. Nam uel ex eo constat per thoressomenos merobibas intelligendos esse, quia abstemiis eos e regione posuerit. Quare thorexim quoque ab ipso pro vini potione vsurpari est manifestum. quam quidem vini potionem famem depellere dicit, non mehercle quamuis cibi indigentiam famem appellans, quod arbitrati sunt nōnulli, vt nec eam quæ cibi appetentiā habet coniunctam, sed eam quæ morbus est. qua qui laborant, magna & insatiabili perpetuaq; cibariorum incessuntur appetentia. quam ex medicis quidā ca-*

ninam appellarunt. Huic siquidē fami sedandæ meracior potio est remedio, non ei quæ vel longam inediam, vel alui profluuium, vel sanguinis fluxū, vel quamuis aliam vacuationē consequi solet. Nam qui propter horum aliquod redditi fuerint famelici, tātum abest vt commodum ex meraco potu aut vtilitatē percipiant, vt eo etiā offendantur magnopere: quippe qui cōuulsionibus protinus et delirationibus prehendantur, si ante cibariorum esum liberaricre vini potione vsi fuerint. At quibus fames morbus est, iis vini potio, non cibi copia est remedio. Siquidem ego nonnullos qui perpetua fame laborarent ita curaui, ipsis scilicet liberalius vino quopiam ex iis quæ haud segniter calfaciunt propinato. Neq;.n. acerba vina eiusmodi famē sanauerint, vt pote quæ ne calfaciant quidem: sed quæ sine astrictione fuluo colore sunt aut rubro, ea demum maximum his qui canina vexantur appetentia auxilium sunt allatura. Ipsis itaq; quum prandere volunt, primum cibaria apponere oportet pinguia, & vt ita dicā oleosa, cæteraq; id genus ex multo oleo parari solita. Sed prima cautio esse debet, ne quid austeri admisceatur aut acerbi. Postea vinū ex iis quæ diximus aliquod, etiamsi nondum sitiant, potui dādum est. Protinus enim ipsis tali victus ratione fames mittigatur, in qua si diutius perseuerauerint in totum etiā sedari solet. Atque hanc mihi sententiam Hipp. hoc

aphorismo præ se ferre videtur. Nam quum vel propter solam intẽperiem frigidiorem, vel propter acidos quosdam succos ventriculi os imbuentes, fieri consueuerint appetitiones caninæ, quæ vi ia duo persanat vinum supra dictum, easdem merito appetentias caninas sedauerit. Bulimum *vero qui putant famis nominæ dictum esse ab* Hippo. *hi mihi absurde eius verba interpretari videntur, primum quod pro generali & vniuersali oratione particularem faciant, deinde quod falsum etiam dicant.* Siqui-*dem bulimus est virtutis prostratio ab externa refrigeratione profecta, qui ab esuritione quidẽ principium sumit, sed famem amplius non habet coniunctam.*

XXII.

QVI *a plenitudine morbi fiunt, uacuatione curantur, & qui ab inanitione proficiscuntur, sanantur plenitudine. Cæterorumque contraria sunt remedia.*

NON, *si quid non amplius a plenitudine fiat, aut ea sublata remaneat, id curabit vacuatio, sed quo quæque tempore a plenitudine fiunt curare aggredimur, ea demũ vacuatione indigere videntur. Plenitudinem certe ipsam morbum facere dictum est supra, ipsius vero curationem vacuatione fieri, vt & alias omnes causas morbos committentes per*

contraria

contraria tolli, monere certe quidem fuerit superuacaneum. Neque enim aliud quicquam præter ✱ contraria excogitare queas, cui earum sublationem acceptam referre poßis: quẽadmodum in morbis iam factis & symptomatis eos necessario comitãtibus iterũ examinaturi sumus. Sed nunc de morbis qui adhuc fiunt habetur sermo. Vnde fit vt causarum morbos facientium sublatione, vna etiã morbos remoueri necessarium esse videatur. At vero fit causarum morbiferarum per cõtraria remotio. Nã si quid refrigerando morbum faciat, eius per calfaciẽtia fiet curatio, si calfaciendo, per refrigerantia. Pariter si propter copiã morbus fiat, eam ꝓtinus vacuare oportet, vt si nimia vacuatione corpus ægrotet, quamprimũ cibo reficere conuenit. Quanquam placet quibusdã vacuatione morbũ nunquam fieri posse, solã vt coniicere licet, febrẽ morbum esse arbitrantibus. Nã si alioqui omnẽ ipsi affectum actionẽ lædentẽ morbũ esse, omnem vero insignem intẽperãtiã actiones labefactare didicissent, nunquã de forti vacuatione quòd morborũ causa existat, dubitassent. Siue enim ex vtero sanguis, siue ex hæmorrhoide, siue vulnere copiose profluat, quibus ista acciderint, omnes actiones aut earum certe maximã partem labefactari est necesse. nec vero eos ea sola incommoda sequuntur, sed in aquam quoque inter cutẽ ex his nonnulli inciderunt. quin vel longa inedia

✱ Morbus iã factus suo, diũ fit causæ suæ tollitur cõtrario.

febrem nedum alias noxas iis adferat, qui natura calorem feruentiorem habent. Quicquid igitur ad aphorismi veritatem & vtilitatem attinet diximus. Superest vt recentiorum medicorum nugacitatis prodendæ gratia aliquid addamus superioribus: qui de nominibus altercantes inter se, de rebus interim ipsis se disputare credunt. Quum enim causarum morbos efficientium sublationem non ad curandi rationem, sed ad prophylacticem, idest cautionem & prouisionem incommodorum pertinere dicunt, de nomine primum eos inter se rixari, deinde ne id quidem recte facere demonstrandum esse videtur. Vbi causa quæ morbum peperit abest, ibi tum sola facti morbi & eius symptomatum curatio restat: vbi contra causa, exempli gratia plethora, quæ inest in corpore morbum nodum cõmittit, eiusmodi tum causæ remotio ad eam artis partem referenda est, quæ a prouidendo * prophylastice Græcis dicta est. Quando vero morbum iam facit, id tum quodammodo ex prophylactice & therapeutice mistum est. de morbo siquidem quãtum faciendum restat, id ne fiat prouidere oportet, atque ipsum artis prophylacticæ munus est: quantum vero iam factũ est propria indiget curatione. Vnde fit, quoniã ista ex prophylactica et therapeutica, idest ea artis parte quæ ne morbi fiant prouidet, & ea quæ morbos curat mista sunt, proprio hisce significãdis vt carea

* Præcautio causã Curatio morbũ respicit.

mus nomine. propterea medici alias aliter appellãt, vt quum ne morbus qui fieri cœpit ad vmbilicum perducatur cautionem adhibendam esse dicunt, & quũ quicquid morbi factũ est curandũ esse aiunt. veluti in iis fit qui à rabioso cane sunt icti. Medicamina siquidẽ quæ ipsis adhibentur, duobus ipsi modis appellant, interdum aduersus rabiẽ remedia, tã quã ad affectionẽ quæ rabiem generat dicerent, interdũ nõ remedia, sed rabiei futuræ amuleta. i. puidẽdæ et auertẽdæ rabiei vim habentia pharmaca.

XXIIII.

MORBI acuti iudicantur intra dies quatuordecim.

ACVTI morbi censentur qui & magni sunt & ad statum celeriter perueniunt. vnde fit vt breui tẽpore magnas faciant mutationes, quod perinde est ac si iudicẽtur dixeris. Siquidẽ Hip. ipse eiusmodi mutationes quum in morbis derepente fiunt iudicationes appellat: idque interdum ægrotantibus ipsis sanitatem pristinam ilico recipientibus, aut morientibus, interdum magnam quãdam ad salutem vel mortem mutationem subeuntibus, qui tamẽ eue stigio propterea non seruentur aut moriantur. Quibus rationibus fit vt in totum quatuor in ipsis repentinæ mutationes fiant, quas Epidemiωn primo his verbis nos docuit, Subita ad salutem mortemve

mutatio, aut ad melius deteriusve inclinatio. Quòd vero necessarium sit morborũ magnitudine et symptomatum vehementia vel cito virtutem succumbere, ita vt moriatur æger, vel si strenuo ad mali expulsionem impetu sumpto natura superior euadat, bonam crisim fore: si vero impar cedat & lassata det manus, malam indicationem sequuturam esse, nemo est qui dubitet. In morbis igitur acutis vt crisis in longum tempus differatur fieri nullo pacto potest. In talibus itaque omnibus terminum Hipp. statuit duarum septimanarũ spatium, quod nullus, scilicet vlterius progrediatur. Possunt tamen multi ante decimumquartum iudicari. Nam & vndecimus & nonus & septimus et quintus multos iudicarunt vt constat ex Epidemiωn libris. quosdam etiam
Sextus tyrãnus *sextus indicat, sed haud bene. quemadmodum in cõmentariis de diebus decretoriis latius demonstrauimus, in quibus exercitatum esse volumus eum qui ea sit assecuturus, quæ Hipp. breuiter sunt dicta. Imperfectis vero indicationibus (quas Græci, quod in alteram sint semiinclinatæ partem, ημιρρόπους appellant) sequentium deinceps dierum aliquis finem imponet. Atque hi dies quinam fint sint ipsemet in prognostico tradidit, iterumq; hic aliquid sequenti aphorismo est traditurus. Sed & harum indicationum semiinclinatarum alius quidã est extimus terminus, vltra quem progredi non liceat, quadragesi*

mus nimirũ dies. Morbos ergo Hip. qui intra quartumdecimum diem integre iudicantur, acutos absolute appellare consueuit: eos vero qui aliquo dierũ decretoriorũ imperfecte iudicati, ad quadragesimũ vsque diem durarunt, non iam absolute acutos, sed appellatione ex integra oratione constante, acutos intra dies 40. iudicatos nominare solet. Verum apertius mihi dicere videntur qui eiusmodi morbos per prioris status in alium mutationem aut a sua specie de generationem acutos vocitant, quos ἐκ μεταπτώσεως ὀξέα νοσήματα appellãt Græci. De quibus in prognostico scribit in hanc sententiam In omnibus inquit, morbis acutis qui febrem coniũctam habent, & intra dies quadraginta terminantur, spirandi facilitatem ad salutem maximã vim obtinere putandum est. Hic autem vbi inter aphorismos de morbis acutis absolute loquitur, eos intra quatuordecim dies finiri ait, non mehercule his verbis id sibi volens, quod putarunt nonnulli, quatuordecim scilicet numero dies esse qui in his morbis iudicationes faciant. Eadem enim ratione etiam dies qui morbos * per degenerationem acutos appellatos iudicant, quadraginta esse dicere possemus. Eadem siquidem est in vtrisque loquendi forma, & hic quum ait, morbos acutos intra dies 14. terminari, & in prognostico quum inquit, quicunq; febrem cõiunctã habent et intra 40. dies iudicantur.

* Acuti degeneres quos vulgo ex decidentia vocant.

Sed quum isti nullam inuenirent ratione qui dictiones has, tum eã quæ in aphorismis, tum eam quæ in prognostico legitur inter se consentire demonstrare possent, ineptam hanc et absurdam cõmenti sunt interpretationem. Neq;.n.quatuordecim sunt ad quadragesimum vsque dies decretorii, sed cum extraordinariis quos ⁂ intercidẽtes vocant, plures sine illis pauciores habentur, vt in tractatu de diebus decretoriis aperte demonstrauimus. Ipsa etiam rei euidentia & experientia eam rationem confirmat, quæ dicit morbos acutos iudicationis habere terminum quartumdecimum diem. Nullus siquidem adhuc morbus qui statim ab initio celeriter moueretur, hunc superasse terminum inuentus est, quin ex quatuor dictis diebus aliquo crisim prius subiret. Adeo vt nonnulli primis diebus tardi & parui, circa quartũ aut quintum diẽ citatiores et vehemẽtiores facti, decimoseptimo die sint terminati. Alii ad sextum aut septimũ sumpto acumine, cesserint vicesimo. Vnde fit manifestũ morbi continuatũ acumen plures 14. dies habere nõ posse. Ex iis vero qui motus habent inæquabiles multos reperire licet qui ad vlteriorem proferantur teminũ. cuiusmodi sunt qui diebus quibusdã sumpta vehementia, latenter postea eam remiserunt, rursumq; postea aucti, motus cõtinuatio-

⁂ Intercidentes, dies, quos interrepẽtes et intercalares potes dicere, qđ ꝓpter erratum cõmissũ nõ ꝓpter solius naturæ motũ in eos crisis ĩcidat atque ita legitimorũ decretoriorum ordo interrũpatur.

nem acceperunt. Si quis igitur in ægrotantibus quē admodum dixi obseruationem instituat, morbos qui per duas integras septimanas celeriter moti fuerint vlterius progredi nunquam comperiet.

XXIIII.

INDEX septimi quartus. Sequētis septimanæ octauus initium. Spectādus quoque est undecimus, siquidem is secundæ septimanæ quartus est. Rursumque decimus septimus spectandus: is enim a quartodecimo quartus est, & ab undecimo septimus.

INDICES & spectabiles dies consueto more appellat Hippocrates in quibus signum aliquod indicationis apparet alio quopiam ex diebus decretoriis futuræ, quos ipse, in prognostico per quaterniones digeßit, singulis septimanis bipartito sectis. Primum itaque quaternarium septimi diei à principio inita supputatione indicatorem esse ait. Vndecimum item decimiquarti indicem statuit, quando & hic bipartito diuisus sequentem septimanam in duos dirimat quaternarios. Pariter decimusseptimus vicesimi index, quando tertia quoque septimana hoc bifariam sit diuisa. Cæterum hanc Hippocrates cum secunda copulat,

quum tamen à prima dirimat ſecundam ſecundæ ſi quidem initium octauum diem eſſe dixit, nõ etiam tertiæ ſeptimanæ decimumquintum. vt ex poſteris arbitrati ſunt nonnulli, quippe qui non viceſimumprimum eius ſeptimanæ faciat extremum, ſed tertiæ ſeptimanæ initium quidem ſtatuat decimumquartum, finem autem et extremum viceſimum. Quam obrem vero priores duas ſeptimanas per diſiunctionem à ſe inuicem, tertiam autem per copulationem cum ſecunda ſtatuat, diximus in opere de diebus decretoriis. In præſentia citra eius rei cauſæ demõſtrationem ſatis erit ſcire quod experientia ipſa teſtatur cum eo quod Hippocrat. *permultos ægros ſecundum hunc dierum decretoriorum ordinem iudicatos fuiſſe ſcripſerit in libris* Epid. *Qui ordo talis eſt, vt tres primæ ſeptimanæ in viceſimum circumactæ terminentur, tres vero ſequentes quadrageſimo comprehenſæ finiantur. Quo fit vt ſexageſimus etiam & octogeſimus ſint decretorii. quod experientia quoque ipſa compertum probatumque habemus, quemadmodum in opere de diebus decretoriis demonſtrauimus, vbi eos etiam ægrotos aſcripſimus qui iuxta præſcriptum ordinẽ iudicati leguntur in libris* Epi. *quos omnes hic deſcribere quia longum foret, ſatis fuerit ſolam dictionem ex prognoſtico tranſcribere, quæ ſic habet,* Febres *iudicantur iiſdem numero diebus, vnde euadunt aut moriuntur ægro-*

tantes. Ex febribus enim quæ minime sunt malignæ, quæq; cum signis tutißimis progrediuntur, quarto die aut etiam ante desinunt: peßimæ autem & imprimis malitiosæ atque exitialia signa præ se ferentes, quarto die aut etiam ante ægrotantem tollunt de medio. Ipsarum igitur primus impetus ita terminatur. secundus ad 7. tertius ad vndecimum. quartus ad 14. quintus ad 17. sextus ad 20. diē peruenire solet. Atque ii insultus per quaterniones ex acutis absolute in vicesimum per additionem finiuntur. Hæc verba aperte docent quod tertiam septimanam per continuationem cum secunda numeret, diemque 17. vicesimi faciat indicem.

XXV.

AESTIVAE *quartanæ plerunque breues, Autumnales lōgæ et inter eas maxime quæ ad hyemem usque pertinent.*

NON febres solum per æstatem, sed alii quoque morbi breues existunt, quia per id tēporis fusi humores redūdantes quoquouersus per corpus ferātur & perspirabili cute digerantur. In quibus itaq; inest valida virtus, in iis morbi ipsi uacuatis statim humoribus tristificis finiuntur: quibus autem virium adest imbecillitas, in ipsis vna cum peccantiū humorum vacuatione virtus resoluitur. Quo fit merito vt nullus morbus æstiuus sit diuturnus Hippo.

vero de longißimo morbo solum verba faciẽs (quod proposito quartanæ exemplo est manifestum) idem de aliis quoque omnibus intelligendum nobis reliquit. Quemadmodum aũt cutis perspiratu per æstatem humores digeri, viresque resolui contingit, sic contra hyberno tempore fieri solet, vt & humores scilicet intra corpus tanquam latibulis quibusdam delitescant, & vires robustæ seruentur & permaneant. Quare tum nec morbi soluuntur, perseuerantibus scilicet humoribus eorum causis, nec moriuntur ægrotantes, ipsis contra vim morbi abunde suppeditante virtute.

XXVI.

CONVVLSIONI *febrem accedere satius est, quam febri conuulsionem.*

IPSEMET Hipp. *infra dicturus est, à repletione spasmum et inanitione fieri. Quum ergo valetudine secunda quempiam derepente conuelli accidit, talem à plenitudine proficisci conuulsionem est necesse. ita enim nerui infarciuntur viscidis & frigidis humoribus quibus etiam aluntur, vt spasmũ inde patiantur. cui superueniens febris, frigidos illos calfacere, & lentos tenuare humores & discutere solet. Verum si propter ardentißimas febres totum corpus & nerui ipsi exiccati fuerint, atque propter eam siccitatem conuellantur, tum demum hoc*

maximum ac propemodum immedicabile malum euadit. ſiquidem & temporis multum ad ſiccitatis emendationem poſtulant nerui, & inducias nõ admittit morbi vehementia, ſed vires ſtatim deiicit, & citam mortem adfert.

XXVII.

NON, ſi quid in morbis acutis fiat præter rationem leuius, fidere oportet, nec turbari, ſi quid temere grauius acciderit. Iſtiuſmodi enim multa ſunt incerta, nec durare diu aut perſiſtere ſolent.

QVICQVID de iis dici debuit, id omne eſt traditum in libris Criſεων, Nunc quod ſatis ſit ad præſentis aphoriſmi expoſitionem breui oratione complectemur. Quum vehemens morbus hominem inuadit, qui poſtea mitior derepente fiat et facilior, nullo vel ſudore, vel vomitu, vel alui deiectione, uel ſanguinis eruptione corpore vacuato, * nec vllis etiãnum apparẽtibus ſignis coctionis, eiuſmodi tunc morbi facilitati Hipp. putat parum fidere oportere, quemadmodum nec ſi præter rationem ægre ſpiritum duxerit, aut delirauerit, aut vehementius fuerit febre conflictatus, aut magno etiam rigore, correptus, metu propterea nos permoueri debere

* Alleuatio morbi tuta q̃ cõctionem eiuſdẽ et expulſio nẽ ſequitur

nam isthæc incerta sunt, tantumque abest vt mali quicquã denuntient, vt interdum bonã etiam iudicationem quamprimum fore significent. Quæ quo modo internoscere & præsentiscere medicum oporteat, docuimus in libris Criseωn.

XXVIII.

FEBRICITANTIVM non omnino leuiter, corpus sibi constare, nec minui, aut etiam plus æquo colliquefieri, malum. Hoc siquidem uirium imbecillitatem. illud morbi diuturnitatem significat.

ILLVD, Non omnino leuiter, distinctionis gratia addidit Hippo. nam absolute si malum esse pronunciasset, febricitantiũ corpus sibi constare nec concidere, falsa fuisset eius assertio. Fieri siquidẽ potest, qui cœli statu frigido propter humorum copiã, laboret, vt eius corpus oborta febricula non collabatur nec emacrescat. Sed si magna febris fuerit, nec eã ob rem corpus attenuetur aut imminuatur, tum aut paruã ostendit crudorũ humorum abundantiã. Iam vero illud, plus æquo colliquefieri etiamsi in cõtextu aphorismi pars illa, nõ omnino leuiter, omissa fuisset, inter mala nihilominus signa fuerat numerãdum. Siue enim leuiter febricitent, siue non, argumentum imbecillitatis est facta præter rationem

corporis macies. Nec vero existimare oportet Hippocratem συντήκεσθαι verbum hoc loco propria significatione accepisse pro contabefieri & absumi, sed abusum potius fuisse pro ἰσχναίνεσθαι, id est attenuari & imminui. Recte autem in altera aphorismi parte dixit plus æquo: rectiusque fuerit si id ad priorẽ quoque aphorismi partem referamus, vt eius tota sit eiusmodi oratio, Febricitantium non omnino leuiter corpus sibi constare, aut colliquefieri magisquã ratio postulat, malum vt de vtraque parte cõmuniter illud plusquam ratio postulat, prædicetur. Nam siue plusquam ratio postulat perstet idem febricitantium corpus nullatenus imminutũ, siue collabatur & concidat, malum. Quibus autem & vnde sumptis indicationibus, illud plusquam postulat ratio expendere oporteat & intelligere, dixisse Hippocratem præstitisset. Sed quoniam hoc est aphoristicum, id est præcisum & definitum docendi genus summaq; breuitate circumscriptum, nos illud explicantes referemus tum ad febris magnitudinem, tũ morbi tempus, tum ætatem, tum regionem, & anni partem statumque cœli præsentem, ad manifestas etiam vacuationes, & vigilias & curas, inediam etiam, & plures tum animi tum corporis motus. Maior siquidem febris & citius et magis macilentos reddit. idẽ quoque morbi diuturnitas facit, ætas etiam tum puerorum, tum eorũ qui vltima sunt se-

nectute; sed vtraque sua propriaque ratione. In pueris siquidem plurimum propter humiditatem & caliditatem fluunt & vacuantur corpora: In iis vero qui summa sunt senectute propter virium imbecillitatem corpus facile collabitur. Iam vero anni pars & regio & tempestas calidiores & sicciores corpus magis vacuant, vt frigidiores et humidiores magis astringunt et densant, et ne cutis perspiratione digeratur & inaniatur prohibent. Omnibus vero manifestas & sub sensum cadentes vacuationes quid attinet dicere. Neminem ignorare arbitror complures vel sanguinis eruptione, vel sudorum multitudine & vrinarum copia, vel vomitu denique & alui deiectione ita exinanitos fuisse, vt bona ratione protinus sint Extenuati Dictis causis quadam naturæ propinquitate inedia coniungitur, quæ et ipsa vt vigilia & cura corpus emaciat, quemadmodum frequentes quoque motus, sed ii in febribus raro fiunt. Nam qui ægrotant quieto plerumque sunt decubitu. Si quis tamen (ut fit interdum) viã ingressus febricitare cœperit, atque necessitate vrgente, vel domum reuertendi studio incœptum iter nolit intermittere, is multum eo motu attenuetur par est, priusquam mansionem attingat. Sed & propter mentis alienationem & furorem assidue exurgentes nonnulli, aut inter decumbendum membrum aliquod semper motitantes aut loquentes, paucis merito die

bus redacti sunt in corporis gracilitatem. Hæc igitur omnia ægrotos cogunt macescere: vt horum contraria corpus amplius conseruant & tuentur. Ipsorum vero, nullum virtutis imbecillæ signum, sed quodque solum causa existit. Nam quemadmodum corpus in iis minuitur bona ratione & attenuatur, ita virtus quoque deiicitur et pessundatur. Verum si nullo eorum quæ modo commemorauimus præsente corpus præter rationem attenuetur, id tum Hippoc. imbecillitatis virium argumentum esse dicit. quam quidem virium imbecillitatem causam esse dicebamus quamobrem per febres decrepitorũ corpus cito collabitur. Nec mirum in talibus videri debet, si virium imbecillitas gracilitatis causa, & gracilitas imbecillitatis argumentum existat. sic enim in omnibus se res habet, quæ efficientium & effectorum rationẽ sortiuntur. Atque hæc Hipp. est sententia omnem autumantis factam præter rationem corporis gracilitatem eiusdem imbecillitatis signum esse. Nos vero eius orationi aliam affectionẽ addemus, quæ & ipsa tanquam causa quædã gracilitatis in febribus existit. Ea humorum est tenuitas & corporũ raritas. nã hæc duo coniuncta si fuerint quàm ocyssime per occultam illam cutis perspirationẽ quam αδηλοι διαπνοη Græci appellãt corpora vacuari contingit. quemadmodũ in contrario affectu humorum scilicet crassitie & corporũ den-

ſitate, nec humorum fieri vacuationem, nec corporis conſidere tumorem, ſed ſibi ipſi conſtare videmus. Affectum hunc deſignabat Hipp. quum in vltima aphoriſmi parte morbi diuturnitatem ſignificari diceret. Oppoſitum vero huic affectum ſilentio prætermiſit, quem ſi addamus, integram & omnibus ſuis partibus conſtantē efficiemus orationem quam fieri poteſt pauciſsimis comprehenſam hoc modo. Haud omnino leuiter febricitantium conſtare ſibi corpus nec concidere, aut etiam colliquefieri magis quam ratio poſtulat, malum. Nam quod idem permaneat tum ob cutis denſitatem, tum propter humorum craſsitudinem accidere ſolet: qua ex re morbi indicatur longitudo. Colliquefit vero quū propter humorum tenuationem et cutis laxitatem, tum interdum etiam propter virium ſolam imbecillitatem.

XXIX.

⁂ Sub principio augmentū continet: id apparet. ex eo qđ a

INCIPIENTIBVS morbis ſiquid mouendum uidetur, moue: Vigētibus autem quieſcere multo præſtat.

HOC quamobrem conſulat, ipſemet conſilii ſui rationem adfert ſequenti aphoriſmo, quem ſi cū præſenti copules, totam eiuſmodi orationem efficies, Incipientibus morbis ſiquid mouendum videatur moue, vigentibus enim quiete vti melius eſt. Nam

morborum initio & fine remißiora sunt omnia, sta tu, fortiora. vbi ad dictionem omnia, addere oportet symptomata. De iis siquidem enunciauit vocem omnia. Nam affectus qui symptomata gignit, quẽ morbum appellamus dum viget non est omnino fortior, sed in iis qui seruari debent multo melior quã morbi initio. in quibus vtique Hipp. quiete vtendum esse consulit, per morborum initia nobis siquid mouendum videatur mouentibus. Nam non solo vigore exitialium morborum aduentãte, sed nec aliis etiam temporibus statum præcedentibus quidquam mouendum, nobis illud semper memoria tenẽtibus, deploratorũ non esse suscipiendam curationem, sed sedere absistereque cum ea prædictione oportere quisnam sit morbi tandem futurus exitus. Aliorum vero morborum in quibus salutis ægri sit spes aliqua, per initia danda est opera, vt maiora adhibeantur remedia. nam de iis morbis dicebat Hipp. siquid mouendum videatur, moue. Præcipua autem in his remedia sunt maxime quidem phlebotomia, nonnunquam vero & purgatio: quorum neutrum in vigore venit vsurpandum. Nam vt in libris criseωn ostendimus, tum tẽporis maxime fiunt morborum coctiones. quæ quo citius fiant melius est per initia vacuare, vt minorem redditam eo modo materiam facilius concoquat natura: statu autem quo tempore maxime in coctionem morbi in-

principio ad statũ ꝓtinus transierit.

cumbit, vacuare fuerit superuacaneum, quum aliis de causis, tum quia animalis omnino virtus fatigata laborat, licet duæ aliæ vitalis & naturalis fortes eo maxime tempore permaneant.

XXX.

CIRCA *initia et finem morborum remißiora sunt omnia, in uigore uehementiora.*

SYMPTOMATA *omnia morbis incipientibus & desinentibus imbecilliora, vigentibus fortiora esse affirmat, febrium scilicet accesßiones, vigilias, dolores, implacidam molestamq́; corporis iactationem & afflictationẽ irrequietam, et sitim intelligens. Nam affectiones ad quas ista consequuntur, per vigorẽ vt meliores existant est necesse in iis certe quidẽ ægrotis qui incolumitati sunt restituẽdi.*

XXXI.

SI *a morbo belle comedenti corpus non proficiat, malum.*

Præsentem aphorismum & proxime sequentem coniungi oportuit cum eo quem supra his verbis posuit, Si a morbo cibum adhibens quispiam vires non recipiat. Eo enim aphorismo, pro ea dictione qua nunc est vsus ἐυσιτεοντι *scilicet, idest bene comedenti, quum* τροφὴν λαμβανειν *eo loco, id-*

est cibum capere dixisset, satis indicare visus est se de symptomate eo intelligere quod accidit, quum corpus alimentum non sentit nec vires recolligit. Hic itaque illud cibum sumere vtrique commune aphorismo seruauit, sed symptoma vires scilicet non recipere nonnihil immutauit, ascripto tamen quod ei ad proportionem responderet. Nam vires non recipere, et corpus non proficere inter se sunt quodam modo similia. illud siquidem ad eam pertinet virtutem quæ corpus moderatur & regit, hoc autem corporis ipsius est affectus. Porro si nihil in eutrophiam, idest probam sui nutricationem corpus proficiat, id tum propter ipsius altricis virtutis imbecillitatem, tum etiam interdum propter humorum peccantium redundantiam accidere putandum est.

XXXII.

QVI aduersa ualetudine abunde initio comedunt nec proficiunt, ii fere tandem omnes in cibi fastidium incidunt: Contra, qui initio forti inedia usi cibum postea appetere incipiunt, inualetudine facilius liberantur. *

ET hic quoque aphorismus de iis qui sese recreant & recipiunt ex morbo dici videtur. siquidē

non proficere, alimentave non sentire, cum alii complures, tum Hippoc. ipse de conualescentibus dicere consueuit. Si itaque initio quispiā auide comedens, corpus nō recipiat, qua de causa is non reficitur, eā ob rem postea cibum male appetet. Iam vero initio cibum appetit nec proficit, propter partium appetentiæ seruientium robur, & corporis totius prauitatem & vitium. quo quidem totius corporis vitio temporis progressu propter alimentorum copiam aucto, ipsum quoque nonnihil appetētiæ instrumentum labefactari ac deprauari par est. Vnde fiet vt cibum respuant & auersentur qui prius magna appetentia sumebant, quos ευσιτεοντας recte appellauit, quasi cibi appetentes dicas. quod ipsum in superioribus aphorismis in hanc sententiam dixerat, Si vero citra modum & parce epulanti idem accidat, vacuatione indigere sciēdum. Qui vero per initia tam fortiter cibum aspernabantur vt parū omnino sumerent, postea autem in contrarium acti appetunt, eos facilius morbo defungi affirmat. eiusmodi autem in contrarium facta est mutatio, postquā natura quo tempore valde tenuiter & modice viuebant, affectionem eam, ob quam initio grauatim cibo vtebantur, concoxit.

XXXIII.

IN quouis morbo ualere rationem, re

ēteque ſe ad ea quæ ſumuntur habere, bo num: Contra uero habere ſe, malum.

NON ſi quid ex iis quæ corpori accidunt bonum eſſe dicat Hipp. propterea hominem omnino euaſurum eſſe putandum: nec ſi malum, idcirco protinus moriturum affirmandum. Nam bonum etiam ſignum, a maiore malo vinci poteſt, contraq́; malum, a potentiore bono. Quare eiuſmodi ſententias ſic accipere oportet, ſolum vt id quod dicitur intelligatur, hoc ſcilicet quantum in ſe eſt ſignum bonum eſſe, & illud, duntaxat quantum in ſe eſt ſignum eſſe malum. De hominis vero ſalute aut morte priuſquam affirmetur quicquam, omnium ſigillatim ſignorum vires attentius reputaſſe et perpēdiſſe, ſicque demum de morbi exitu pronunciare oportet quemadmodum facere in prognoſtico conſulebat. Sic ſane hoc loco mentem conſtare & appetentiam permanere inter bona ſigna in omnibus morbis ſtatuit. quædam enim non in omnibus morbis bona ſunt, quod & ipſe ſignificare conſueuit his verbis, Spirādi facilitatē (quam ἐύπνοιαν vocat) in omnibus morbis acutis maximam ad ſalutē vim obtinere credendum. Iam vero quod ſana mēte eſſe, inter bona ſigna ſit recenſendū, hinc ſcire licet. Cerebrum .n. ipſum & meningas, dorſiq́; medullam & diaphragma, omnes denique generis neruoſi

partes & inter eas maxime quæ propius cerebrum sitæ sunt, si probe suis muniis ratio fungatur, sanas integrasque esse testatur. quemadmodū etiam partes ad ventrem & iecur et cor ipsum attinentes validas esse iudicamus, si ægri ipsi impigri ad ciborū sumptionem & parati fuerint. Quæ omnia si sana sunt, non paruam de ægrotantis sanitate spem concipe re licet.

XXXIIII.

Aegrotantiū naturæ, ætati, consuetudini et tēpori consentaneus morbus, dißentaneo minus periculosus.

MINVS *periculose ægrotant ii, quorum uel naturæ, uel ætati, uel consuetudini, uel tempori familiaris morbus est, quam quibus horum nullo affinis cognatusque existit.*

QVVM *multifariam dicatur natura, in eo significatu nunc accipienda est, quo sæpius* Hippoc. *cum multis aliis locis, tum maxime toto de natura hominis libro vsus est. quo loco ex primis elementis temperationem appellat naturam, quasi ita nunc diceret, a morbis periculi minus impendet iis quorum & primæ corporis temperationi, & præsenti vel ab ætate, vel consuetudine, vel parte anni acquisitæ et aduentitiæ naturæ familiaris morbus est, quam quibus horum nullo affinis cognatusque existit.* Nam & *naturæ & ætati & habitui & parti*

anni & tempestati cœli & regioni calidioribus familiares propriiq́; morbi sunt calidiores, vt iis ipsis frigidioribus frigidiores. Eademque ratione siccioribus sicciores, & humidioribus humidiores morbi & conueniunt. At contrarium dixit Diocles *libro de septimanis. Siquidem qui eius dicta literis mandarunt, a similibus quidem concitari, a contrariis solui morbos putauerunt: quando vel ipso tradente* Hippocr. *contrariorum sint contraria remedia. Causum itaque hybernum æstiuo autumant curatu faciliorem esse, non vtique recordantes hyeme Causum non fieri, nisi affectione eum accedente maxima. Neque is aliter initio conflari potuisset, nisi causæ vehementia hyemis contrariam & repugnātem qualitatem vicisset ac superasset. Vbi ergo causæ magnitudinem prohibere aut reprimere temporis non potuit contrarietas, adiutricem licet corporis sanitatem haberet, multo profecto minus in morbo (quo tempore integra illa & incolumis corporis firmitas abest) eam vincere domareque poterit. Sed id vel experiētia compertum probatumque est. Ex duobus enim pari magnitudine Causis, qui hyeme ortum habet perniciosior. Nam calidiore cœli statu si sit genitus, & repentina fiat in frigidiorem cœli conditionem mutatio, à circunstante aere frigido talis Causus iuuatur magnopere, vtroque scilicet ipsi fauente tempore, prio-*

re quidem in quo initium habuit vt signo, posterio re vero in quo solutionẽ vt causa. Hæc igitur omnia aphorismum probare potius: quam cum eius senten tia pugnare videntur. Quin & illud, In valde seni bus raucedines et distillationes coctionem non admittunt, cum præsenti minime pugnat aphorismo, etiam si eiusmodi sint senilis ætatis proprii & peculiares affectus. Primum quia inter se ista differunt, coctionem non admittere & periculosum esse. Dein de quod non absolute, sed addita particula valde se nes dixerit. In his enim propter virium imbecillita tem morbi quilibet suspecti sunt et periculosi. Pari ter nec illud supra dictis aduersatur, quod epidemiωn primo legimus, Atque ii maxime de vita decedebant, quorum esset ad tabem prona propensaq́; natura. neque enim tum ex elementis temperationem, sed corporis formam intellexit naturæ nomine siquidem hanc etiam interdum naturam nominãt. Et quemadmodum certo dicere possumus eos qui ca lido temperamento sunt, calidis morbis minus periclitari, sic qui arcto strictoq́; sunt pectore (quos Græ ci stenothoracas vocant) non solum promptius tabe corripi, sed correptos etiam in maiore versari periculo qui dixerit, à vero haud discesserit. Nonnulli tamen eorum qui aphorismos explanarunt, hisce et similibus, quæ probabilitatem habere viderentur decepti, familiarẽ ægrotantis naturæ morbum in-

terpretati sunt, qui sit temperamento contrarius, perinde quasi aptus idoneusq; morbus dicatur: toto (quemadmodum demõstrauimus) cælo, quod aiunt & à rei veritate & Hippo sententia aberrantes.

XXXV.

IN quouis morbo partes ad umbilicum et infimum uentrem attinentes crassiores esse præstat. harum siquidem extenuatio & tabes mala: Sed ad inferiores quoque purgationes parum tuta.

CONSTAT abdominis, quod epigastrium Græci dicunt, vniuersam regionem omni affectione præter naturam uacare debere. quod in prognosticis quoque dixerat his verbis, Hypochondrium optimũ quod indolens, molle & æquabile. Ea vero de quibus nũc verba facit abdominis loca alias crassiora sunt, alias macilentiora. quæ crassiora meliora, quæ macilentiora deteriora esse affirmat & vt signa et vt causas. Signa siquidem sunt imbecillitatis partium macie extenuatarum: causæ vero, quod & in ventre propterea minus probe ciborum fiat coctio, & in iocinore chyli in sanguinem mutatio, quæ ex hæmatosis Græcis dicitur. Hasce enim partes ambas sua crassitudine fouendo iuuant inibi incubantia corpora: quibus vtique macie extenuatis,

earum actiones in tantum lædi debilitariq; contingit, quantum integris illis per sanitatem iuuabantur. Quod eorundem corporum extenuatio ad infernas quoque purgationes parum sit tuta neminē latere arbitror. Nam partes infra thoracem omnes robustas validasque esse oportet, siquidem fœliciter purgationibus auxiliari debeant. Alioqui magnopere offendantur ac lædantur necesse est. Quamobrem autem de solis infernis purgationibus mentionem fecerit quærere alienum non erit. nam & quæ superne idest vomitione purgationes fiunt, iis qui eiusmodi partiū attenuatione laborant periculosæ. An has tanquam omnibus notas prætermisit, illarum vero mentionem fecit tanquam notiorum? κτερν autem priuatim eam abdominis regionem appellat, quæ pudendum & vmbilicum interiacet: vt totum epigastrium in tria diuidatur, hypochondrium, ad vmbilicum regionem, & τὸ κτερν idest ventrem imum quem & hypogastrium appellant.

XXXVI.

QVI corporum salubritate sunt præditi, ii purgante hausto medicamine statim deficiunt, ut & qui prauo alimento utuntur.

QVI corporum salubritatem integritatemq; habent, ii iure optimo medicamentis purgantibus

concidunt ac deficiunt. siquidem ii colliquefiunt nō purgantur. Qui vero prauo alimento sunt vsi, propter vitiosorum humorum copiam facile soluuntur & fatiscunt, si quando purgationibus * vtantur. Siue autem intra corpus recipienda cibaria, siue in ipso iam contentum vitium dicat, vtraque vera est oratio. Siquidem praua alimenta prauum gignunt sanguinem. Vitiosa itaque edulia dicentur ad sanguinem, qui inde gigni debet, respectu habito.

* ī cachecticis vt hydropicis morbū victu et cæteris tenuantibus paulatim demoliri oportet, nec nisi post coctionē & p maligna īterualla purgationes exhibere

XXXVII.

QVI integra sunt corporis ualetudine, medicationes ægre molesteque ferunt.

MEDICATIONIS verbum vsurpare cōsueuit Hippoc. in iis qui non quoduis, sed purgatorium duntaxat hauserunt medicamentum. Superiore itaque aphorismo vnum ex iis quæ ipsis solent accidere, indicauit. deficere enim dicebat celeriter qui secunda valetudine purgans sumpsissent medicamentum. Nunc vero orationem de iisdem generalius extulit, ipsos affirmans ægre ac difficulter ferre purgationes. siquidem vertigine ac torminibus vexantur, ægreq; ipsis purgatio procedit, atque exanimantur præterea & celeriter deficiunt. Quæ omnia ideo ipsis accidunt, quia purgans medicamentum familiarem propriumque humorem, exempli

gratia bilem alterutram, aut pituitam, aut aqueã superfluitatem nitatur attrahere, sed eo destitutum sanguinem liquat & carnes, vt ex ipsis sibi quicquid proprium familiareq; est attrahat.

XXXVIII.

* PAVLO peior, sed suauior cibus & potus, meliori quidem, sed ingrato præferendus.

NON id in gratiam solum ægrotantis, sed ad maiorem quoque eius vtilitatem facere medicum oportet. nam quæ libenter & magna cum voluptate sumimus, ea arctius complectitur, omniq; ex parte appressus concludit & retinet ventriculus, atque multo facilius concoquit: Insuauia vero & ingrata vt pote nauseam vel inflationem vel fluctuationem parientia respuit. Quæ mala cum in plurimis iisque euchymis cibariis accidant, paulo alioqui peior cibus, non solum deterior amplius non est iis quidem certe qui libenter & magna cum voluptate sumunt, sed melior etiam interdum redditur.

XXXIX.

MAGNAM partem senes iuuenibus minus ægrotant: Semel autem diuturnis morbis correpti fere una moriuntur.

SENES non omnes iuuenibus minus ægro-

tant, sed ex ipsis duntaxat qui moderatam atque temperatam vitam agunt. Nam intemperantius qui viuunt, morbis magis patent, quippe qui propter ætatem iuuenibus sint imbecilliores. Diuturnas autẽ ægritudines complures ad mortem vsque comitari senectutem est manifestum siquidem & potentia ipsa adeo est imbecilla, vt facile morbos per eam ætatem coquere nequeant, & frigidi sunt diuturni morbi omnes. quo fit vt senibus frequentius quàm iuuenibus accidant. Sibi enim cognatis quisque & familiaribus morbis promptius corripitur.

XL.

Destillationes & grauedines coctionẽ in ualde senibus non admittunt.

SI hos inter se copulauerimus aphorismos, talis erit vtriusque sententia, Maximam partem senes iuuenibus minus ægrotant: Qui vero diuturni ipsis accidunt morbi, fere vna cum morte terminãtur. siquidem in ipsis valde senibus destillationes et grauedines coctionem nõ recipiunt. vt sit hic aphorismus velut quoddam præcedentis exẽplum. neque .n. hi soli morbi, sed nephritis quoque, podagra, arthritis, ischias atque coli & splenis affectus frigidi ad mortem senes comitari solent. Adhæc asthmata, tusses, spinæ item extrorsum vel introrsum, & dextrorsum sinistrorsumve peruersio torsioq; (primum

Græci κυρτωσιν & κυφωσιν id est gibbum, secundum λορδωσιν id est cauitatem, tertiũ σκολιωσιν .i. obliquitatẽ spinæ vocãt) cæteriq; id genus affectus ex frigidis humoribus ortũ habẽtes: qui à quibusdã iuuenibus nedũ à senibus difficulter percoquuntur.

XLI.

QVI sæpe et uehementer sine causa manifesta animo linquuntur, ii derepente moriuntur.

NON omnes qui animo deficiunt repente moriuntur, nisi determinate ipsis tres cõditiones addas quarũ vna eadẽq; prima est, si sæpe, altera si vehemẽter, tertia si sine causa manifesta id patiãtur. nã et cuidã mulieri si diutius in balneo cõmorata fuisset frequẽter oriebatur animi defectus tũ propter tẽporis loginquitatẽ, tũ quia malis plerunq; lignis balneũ succendebatur. uerũ hoc nõ erat mortis signum. quũ causam haberet manifestã. Idem quoq; altera patiebatur vteri strangulationibus obnoxia. Quidã etiã si diutius cibo abstinuisset. inter lauãdũ deficiebat. Alteri si vel per horã lauabatur idẽ vsu veniebat, nisi panis pauxillũ ante sumpsisset. Quibus profecto omnibus erat os ventriculi vel imbecillius, vel admodũ sensile. Qui vero propter nullam eiusmodi causam sæpe et vehementer exanimantur, ii propter imbecillitatem * animalis virtutis id mali pa

* Vitalem intelligit.

tiuntur, quo modo is cui vna cum animi deliquio cordis vehemens palpitatio acciderat, derepente de medio sublatus est. Quod idem iis quoque euenire solet, qui acutissimis animi deliquiis, quas cardiacas syncopas appellant, corripiantur.

XLII.

APOPLEXIAM fortem nullo prorsus modo, debilem ægre curaueris.

QVI apoplexia (qua de hic agit Hip.) percelluntur, ii totius corporis sensu & motu repente priuantur, sola respiratione excepta, nam si & ipsa prohibeatur, eiusmodi maxima esse solet & acutissima apoplexia. Quibus vero respiratio seruatur quidem sed cũ magna violẽtia procedit, ea vehemẽs est apoplexia. vehemens quoq;, sed minus adest iis qui neq; contentã, neq; violentam, inequalẽ tamẽ inordinatamq; & intermittentem habent respirationem. Siquidẽ in quibus ordinẽ aliquẽ seruat * debilis eiusmodi censenda est apoplexia, quam ipsam fortasse curabis, si quæ ad eius curationẽ pertinẽt omnia rite administraueris. Oĩs porro apoplexia fit facultate animali in partes capite inferiores influere prohibita, idq; vel propter affectionem aliquam a calida materia (sic.n. hoc loco φλεγμονώδη δίαιτ ε-σιν interpretari placuit) in ipso cerebro consistentem, vel eius ventriculis pituitoso humore oppletis

* Debilis apoplexia fere ĩ paralysim alterius lateris desinit protrusa ĩ spinalem medullã materia.

Causæ vero magnitudinem, affectus ipsius vehementia consequitur: qui fere læsa respiratione incurabilis euadit. Sed mirum videtur qui fiat vt aliis omnibus musculis stupentibus per apoplexiã et immotis, soli thoracem attollentes & dilatantes musculi sæpe moueantur, quamuis id vix ægreq; fiat. Quod sane propter necessitatem respirationis, vim neruis contentam excitantis ad actionem accidere uidetur. Ob eãq; causam omnino in apoplexia qui thoracem attollunt musculi omnes agunt. quamuis ante raro omnes, exempli gratia in vehementissimis corporis exercitationibus agerent. Siquidẽ propter eiusmodi motus vehemẽtiam respiratione opus est quã maxima. Secus habet in apoplecticis (quos attonitos latine possis dicere) neque enim quia respirandi aucta sit necessitas, sed propter virtutis imbecillitatẽ mutuo auxiliari coguntur omnes musculi thoracem diducentes quemadmodum alioqui in iis etiam qui propter febres imbecillam uirtutem habent, sese eadem de causa omnes mouere coguntur, singulorum actiones in summã vnam colligẽtes illam certe quidem minime contemnendam.

XLIII.

STRANGVLATI *aut suffocati nondum tamen mortui, ad se non redeũt quibus circa os collecta spuma apparuerit*

SPVMAE generatio omnis duarum substantiarum mistura perficitur, quarum spirituosa vna est, altera humida. Hæ autem inuicem permiscētur, in multas partes fractis vtrisque & comminutis, atque plurimas inter collidendum paruas bullas excitantibus. Quod si ita fractus humor (cuius cū spiritu circumplicatione & complexu bullas excitari contingit) craßitudine viscidus fuerit, tū inde nata spuma solutu difficilis et constans euadit: cuiusmodi maxime cursu fatigatis equis atq; iracūdia permotis apris circa os colligitur. Substātie porro vtriusq; comminutionis et * permistionis causa alias existit vel vtriusque vel alterius tantum motus uiolentus, alias calor vehemens, nisi quis forte hunc suo quoq; motu spumam excitare dicat. Verum rei euidentiā secutis cautius & certius fuerit, si duplici eius generatione constituta, in mari quidē uento vehementius ingruēte, propter verberatū uehemētem excitari spumā, in feruente lebete ob calorē fieri dixerimus: sicq; corporibus animalium per conuulsiones epilepticas iactatione et motus violentia, in apris calore spumā nasci solere: equorum vero cursu, vtriusque causæ vehementiam locū habere. Quum enim inter respirandum aer intro ac foras continenter feratur, tum saliuam ipsis tenuari, tum ex pulmonibus vaporis instar elatum quiddam ipsi permisceri & cōplicari accidit, quod gignendæ spumæ ad augeat

Spumæ materia.

* Spumæ causæ efficient.

ſubſtantiam, Nam qui ſpumam eiuſmodi ex ventriculo efferri arbitrantur, ii profecto mihi in magno errore verſari uidētur. Quum.n tum animans nec vomat nec omnino nauſeet, citra quæ ſymptomata ex ventre nihil efferri queat, inde certe quidē ſpuma vt confertim tollatur, fieri nullo modo poteſt. multoq; minus vt vapor vllus, ſimiliter ei qui reſpirando efflatur: quādo eiuſmodi nulla ex ventriculo educatur ſubſtantia, qualem inter reſpirandū pulmo exhalat. Nā & ſanguis qui ex pulmone reiectatur viſceris colore ſpumoſus exiſtit, qui vero ex ventriculo effertur, cū eo nullam habet affinitatē. Sed quæ ex pulmone ſimul cū ſanguine ſpuma educitur ea confertim et cū tuſsi reiicitur, qui uero paulatim ex tali humore vapor efflatur, is tuſſes non mouet. Collo itaque arctius iniecto laqueo, efflare quidem cor & pulmo excrementum fuliginoſum habent neceſſe (ſic.n.demonſtrauimus in eo libro qui nobis de reſpirandi neceſsitate eſt ſcriptus) ſed laqueo prohibitus pulmo totum violenter ad exitum impellit, ſimulq; cum eo humiditatis propriæ aliquid expellit, quemadmodum in ſanguinis fit reiectione. Exitiale igitur eiuſmodi ſignum eſt, vtpote vis quæ pulmoni adfertur index dum ſtrangulatur animans. quod ipſi accidere veriſimile eſt, calente materia in ipſum à corde compulſa. Quum igitur & feruore calidæ materiæ, & ſpiritus violento motu & ipſius

pulmonis vehementi contentione ſpuma reiectetur, ſignum inde ſumptum merito cenſetur mortiferum. Nonnulli tamen, quibus ſtrangulatis ſpuma circa os apparuerat, ſibi ſunt (quamuis id raro accidat) reſtituti. Ac fortaſſe Hipp. non quod neceſſario intereant, ita pronunciauit, ſed quia aliter eueniat rariſsime. Cuius rei exemplum nobis paulo ſupra intelligendum reliquit, quum diceret, Quibus per iuuentutem aluus eſt humida, his reſiccatur ſeneſcentibus. Nam eo aphoriſmo ſecuritatis & cautionis particulam, Plerunque prætermiſit, quam paulo infra addidit his verbis, Qui aluo ſunt humida, iuuentutem quidem traſmittunt facilius quam qui aluum ſiccam habent, ſed difficilius ſenectute defunguntur: ipſis ſiquidem ſeneſcentibus aluus plerunque reſiccatur.

XLIIII.

QVI natura ſunt ualde craßi, breuiore uita fruuntur quàm qui graciles.

CRASSOS iam inde à prima ætate & graciles inter ſe comparans, de natura craßis affirmat quod gracilibus minus diu viuant. Optimū ſiquidē eſt iuſto & quadrato corpore naſci, quod quadratum Latini, ἐυσαρκον Græci vocant, id eſt inter craßitudinem & gracilitatem modum tenere,

vt nec craßius corpus nec gracilius, sed modice carnosum existat, sic enim ad summam etiam senectutem viuere poßis. Quod si à modo recedatur, præstat gracile quàm supra modum crassum esse. Nam qui opimo sunt corporis habitu venas & arterias angustas & exiles, proindeque paucum omnino sanguinem & spiritum habent. Quo fit vt ipsis ætate prouectis leui occasione cito extinguatur calor natiuus, qua ex re nullum impendet gracilibus periculum, sed quia partes in his principes iniuriæ sunt expositæ (quippe quæ propugnaculum & præsidium nullum aut certe tenue admodum habeant) propterea ab externis causis facile offenduntur. Si qui autem natura symmetri, id est modice corpulenti, pleniore postea victu et otiosa vita craßi euaserint, etiam si carnis & adipis copia accesserit, nihilo secius tamen amplas ipsi venas habent & arterias, ob eamque rationem in ipsis plus inest caloris natiui.

XLV.

EPILEPSIA *laborantes pueros quum loci uictusque, tum maxime ætatis mutatio liberat.*

APOPLEXIA *& epilepsia inter se sunt quodam modo affines & cognatæ affectiones. Nam & eundem locum affectum & eundem humorem*

habẽt mali autorẽ. Hoc differũt quod apoplexia fiat propter virtutis ad neruos adfluentis plenam cõsummataq; priuationem: Epilepsia ob motum vitiosum et peruersum. Quinetiã vtriusq; frigidus humor est et * crassus. Quo fit vt adolescentium ætas tẽperamẽto nimirũ sicca et calida maximo sit Epilepticis auxilio. Pariter & loci ad proportionem facta mutatio iuuat. ad proportionẽ intelligo, si ad caliditatẽ fiat et siccitatem mutatio. Par de victus ratione habetur ratio: neq;.n. huius quæuis mutatio Epilepsiã soluere potest, sed ea duntaxat qua calidiorem efficiat & sicciorem corporis habitum. Illud tamen absolute exaudire possumus, victus scilicet mutationem Epilepticis prodesse, quandoquidem vitiosa victus ratio affectum hunc fere generet. Quare eiusdem mutatio, in melius prorsus conuertet.

* Non tã crassa materia ẽ in epilepsia, sed sæpe tenuis et flatulenta.

XLVI.

EX duobus simul doloribus non eundem locum occupantibus qui uehementior est alterius sensum obscurat.

SI quis locum eundẽ exactius ac pressius intelligat, nunquam eodem loco duo simul dolores fieri poterunt. Si vero latius, pro maiore uidelicet quopiam mẽbro, vt brachio, vlna, femore, tibia eundẽ locũ interp̃tetur, simul tũ dolores duo cõsistere poterũt, sed partis affectæ inter se vna molestiã augebũt, altero

dolore ægrotum minime fallente. Verum ſi locis diuerſis, exempli gratia in vlna vnus, alter in tibia fiat, tum à vehementiore alterum obtundi et hebeteſcere continget, tota nimirum ſentiendi facultate ad id quod magis vrget conuerſa & in diuerſum tracta. Idem per angores quoque & mœrores vſu venit, qui & ipſi citra corpus ſunt velut quidam animi morbi. Nam ex iis qui vehementiores ſunt, minores diſſimulant & obtegunt, duntaxat ſi non eadem de re hauſti ſint & concepti. Alias enim ſe inter ſe mutuo fouent & amplificant.

XLVII.

DVM *pus fit, dolores ac febres accidunt magis, quam confecto.*

PVS *ex ſanguine fit in ſemiuitioſam, vt ſic loquar, mutationem degenerante. Nam quæ mala omnino eſt ſanguinis mutatio, ea cum graueolente perficitur putredine, quemadmodum contra quæ bona abſolute exiſtit & benigna, ea corporis partium eſt nutricatio. Harum autem medio poſita eſt ſanguinis in pus mutatio, vtpote quæ nec à calore præter naturã ſolo, nec à naturali peragatur. Proprius ſiquidem inflammationis calor ex vtroque miſtus eſt quodammodo. Cæterum dolor fit tenſa ſimul & calfacta præter naturam parte inflammatione laborante. Febres ſequuntur, vbi cor ipſum vitæ prin-*

ceps vna accensum fuerit. Ipso vero velut feruore et crematione sanguinis, vna simul & dolores fiunt & febres. Ab eiusmodi autem sanguinis perfecta adustione pus fit reliquum, quomodo in combustis lignis cinis. Quare per id temporis tum dolores tum febres mitigantur, præsertim si pus eruperit, vtpote materia iam consumpta & extincto calore inflammationem faciente.

XLVIII.

QVOQVO modo corpus moueatur, simul ac laborare cœpit, quies statim laßitudinem leuat.

LABORARE verbum & dolere et defatigari significat, atque vtroque significatu vera est aphorismi sententia. Siue enim propter plures motus doleant iam corporis partes, siue etiam ita sint defessæ vt vix functiones suas obire poßint, requiescere statim laßitudinem dissoluit.

XLIX.

QVOTIDIANIS laboribus assueti, etiam si inualidi sint aut senes, insuetis quamuis robustis & iuuenibus facilius consueta ferunt exercitia. *

ALIA alii consueta est exercitatio, vnicuipiam cursus aut quiuis alius motus qui cruribus

peragitur solitus. Alteri consertis manibus depugnare mos est, aut alia manuum affectione vti. Alii fodere humum, alii arare, alii remigare, alii denique aliud quiduis agere consueuerunt. Atq; in eiusmodi corporis fatigationibus & exercitiis quædam differentiæ sumuntur, tum ex eo quod pluribus aut paucioribus corporis partibus agentibus fiant, tum etiã quia has aut illas partes magis minusve exerceant. Sed hoc omnibus est commune, vt exercitæ partes inexercitatis fortiores euadant & expeditiores, atque ideo labores consuetos facilius ferant.

L.

CONSVETA longo tempore etiã si deteriora sint, insuetis minus molesta solent esse. Quare ad insolita quoque facienda mutatio.

NON de exercitatione solum vt precedẽte oratione, sed absolute de omnibus consuetis suam hoc aphorismo fert sententiam. qualia esculenta & poculenta, balnei vsus, eiusdemque insolentia, vigilia, somnus, calor, frigus, curæ & studia. Singula enim hæc quæ cõmemorauimus, quia consueta sunt, minus iis nocent, quæ suapte natura innocentiora nunquam venerunt in consuetudinem. Atque exercitationis quidem consuetudo ad partium agentium robur, refertur, quemadmodum paulo supra

diximus. Rerum vero aliarum quid consuetudo possit aperiendum hoc loco esse videtur. Cibus ac potus quum in aliis fere partibus, tum maxime in ventriculo acquisititiam & aduentitiam naturam efficiunt. quamuis enim à corpore quoad eius fieri potest maxime vincantur et mutentur, ipsum tamẽ secundum suam ipsorum naturam afficiunt quodam modo. Quo fit vt secundum ea ipsius magna longo tempore immutatio fiat, atque nutriendis concilietur cum nutrientibus similitudo, vt in eo libro demonstrauimus quẽ de consuetis inscripsimus. quo loco illud etiam probauimus, à sui simili vnũquodq; alterari & immutari promptius. Vnde fit, vt quanto similius mutando corpori mutans fuerit, eo citius ipsum immutet & alteret. Quinetiam ab aliis omnibus in quibus versatur et propinquat corpus quadantenus afficitur, veluti in aere ambiente fit frigido aut calido, hoc rarefieri et laxari, illo densari solitũ. Quæ causa est, vt consueta ferant facilius, insolitis magis offendantur. nam si caloris propinquitate aut cõsortio rarefactũ corpus frigori derepẽte occurrat, id euestigio altius subiẽs et sese penitius insinuãs lædit magnopere. Cuius rei causa singulorum enumeratione quibus assueuimus declarata est in libro de consuetudine. Iam vero norunt omnes quod experientia notũ compertumq; est, quodq; Hipp. scribere contentus, eius causam ascribere neglexit. Sed

& ipsi eius inueniendæ ansam & occasionem dedimus. Verum hæc satis sunt ad prioris aphorismi explicationem. Quod ad finem scriptũ reperitur, vbi ad insueta iubet faciendam esse certo quodammodo mutationem, id sanitatis certius cautiusque tutandæ gratia est additum. Siquidem vniusmodi consuetudo omnis Græcis μονοειδὴς dicta, idest certa quædam & stata, parum tuta solet esse: quandoquidem omnium hominum vita inopinatis incertisque rerum casibus sit subiecta. Nequando igitur insolitis rebus & ex improuiso accidentibus, aut occurentibus grauiter offendamur, nihil non tentare & periclitari satius esse inquit Hipp. Quod fiet si non iisdem in rebus & consuetis semper immoremur & permaneamus, sed insolitas quoque interdum & contrarias experiamur atque periclitemur.

LI.

SEMEL *multum et repente uel uacuare, uel replere, uel calfacere, uel refrigerare, aut alio quouis modo corpus mouere periculosum: omne siquidem nimium naturæ inimicum. Paulatim uero quod fit tutum, cum alias tum maxime ubi ab uno ad aliud facienda est mutatio.*

QVAMOBREM *vniuersum et repente im-*

plere, aut vacuare, calfacere aut refrigerare aut alio quouis modo corpus mouere periculo non vacet ipsemet causam attulit, quum omne nimium naturæ inimicum esse diceret. Naturæ siquidẽ substãtia in * symmetria, id est certa et commoda elementorum proportione consistit. quam quidem symmetriã quum omne nimium corrumpat et labefactet, mirũ videri non debet si idem quoque animantis constitutionem resoluat. Contra vero paulatim, inquit, vel replere, vel vacuare, & cætera quæ deinceps cõmemorat facere, minime periculosum, cum alias, tum maxime vbi à re quapiam consueta ad alterã mutationem facere studemus. nam in præcedente aphorismo consulebat etiam ad insueta transeundum esse. In eo igitur transitu, quod vniuersim & repente fit periculosum, quod vero paulatim sensimq; progreditur, tutum.

* Quũ ab hac sym-metria logissime ab sint morbi acuti, in his solũ affatim facta vacuatio prodest, si eã vires ferre possint.

LII.

NON, si recta ratione gerẽti omnia secundum eam minus succedat, protinus est ad aliud transeundum, modo illud constet quod ab initio uisum fuit.

NON mediocris prudentiæ munus est ab iis nõ recedere, quæ recte sunt visa, nec ad alia subinde remedia trãsire, tametsi adhuc manifesta vtilitas nulla sit secuta. Quemadmodum.n. gutta in subiectam

petrā casitante, vix longissimo tempore sensibile fit cauitatis in ea vestigium, sic in crudis morbis & coctu difficilibus seres habet: in quibus si quis recta ratione quod facto opus est inuenerit, ab eo recedere non debet quod faciendum initio existimauit, etiam si eius vsu nihil dum manifesto effectum esse videatur.

LIII.

QVIBVS *aluus est humida, iuuētam quidem agunt facilius, quam qui eandem siccam habent, sed senectute difficilius defunguntur. Ipsis siquidem senescentibus fere resiccatur.*

PRAETER *quàm quòd clara apertaq; est huius aphorismi sententia, etiam in eum quæ dicta esse oportuit, recordari ex eo aphorismo licet, cuius tale fuit initium, Quibus in iuuentute aluus est humida, in senectute resiccatur.*

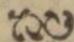
LIIII.

VT *traducenda iuuentute liberalis et speciosa corporis magnitudo, ita senectuti inutilis & paruitate deterior.*

MAGNITVDO *corporis proprie appellatur ea dimensio quæ in longum, latum & profundum*

iustam exuperat mensuram. Iam vero magnum quoque corpus interdum appellamus, quod solum in longum amplius iusto auctum est, quamuis huic longitudinis nomen sit proprium. Similiter quod in latum et profundum legitimam proportionem excessit, magnum quandoque corpus nominăt, quum tamen proprie si dicatur, crassum vocari debeat. Si ergo eam corporis magnitudinem intelligi velit Hip. *quæ proprie dicitur, nihilo sane ipsa senectuti fuerit minore corporis statura deterior, si vero longitudinem aut crassitudinem corporis significauit, hæ senescĕtibus tum grauiores, tum inutiles magis fiunt sed ne iuuentuti quidem liberalis et speciosa corporis crassitudo. de longitudine igitur sola vere dici potest, quod in iuuentute quidem liberalis honestaq́; et visenda res sit, in senectute vero inutilis ac grauis existat. in curuescit. n. senescentibus, fitq́; graue et molestum onus, quod* Hippoc. δύσφορον, *id est gestatu difficile dixit.*

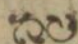

GALENI IN APHORISMOS HIPPOCRATIS COMMENTARIVS TERTIVS,

GVLIELMO PLANTIO Cenomano, interprete.

TERTIO *hoc in aphorismos Hippocratis commentario quæ ab ipso de anni temporibus & ætatibus scripta sunt exponemus, ea potißimum declarãtes quæcunque in ipsis obscuriora videbuntur, (hoc enim proprium est expositionis munus) singulorum tamen qua recte dicta fuerint demonstratione non omissa, quoniam hoc quoque in commentariis fieri consueuit. Satis autem hoc etiam loco Lyci inconstantiam mirari non queo, qui vt ipse quidem ait, Quinti præceptoris interpretationes scribat nec eorum quæ de temporibus & ætatibus dicta sunt de-*

monstratiuam vllam probationem adiiciat, sed ad experientiam omnia et obseruationem referat: quũ tamen in multorum aliorum aphorismorum explanationibus rationalem de contenta in ipsis veritate disputationem adhibeat, sola experien ia non contentus. quam quidem experientiam, solam ad congerendam eiusmodi commentationem satis esse non posse & Hipp. ipse ostendit, & orationis continuatione fiet manifestum.

I.

VTATIONES temporum * potißimum pariunt morbos, & in ipsis temporibus magnæ mutationes frigoris aut caloris, ceterorumque ad proportionem his respondentium:

* Magna et frequns ab aere morborum occasio.

PER mutationes temporum quidã autumant commutationes eas dici, quibus tempora vicißim se excipiunt & sequuntur, quasi succeßiones & vicißitudines diceret. nam hyemis in ver commutatione morbi illi generantur, de quibus in sequentibus sic ipse loquetur, Vere furores, melãcholiæ, epilepsiæ. Rursusque vere in æstatem conuerso (id quod

prima fit æstate) febres inquit, continuæ, et tertianæ & ardentes, cæteriq; morbi quos deinceps enumerauit. Similiter de autumno et hyeme scripsit. inquiũt illi qui mutationes & vicißitudines pro eodem accipiunt. Cæterum vox potißimum, orationi addita hanc aphorismi expositionem non admittit. Quemadmodum enim temporum commutationibus & vicißitudinibus morbi quidam generantur, sic iisdem soluuntur: quod & Hipp. ipse dixit. Quare successiones temporum morbos nihilo magis pariunt quã soluunt. Alioquin quonam modo ille solum ita dicere contentus non fuisset, mutationes temporum pariunt morbos, sed potißimum addidisset? Melius itaque fuerit propter huius vocis additionem per mutationes temporum intelligere eorum naturæ & temperationis alterationes. Hæ siquidem sunt quæ maxime pariunt morbos, quum plures deinceps fuerint aliaque aliam exceperit, quemadmodum in Epidemiis scriptum reliquit, atque hic non ita multo post est dicturus. Vnius vero solum temporis alteratio morbos certe quidem efficit, sed nõ præcipue. Quando igitur morbi fient potißimum temporis vnius alteratione? quum eius scilicet magna contigerit mutatio. propterea enim dicebat, & in ipsis temporibus magne mutationes caloris vel frigoris vel alterius cuiusdam vt humiditatis, siccitatis, ventorum, horumve silentii & quietis. Hæc

recta

recta est interpretatio, apte præsenti lectioni conueniens. Est & alia eiusmodi lectio. Mutationes temporum pariunt morbos maximos, & in ipsis temporibus magnæ præsertim mutationes. quæ scriptura nullam obscuritatem habet apud eos maxime qui ea quorum modo finem dicendi fecimus, intellexerunt. Sunt & aliæ quædam eiusdem dictionis lectiones, quas facile ex iis quæ diximus examinare poteris & intelligere.

II.

Naturam quædam ad æstatem, aliæ ad hyemem bene aut male se habent.

NATVRAS hic appellauit Hip. in proprio maxime & primario significato, quod ex ipsa maxime substantia naturæ sumitur. quam quidem supra dicebamus esse temperationem ex quatuor elementis, humido, sicco, calido, frigido. In opere quoq; de temperamentis demonstratum nobis est vnicum & singulare temperamentum esse eucratum, omnibus perfectionis numeris absolutũ: dyscrata vero & a perfectissimo illo deficientia esse numero octo, quatuor vnica dominante qualitate, quatuor item alia duabus qualitatibus præ potẽtibus. atque vna quidẽ vincente, calida, frigida, sicca, humida: duabus vero superantibus calida & sicca, calida et humida, frigida et sicca, frigida et humida. Ad æstatẽ

igitur frigidæ et humidæ naturæ optime habent, ad hyemem calidæ & siccæ: Calidæ cotra & siccæ naturæ æstate male afficiuntur, frigidæ & humidæ hyeme. Atque hæ quidē naturæ omnino seu vtriusque qualitatis ratione ad dicta tempora optime & pessime se habent, quæ vero vtracunque qualitate iuuantur a temporibus aut offenduntur, hæ non omnino bene aut male, sed mediocriter afficiuntur, vt humida & calida æstate & hyeme. æstate nanque vt humida, hyeme vt calida melius afficitur.

III.

*Morbi alii ad alia tpa fæciliüs, difficilius ve generantur et soluuntur.

MORBI * alii ad alia tempora bene uel male se habent. Et quædam ætates ad tempora alia & loca & aliud uictus genus.

INORDINATIVS hunc aphorismum extulisse mihi videtur Hippocrates. Nam melius ita dici potuit, Morbi & ætates alii ad alia tempora & loca & victus genus bene & male se habent. Bene itaque se habent ad tempora morbi quod ad sui generationem attinet similes, quod ad solutionē contrarii. Hoc enim prius definiuimus quum exponeremus aphorismum illum cuius initium, Periculose minus ægrotant. Aetates autem vt & naturæ frigidæ ad calida, calidæ ad frigida tempora bene habent, vt senum ætas ad æstatem, iuuenum ad

hyemem habet melius. Eadem ratione a locis quoque non morbi modo, sed etiam ætates afficiuntur. morbi enim calidi locis calidis magis generantur & minus sunt periculosi, meliusque valent in frigidis regionibus ætates calidiores, et in aliis ad proportionem. Sic ad victus genus alii ad aliud bene maleve se habent tum morbi, tum ætates. Nam *calidiores ad victus rationem frigidiorem, frigidiores ad calidiorem, & sicciores ad humidiorem, humidiores ad ficciorem bene se habent, & vt breuiter dicam, contrarii morbi & ætates ad contrariã victus rationem bene, similes ad similem male habent, nisi ætas moderatior victui & tempori & regioni temperatiori comparetur. Nam hoc solo modo similes & ætates & naturæ a similibus bene afficientur: his vero quæ immoderatius a temperie recesserint, contraria tum loca tum tempora, tum victus ratio magis conferunt. Iam vero morbi omnes quum immoderationes quædam sint, a similibus, tum locis tum temporibus generantur, soluuntur a contrariis.*

IIII.

IN *temporibus cum eodem die modo calor modo frigus, autumnales morbi expectandi.*

MERITO *sane. neque enim appellationes*

temporum, sed temperationes causæ sunt morborũ. Quum igitur a sua natura desciscunt, morbos quoque diuersos parturiant est necesse.

V.

Austro hebescũt sensus oẽs, lãguent corpora. Aquilo neruosas & frigidas partes lædit.

AVSTER auditum hebetat, caliginem uisui obducit, caput grauat, membris tarditatem & langorem conciliat. Quum itaque is increbrescit talia inualidis accidunt. Contra Aquilo tusses mouet, fauces exasperat, aluum indurat, urinam supprimit, horores excitat, lateris & pectoris dolores facit. Hoc itaque dominante, talia infirmos expectare oportet.

REI quidem certe effectum significauit, quum diceret, Auster auditum hebetat, oculis caliginem offundit, caput grauat, torpẽtes et languidos efficit: Causam vero indicauit, quũ illud ascriberet, Quũ itaque is increbrescit, talia laborãtes inualetudine patiuntur. Semper siquidem medicum separare & secernere oportet id quod propter externam aliquã causam non ratione morborum accidit, vt certius præsagia capiat. Causam vero quamobrem auster grauiorem auditum, & caliginosum visum efficiat, difficile non est ex eius temperamento in-

telligere, quippe qui calida sit & humida natura. Eiusmodi.n.omnia vim replendi capitis obtinent, quæ eadē ipsa causa est, vt sensum instrumēta humiditate multa inferciat, & capitis grauitatem (quā καρηβαρίαν Græci dicunt) faciat. Iam vero principio neruorum humefacto, voluntarios motus torpere, & veluti solutum se & languidum sentire hominem est necesse. Contra aquilonia vt ipse inferius dicet, tempestate coguntur ac firmantur corpora, & robustiora vegetioraq; fiunt, expeditiora itē & alacriora prōptioraq; ad motum euadunt & auditu valentiora. Sed nunc ista non opposuit iis quæ ab austro corpori accidunt, quia hoc aphorismo sola ea quæ ab vtroque vento importantur incommoda persequi proposuit, vt perspecta ea & cognita habentes ab iis separemus quæ morborum ratione eueniunt. Aquilonio igitur, inquit, statu fiunt ✻ tusses propter instrumentorum videlicet respirationi seruientium intemperiem, & faucium asperitatem inæqualitatemve. de qua loqui se ostendit, quum fauces addidit, vt subaudiremus exasperat verbum. Nam hoc quoque pacto interdum loqui solet. paulo post enim dicet, Autumno multi æstatis etiam morbi, quartanæ, errones, splenes. Possumus & coniunctim ista duo legere, Aquilo fauces, aluum indurat, vt interpretes nonnulli legendum esse putarunt. Nam & con-

✻ Fiunt ēt p accidēs tusses, Aquilone plenius cerebrū

ſtringẽte et humiditatẽ ipſius in partes ſubiectas exprimẽte.

fauces per tempeſtatem aquiloniam euadunt duræ, quia exiccantur & refrigerantur, & aluus dura excernit: tum propter temporis conditionem ad ſiccius vergentem toto ſicceſcente corpore, & propterea humidiores alimenti partes auidius ad ſe trahente, tum etiam quia diutius in corpore retenta ſuperuacanea nec permeantia tota exucta & arida redduntur. Dyſuria *præterea ideſt vrinæ reddendæ difficultas accidit flante aquilone, propter frigiditatem offenſa veſica. nam exanguis eſt & frigida, & idcirco pluſquam aliæ partes frigidis cauſis patens ab iis promptius afficitur. Eadem* Boreæ *frigiditas, thoracis etiam dolores facit, communi cum aliis partibus noxa: accedente etiam reſpirationis læſione, quæ non pariter pulmonem et cor attingit ob caloris in ipſis contenti copiam.* Ho*mines vero vt aquilonia conditione inhorreſcant, facit manifeſto aeris ambientis frigida & ſicca natura.*

VI.

QVVM *æſtas fit ſimilis ueri, ſudores in febribus multos expectare oportet.*

QVEMADMODVM *paulo ante dicebat, quum eodem die modo calor, modo frigus morbos autumnales expectare oportet, eodem nunc modo rurſum ait, Quum æſtas euadit ſimilis veri, hoc*

est moderata tēperie naturæ veris respondente, multi in febribus, sudores expectandi. Id quod ratione fit optima. neque. n. sine aeris nos ambientis calore, & superuacanea aliqua humiditate contenta corporibus sudores multi manare possunt, quorum primū æstate, alterum hyeme, neutrum autumno, vtrunq; vere fieri solet. Merito itaque æstas si valde sicca sit & torrida, humiditatem contentam absumit & resoluit, si vero similis sit veri, calore quidē euocat ad cutim, sed præ humiditate in vaporis specie resoluere & consumere non potest. Morborum itaque crisi humiditas dum tota simul et confertim excernitur, multos sudores facit.

VII.

MAGNIS siccitatibus febres fiunt acutæ. Quod si annus talis esse pergat, qualem temporis statum effecerit, tales fere morbos expectare oportet.

SICCITATIBVS non multas, sed acutas febres fieri inquit. Siquidem paulo post dicturus est, Ex anni constitutionibus in vniuersum siccitates assiduis hymbribus salubriores, ac minus mortiferæ. Rursum illud deinceps coniungens, inquiet, Humidiore ac pluuio cœli statu plerunque morbi fiunt, & febres longæ, idque bona ratio-

ne fit. Nam aeris ambientis humiditas pituitosos humores congerit, & non paruam cumulat aqueæ superfluitatis copiam. Siccitas vero humores quidem minuit, sed qualitate biliosiores reddit. Quæ causa est vt sicciore temporis conditione febres numero quidem pauciores gignantur quam pluuiosa, sed hæ acutiores fiant. Quæ in aphorismo sequuntur, sunt manifesta.

VIII.

CERTIS *temporibus & suam tempestiuitatem seruantibus certi & tempestiui, ac iudicatu faciles morbi fiunt. Incertis autem & alienis, incertæ quoque ægrotationes fiunt & ad iudicandum difficiles.*

Καθεστῶτας, καιροὺς (*latine stata, debita, ordinata & conuenientia tempora dicere posis*) *appellat* Hippocrates, *partes anni ordinatim & tempestiue suam temperationẽ sortitas. Quem vero annũ* καθεστῶτα (Latine, *recte atq; ordine cõstitutũ annũ dicere potes, vel qui tẽporum vices bene constitutas & tẽpestiue dispensatas habet*) *idem* Hipp. *vocet, ex eius libello de aquis, aere & locis discere licet. Si inquit, syderum ortu & occasu conuenientia hæc signa appareãt, si autumno fiant pluuiæ, et*

hyems moderatior, neque nimis tepens & humida, neque frigore excedens tempus legitimum, si vere & æstate hymbres fiant tempestiui, sic demũ annus euadet saluberrimus. Quum itaque audiueris quẽ annum καθεστῶτα dicat, facile quem ἀκατάστατον appellet potes intelligere. Quæcunque enim tẽpora parte aliqua non seruarint anni bene cõstitu ti moderationem, ea ἀκατάστατα, idest incerta, aliena, inordinata & intempestiua nominat, & morbos qui in ipsis gignũtur similiter ἀκαταστάτους nuncupat quos δυσκρίτους etiam, idest κακοκρίτους vocat. vel.n.cũ grauibus symptomatis et periculosis Crises in talibus morbis fiunt, vel præsenti sunt exitio, vel restibili denique semine rediuiui ac reduces morbi fiunt.

IX.

AVTVMNO *in uniuersum morbi acutißimi et perniciosißimi: Ver autem saluberrimum & minime exitiosum.*

QVVM *anni tempora singula suam & conuenientem seruant temperationem, inter ea ver est saluberrimum, vt pote quod eucratũ existat & moderatum: morbos autem acutißimos & perniciosißimos quantum in ipsis quidem est temporibus, autumnus adfert. Siquidem ver magnam cœli temperiem habet: Autumno vero hoc in primis mali*

inest, quod eodem die modo calor, modo frigus dominetur: deinde æstatem excipiat, in qua humores multis adusti, quibusdam vires etiam sunt debilitatæ. Nec vero sola hac ratione morbifer autumnus, sed quia humores etiam, qui prius ad cutim mouebantur, atque eiusdem perspiratu digerebãtur, per autumnum ab aeris ambientis frigore pellantur in profundum & intro cogantur. Atque hæc sunt omnium hominum communia. Iis vero qui vitioso victu vtuntur auctarii vice poma accedunt, quibus abunde repleti facile malorum humorum copiam colligunt.

X.

AVTVMNVS *tabidis nocuus.*

AVTVMNVM *aliis etiam de causis incusabat superiore aphorismo, eundem nunc vt tabidis eximiæ et præcipue nocentem rursum damnat. Iam vero vtrum eos solum tabidos appellet, qui phthoe laborant quibus vlceratus scilicet pulmo est an omnes quacunque occasione colliquefactos & macilentos coniicere non possumus. Verum vtrisque constat autumnum esse aduersum, quum siccus simul ac frigidus & inæqualis existat.*

XI.

INTER *anni partes, si hyems sicca & aquilonia, uer pluuiosum & austra-*

le fuerit, æstate necesse est febres acutas fieri & ophthalmias & dysenterias mulieribus præsertim & uiris natura humidioribus.

DE *temporum variatione et immutatione agit his aphorismis, ab aquilonia hyeme & sicca, & vere australi et pluuio facto initio. Eiusmodi autem mutationes quanquam paruæ existunt, sunt tamen præter naturam. Quare aduentante æstate morbos fore prædicit febres acutas, ophthalmias, dysenterias. Atque causam certe quidem cur post talem temporum statum eiusmodi morbi fiant ipse explicuit in libro de aere, aquis, & locis, cuius sic habet. oratio, Si hyems sicca & aquilonia, ver pluuium et austrinum fuerit, vt febribus æstas abundet est necesse, in eaque ophthalmias ac dysenterias fieri par est. Vbi enim vernis hymbribus & austro madefacta et humectata terra æstatis derepente æstus interuenerit, tum à terra permadescente & calida, tum à sole adurente geminari ardorem est necesse, hominum propterea neque constantibus, sed potius laxatis ventribus, neque cerebro resiccato. Neque enim vbi ver eiusmodi præcessit fieri potest, quin corpus & caro fundantur & colliquesiant, simulq; quum omnibus acutissimas febres, tum maxime pituitosis eueniāt. Mulieribus vero par est dysenterias*

fieri & viris natura humidioribus. Atque hæc sunt Hipp. verba ex libro de aquis, aere, & regionibus. Nos vero pluribus vt eius oratio apertior esset et perfectior effecimus, ac imprimis illud declarauimus, quamobrem nec hyeme ipsa dixerit nec vere eiusmodi tempestatem sortitis, morbos existere, quum tamen secundo Epidemiωn eo ipso tempore deprauato Cranone carbunculos ortos fuisse prodiderit atque eius sic habet dictio, Cranone anthraces æstiui, hymbri largo per ardores aßidue, descendēte, iique magis increbrescente austro fiebant. Manifesta itaque ex eius dictis causa est, quamobrem Cranone per æstatem carbones sunt facti. neque enim parum a naturali temperatione recesserat, sed ad talem ipsa venerat statum per quem putrent facile, quæ naturam nacta sunt putredini obnoxiam possunt enim humiditates præter modum auctæ putrefacere, vt & ipse dicturus est, Morbi pluuiosis tēporibus fere fiunt febres longæ, alui fluores, putredines. Sed iis ipsis caliditates magis putrefacere possunt. Ambobus vero simul coniunctis, nec minus quam Cranone vehementibus & immoderatis. tempus alterum corpus vt offendatur non expectat, sed in priore grauißime lædatur est necesse. Ac per hyemem siccam & aquiloniam corpora molestiis iis afficiuntur, quas ipse prius retulit his verbis, Aquilo tusses mouet, fauces exasperat, aluum durat, vrinam

supprimit, horrores excitat, lateris & pectoris dolores facit: non tamen propterea effatu dignus morbus gignetur. nam alioqui sicciores tempestates sunt salubriores. In vniuersum enim, inquit, siccitates perpetuis hymbribus salubriores, & minus mortiferæ. Hyems itaque illa aquilonia & sicca homines tußi, alui retentione, dysuria, & dolore partium pectoralium ὀρθοστάδην vexabit, (idest nõ tam male habebit vt lecto teneantur, aut solitas actiones intermittere cogantur) non tamen febres aut dysenterias aut simile quidpiam est effectura. Sed cur ne vere quidem pluuioso & australi morbi grassantur? quia præceßit hyems multum frigida & sicca. ipse vero dixerat nõ solum spectandas esse præsentes tempestates, sed etiam ex quibus in quæ tẽpora mutationes fiant consyderandum. Corpus itaque prius per hyemem siccam & aquiloniam resiccatum tantum abest vt à vernis pluuiis quicquam patiatur, vt aliquid etiam iuuetur, ad naturalem quadamtenus rediens mediocritatem. Si vero totum ver humidum fuerit, ad aliam corpus & contrariam ei quam prius siccam habebat, conditionẽ redigetur, in medio positam symmetriam, id est mediocritatem superans. Quare paratum ipsum ad offensionem æstas excipiet, vt pote terra adhuc humecta, atque ob id suffocantem æstum & grauem efficiente, Etesiis nimirum nondum flare solitis. nam

ii posterius & post Caniculam flare incipiunt. Quare totum illud tempus medium febres habebit acutas, propter caliditatē & humiditatem in corpore humoribus putrescentibus, ophthalmias item & dysenterias pro partium habilitate facile offensionem admittentium Aliæ enim aliis pro corporū temperatione sunt ad patiendum faciliores aut difficiliores. Nam ophthalmiæ omnibus fere sunt molestæ capite repleto, nisi quibus oculi adsunt prævalidi. Dysenteriæ vero, vt & ipse dixit eos torquent qui natura sunt humidiore, & mulieres. hæ siquidem viris sunt humidiores. Si totam igitur tempestatem damnamus tamquā nostra putrefacientē corpora, constat vtique maiorem in corporibus humidis fore putredinem. siquidem hoc ipsum quod in corporibus caloris vi putrescit, humiditas est cuiusdam materiæ vicem obtinens. Ambientis vero aeris humiditas, quia humores in corpore redundantes desiccari prohibet ea ratione adiuuat vim putrefacientem. Nihil igitur mirum si talibus tempestatibus naturæ humidiores iniuriæ magis pateant: propterea dicebat febres pituitosis magis obuenire. talibus siquidē esse humidioribus est necesse. Manente igitur putredine in corpore febres fiunt: si eadem per ventrem vacuetur, dysenteriæ. Atque hæc mala per totam erunt æstatem, nisi circa Caniculæ ortū aliqua fiat mutatio, de qua ipse in lib. de aquis, aere, & locis:

egit, statim post eam dictionem consequenter, quam supra posuit, cuius ea fuit clausula, Et dysenterias mulieribus par est accidere, & viris natura humidioribus, nam orationem continuans deinceps scribit in hunc modum, Et siquidem superuenerit circa Caniculæ ortum aqua et tempestas, & Etesiæ flauerint, spes est eiusmodi quieturnos morbos, atque autumnum salubrem fore. Alioqui mortis periculũ imminet pueris & mulieribus, non etiam senibus. atq; verendum ne qui euaserint, in quartanam tandem incidant, quæ in aquam inter cutẽ terminetur. Verum de iis quæ præterea dixit de aere, aquis & locis, quum eum librum interpretabimur, diligentius disputabimus, De iis vero quæ ad præsentis aphorismi explicationem pertinent satis multa diximus, excepta dictione vna, Necesse, quam non solo hoc aphorismo addidit, sed etiam libro de aere, aquis et locis, per eam scilicet significans quod rei natura fisus, non obseruatione aliqua hæc literis prodiderit. Quoties namque ipsum par esset vidisse talem temporum tempestatem, et quot in locis, num bis, terve quaterve? sed ne si sæpius quidem vidisse dixeris, iã queas ita semper fore pronuntiare. quemadmodum nec si medicamento aliquo videris sex aut septem purgatos homines, iã dicere certo possis omnes posthac similiter purgandos esse. Quare pro manifesto relinquitur quod rei naturam, non obseruationem

aliquam secutus Hipp.*ita scripserit*, Necesse *est æstate febres acutas fieri et ophthalmias et dysenterias.*

XII.

* CONTRA *uero si australis hyems & pluuiosa & tepens fuerit*, Ver *siccum & aquilonium, mulieres quibus partus in uer incidit quauis occasione abortiunt, aut si pariant, tam infirmos et morbosos partus edunt, ut uel statim ipsi intereant, uel tenues & ualetudinarii uiuant. Cæteris dysenteriæ & ophthalmiæ siccæ fiunt, & senibus catarrhi perniciem breui allaturi.*

IN *duobus temporibus superiore aphorismo cõprehensis crasis, id est qualitatũ permistio vice versa se habet atque in duobus præsentibus tẽporibus.* Q*ualis enim illic hyems erat, tale nunc ver est, & quale illic ver, talis nunc hyems.* A*tque in illis non fuisse necessarium vere morbos vehementes existere abunde diximus: nunc vero quod hyeme humida & calida, vere frigido & sicco necessarium sit in ipso vere homines ægrotare demonstrandum esse videtur.* P*rimum mulieres quibus tempus pariendi in ver incurrit, quacunque occasione abortiunt.* C*orpora siquidem per hyemem* ευδιον, *hoc est tepidam*

dam & clementem humida & mollia & rara facta, intro facile ad intimas vsque sui partes ambientis aeris verni frigiditatem admittũt. Quo sit vt partus qui longo iam tẽpore aeris tepori & clementiæ assueuerant, vehementius a frigore perculsi, bona ratione alii in ipso vtero iam mortui deprehẽdantur, alii in ipso partu moriantur. qui vero viui in lucẽ editi fuerint, non ferentes repẽtinam in contrarium mutationem vel breui postea tempore e vita decedant, vel tenues et morbosi ægre vitam trahant. Cæteris deinde pituitosis & mulieribus dysenterias fieri inquit, pituita nimirum a capite in ventrem defluente. Hunc siquidem humorem dicto cœli statu cumulari par est, repleto.s.per hyemem, & circa veris initium repente refrigerato capite. quandoquidem cerebrum facile pituitosa generet excrementa, quum refrigeratum subigendo non est & perdomando alimento Sed & hoc pituitæ generationi accedit, vt quæ à vehemẽti frigiditate fit euadat acida: et quæ a calore caput replente, salsa. sicut et quæ propter exiguã fit frigiditatẽ, nullã ad gustũ manifestã qualitatẽ, aut certe paucam dulcedinem præ se ferat. Quæ itaq; ob præsentẽ aeris statum pituita fit, propter hyemis calorem salsa euadet. qua occasione maxime dysenterias generabit, quum mordens diutius & radens intestinum labefactauerit & male affecerit. nam quum propter,

lentorem in transitu per intestina hæreat & cesset, semperq; sua qualitate aliquid abradat deteratq;, dysenteriam merito efficit. Calidis vero natura & *biliosis hominibus ait* Hippoc.*ipse ophthalmias siccas accidere*. *Sic autem eas vocat quæ citra materiæ affluxum fiunt*. Calidis *siquidem naturis & siccis, sicca & frigida tempestate calidam & humidam excipiente tales ophthalmias fieri rationi est consentaneum*. Caput *enim prius per calidam & humidam temporis conditionem repletum est, frigus vero superueniens velut manu quapiam extrinsecus apprehenso et compresso veluti spongia cerebro contentam humiditatem exprimit: quæ delata alias ad alium locum iniuriæ opportunum & ad patiendum facilem varios concitat morbos: quo modo iis qui infirmos natura & debiles oculosq; habent ophthalmiæ fiunt, ex quibus propter aeris frigiditatem superficiem densantis foras nihil effluere potest.* Iam *vero quod hæc omnia* Hippo.*quæ diximus ad causas referat antedictas liquet ex iis quæ lib. de æquis, aere, & regionibus scripsit: cuius ita habet oratio*, Pituitosis *itaque & mulieribus par est dysenterias accidere propter naturæ humiditatem pituita à cerebro defluẽte:* Biliosis *autem siccas ophthalmias ob carnis caliditatem & sicitatem.* Simili*ter et illud quod in fine aphorismi scribitur*, Et *senibus catarrhi perniciẽ breui allaturi, ipse eodẽ libro*

his verbis ſcriptum reliquit, Valde autē ſenibus tales propter venarum raritatem & attenuationem catarrhi fiunt, vt repente ex iis nonnulli intereant, aliis pars dextra ſiniſtrave reſoluta ſtupeat. quibus verbis Hipp. non illos valde conſuetos catarrhos appellatos, qui ex capite per arteriam aſperam in pulmonem fiunt, ſignificare videtur, ſed eas fluxiones omnes quæ ex capite per venas in partes feruntur ſubiectas. Vnde illud, Breui perniciem allaturi recte adiectum eſſe videtur, quia fluxiones eiuſmodi ſubita criſi terminantur, quum alii catarrhi longiore durent tempore. Nonnulli tamen interpretes eos ipſos catarrhos intelligi volunt qui ex capite per fauces & arteriam in pulmonem fiunt. itaque orationem hanc cum negandi particula efferunt hoc modo, Et Senibus catarrhi, qui celeriter non interimant. idq; recte ipſi dicunt. Siquidem frigidæ in ſenibus fluxiones propter ætatem coctionem non recipiunt. Verum in quibuſdam exemplaribus ſcriptum eſt, breui perniciem allaturi, quandoquidem in lib. de aquis, aere & regionibus dixerit, Vt repente ex iis nonnulli intereant.

XIII.

AESTATE uero ſicca & aquilonia, Autumno pluuioſo & auſtrali uehementes capitis dolores in hyeme, et tuſſes,

& raucitates, & grauedines, nonnullis etiam tabes expectandæ.

EANDEM *crasim nunc æstati & autumno tribuit, quam hyemi & veri attribuerat paulo supra, quum diceret, Si hyems sicca & aquilonia fuerit, ver pluuiũ & australe. Quinetiam eo loco propter hunc temporum statum febres acutas æstate futuras dixit, ophthalmias item & dysenterias, sic nunc capitis dolores (cephalalgias Græci vocant) tusses, & raucitates destillationes hyeme expectandas esse dicit. Sed neque illic ascripsit æstatis conditionem, neque hic hyemis, quippe qui naturalem vtrũque tempus temperatione seruare vellet. Nam si præter alia tempora, in his etiam diuersa quædã aeris fiat intemperies, propterea quiddam etiam aliud ad dictos morbos accedet, quod eius intempestatis sit propriũ. Verum in eo cœli statu quo hyemem siccam & aquiloniam, ver pluuiũ et australe esse dixit, morborũ qui hyeme fieri deberent causas explicuit in libro de aere aquis & regionibus: sed in psenti statu de ipsis nihil eo libro dixit. Statim.n. post illas duas tẽpestates supra scriptas, vnam qua hyemem borealẽ simul et siccam, ver pluuium & australe esse statuit: alterã, in qua vice versa hyẽs pluuiosa esset & australis, ver siccũ et aquilonium, hanc istis consequenter ordine tertiã à naturali sta*

tu temporum declinationem, de qua pposito agitur aphorismo, eo libro nõ adscripsit, sed huius loco aliã subiunxit, quæ talis est, Si vero æstas pluuiosa fuerit & austrina, similisq; sequatur autumnus, morbis abundare hyemem est necesse. post quam deinceps alias quasdam scripsit, sed ne eas quidem præsenti similiter. De quibus omnibus ipsi agemus, quum in eum librũ commentabimur. In præsentia de proposita ab ipso Hipp. inter aphorismos tempestate dicamus, disputationis eodem sumpto initio quod paulo ante fecimus. Verisimile n. est Hipp. ipsum naturalem hyemi temperationem retinere, idest humidam & frigidam eatenus hyemem facere, quatenus vtraque qualitas temperatis orbis terrarum partibus conuenit. de quibus moderatis mundi tractibus ipsum verba facere memoria tenendum est, vt ipse paulo post quum eorum nominatim faciam mentionem dicturus sum. Seruante itaque suam naturam hyeme, in ea nullus magnus morbus ortum ẽst habiturus, sed solæ cephalalgiæ et tusses, & raucitates & grauedines erunt molestæ, quæ pleni capitis sunt symptomata. Quod si forte, vt ante dicebam, hymbres austrini vtrũque tempus tum æstiuũ, tum autumnale habuissent, in ipsa etiã fortasse æstate, sin minus, autumno certe frequẽtes omnino fuissent tempestatis humidæ & australis proprii & familiares morbi. Nunc quoniam æstatem siccam &

aquiloniam præcessisse, & autumnum humidum & australem sequutum fuisse ponitur, rationi profecto consentaneum est nõ solum protinus neminem ægrotare cœpisse, sed siccitatis etiam æstiuæ immoderatioris remedium non paruum fuisse autumni tempestatem humidam. Verumtamen quia totus autumnus talis secutus est, atque idcirco iis qui humidiore sunt natura caput præter modum repletum fuit, vt in proximam hyemem dicti morbi incurrant est necesse, quinetiam ex ipsis tabidi euadant qui tabi erant obnoxii, quales tum qui stricto angustoq; sunt pectore, tum quibus a capite in pulmonem fluxio defertur. His ergo tabes conciliabitur, aliis autem nullus grauis morbus, sed tusses, raucitates & eiusmodi alia symptomata erũt molesta, quæ fiunt dum hyems repleta per austrinos hymbres capita excipit. quæ deinde ipsa in quibusdam hoc solum efficit, vt in capite permanens excrementum ipsi sit * doloris causa. Siquidẽ nulla corporis parte plenitudinem vllam hyems digerit aut discutit: In aliis vero auctor est vt vehemẽtius coacto et constricto capite expressum excrementum in * partes feratur capite inferiores. Atq; hæc velut capitis purgatio est et vacuatio. Sed in quibus præ copia grauatũ prius & debilitatum caput hyemis frigus ferre nõ potuit, in iis iã per intẽperiẽ refrigeratũ * maiorũ partibus ĩferioribus fluxionũ causa existit.

* Cãcephalalgiæ in hyeme.

* Raucitatis & grauedinis.

* Tabis.

XIIII.

AQVILONIO *uero & ſicco autumno, hominibus natura humidis & mulieribus commoditas parabitur. Alios ophthalmiæ ſiccæ, & febres partim acutæ partim * longæ, quoſdam etiam melancholiæ male habebunt.*

* Loco κοῦζαι in Græco exemplari; reponendũ μακραὶ vt Celſus legiſſe videtur: quã lectionẽ cõprobat locus citatus ex lib. de aere, aquis et reg.

ORATIONEM *hanc integrum aphoriſmũ non eſſe, ſed vnius aphoriſmi partẽ alteram: cuius priorem explicandi modo finem fecimus omnibus eſt manifeſtum. Qualis enim ſuperiore aphoriſmo æſtas eſſe ponebatur, talis vtrique orationi communiter manet, ſed prior autumnum illic pluuium & auſtralem faciebat, & poſterior nunc propoſita eundẽ ἄνυδρον ideſt ſiccũ & aquilonium eſſe dicit. Nihil enim refert ſiue ξηρὸν ideſt ſiccum, ſiue αὐχμηρὸν ideſt ſqualidum, ſiue ἄνυδρον ideſt pluuiarum expertem dixeris. Si itaque tempus vtrũque et æſtiuum & autumnale ſqualidum fuerit & ſiccum, naturæ humidæ non modo nihil quicquam offendentur ab eiuſmodi tempeſtate, ſed aliquam etiam vtilitatem capient. Cuius cauſam Hipp. ipſe in lib. de aere, aquis & regionibus aperuit his verbis, Pituitoſos hæc oĩa iuuant. Deſiccantur enim, atque ad hyemẽ præ nimia humiditate minime liqueſcentes*

& diffluentes, sed excicati perueniunt. Reliquos *ve ro, qui tali non sunt natura præditi, ophthalmiæ sic cæ, & acutæ & diuturnæ febres, & quosdam me- lancholiæ etiam comitatur. Quorum affectuum gi gnendorum causam eodem ipse libro supra scripto exposuit his verbis*, Biliosis *vero hæc tempestas est infestißima*. Nimis.*n.exiccantur, atque siccæ ipsis ophthalmiæ superueniunt & febres tum acutæ tum diuturnæ, quibusdam etiam bilis atra*. Deinde ora *tionem continuans ait*, Bilis *nanque quicquid hu- midißimum est & aquosißimum desiccatur et con sumitur, quod craßißimum et acerrimum relinqui tur : quod in sanguine quoq; eadē fit ratione. Qua ex re ipsis dicti fiunt morbi.* Atque *hæc satis de pro positis tempestatibus Quamobrem autē* Hipp.*harū meminerit solum, quum & aliæ sint multæ, dicere non habeo necesse.* Malo *viam & rationem aperi- re, quam si sequaris, tēpestates omnes permiste im plicare et committere poßis.* Atque *methodus ea ta lis est*, A *simplicibus aeris nos circunstantis intēpe- statibus tanquam ab elementis incipiendum: qua- rum in paruas, maximas et mediocres diuisione fa cta, de vnaquaq; postea in singulis tēporibus dicen dum quos secundum suam quæque naturam mor- bos sit generatura Quo facto, inter se duorum dein ceps tēporum intemperies cōmiscere oportet, quem- admodum nunc* Hipp.*facere est aggressus. Quibus*

commemoratis omnibus postea trium deinceps tem porum omnes cum omnibus implicandæ intemperies, atque ita demum deinceps quatuor etiam temporum copulandæ dyscrasiæ. Sic enim perfecta absolutaq; & integra exercitatio euadet. De quibus intempestatũ complexibus ipsi forte aliquando si plus otii nacti fuerimus, ex professo scripturi sumus. In præsentia satis erit illud solum dixisse, valde paucas. Hipp. intempestatũ complexiones prosequutum fuisse, vt exemplum potius quàm pars quædam iusta totius doctrinæ quæ de his tradi potest, videri debeant. Atque de his plura dicturi sumus quum librum de aere, aquis & regionibus, & Epidemiorum primum interpretabimur. Iam vero si quod paulo supra dicere sum pollicitus superioribus attexuero, plura de his commentandi finem faciam. Tempestates enim omnes de quibus agit Hippo. in temperatis mundi regionibus fieri intelligere nos oportet, exceptis iis Thraciæ locis quæ remotiora sunt a mari. ea enim plusquam par est humida sunt & frigida: quemadmodum Aegyptus & Libya regiones iusto calidiores sunt et sicciores, demptis earum tractibus illis qui ad mare sunt siti. Nam frigidis regionibus, qualis Thracia et Põtus, quia humiliores sunt oræ maritimæ, ideo temperamento sunt calidiores. Calidis vero, qualis Aegyptus & Libya, quoniam per æstatẽ ventis ab Arcto perflata loca ma-

ritima refrigerantur, idcirco minus calent, quam quæ à mari continentem versus recesserunt. Exacte vero temperata et totius orbis media Zona per Cnidum & Coum insulas, et loca ea porrigitur, quæ ab his non longe ad Arctum Notumve versus recesserunt. Intelligere autem te oportet et cogitatione cõprehendere rectam quandam lineam per quæ dixi locã ad ortũ & occasum versus perductam, quæ nihil aliud est quàm temperata illa Zona appellata. quam rem exactius ab hominibus talium peritis discere poteris. Astrologi nonnulli non Zonas sed parallelas appellãt, id est perpetuo ductu æque inter se distãtes lineas, quæ in terra ab ortu ad occasum vsque ductæ habitationum similitudines designant. Atque de his maxime locis Hipp. sermo est habitus. Temporum autem ordo, vt & ipse paßim libris Epidemiωn indicauit et præstãtißimi scripserunt Astrologi, talis est. Vergiliarum ortus æstatis est initiũ. post quas Caniculæ ortus Oporam appellatam, id est pomorum seu fructuum cortice molliore generationem inchoat. quam ipsam esse volunt alteram æstatis partem. Post eam Arcturus suo ortu Autumno dat initium. Deinde Vergiliarum occasus hyemi facit principium. quam excipiens æquinoctium veri initium impertit.

XV.

EX tempestatibus anni in uniuersum

ſiccitates aßiduis hymbribus ſalubriores, & minus mortiferæ.

QVOD *hic aphoriſmus, quem nunc explicandum ſuſcepimus, inter eos primus ſcribi debuerit, in quibus de ſtatu temporum agitur, tum ipſa rerum commẽtatione didicimus quum ipſo ad ſuperiorum aphoriſmorum probationem indiguimus, tum neceſſitate etiam ad id nos cogente ſumus edocti. Siquidem & natura & doctrina prius eſt ſimplex compoſito. Itaque ſecundum illum aphoriſmum ſtatim, cuius initium, Auſter auditum & viſum hebetat, caput grauat, corpora pigra tardaq́; & languida efficit, ordine primum locabimus eum qui ita incipit,* Tempeſtates *quotidianæ ſiquidem* Boreales *fuerint, cogunt corpora: Secundum vero ſtatuemus eum qui nunc propoſitus eſt. In quo* Hippoc. *inter omnes tempeſtates anni ſiccitates perpetuis præfert hymbribus idque merito facit. Siquidem per ſiccitates ſuperuacanea digeruntur, quæ hymbribus in corpore collecta putreſcunt, niſi quis ipſa quotidie congeſta quotidianis expurget et diſcutiat exercitationibus. Neque enim ea pro magna vacuatione habenda eſt excrementorum vaporatio, quæ balneorum conſuetudine perficitur, ſed fere quæ in cute hærent ſolum vacuant: quæ vero in profundo ſunt carni & ſolidioribus partibus interiecta*

& sparsa, non satis abunde per balneas vacuantur. Sed nec si medicamentis purgãtibus quotidianorum excrementorum procuretur vacuatio, apta commodaq; fuerit, quippe quæ magnopere egẽtibus & magnis temporum interuallis vtenda veniat. Adhæc superuacaneorum quæ quotidie in corpore generantur vacuatio minor est, quam pro purgantis medicamenti efficacitate & viribus. Quod si vecitus quispiam ne multa in corpore excrementa cumulentur, purgationẽ bis aut certe semel in mense adhibeat, is præterquam quòd in malam consuetudinem corpus adducet, etiã ipsum labefactabit, deteriusq; reddet. Porro alimenti excrementum quoddam est velut serosum & humidum, quod ipsi distribuendo vehiculi vice est admistum: alterum est velut fuliginosum quiddam residuum in cibariis permultis peioribus præsertim: quod subactionem naturæ & coctionem effugiens, non aßimilari alendo corpori nec agglutinari potuit. Quæ omnia quotidie quum vacuari desiderẽt, siccis potius quam humidis tempestatibus vacuari possunt: Atque propterea Hipp. *illas salubriores esse pronunciauit.*

XVI.

ASSIDVIS *imbribus morbi fere fiunt, febres longæ, fluxiones alui, putredines, epilepsiæ, apoplexiæ, anginæ. Sic-*

citatibus autem morbi tabifici, ophthal=miæ, articulorum dolores, urinæ & inte=stinorum difficultates.

MIRVM *videri non debet si febres longæ humiditatis consequantur multitudinem. siquidē ægroti ad solutionem morborum coctione egent, & plures humiditates non nisi longo tempore concoqui possunt. Huc accedit quod pluuiarum aßiduitate frigidiores fiunt & humidiores humores, sicut rursum siccitatibus biliosiores. Quare hac quoque ratione febres pluuiosis temporibus diuturniores, contraq; siccitatibus acutiores euadunt. Quod autem alui fluxiones merito imbrium abundantia fiant, ex ipsa per aluum humorum expurgata redundantia fit perspicuum: quemadmodum & quod putredines. siquidem manifesto cernuntur sicca humidis minus esse putredini obnoxia. Constat etiam apoplexiam & epilepsiam morbos esse pituitosos. Angina autem fit interdum ipsa superuacaneorum copia in fauces regesta. fit etiam magna ex parte fluxionibus a capite in faucibus impactis & firmatis. Manifestum porro quod et à nobis sæpe dictū est; quum fluxiones alias, tum maxime eas quæ ruunt ex capite per multos & aßiduos imbres fieri plurimum. Contra morbos ait tabificos per siccitates multum fieri, & ophthalmias, & articulorum*

dolores, ac vrinæ & intestinorum difficultates: de iis mihi quidem non satis distincte & definite pronunciare & statuere visus. Morbi enim tabifici duas as tempestates consequuntur, tum summe frigidam qua vas aliquod instrumentorũ respirationi seruientium rumpatur, tum calidam humiditate adiuncta, qua caput repletum ad pulmonem fluxiones ableget. Siccam vero tempestatem, quantum in calore est et frigore naturaliter habentem, quiduis potius morborum quã tabes comitabitur. Vnde coacti sunt nonnulli adiectiuum nomen tabifici referre ad oculorum vitium quod in dictione proxime sequitur, ut oratio esset eiusmodi, Siccitatibus autem immoderatis tabificæ ophthalmiæ fiunt, hoc est quæ in tabem oculorum desinant. vnde oculi destituti alimento exucci fiunt, & plus quam eorum naturæ conueniat exiccantur, eorumque redditur pupilla angustior, consumpto scilicet & desiccato humore proprio. à quo quidem mediocriter distenta, in naturali modo retinebatur, magis vero quam ratio postulat ampliata, in vitiosam & improbandã extendebatur latitudinem. Quod si ipsas per se dici ophthalmias intelligamus, ipsis addendum siccas. Quamobrem vero siccæ per squalores immoderatos ophthalmiæ fiant, causam non ita multo ante explicauimus. Iam vero à fluxione morbi articulares, siccitatibus immodicis fieri omnino nõ possunt. nam

qui humorum quãdam consequuntur acrimoniam, si immoderatus quoque calor accesserit, tũ demum fient solũ. Quasnam igitur arthritides siccitatibus fieri dixerit Hip. inuestigandum. Si enim tantus fuerit squalor vt articularem humorem exiccet et cõsumat, motus profecto præ siccitate difficultatem, et vero etiam dolorem forte fecerit, nunquam tamen affectionem arthritim appellatam commiserit, nisi quis omnem articulorum dolorem ita vocitare velit. quãquam ipse Epidemiωn secundo eos qui Aeni per annonæ caritatem leguminibus vesci coacti in crurum debilitatem inciderant & propter eruorũ esum genuũ dolores patiebantur, nõ arthriticos, sed γονυαλγεῖς, id est ab genibus dolentes appellauit. Dicat etiam fortasse quispiã non vnius articuli dolorem, sed multorum arthritim nominari. atque eo certe modo τοὺς γονυαλγεῖς, id est ex genuum dolore causarios, nondum arthriticos appellandos esse. Atq; hæc de arthritide in quæstionem & dubium hactenus reuocasse, sit satis. Deinceps dicamus de vrinæ difficultate, neque.n. hæc siccitates absolute sequitur, nisi tribus additis & explicatis conditionibus: quarũ prima siccitas est immoderata, altera eadem est immodica siccitas quæ caliditatẽ, vel frigiditatem (quæ tertia est distinctio) habeat coniunctam. quarum Hipp. non meminit. Si cuipiam tamen placeat omnium anni tempestatum naturam

inquirere, sic ipsi erit faciendũ. Erit aũt manifestior oratio si a propositæ quæstionis exemplo non recedamus. Squalor enim immodicus aliam in temperatis naturis, aliam in siccis, & aliam in humidis affectionem in corpore relinquit. Sic etiam in calidis et frigidis, diuersam in vtraque efficit affectionem. Et coniugatis simplicibus intemperaturis, aliam cum calida & sicca communicat, diuersam ab ea quam frigidæ & siccæ impertit. Similiter in reliquis duabus fit coniugationibus. Et quemadmodum simplicem aeris intemperiem retinentes modo dicebamus, pro quaque natura propriam quandam affectionem efficere: sic compositam suppositantes secundum singulas rursum naturas considerare poterimus affectiones ab ea corporibus infligendas. Fuerit autem composita ambientis aeris sicca tempestas, quæ vel frigiditatem vel caliditatem habuerit admistam. quanquam videri potest vel simplex quodam modo composita esse. miscebatur enim aeris sicca hæc intempestas cum tempestate temperata inter excessum vtrunque tam cum qui in calore est, quàm cum qui in frigore reperitur media. Verum quando tradendis doctrinis habetur pro confesso simplices eas intemperies esse, quæ qualitate una à naturali statu recedant, non simplices, quæ pluribus, merito aeris si oppositione ea quæ sicci est cum humido intemperatus, & ea quæ calidi est

cum

cum frigido temperatus fuerit, dicemus simplicem esse intemperiem. Nobis vero ita speculantibus omnia & perscrutantibus, non dubium quin oratio tam ea quæ de tempestatibus est, quàm quæ nunc de vesica habebatur multo sit longior euasura. Stranguria enim, id est vrinæ incontinentia, vel vrinæ difficultas, quòd guttatim et ægre vrina reddatur, fit tum propter vrinæ ipsius acrimoniam, tum propter imbecillitatem virtutis retentricis vesicæ. quæ imbecillitas rursum fit propter immodicam quãpiã intemperiem. Quum vero immoderationes octo habeantur, harum vnaquaque poterit imbecilla vesica fieri, atque idcirco eam stranguria commitari. Quinetiã vrinæ acrimonia & mordacitas ab intẽperie fit aliqua, præcipue vero à caloris, deinde à caloris & humiditatis simul, et tertio à siccitatis excessu. Stranguria igitur his etiam de causis fiet, præter vesicæ proprios & peculiares affectus, * quos symptomatis ratione stranguria consequitur, veluti quũ propter vlcus, aut erysipelas aut abscessũ in ea factum, aut inflãmatione aut eiusmodi aliquẽ affectũ in stranguriã inciderit. neq;.n. de his in præsentia agimus, sed de iis solum quæ ab aeris proficiscuntur temperatione, quemadmodũ nec de iis quæ propter vitiosum & improbabilem victum accidunt. Quæ de vrinæ difficultate sunt dicta, eadẽ mihi de dysenteria quoq; dicta esse intellige, de qua neq; ipsæ

* Symptomatica stranguria.

cum Hip. *consentio. neque enim dysenteria absolute siccitates sequetur, nisi distincte explices, primum siccitatis extremum excessum, deinde aeris in calore & frigore mutationem, postremo naturas etiam affectorum corporum consyderes.* De Hipp. *vero addubitare, & mirari quod tantam artem quam primus inchoauit & informauit, vniuersam non excoluerit et perfecerit, non pariter æquum fuerit, atque* de Diocle *primum, deinde secundum ipsum de Mnesitheo quoque, & aliis postea multis medicis qui veris* Hipp. *viis insistentes multa sibi particulatim expolienda & conficienda proposuerunt. Quum enim ipsi deberent, si quid aliud maxime de temporibus anni disputationem, quemadmodum nuper institui, articulate explicare, et absolutam perfectamq; reddere, prætermiserunt omnino atque neglexerunt.* Sed *nos id ipsum alio opere integro his priuatim dicato præstare conabimur, si quæ in manibus habemus prius absoluta fuerint.*

XVII.

QVOTIDIANAE *tempestates Aquiloniæ cogunt corpora firmantq;, mobiliora item expeditioraq;, & coloratiora & auditu ualentiora reddunt, aluum siccant, oculos mordent, & si pectus dolor*

aliquis prius habuerit, exasperant: Contra austrinæ eadem soluunt et humectant, auditum hebetant, caput grauant, uertiginem oculis, tarditatem & langorem corporibus adferunt: aluum humectant.

BOREAS ventus siccus & frigidus ex corpore excrementa omnia absumit, atque instrumẽtis substãtiæ densatione à se constrictis et coactis robur ingenerat. Propterea enim inquit, perfectius suas functiones & munia obeunt tam naturales quàm animales facultates. Quũ n. corpora dixit mobiliora et expeditiora fieri, animales, quum coloratiora naturales actiones ostendit, quarũ vtriusque communis est eutonia, id est firmamentum & robur instrumentis additum. Manifestum etiam est, vnico auditus sensu velut exempli gratia proposito, idem quoque de reliquis sensibus intelligendum indicauisse. Atque hæc in Borealibus tempestatibus insunt bona quibus ii maxime fruuntur qui salubritate corporũ sunt præditi, præsertim si humidiores fuerint. Adsunt tamen sua his etiã tempestatibus parua quædã mala, minimeq; iis quæ auster inuehit similia. Quis enim inficias eat ista pro paruis habenda, aluũ sisti oculos pungi, inueteratos pectoris dolores irritari? sed horum paruitatem apertius intelliges, si ea cum

austrinis tempestatibus contuleris. quas ait soluere & eneruare corpora, rem profecto ad omnem tum vitalem, tum animantem functionem maximo malo futuram. nec paruum etiam capitis grauitas, & auditus hebes malum. Quid de vertigine dicam, proxima epilepsiæ & apoplexiæ affectione? Ea enim est scotodinia quædam, id est tenebrosa obuersatio qua circumagi videntur omnia: quæ fit dum crassus spiritus humore permistus mouetur in capite. Vnde & ipsa Epilepsiam & apoplexiam præcedit, Dyscinesiam quoque, id est motus peruersitatem (quam palpitationem interpretantur nonnulli) oculis & uniuerso corpori conciliari dicit: quæ & ipsa praua sunt symptomata. Id solum ipsis moderati adest, quòd aluum humidiorem efficiant, quòd & alia omnia quum propter caliditatem, tum maxime propter humiditatem præstare possunt. Initio autem orationis quod scriptum reperitur, præstitisset commutato ordine legi, vt primo loco humectant, secundo soluunt legeretur, atque deinceps alia eo quo habentur ordine. Nam si humectant, aliorum etiam continuo quodque faciunt, ad id calore etiam conferente. Actiones enim fiunt per solidas animalis partes, quæ quidem reipsa & vere sunt censendæ ipsius particulæ. hæ semel humiditatis copia oneratæ & grauatæ agunt deterius.*

*Vertigo apoplexiæ nūtia.

XVIII.

QVOD ad tempora uero pertinet, uere & prima æstate pueri & his ætate proximi optime degunt ualentque maxime. Aestate uero & autumni ad aliquam usque partem senes. Reliquo autumno & hyeme qui mediam ætatem agunt.

SI orationem hoc loco Hipp. habitam non solũ in ætatibus, sed & in omnibus aliis quæ secundum temperationem vel moderate vel immoderate se habent exanimes, veram eam esse comperies. Naturis siquidem, ætatibus & regionibus temperatis tempus optimum, quod temperatissimum. quippe quæ non habitudinis quam habent mutatione, sed conseruatione egeant. quandoquidem a similibus seruetur res quæque, mutetur à contrariis. Quare pueri, et adhuc magis adolescentes (ipsorum enim ætas est omnium optima) ætatem vere degunt optime: eadem quoq; ratione tẽperate regiones et naturæ vere habẽt bellissime. Adiunxit autem veri æstatis principium Hippo. latius extendens vniuscuiusq; theorematis vsum, Exactius autem & apertius dicere poterat, adolescentes vere, pueri æstatis principio optime degunt. At vero senibus propter naturæ frigiditatem æstas est vtilis: sicut iis qui florentem &

Res à simi li servantur a contrariis mutantur

vigente ætatem agunt hyems vtilißima. hæc enim biliosæ ipsorum temperiei contraria est. Sic naturæ biliosiores hyeme, pituitosiores æstate, temperatæ vere degunt optime. Similiter temperatis regionibus ver conuenientißimum, vt frigidioribus æstas, calidioribus hyems conuenientior. Quin peßima etiam cuique ætati & naturæ & regioni tempora ex iis quæ dicta sunt inuenire possumus. Siquidē quæ optimis sunt aduersißima, peßima censenda. Eadem ratione media etiam inter optima & peßima inuenire licet Illud præterea diligenter animaduertendū, ver adolescentibus dictum optimum, aliis omnibus esse medium neq; enim his optimum est, neque pessimum. Similis eius est ad naturas quoque & regiones respectus, Contra vero omnibus & ætatibus & naturis & regionibus malus autumnus. minus tamen per id temporis calidæ & humidæ naturæ læduntur quàm aliæ.

XIX.

QVILIBET *in quibusuis temporibus morbi fieri possunt:* Nonnulli *tamen in quibusdā magis tum fiunt tū irritātur.*

SI *aeris ambientis temperatio sola esset morborum causa, singulis temporibus omnes morbis illis afflictaremur, qui ipsorum sunt proprii & peculiares. Nunc vero quum etiam propter vitæ intempe-*

tantiam, et alia peccata in vita admissa morbi fiãt omnes in omnibus temporibus fieri poterunt, plures tamen qui cuiusque temporis proprii sunt & familiares, non parum ad id conferente etiam naturarum discrimine. Neque.n. similiter ab eadem causa calidus ac frigidus, nec humidus ac siccus offendi solet quemadmodum nec temperatus ac quilibet horum, aut ii qui per coniugationem aliquam sunt intemperati, vt supra diximus.

XX.

VERE enim insania, melancholia, epilèpsia, fluxiones sanguinis, anginæ, grauedines, destillationes, tusses, lepræ, impetigines, uitiligines & pustulæ ulcerosæ plurimæ, tubercula, articulorum dolores.

QVI quæso iam recte ab eo supra dictum videatur, Ver autem saluberrimum et minime exitiosum, quum in eo fiant permulti morbi? Siquidem ipsum præter quàm quòd vniuersa tempora morborum quos generat varietate adæquare uidetur, suos etiam quosdam & proprios morbos habet. Nam vesania, atra bilis quam melancholiam appellant, epilepsiæ, anginæ morbi sunt autumnales: vt grauedines, destillationes, tusses hyemis proprii sunt affe-

ctus. Quam autem communitatem æstas habeat cum uere ostendere uolens, de ea ipse deinceps dicet, Aestate vero horum nonnulli, id est supra commemoratorum in vere morborum. Auctarii vero vice & ex abūdanti præter aliorum temporum morbos, Ver ipsum sanguinis efficit fluxiones, lepras, impetigines quas lichenas Græci appellant, vitiligines, id est alphos, & eruptiones in cute vlcerosas plurimas, tubercula quæ phymata dicunt, & articulorū dolores. Qui quidē temporis verni proprii morbi omni periculo vacant, tantumq; abest vt aphorismum illum falsum esse cōuincant, in quo dixit, Ver autem saluberrimum et minime exitiosum, vt maiorem ipsi confirmando fidem astruere videantur. Nam hoc ipso tempore profundum corpus expurgatur vitiosis humoribus, à partibus principalibus ad cutem peruenientibus. Sic enim fiunt lepræ, lichenes, alphi, & quamplurimæ vlcerosæ pustulæ. Aliter vero tuberculis enatis, & articulorum doloribus affligentibus, corpus altum purgatur, vitiosis scilicet humoribus ad extremas partes translatis. Quod autem sanguinis profusiones plenitudinem et cacochymiam id est humorum prauitatem vacuando, ab his morbos fieri prohibeant omnino est manifestum. Quod si corpus aliquod euchymum, id est succi bonitate abundans vernum tempus accipiat, integerrimam ipsi valetudinem tuetur et ser-

nat, nihil ex propria innouans natura. non tamẽ de æstate ita aut autumno, aut hyeme dicere posſis. Hæc.n.tempora licet purum corpus & omni ex parte inculpatum excipiant, flauam tamẽ bilem æstas iustos copioſiorem, atram Autumnus, pituitã hyems generare conſueuit. Porro eiuſmodi aliquid in vere accidit, quale corporis exercitationibus fieri videmus. Nam etſi ipſa alioqui corporis exercitatio est ſaluberrima, tamen ſi pituita plenum hominem, aut bile alterutra, aut etiam ſanguine ipſo exercere volueris, et epilepſiam aut apoplexiam tali exercitatione contraxeris. Aut ſi iſta non accidant, periculũ certe imminebit ne rupto aliquo in pulmone vaſe, in morbum incidat incurabilem. Iam vero multi quum febricitare cœpiſſent propter exercitationes acutiſſimis morbis ſunt correpti. Quibus vero purgationis humorum in profundo latentium loco exercitatio imperata fuerit, ea ad cutem cacochymiam id eſt prauorum humorum copiam euocans & ſpargens, vlcera & ſcabiem excitat. Nam & hoc innuebat Hippo. ipſe quum diceret, Impurgatum ſi exerceas, vlcera exorientur. Sic ſane verno tempore aeris ambientis calor humores fundens euocat ad cutem perſimili exercitationum effectu. Nec vero exercitationum effectis, ſolum, ſed ipſius etiam naturæ operibus ſimilia ſunt ueris effecta. Illius ſiquidem partes ſunt, tum occultam illam toto

corpore perspirationem efficere, qua corporis excernantur superuacanea, tum etiam per morbos variis modis corpus expurgare.

XXI.

AESTATE *uero nonnulli horum & febres continuæ, & ardentes, et tertianæ plurimæ, quartanæ item, & uomitiones, alui profluuia, ophthalmiæ, aurium dolores, oris ulcerationes, genitalium putredines & sudationes.*

EX *vernis morbis quosdam æstate etiam fieri dicit, id est æstatis initio.* Nam *æstatis pars que fini veris committitur, quemadmodum similem habet cum vere temperationem, ita morborum etiam cõmunem habet generationem.* Nam *& alios quosdam æstatis proprios morbos fieri dicit, febres continuas & ardentes & tertianas, &, ne singula enumerem, quæcunque ex flaua bile corporibus accidunt mala æstate fieri consueuere.* Nam *bile sursum ad os ventriculi repente & innatante vomitiones fiunt, vt alui deiectiones deorsum eunte.* Ophthalmiæ *quoq; æstate plurimæ, vtpote repleto capite. Sic & aurium dolores, aliaq; similia æstate corpus patitur propter repletionem capitis alias ad aliam corporis partem excrementum deponentis. Oris etiam*

vlcerationes propter biliosum humorem fieri est manifestum. Genitalium vero putredines non quauis æstate fiunt, sed quando vel humidior paulo fuerit, vel vento fere vacauerit, vel ad austrinam conditionem inclinauerit. Nam vbi plurimum à statu naturali ad humiditatem & auræ vacationem recessit, non modo naturalium, sed cuiusuis etiam alterius partis putredines facit, qualis profecto erat illa cœli tempestas, quæ & tertio Epidemiωn & secundi statim initio describitur: quæ vero parum à naturali statu desciuerit ad humidius, ea naturalia tentat, ipsa alioquin ob humiditatem & caliditatem facile putrescentia. Quare quum propriam etiam æstas seruat temperationem, si multis excrementis infestentur, quæ forte occasione aliqua ad naturalia fluxerit, ipsorum putredines patiuntur. Sudationes autem e genere sunt eruptionum in summo corpore hærentium, quæ more vlcerum cutem exasperant. Fiunt autem, vt ipsum nomen ostendit, propter multos sudores, qui vel biliosiores, vel mordaciores omnino euaserint, mordent enim hi cutem & pruritum in ea ardoremque excitant, & vlcerum instar exasperant.

XXII.

AVTVMNO *æstiui etiam multi morbi, et febres quartanæ, et incertæ, lie-*

nis tumor, aqua inter cutem, tabes, urinæ difficultas, intestinorum tum lævitas tum difficultas, coxæ dolores, angina, anhelatio, intestinorum parte quapiam coarctatio, epilepsia, insania melancholia.

AVTVMNO, *inquit, æstiui morbi multi fiunt, manente adhuc per id temporis humore æstiuo, flaua scilicet bile. Neq; enim quo modo æstas veri succedens humores vacuat, ita & autumnus æstiuos, sed modo prorsus contrario à partibus summis & externis ad interiores & profundas reuocat. Itaq; merito æstatem quidem nonnullos vernos morbos gignere, Autumnum vero æstiuos non aliquot, sed multos creare dicit. Quinetiam id temporis quartanas febres fieri ait, quæ ex atra bile ortũ habent, geminam & ipsa generationem sortita, vnam ex flaua bile retorrida & perusta, alteram ex crasso sanguine. Fiunt etiam incertæ & erraticæ febres per autumnu propter temperaturæ inæqualitatem. Fiunt & lienes magni, redundãte excremento melancholico, & aqua inter cutem lienis vitio. Et si qua est affectio tabida suspecta, maxime autumno deprehenditur ob siccitatem & frigiditatem & temporis inæqualitatẽ, nihiloq; minus etiam propter humorũ vitiũ. Fit et iisdem de causis eo tẽpore maxime vrinæ*

difficultas, ſtranguria Græcis, Latinis vrinæ incontinentia dicta. Nã & incertis illis inordinatiſq; ac repentinis caloris & frigoris mutationibus refrigeratur veſica, & ex cacochimia, ideſt humorũ vitio profecta acrimonia ipſi moleſtiã exhibet, præſertim quum facta in frigidius mutatione humores qui antea cutis perſpiratu digerebantur & ſudoribus vacuabantur, ad veſicam fuerint conuerſi. Leuitas vero inteſtinorum, id eſt λειεντερία, ſubita eſt & ſine vlla omnino mutatione ciborũ deiectio, quæ fit vel propter exulceratione ventriculi aut inteſtinorũ in ſuperficie eodẽ modo factam, quo aphthæ in pueris, id eſt oris vlcera, vel propter virtutis retentricis imbecillitatem. quorum prius propter mordaces et ſubſtantia tenues humores fieri ſolet, ſecundũ magnam ventriculi aut inteſtinorum intemperiem conſequitur. quæ duo mala autumno maxime fieri conſueuere. Goxæ autẽ dolores cum ex humorũ malignitate, tũ refrigeratione maxime fieri rationi eſt conſentaneũ. At vero anginæ ex bilioſis humoribus originem ducunt ad fauces decumbentibus: quæ ab iis quæ Vere fiunt eo differunt, quod illæ ſunt quodã modo pituitoſiores. Iam uero anhelatio, id eſt animæ ducendæ difficultas, quã aſthmatis vocabulo Græci intelligunt, tum propter humorum ad interiora motum, tum propter refrigerationem fieri ſolet. Propter hæc ipſa inteſtinorum coarctatio, quem εἰλεον

Græci appellant quia in arctum cogatur intestinũ, fit dum alimenti excrementa deorsum descendere & intestina peruadere prohibentur, quod magna ex parte accidit propter intestinorũ partis alicuius inflammationem. maxime vero par est, vt frigido, & inæquali, & malos humores gignente tempore offendantur ventriculus et intestina. Nam æstate tenuatos & mobiles factos humores autumnus excipiens in profundum corporis sua frigiditate & inæqualitate compellit. est vero profundus intestinorũ situs, Epilepsia vero iis qui natura sunt huic malo obnoxii, accidit propter repentinam in contrarium mutationem. nam fere meridianis tẽporibus calor, nocturnis atque matutinis & vespertinis frigus viget. nihil autem æque epilepticas accessiones generare, atque eiusmodi mutatio potest. Insaniæ vero quam maniam appellant, propter tenuium ac biliosorum humorum malignitatem accidit, quo modo melãcholia propter atram bilem, de qua paulo ante diximus.

XXIII.

HYEME pleuritides, peripneumoniæ, lethargi, grauedines, raucitates, tusses, pectoris, laterum & lumborum dolores, cephalalgiæ, uertigines, apoplexiæ.

HYEMALES morbos statim post autumnales exponens, nō eadem qua in superioribus vsus est loquendi forma, hyeme.s. multos etiam autumnales morbos fieri. quanquā prius quū de æstiuis ageret, vernis eos comparans dixit, Aestate vero horum etiam nōnulli: et quū de autumnalibus disputaret, Autumno æstiuorū etiam multi. Nunc autem morborum hyemalium catalogū absolute citra alterius temporis mentionem confecit, siue quòd de cōmuni uoluerit hoc etiam loco nos subaudire ex dictis mor bis aliquot, siue absolute pronunciare, tanquā nihil autumnale tempus cum hyemali communicet. Atqui prima certe quidem hyemis pars & ratione & experientia communitatem cum autumno & similitudinē habere videtur. Ipse enim dicebat, Aestiuæ quartánæ magna ex parte breues, Autumnales longæ, præsertim quæ hyemem attigerint. nisi quis dicat, ipsum de quartanis iis quæ extrema autūmni parte generantur mentionē facere. Verū hosce vult hyemis proprios morbos esse, pleuritides et peripneumonias, quoniam instrumenta respirationi seruientia à frigore lædantur. Cætera enim licet tam exacte obtegere & munire aduersus cœli iniurias, vt nihil aut certe minimum sentiant aeris ambientis frigiditatem. Respirationis vero vsu neque nobis interdicere possumus, neque aliunde datur respirandi facultas. Sola.n.aura est. quam inter respirandum

ducunt redduntque cōmuniter omnia animantia. Ob hāc ipsam refrigerationem caput læsum, grauedines, tusses, & raucitates committit. Et quemadmodum dolores laterum propter refrigeratione͂ fiu͂t, sic etiam capitis, lumborum, & omnium denique partium neruosarum. Vertigines etiam, capitis læsionem consequuntur, similiter & apoplexiæ. Nam hic quoque morbus fit, quum cerebrum pituita repletum fuerit.

XXIIII.

SECVNDVM *ætates autem hi morbi fiunt, paruis, & nuper natis puerulis oris ulcera, uomitiones, tusses, uigiliæ, pauores, umbilici inflammationes, aurium humiditates.*

DILIGENTIOR *fuit* Hipp. *in explicatione ætatum & morborum qui in ipsis fiunt, quàm te͂porum. siquidem ætates in minimas etiam partes secuit. In puerulis itaque rece͂s in luce͂ editis aphthas fieri dicit. Sic Græci vocant exulcerationes, oris superficiem occupantes, præ mollitie instrumentorum maxime factas. ea enim tenella adhuc neque contactum, neque qualitatem lactis non parum seri continentis ferre possunt. quod quidem serum quum abstergendi vim habeat, nihil mirum, si in mollioribus*

bus corporibus quasdam in superficie ex vlceratio-nes excitet. Vomitiones autẽ id ætatis ipsis accidere par est, propter lactis quod sugunt nimiam copiam. Vigilias vero ipsis adesse, res est minime consueta. quippe qui maximam temporis partem dormiant, nisi forte quia patiantur aliquid, vigilias ipsis fieri putes. Siquidẽ multus somnus ipsis est maxime secundum naturam. Pauores autem per quietẽ infantes pueros inuadunt eos præsertim qui sunt natura edaces, quando ventriculus sentiendi quidẽ vi pollet exquisita, sed imbecillitate naturali laborat, & in eo cibus corrumpitur. Nos siquidem non in tantillis solum, sed etiam ætate perfecta & grandi hominibus horrificas per somnum imaginationes fieri obseruauimus, quum et multi et vitiosi humores ventriculũ & ipsius os præsertim grauarent et morderent. hæc enim ipsius particula sensibilis est maxime. Vmbilici quoque non multo ante præcisi inflammatio recens natis pueris merito accidit, non aliter quam si qua alia pars vlcerata foret. Sed et auriũ humiditates reponit inter morbos, non etiã palati & narium excrementa eodem numero comprehendens, quoniã secundum naturam sit per nares atque palatum cerebri excrementum deriuare, quod iis etiam qui ætate iam sunt perfecta vsu venit: præter naturam autem per aures deriuatio. Pueris tamẽ infantibus per aures quoque expurgatur cerebrum, recteque

Hippoc. inter proprios huius ætatis morbos aurium etiam humiditates scripsit. Est certe quidem puerulis recens natis corpus totum humidissimum, adeo vt ossium etiam natura in ipsis veluti cerea sit potius quàm lapidea, præ cæteris vero partibus cerebrum longe humidissimum, vt pote quod in adultis etiam & perfectis tale existat. Quare non citra rationem in ipsis quum multa superuacaneorum copia redundet, per omnes excernitur meatus.

XXV.

ADVENTANTE *dentitionis tempore gingiuarum pruritus, febres conuulsiones, alui profluuia maxime quum caninos edunt, & iis præsertim qui crassissimi sunt, & qui aluo sunt dura.*

GINGIVARVM ὀδαξισμόν, *id est pruritum fieri, quũ puerulis dẽtes prodituri sunt et emersuri mirũ videri non debet. ὁ δαξισμὸς. n. pruritus quidam est cũ exiguo quodã & leui dolore.* Febres *vero & conuulsiones & diarrhϾ id est solutiones alui pueris ipsis iã dentientibus, id est dentes iã edẽtibus, non etiam edituris accidunt. quemadmodum ipse his verbis ostendit,* Maxime *quũ caninos edũt. Quæ sane symptomata euenire est verisimile, foratis à prodeuntibus dentibus gingiuis, veluti quum*

paxillus carni fuerit impactus. Atque profecto plus dentes affligunt, quàm infixus paxillus. hic siquidem semel firmatus in membro cui ab initio infixus est quiescit, dentes vero semper tantum procedunt, quantum augentur. Febricitant ergo hac ætate pueri propter dolores, vigilias & inflãmationes. Conuelluntur etiam tum ob hæc ipsa, tum quia probe in ipsis non coquitur alimentum, & quia neruosarum partium natura nõdum satis valida existit. Quæ omnia necessario diarrhææ et alui deiectiones consequuntur, quia alimentum non bene coquatur neque distribuatur. Illud autem, Et iis præsertim qui crassissimi sunt & qui aluum duram habẽt, ad conuulsiones referri debet. His enim maxime pueris conuulsiones fieri dicit qui crassissimi sunt, & qui aluo sunt dura. Tales enim plethorici sunt & excrementis abundant, & ideo conuulsionibus facile corripiuntur.

XXVI.

IPSIS uero grandiusculis tonsillarũ inflammationes, uertebræ in occipitio introrsum luxationes, anhelationes, calculi, lumbrici rotundi, ascarides, uerrucæ pensiles, satyriasmi, stranguriæ, strumæ, et alia tubercula, præcipue uero antedicta.

PRIMVM *scripsit de puerulis recẽs in lucem editis, deinde de dentientibus, nunc de iis agit, qui mediã, ætatẽ agunt inter eos qui dentire desierunt, et eos qui pubertati sunt proximi. Nam de pubertati proximis deinceps secundũ hos quartũ ordine locũ obtinentibus mentionem facit sequenti aphorismo. Verum tertiam ætatem, qua de nunc agitur ad duo decimum & tertium decimum vsque annum progredientem corripi dicit* Hipp. *iis affectibus, quorũ prima paristhmia scribit quæ locorum sunt ad isthmum, id est fauces pertinentium inflammationes.* Hoc *autem loco per* ✲ *isthmum intelligenda est pars illa, quæ os & gulam interiacet, quæ per metaphorã ab isthmo proprie dicto ita est appellata.* Est *autẽ angusta quædam terra inter duo maria peruia, quas fauces* Latini *& angustias maris appellant.* Hæc *autem paristmia interdum solius sunt tunicæ ventris & gule et faucium totiusque oris cõmunis inflammationes, interdum vero ipsi etiam subiecto rum musculorum: quo tempore vertebræ etiam quæ est in occipitio antrorsum inclinatio fit. de qua statim post paristhmia inquit,* Et *vertebræ in occipitio antrorsum luxationes. nam vertebra hæc à musculis inflammationem patientibus tracta, ad partem inclinat colli anteriorem. sed hanc partem* Hipp. *non anteriorem, sed interiorem appellauit, vt qui ad vertebram pone locatam orationem referret,*

✲ *Isthmus et fauces nomina metaphorica: vnde paristmia glãdulæ ad linguæ radicẽ et earundẽ inflãmationes.*

Corporis enim e sua sede in profundum emotio, siue ex anterioribus, siue ex posterioribus fiat partibus, per vocem vnam introrsum significatur. Quæ cum ita sint, quamobrem tandem Hipp. in pueris recens natis neque de paristhmiis, neque de vertebræ in occipitio luxatione quicquam dixit, quũ & illi nihilominus habeant cerebrum humidum et excrementis abundans, adeo vt in subiectas partes fluxiones dimittat? An quia tã pusilli & tenelli prius moriantur quã subiecti faucibus musculi vna cũ neruis vehementẽ patiãtur inflammationẽ? et alioqui partes has molles habeant, atque ideo tam vehementẽ nequeant sustinere tensionem, vt vertebram intro ad se poßint attrahere? Quinetiam asthma, id est anhelatio, (Sic autem Græci crebram respirationem vocant, qualis currentibus, aut quouis alio modo ad vehementem motionem adductis accidit) in concitatis quidem vehementius fit, quia multa propter exercitationem respiratione animal indigeat, vbi vero exercitatio abest fit ob coarctationem et angustiam pulmonis cauitatum. Hæc vero angustia fit fluxionibus superne irruentibus repleto viscere. Atqui hæ plures in recens natis puerulis fiunt, & cito ipsos interimunt, quoniam alias etiam habeant male. nam & ab vtero in acrem ambientem insolens transitus, & alimenti diuersitas, & inflammatio tum quæ primum fuit locorum ad vmbilicũ,

tum quæ deinde propter dentium ortum est nata, hæc inquam eiusmodi omnia imbecillos reddunt, et vix ea quæ dixi tolerant mala, nedum præter hæc fluxiones etiam in pulmonem decumbentes sustinere poßint. Lithiasis vero, idest calculi in vesica generatio, proprius est puerorum morbus, propter edacitatem & ingluuiem crudos humores non paucos coaceruantium. ex quibus craßior pars vna cum vrinis ad vesicam delata, fit lapidum gignendorum materia: accedente causa altera caloris copia. Nam & senes aceruant humorem crudum non paucum, non propter voracitatem vt pueri, sed propter vis coctricis imbecillitatem. Verum calorem non habent fortem, qui ex crassa materia per humoris resolutionem in vaporem desiccata lapidem generet. Lumbrici vero et ascarides uidentur aliis animalibus similiter gigni, quæ nõ ex semine, sed ex putredine ortum habent. Sola.n. putredo non satis est hisce generandis, sed multo etiã calore eget. Pueris ergo cibus plerunque corrumpitur in ventre præsertim inferiore: verũ caliditas in valde paruis et tenellis nondũ materiæ potens est et ipsi dominatur. In grandiusculis vero materiã obtinet idoneam ad eiusmodi animalium generationem, et præter eã insuper calorem acquisiuit. Ascarides ergo sunt tenues quidã lũbrici in parte maxime inferiore craßi intestini geniti: cuiusmodi plurimi manifesto cer-

nuntur in veterinis animalibus male cibum coquẽtibus. quorum deprauatam coctionẽ fœtor indicat excrementorũ. Aliud lumbricorum genus rotundorũ, in superioribus magis intestinis generatur, vnde fit vt in ipsum quandoque ventriculum ascendant. Atque multo plures hi quàm ascarides gignũtur in pueris. Rarior lũbrici lati generatio, qui & longissimus est, & sæpe per omnia extenditur intestina. Verum de hoc penitus nullam Hipp. fecit mentionem, quoniam neque ipsi erat propositum de omnibus morbis agere, qui accidunt hominibus, sed de iis tãtum qui quaque ætate fiunt. Propterea enim ipse enumeratis iam dictis, deinceps verrucas pensiles, quas Græci acrochordonas appellãt, et strumas adiecit, morbos ex vitiosi humoris foras & ad cutẽ vergentis copia natos. quorum genus totũ appellat phymatis, id est tuberculi nomine, ita deinceps scribens verrucæ pensiles, strumæ, et alia tubercula. Verum eximie phymata quædam appellantur inflãmationes nonnullæ sponte nascentes quæ et celerrime oriũtur, & ocyssime in acumen & altum attolluntur, & citissime etiam ad suppurationem perueniunt. quorum plurima in inguinibus & axillis generatio, quoniam in his locis multi sunt adenes eam sortiti naturam vt in se excrementa facile recipiant. quorum morbus struma quoque est, non vtique ex calida materia, & ad suppurationẽ festinante, sed

ex pituitosiore & frigidiore maxime constans.

XXVII.

GRANDIORIBVS *autem & ad pubertatem accedentibus superiorum etiam morborum multi, & febres diuturniores potius, & ex naribus sanguinis fluxiones.*

PVERI *pubescere incipiunt post annũ quartumdecimum. illi ergo prope ætatem hanc accedere dici possunt, qui vel duodecimũ, uel tertiũdecimũ, vel quartumdecimum annũ agunt. neq;.n. vnus est omnibus certus statusque pubertatis terminus, propter caliditatem et frigiditatem naturarum. Calidiores.n. citius, frigidiores tardius pubescunt. Verũ ætate hac laborant multis ex morbis supra dictis propter temperationis similitudinẽ, & præterea longioribus febribus quàm erant superiores. quamquã de iis febribus quæ prima ea ætate abundãt quales essent nihil quicquam dixit, verum ex eo quod nũc dicitur, aperte ostendit acutas esse. immutatur enim & alteratur citißime habitus puerorũ propter corporis humiditatem, & * naturalis virtutis imbecillitatem. Sanguinis vero per nares fluxiones fiunt grandioribus, quoniam talis humor ea ætate redundare incipit, non quòd copiosior generetur quàm antea, sed quia nũc ipsius minus consumatur, propte-*

** In pueris fortissima natu-*

rea quod augmentum pro corporis ratione minus hac ætate procedat, quàm superiore.

ralis facultas cæterarũ virtutũ cõparatione. per se vero imbecilior est.

XXVIII.

PVERIS maximam partem morbi iudicantur, alii intra dies quadraginta, nonnulli intra septem menses, quidam intra annos septem, alii ipsis etiam ad pubertatem accedentibus. Qui uero permanserint, neque pueris circa pubertatem, neque fœminis quum menstrua erumpunt soluti fuerint, inueterascere consueuerunt.

SI vox diuturni orationi adiecta fuisset, melius foret. Inde.n. nonnulli nomen παθος, quo hic vsus est Hippo. de diuturnis tantum morbis intelligere ipsum arbitrantur. Verum his aduersantur, quæ in aliis dixit aphorismis, quale illud est, In acutis πάθεσι raro & per initia medicationibus vti oportet. Itẽ et illud, Victus tenuis in lõgis semper πάθεσι & in acutis. Ex quibus fit manifestum non in diuturnis tantum morbis Hipp. sed etiã in acutis vsurpare consuesse παθος nomẽ. Videtur tamẽ nunc aut diuturnis morbis id nominis accommodasse, aut in perfectam orationem reliquisse. Nos vero ipsi

quod deest ad perfectionem supplentes, ita efferemus, Maximam partẽ pueris diuturni morbi soluuntur, quidam intra dies quadraginta, Alii spatio septimestri, nonnulli septẽnio. Quadragesimus namque dies diuturnorum morborum primus criticus, & degenerum acutorum vltimus decretorius, quẽadmodum supra docuimus. Qui vero hunc superant terminum, septenaria ratione iudicationem sortiuntur, non iam diebus connumeratis septem, sed primum quidem mensibus, deinde annis. Et vero morbos qui hoc tempus superauerint ad quartumdecimum annum peruenire est manifestum. Nam secundus septenarius eo tempore completur, cum eo quòd in pubertate magnæ fiunt corporis mutationes, in fœminis præsertim propter mensium eruptionem. Quo fit vt qui ne hac quidem ætate morbi soluti fuerint, in longum vsque tempus permanere soleant.

XXIX.

* IVVENIBVS sanguinis expuitiones, tabes, febres acutæ, epilepsiæ, aliique morbi, sed præcipue nunc dicti.

QVVM primas ætates ad pubertatem vsque minutissime et particulatim explicuerit, nescio quo modo nunc adolescẽtiam prætermisit, inter puberes & eos qui floridam iuuenilẽque ætatem agunt me-

diam. Verum qualis ea ſit licet ex iis quas oratione eſt proſequutus coniecturã facere. quippe quæ in multis cõmunicet cum illis ætatibus quæ vtrinq; eã circunſtant: ſed in maribus peculiarem eximiamq́; habet ſanguinis per nares profuſionẽ. de qua in iis mentionem fecit qui propius pubertatem accedunt. Nã hoc ſymptomata ea ætate apparere incipit, ſed maxime viget in adoleſcentibus, deinde remittitur in viris. Verũ ætatem hanc prætergreſſus Hipp. ad iuuenum ætatem peruenit, ac primum ſanguinis excreationes et tabes, deinde febres acutas, et ſecundum has epilepſiã ſcripſit, poſtremo adhæc omnia et alii, inquit, morbi, ſed maxime nunc enumerati, recte quidẽ hoc adiiciens. Nam ita rem habere cernimus, ſed non ſatis de morbis acutis dixit. Neque.n. abſolute dictum oportuit acutos (nam & in pueris nihilo ſecius videntur fieri) ſed inter acutos morbos febres maxime tertianas, & ardentes. Hæ.n. omniũ ſunt bilioſiſsimæ, & ſæpiſsime iuuenes inuadunt, quoniam flaua quoque bilis hac ætate abundat, ex qua morbi tales iis qui florente & vigente ſunt ætate fiunt. Nam tabes & ſanguinis expuitiones patiuntur non ſecundum ætatis naturam, ſed ex accidenti ipſius quopiam. vnde ſupra dicebat, Senes fere minus quàm iuuenes ægrotare: vbi nos quoque diximus propter intemperantiam, non ob virtutis imbecillitatem iuuenibus ægritudines multas

accidere. Eadem quoque ratione sanguinis screatus iuuenibus accidunt, vel quia vulnus acceperint, vel contusi sint, vel saltauerint, vel vehementius & contentius vociferati, vel refrigerati fuerint, vel humi cubitauerint, vel plenitudine nimia aut eiusmodi occasione aliqua in id mali inciderint. Ad sanguinis vero sputum, tabes consequitur. Quare propter eiusmodi actus iuuenes ægrotabunt per accidens non primario neque ætatis ratione. Epilepsia vero iuuenibus, quamuis etiam malo victu vtantur, nō multum accidit: vt mirari subeat quo modo Hipp. hanc ascripserit, quum alibi non modo pueris plurimum accidere, sed inde etiam puerilem morbum appellatum fuisse, & vero ætatis mutatione sanari dixerit. Fit ergo Epilepsia in quibusdam iuuenibus, quibus antea pueris non acciderat, propter ipsorum vitiosam & inordinatam viuendi rationem, et peccata in cibo & potu et aliis actibus admissa, exēpli gratia quū humi cubant, et soli se exponunt & imbribus, aliaq; patiuntur his similia. Verum nec si quidē multæ hac ætate epilepsiæ: aliique his non minus quidam morbi fieri possunt eadē ratione. Quare melius fuerit, si ita scribatur aphorismus, Iuuenibus quum alii prope modum omnes in aliis ætatibus dicti morbi fiunt, tum vero præcipue ardentes febres, quos causos appellant Græci, & tertianæ fieri solent.

XXX.

VLTRA hanc ætatem prouectis aſthmata, pleuritides, peripneumoniæ, lethargi, phrenitides, ardentes febres, diuturna alui profluuia, choleræ, dyſenteriæ, lienteriæ, hæmorrhoides.

IVVENVM *ætas quinto ſeptenario circunſcribitur. Siquidem id innuens ipſe in pronoſtico dicebat, Expectanda in iis magis profuſio ſanguinis qui nondum trigeſimumquintum annũ attigerunt, Nam quæ iuuentutem ætas proxime excipit, ad ſequentes duos ſeptenarios extenditur, in qua ætate qui ſunt, omnia quæ geruntur in vita facere adhuc aggrediuntur, non aliter quàm qui floridam & iuuenilem ætatem agunt, ſed non ſimiliter labores perferre poſſunt. Nam ab ardoribus ſolis & frigoribus et in nuda humo cubatu, quam chameuniam Græci appellant, & vigiliis, & cibi potuſve expletione nimia magis offenduntur quàm iuuenes. Iam vero horum quoque temperamentum quodam modo melancholicum magis eſt. ideoque per eam ætatem, vt inter anni tempora per autumnum multi atra bili perciti vexantur. Quemadmodum enim hoc, tempus frigidum exiſtens flauam bilem æſtiuis caloribus peruſtam excipit, ſic vergens*

ætas & inclinata iuuenilem æstati simillimam subsequitur. Vnde mirari subit, qui factum sit vt in hac ætate non meminerit melancholiæ quanquam ego hanc quoque in quibusdam exemplaribus ascriptam inueni, siue sit quispiam ausus adiicere id quod deesse videbatur, tanquam ab Hippo. prætermissum, siue alii deprauatis & falsis exemplaribus fidentes ita legendum omnino putauerint. Sed & ex tabidis quoque multi, & ex iuuenibus quotquot ex sanguinis sputo in tabem inciderint hac ætate moriuntur, non tamen hac ætate multi sanguinem expuunt, quoniam neque ætate tam progreßis sanguinis copia adest. Asthmatis autem id est anhelationibus & peripneumonia id est pulmonis inflammatione, & pleuritide corripiuntur hac ætate magis quàm iuuenili, vt pote qui & victu simili & laboribus vtantur, & multo imbecillius quàm iuuenes corpus habeant. Denique morbos quos silentio præteriit quum de iuuenilibus ageret, nunc omnes recenset, Nam phrenitides & ardentes febres & choleræ, & disenteriæ nihilominus accidunt iuuenibus quàm ætate prouectis, ortus vtique occasionem ex flaua bile sortitæ. Diuturniores autem diarrœæ, id est ventris solutiones ætate deferuescente (quæ eadem matura & constans ætas dicitur) fiũt propter imperfectam & deficientem alimenti distributionem. Nam omnium fere ætatum deferue-

ſcens paracmaſtice Græcis dicta, pauciſsima indiget corporis refectione. ſiquidem id quod diſcutitur & diſsipatur pauciſsimum eſt. neque enim corpus ſimiliter calidum ac prius, neque amplius in augmentum quicquam abſumitur, ſed neque in his facultate retentrice valde imbecilla, ſicuti in ſenibus effluit plus ex corpore. Quum igitur diarrhϾ fiant vel concoctione vel diſtributione offenſante, vel etiam bile ſua acrimonia inteſtinum deradente, quæ omnia in progreſsis ætate & prouectis adſint, non ſine ratione ipſis diuturnæ fiunt alui fluxiones. Cæterum febres lethargicæ fiunt ex humore pituitoſo in cerebro aceruato: qui prioribus quidem ætatibus parcior potius eſt quàm redundantior, in ſenili vero ætate pluribus habetur, ſed propter ætatis frigiditatem febres non accendit. In quibus autem ætatis feruor & vigor elangueſcit eiuſmodi etiam abundat humor, necdum frigidum corpus eſt. Lienterias vero, id eſt læuitates inteſtinorum oſtendimus alias à frigida fieri pituita, alias à ſola intemperie, quæ ventris vim retentricem imbecillam reddiderit, alias denique ab vlceroſa quapiam committi affectione: quæ omnia abundanter adſunt ætate progreſsis. Ex hæmorrhoidibus autem venis ſanguis profluens huius ætatis verus eſt & proprius morbus, ſicut & melancholia. Fit enim id ab atra bile ad ſedis venas cumu-

latius decumbente. Atque ſic mihi omnium enumeratorum morborum cauſa eſt explicata. Qui vero certam horum probandorum ſcientiam comparare ſibi volet, is commentationes noſtras, in quibus horum demonſtrationes docuimus, diligenter euoluat, quæ quot qualeſque ſint, & quam quæque rem profiteatur & doceat intelliget, de librorum noſtrorum ordine libello perlecto. Hinc enim auſpicatus quomodo ipſorum quiſque legi debeat intelliget.

XXXI.

SENIBVS *ſpirandi difficultates, deſtillationes cum tuſsi ſtranguriæ, dyſuriæ, articulorum dolores, nephritides, uertigines, apoplexiæ, malus corporis habitus cachexia Græcis dictus, pruritus totius corporis, uigiliæ, alui, oculorum & aurium humiditates, uiſus obtuſior, glaucomata, auditus hebetior.*

QVIDAM *Hippo. ſectatores* τοὺς πρεσβύτας τῶν γερόντων, *id eſt vt ipſi interpretantur, prouectos ætate à ſenibus diſtinguunt, nomẽ* τῶν γερόντων *poſtremæ ætati tribuentes, atque id perpetuum eſſe exiſtimantes:* τῶν πρεσβυτῶν *autem*

appella

appellationem priori ætati accomodantes inter iuuentutem et senectutem mediæ. Sed nunc manifesto ostendit se πρέσβυτας eos appellare, qui postremam ætatem agunt. In ipsius siquidem de ætatibus disputationem finiuit, quasi omnes iam ætates percurrisset. Senes ergo destillationibus cum tussi sæpissime corripiuntur, quoniam ipsis caput facillime refrigeratur, atque idcirco multa in eo gignuntur pituitosa excrementa, quum iam cerebri sint temperamento valde frigido. Asthmata vero & anhelationes, tum propter has destillationes ortum habent, tum etiam quia alioqui ipsa respirandi instrumenta non raro proprium frigoris habent principium. Quum vero ipsis multa ac crassa excrementa generentur, insuperque virium adsit imbecillitas, sæpe fit vt renes obstruantur & lapides gignant, postquam tenax & crassa superuacanea materia ibidem hærens & permanens callosam fuerit concretionem nacta. Articulorum quoque dolores fiunt interdum affluentibus ad hæc loca excrementis, interdum vero instrumentis ipsis refrigeratis articulos mouentibus. Vertigines vero spiritus cum multo vapore in ipso cerebro contenti inordinata & turbata motio sæpe excitat, sæpe etiam in ventriculo vitiosis superuacaneis coaceruatis vapida in cerebrum exhalatio tollitur. Sed quid de apoplexia dicere conuenit? nullus enim

adeo ſenili ætati familiaris eſt morbus. in ea nanq; cerebrum pituitoſis repletum eſt excrementis. Sicubi vero vlcus factum fuerit in ſenibus, ægre ſanatur propter ſanguinis defectum. Et aßidue ſe ſcabunt toto pruriente corpore, quia pruritum exci tantia ſuperuacanea difficilem per cutem vacuationem habent. Siquidem propter refrigerationem tum cutem ipſis denſari & cogi, tum plura excrementa ſimul & craßiora euadere rationi eſt conſentaneum. Complures etiam (neque enim omnes) continenter vigilant, tum quia alioqui fere ſenectus ipſa ſolicita eſt & anxia, tum etiam propter corporis ſiccitatem. Quare tunc etiam magis vigilant, quum integra ſanitate fruuntur. Nanque diximus in commentariis de temperamẽtis ipſas quidem corporis partes per ſenectutem ſicciores euadere, ſed excrementorum pituitoſorum aceruari copiam. Vnde vulgo ratione quadam probabili habetur ſenectus frigida & humida. Quandiu igitur eiuſmodi excrementa in cerebro plura coaceruata fuerint, ſomniculoſi magis ſenes, quandiu belle excernentur vigilantiores fient. Verum & pauciora gigni excrementa, & citius excerni accidit ipſis bene & ſalubriter habentibus. Vnde vel maxime propria affectio ſenilis ætatis videtur eſſe vigilia. Humiditates vero oculorum & narium in ipſis fieri liquet propter cerebri ſuperflua excrementa. qui-

bus in ventrem defluentibus ipſe etiam ſæpius humectatur. Obtuſior autem viſus & hebetior auditus ſenſibili facultate in ſenibus imminuta & obſcurata, fiunt. Et Glaucomata, ideſt glaucitates ipſis accidunt ob immodicam inſtrumentorum viſui ſeruientium ſiccitatem, & quia ſuffuſionis habeant ſpeciem.

GALENI IN APHORISMOS HIPPOCRATIS COMMENTARIVS QVARTVS,

GVLIELMO PLANCIO Cenomano, interprete.

I.

PRAEGNANtes purgabis, *si materia urgeat, quadrimestres, & usque ad septimũ mensem, sed has parcius.* Minore *uero aut grandiore conceptu, abstinebis.*

EANDEM *fœtus cum vtero cohærentiæ &*

coalitus rationem habent, quam cum arboribus fru
ctus. Hi etenim prima generatione infirmis pedicu
lis continentur, atque ideo facile decidunt si quando
ventus vehementior concusserit, postea vero aucti
ipsi difficulter à plantis dissoluuntur & diuellun-
tur. quemadmodum rursus, vbi ad perfectam ma-
turitatem peruenerint, sponte sua & sine vlla vi ex
terna decidunt. Eodē sane modo conceptus quoque,
primo à seminis submißione tempore si vel saltare
aliquando, vel loco lubrico vestigium fallente ca-
dere, vel quoquo modo aliter aut animo aut corpo-
re vehementius moueri mulierē contigerit, facile
ab vtero abrumpuntur: quemadmodum & quum
perfecti iam fuerint & adulti. Tempore vero inter
medio firmiorē coalitum habent et auulsioni minus
obnoxiū. Quare mulier tum in vtero ferens potest
vehemētiores motus sustinere sine fœtus offensione.
Quæ omnia animaduertens & probe tenens Hipp.
recte ait, Prægnantes purgabis, si materia suo mo-
tu inuitet quadrimestres, & usque ad septimum mē
sem: quod prægnationis tempus est medium, quum
scilicet fœtus vtero firmiter adhærescit & contine-
tur. Sed ne hoc quidem tempore omnes que purga-
tione indegeant vacuari permittit, sed si materia
ὀργᾷ id est ἐπείγεται καὶ ὁρμᾷ suo motu inuitet
& solicitet ad sui vacuationem. Tracta enim ap-
pellatio est ab animalibus ad coitum concitatis.

Nam quũ humores redundantes mouentur & qua qua per corpus feruntur nondum corporis parte ali qua firmati, tunc ad eorum expulsionem natura incitatur, atque aliquo qui veluti manũ porrigat, & illum humorum motum ad aluum dirigat atq; deducat indiget. Nam qui parte quapiam firmati fuerint & impacti humores mouere non oportet. In eam siquidem sententiam illud dictum est, Qui inflammatas partes per morborum initia aggrediuntur purgatione soluere, ii præter quam quod de parte contenta & inflammatione laborante nihil educunt, (neque enim crudus adhuc morbus permittit) sanas etiam partes & morbo resistentes colliquefaciunt. Quod autem Hippo. *verbum* φαρμακεύειν, *quod medicari interpretantur nonnulli, pro medicamento purgante vti vsurpare consueuerit in confesso est apud omnes qui vel minimam habent eius dictionis notitiam. Nam vt alia eius scripta omittas solis aphorismis contentus, aliud profecto nihil per eam vocem in ipsis significari posse fatearis est necesse, vt paulo post fiet manifestum.*

II.

PVRGANTIVM *medicamentorum usu talia e corpore educenda, qualia sponte etiam prodeuntia, iuuant: Contrario uero modo exeuntia, sistenda.*

VLTRO ex corpre vacuari ea dicimus quæ citra oẽm medici operã excernũtur, natura nostrũ corpus moderante & regẽte ea per se interdũ expurgante interdum etiam alicunde irritata, vel quia à vasis capi nequeant. Quũ itaque natura quod superfluum est euacuat, iuuatur animal: quũ vero aliter excernitur ratione symptomatis, præterquã qđ inde vtilitas nulla cõsequitur, talis vacuatio prauæ etiã affectionis est signum. Recte igitur Hippo. consulit imitandam esse naturam. Quod assequemur, si singulis morbis tales humores vacuare tentabimus quales vidimus in spõtinis profuisse uacuationibus. Supra itaque ipse de omni humorũ vacuatione generalius locutus est in hunc modũ, Sic & vasorum depletio si quidẽ talis fiat, qualẽ fieri oportet, cõfert et leuiter ferunt. nunc vero de sola purgatione eundẽ habuit sermonẽ, quoniã de ea hoc maxime libri loco disputationem instituerat. Atque præstiterit fortasse de omnibus vacuationibus, quas medici circa ægrotantium corpora occupati moliuntur, altius disputationem repetere. Fiunt ergo vacuationes interdum medicamentis tum vomitoriis tum deiectoriis totum corpus purgantibus. Nonnunquam vero medicamentum ex parte quapiam vacuandi vim habet, qualia quæ per palatum & nares capitis educunt excrementa. Sunt etiam de genere expurgantium superflua, quæ per tussim thoracem &

pulmonem expurgant, & quæ per vrinas eliciunt totius sanguinis serosum excrementum. Clyster quoque fuerit de hoc genere, & quicquid denique totum corpus æquabiliter non vacuat. quo modo tum phlebotomia vacuare creditur, tum generaliter omnis sanguinis ablatio quouis modo facta. Eiusmodi quoque est vacuatio tum quæ per vterum & hæmorrhoidas fit, tum etiam quæ per exercitia & frictiones & motum omnem, & quæ tepore fit & balneis calidis, præsertim si vel nitrosæ vel sulfureæ, vel bituminosæ fuerint, & denique ex accidenti inedia æquabiliter vacuat. Hæc siquidem omnia videntur totum æquabiliter corpus vacuare, quamquam si quis exactius veritatẽ exquirat, non æqualiter vacuare comperiet: Verum quum in his paruus sit alterius ad alterum excessus secundum eorum quæ vacuantur qualitatem & quantitatem, ideo æqualis vacuatio videri queat. At vero cathartica appellata pharmaca euacuationis diuersam speciem constituunt, de quibus, vt dixi, ipsi nũc est differendi propositum. non tamen maius quicquam docet, quàm quod de omnibus vacuationibus ipse iam dixit. Vnus enim est omnibus scopus propositus, humor redundans. cuius quidem humoris internoscendi peritia petenda est tum ex cuiusque colore præter naturam toto corpore apparente, tum etiam ex symptomatis & morbis, anni etiam

tempore, regione, ætate, aeris conditione præsenti, et ægrotantis natura & vitæ genere & studio, & victus modo. Vt si exempli gratia flauus toto corpore color appareat, vt in his fit qui regio morbo laborant, & per sedem bilis non excernatur, si pustulæ quædam biliosæ per totum corpus eruperint. Et particulatim, si ventriculi morsus, & cibi fastidium, & in appetentia adsint, si sitis & oris amaritudo, aut si aliqua parte corporis erysipelas. aut tertiana febris hominem habeat, aut ardens ex bile sæuiente febris, quem καυσον πικροχολοι Græci dicunt. Nam in his omnibus abundat flaua bilis: atque idcirco eam educere conabimur iis medicamentis quæ ab effectu cholagoga, idest bilem ducentia appellata sunt. Atque illud est quod ab Hipp. dicebatur, Si qualia oportet purgentur, confert & facile ferunt. Nam illud qualia oportet, humorum sua qualitate ægrotum infestantiũ abundantiam significat. propterea, quia scilicet peccans humor vacuatur, tales ait conferre vacuationes. Sed quoniã omnes solertes & artificiosæ coniecturæ in agẽdo fallũt interdum (similitudines.n. vt ipsemet ait, non solũ vulgo medicorũ, sed præstantibus etiã medicis errorẽ creant) alterũ nos indicium docet & notam à bonis non separatã vacuationibus, euphoriam scilicet, idest in ferendo facilitatem, & leuationem ægrotantis: vt vel huius fiducia recte

nos vacuationem moliri fiamus certiores. Quod autem de flaua bile veluti exempli gratia dixi, de atra quoque intelligere potes. Nam & in hac totius corporis color nigrior, & pustulæ atræ bilis colore erumpunt. Morbi etiam propter eius abundantiam facti manifesto humoris indicãt copiã, vt Elephas et cancer. Quinetiam quartana periodus, id est quarto quoque die morborũ repetitio fit propter melancholicum humorem. Et lien magnus, et nigrescẽtes varices affectus sunt eiusdem humoris soboles & propagatio: quemadmodum & melancholia appellata, furor denique omnis, & insania iracunda, temeraria, immanis & fera. Hippo. vero ex menstruis quoque redundantem in mulieribus humorẽ coniectabat, cuius rei notas & signa scripsit primo li. de morbis muliebribus. Ex his igitur atram bilem redundare internosces, atque his adductus indicationibus, ita demum poteris ad eius accedere vacuationem. Posterius autem ipsa durante vacuatione secunda sumetur indicatio ex ægrotantis euphoria, id est ferendi facilitate & leuatione. Que de atra bile et flaua dicta sunt, ea mihi de pituita quoque intellige, œdematosos tumores, eruptiones item quas Græci ἐξανθήματα appellant & totius corporis colorẽ secundum humoris formam, adhæc febres quotidianas, & mentis pigritiam, et torporem, ad somnũ propensionem, capitis grauitatem, & acidos

ructus oxyregmias Græcis dictos, siquando in vẽtre talis continebitur materia. Nam hæc omnia suadẽt dandum pharmacum quod purget pituitam, ob id phlegmagogõ appellatum. Iam vero purgatione facta, euphoria & facilitas ferendæ vacuationis tuã de internoscendo humore redundante coniecturam confirmabit, qua confisus ad talem aggressus es vacuationem: quam quidem coniecturam & fiduciã vacuationis non solum ætas & natura ægrotantis adiuuabunt, sed & anni tempus, & præsens cœli status, & regio, & victus antecedens simul cum aliis vitæ institutis, artibus et studiis ad eam rẽ conferent aliquid. Etenim iam didicisti ex istis omnibus alia pituitã, alia flauã bilem, atrã alia augere & amplificare. Atque ex his omnibus vti diximus exhibendi medicamẽti sumũtur indicationes, quod peccantis humoris expurgandi vim habeat. Media vero vacuatione altera existit indicatio, quæ vel cõiecturæ veritati æstipuletur, vel errorem coarguat. Siquidem ægrotantis euphoria, id est ferendæ purgationis facilitas recte nos peccantem coniecisse & internouisse humorem testabitur, dysphoria vero, id est in ferendo difficultas perperam iudicasse coarguet. Nam si infestantes humores vacuentur, facile ferent ægrotantes, si vero aliud quiddam & non quod molestum est vacuetur, necessarium est omnino grauiter molesteque ferre. Quod igitur, vt modo

dicebam, libri initio cōplexus aphorismo vno ostendit his verbis, Sic & vasorum depletio, siquidem talis fiat, qualem fieri oportet, confert & facile ferunt: id nūc de purgationibus agens in duas secuit orationis partes, quarum priore quænam sint commodæ vacuationes, posteriore quod tales vacuationes firma approbatio & nota comitetur ægrotantis scilicet euphoria docuit. Porro vacuationum bene ac fœliciter sponte naturæ factarum exempla protulit ipse multa libris Epidemiωn, pauca vero hoc aphorismorum libro, qualia sunt, Aqua inter cutem laboranti per venas in ventrem aqua fluente, morbi solutio. & Si ophthalmia vexet, alui profluuio corripi, bonum. & Quibus biliosæ sunt deiectiones, surditate superueniente cessant: Et contra quibus surditas adest, biliosis deiectionibus interuenientibus, cessat.

III.

SI qualia oportet purgentur, confert & facile ferunt: Contra uero si fiat grauiter.

SVPRA nobis hic aphorismus declaratus est in præcedentis aphorismi expositione: scriptus etiam antea alia libri parte iisdem verbis. Quare nonnulli eum ex hoc loco sustulerunt.

IIII.

AESTATE *superiorem potius, hyeme inferiorem purgare conuenit.*

SVBAVDIRE *oportet ventrem. Recte autem æstate purgat superne. Nam per id temporis humor exuperans bilis est flaua, & vniuersa omnino animalis natura propter aeris ambientis calorem sursum magis mouetur. Superuacaneum vero quodque & redundans quo vergit ducere per loca commoda oportet. Adiecit autem præsentis aphorismi dictioni aduerbium potius, neque absolute dixit, Aestate superiorem, hyeme inferiorem ventrem purgare oportere. Nam vt non sæpius, at certe quandoque (licet raro) visus in quodam est per æstatem abundare pituitosus humor, sicuti hyeme aliquando bilis flaua.*

V.

SVB *Canicula & ante Caniculam difficiles sunt purgationes.*

NAM *& nostra tum natura ardoribus deflagrans æstiuis purgantium medicamentorum acrimoniam & vehementiam non facile feret, vnde complures purgati hoc tẽpore in febres incidunt, et natura propter æstum imbecilla, purgatione magis soluetur & debilitabitur. * Quin ipsa etiam purgatio ægre procedet, aeris scilicet ambientis*

*Hic colligi posse videtur, à medicatione somnũ nõ esse phibẽdum.

calore foras contra quam medicamentum agat humores retrahente. Vt enim calidæ balineæ purgationibus aduersari solent, ita calor æstiuus iisdem reluctatur, præsertim si seipso extiterit vehementior.

VI.

GRACILES *& ad uomendum faciles per superna purgare, nisi hyems adsit.*

ETIAM *hic addenda particula potius, vt paulo ante monuimus. Magna enim ex parte qui graciles, biliosi: quibus si ad vomendum facilitas accesserit, superne sunt purgandi, nisi reclamet hyems. Nam supra dixit, Aestate superiorem potius, hyeme inferiorem ventrem purgandum esse.*

VII.

AEGRE *uomentes & modice carnosos, quos eusarcos appellant Græci, inferne purgato, deuitans æstatem.*

SI *quidem & vomat facile & gracilis sit, superne purgandus est, præterquam quum hyems adest, idest æstate, autumno & vere. Si vero difficulter vomat, & mediocriter carnosus sit, per inferna purgari debet, si quidem eo vergat materia, solam vitando æstatem: aliud vero nullum anni tempus reformidandum.*

VIII.

OBNOXIOS *phthisi supra ne purgato.*

NVNQVAM, *inquit, obnoxios phthisi supra purgaueris, veritus nimirum instrumentorum respirationi seruientium imbecillitatem.* Per *obnoxios phthisi intelligere par est, vel eos qui phthisi, idest tabe morbo sunt correpti, vel qui ad phthisim sunt idonei aptique natura.* De *quibus ipse primo Epidemiωn in hunc modum scribit:* Maximeq; *moriebãtur, quorum natura ad tabem propensa erat. his vero angustum strictumq; pectus adest, & qui in eo continetur pulmo.*

IX.

MELANCHOLICOS *infra uehementius purgabis, eadem ratione contrariam iniens uacuandi uiam.*

VENTRES *inferiores melancholicorũ ἀδροτέρως idest σφοδρῶς fortiter, vehementerq; purgare oportet.* Quia *autem hic humor propter insitam grauitatem tendit deorsum, merito eum per inferna vacuari iubet, sicut flauam bilem per superna, leuem ipsam & sponte sua continenter per summa fluitantem.* Habent *itaque humor vterque id commune, vt quo vergunt duci debeant per lo-*

ca conuenientia: verum vnius proprium est, vt per superna vacuetur, quoniam eo vergat, alterius vero per inferna, quandoquidem & eo inclinet. Quũ igitur superne facta vacuatio, contraria sit ei quæ inferne fit, vtriusque profecto vna fuerit communis ratio. Quare recte dixit Hipp. *Eadem ratione contrariam iniens vacuandi humoris viam.*

X.

PVRGANDVM *in ualde acutis, si ad sui excretionem inuitet materia, eodem ipso die. differre enim in talibus malum.*

HOC *loco repetam quod supra etiam mihi dictum est,* Hippocratem *verbum* ὀργᾶν *ab animalibus ad veneris vsum impulsis & concitatis transtulisse ad humores, quum ea naturali quadam cupiditate mouētur ad seminis excretionem. Siquidem ostendimus in lib. de semine fœminam quoq; in coitu semen emittere. Quando igitur vel toto corpore similis huic animantium cocitatæ ad seminis emissionem libidini, fuerit naturæ impetus ad excretionem redundantium humorum, vel si nō toto corpore, at certe partibus principalibus: eiusmodi naturæ quæ molesta sunt expellere gestientis motum consueuit* Hipp. *verbo* ὀργᾶν *significare. Itaque censet protinus medicamento vacuandū esse priusquam*

quã vel corporis virtus collabatur imminuaturq;, vel febrilis augeatur calor, vel vagi et errãtes per corpus humores in partem quampiam principẽ decumbant. Quod autem valde acutos morbos nunc dixerit, quos prius peracutos appellauit, cuiuis est manifestũ. Quinetiam horum iudicationis primam septimanam esse terminum mihi supra dictum est.

XI.

Quibus tormina adsunt & circa umbilicum cruciatus, & lumborum dolor, qui neque medicamento, neque aliter soluatur, in siccum hydropa firmatur.

TORMINA fiunt tum propter morsum vehemẽtem, tum propter spiritum flatuosum, qui exitum non habet, sed intestinorum flexuosis illis orbibus & gyris interceptus hæret. Quod vero dolores & cruciatus ad tales affectiones consequantur nemini dubium. Verum vbi circa vmbilicum & lumbos firmati fixiq;, neque medicamentis postea neque aliis remediis solui possunt, tum earum partium habitualis quædam vt ita loquar, intemperies est, quæ fere perseuerans eum hydropa facit, quem Hippoc. siccum appellat, quem subsequuti medici Tympaniam nominarunt, quoniam hypogastrium percussum talem sonitum reddit,

qualem tympana edunt. Nam & in his per circun tensam pellem contentus aer verberatur, quemadmodũ in hoc morbi genere per mediã cutim qui in profundo est flatus percutitur. Quod autẽ à tumoris similitudine quam cum aqua inter cutem habet id morbi genus hydropem quoque appellauerit est manifestum: non tamen humidum dixit, quẽadmodum Ascitẽ ab asci .i. vtris similitudine appellatũ, in quo materia collecta nõ est aer flatuosus, sed aquosus humor. A maiore autem frigiditate aquosus hydrops generari videtur, quem Ascitem appellãt, quoniam in peritonæo veluti in asco, id est vtre quodam humor contineatur: à minore vero Tympanias. neque enim mutari in aerem flatuosum humiditas sine aliquo calore potest.

XII.

QVIBVS *propter læuitatem uentres cibi sunt incontinentes, hyeme supra purgare malum.*

QVVM *celeriter cibaria talia deiiciuntur qualia sunt deuorata, eum affectum Lienteriam Græci, læuitatem intestinorum Latini nominant. Fit autem propter retentricis facultatis infirmitatem: atque omnium ad ventrem pertinentiũ instrumentorum, hoc est ipsius ventriculi, in quem vorando cibos ingerimus, & intestinorum cibos ab hoc*

acceptos transmittentium dyscrasias comitatur & intemperies. Fit etiam interdum Leienteria, intestinorum superficiem occupante exulceratione quapiam, illis non dissimili quę in ore fiunt, quas aphthas appellant. Porro habituales, vt ita dicam, intemperies aliquãdo fiunt (sic eas vocãt quæ ipso corporum habitu læso perficiuntur) propter frigidam pituitam, qualis maxime est acida. Exulcerationũ vero superficiem tenentiũ causa existit humor acris & tenuis. Hic ergo quanquam per superna purgari postulet quoniam eiusmodi humores per summa potius fluitare, quàm pessum ire soleant non tamen hyeme hoc faciendum est, quemadmodum supra est dictum, Alter vero pituitosus ille humor, quum inferctus inductusque intestinis fuerit, nunquam est per superna id est vomitorio medicamento purgandus. Sola enim ea euomi comparata sunt natura, quæ habentur in ventriculo. Eorum vero quæ continentur in intestinis nihil possis per vomitum vacuare.

XIII.

QVI ad ueratrum non facile supra purgantur, eorum corpora ante potionem copiosiore alimento & quiete præhumectanda.

PRIVS fecisse oportet periculum naturæ eius

qui elleborum sumpturus est, quo modo se habeat ad supernas purgationes, hoc est leuioribus & moderatioribus quibusdam medicamentis vomitoriis ante periclitari & tentare quo modo vomitiones ferat. Si itaque non facile purgari videatur, nō oportet eiusmodi hominem ad elleborum adigere ante legitimam præparationem. id autem fiet si is qui elleborum sumpturus est, continenter vomendo assuescat ad prompte vomendum. Verum hoc ipsum tanquam paruum & omnibus notum prætermisit Hipp. Melius autem fiat eiusmodi præparatio, per corporum præcedentem humectationem. Præhumectantur autem alimento copiosiore, & quiete. Nam quietem corpora humectare clarum est. Quo modo enim exercitia exiccare solent, sic & quies (quæ aliud nihil est quam otium & ab exercitatione vacatio) corporum seruat humiditatem. Cibus vero non qui plenior absolute natura humectat, sed qui nullam fortem habet qualitatem, hoc est neq; acerbam neque acrem, neque salsam, neque amaram. Quin fortasse ne alimentum quidem absolute dicendum est eiusmodi, sed quasi medicamētosum alimentum. quippe quod absolute est alimentum, solum ex omnibus secundum suam ipsius naturam, non ex accidenti potest solidas animalis partes humectare: quod ipsum non per se, sed per accidens præstat quies. Quia enim acceptam ab alimento partium

humiditatem non exiccat, idcirco humectare dicitur. Aqua vero neque epota, neque extrinsecus adueniens potest de sua natura solidas animantis partes humectare. Cæterum qui perfectiorem horum intelligentiam assequi volet, is nostros de facultatibus naturalibus commentarios, & de marasmo librum diligenter legat.

XIIII.

POTO elleboro, corpus mouendum potius, quam somno tradendum aut quieti. Nam uel nauigatio indicat motione turbari corpora.

IPSEMET causam attulit, quamobrem eorum corpora moueri præcipiat qui sumpserunt elleborum. Quies siquidem eodem statu seruat corpus, mutat & alterat motio. quod vel indicare potest nauigatio, quæ motus species est, adeo turbãs corpora vt ad vomitum adigat. Quum igitur talis motio vel sola poßit ad vomitum corpus præparare, fit verisimile ipsam vomitorio cuipiam paruo medicamento iunctam longe maiorem habituram efficaciam. Quidã pro nauigatione nauseam legũt, vt sit talis oratio, Nam vel nausea quæ corporis uehementes motiones sequitur, satis potest ostendere motionẽ corpora turbare. Hinc liquido constat hũc aphorismum eandem cum superiore vim habere.

XV.

QVVM elleborū citare uoles, moue corpus, quum uero sistere, somnum concilia, nec moue.

SVPERIOR aphorismus quo modo oporteat hominem qui elleborum hausit ad purgationē comparare nos docuit, præsens vero quo modo sistenda sit purgatio tradit. Consentaneum porro rationi est ea purgationem, sistere, quæ vomitum cientibus sint contraria. Quod itaque citat motio, quies sistit multoque magis somnus, per quem * actiones animales feriantur et quiescunt, tum quæ per sensuum fiunt instrumenta, tum quæ per musculos, in motibus voluntariis.

*Per somnū sēsus oēs functionū habēt uacationem.

XVI.

ELLEBORVS periculosus sanas carnes habentibus. cōuulsionem enim ingenerat.

QVOD supra de omnibus purgationibus dixerat, hoc nunc de ea sola repetit, quæ elleboro fit. itaque possunt aphorismi inuicem iungi hoc pacto, Qui corpore sunt sano, ægre molesteque ferunt purgationes. Sic nanque elleborus iis qui carnes sanas habent periculosus. conuulsionem enim accersit. Siquidem habet præ cæteris id eximium elleborus, vt

propter actionis vehementiam spasmum accersat.

XVII.

NON *febricitanti cibi fastidium, cordis dolor, uertigo tenebricosa, et oris amaritudo purgatione per superna opus esse significant.*

APOSITIA, *nomen quo vsus est* Hippocrates *idem quod anorexia, id est cibi fastidium significat.* καρδιωσμὸς *(quam vocem nos popularem loquendi consuetudinem sequuti cordis dolore reddidimus) morsus est cordis, id est oris ventriculi. nam hoc quoque veteres cor appellabant. Scotodinos, id est vertigo, fit quum simul quæ cernuntur circumagi videntur, & derepente sensus qui visu fit euanescit, putantibus qui id mali patiuntur sibi offusas esse tenebras.* Hoc *autem accidit ore ventriculi morso & vellicato ab humorum prauitate. Nam propter neruorum magnitudinem ex cerebro in ipsum descendentium animæ functiones læduntur, hac male affecta particula* Atque *symptomata eiusmodi communia sunt omnium humorū mordendi vim habentium :* Oris *vero amaritudo, solius pallidæ & flauæ bilis appellatæ symptoma existit.* Quare *recte* Hippocrates *ait enumeratis symptomatis significari purgationē per superna.* Quod *eius dictū explicare si placeat, sic sonabit.* Enume-

rata symptomata significant medico hominem superne, idest vomitu purgandum esse.

XVIII.

SVPRA *septum transuersum dolores, quicunque egent purgatione, per superna purgandum esse significant: Qui uero infra sunt, per inferna.*

QVOD *superiore aphorismo de vno dolore docuit oris ventriculi, hoc nunc ad omnes extendit dolores. ex quibus quicunque supra septum transuersum consistunt purgatione scilicet egentes, superne purgandum esse significant: quicunque vero infra subsistunt, per inferna quoque purgationem postulare est manifestum. Addidit autē orationi, quicunque purgatione egent, ne quis Hippocr. omnes absolute dolores per purgationem sanare putet. neque enim in præsentia hoc dixit, sed pro humorum noxiorum momento & inclinatione vacuationem esse faciendam: neque supra septum consistentes dolores per deiectoria medicamenta, neque infra sitos per vomitoria vacuare oportere.*

XIX.

QVI *potione medica dum purgantur non sitiunt, ipsorum purgandi finis non sit donec sitiuerint.*

QVIDAM *dum purgantur statim sitiunt, alii postea. Quod fit tum propter ipsius ventriculi affectionem, tum ob propinatum medicamentum, tum etiam propter humoris vacuãdi naturam. Ac propter ventriculum quidem fit, dum præ caliditate vel siccitate vel vtraq; simul prompte sitim concipit, siue hoc natura adsit ei qui hausit medicamẽtum, siue eo duntaxat tempore. Medicamenti vero ratione fieri potest, si acre & calidum, & mordax fuerit. Humor quoque vacuandus esse potest in causa, si bilis amara fuerit. Atque hisce quidẽ de causis sitiunt, contrariis vero plurimo tempore sine siti permanent, quando. s. & qui purgatur frigidiore fuerit vel humidiore ventriculo, idq; vel ab initio, vel purgationis tempore, aut quum medicamẽtum ipsum omni mordacitate vacat. & tertio quum vacuãdus humor vel pituitosus vel aquosus extiterit. Verum nonnulla in his etiam, quum liberalius fuerint vacuati, sitis sequi solet. Potest n. vel quæ restat a vacuatione siccitas sitim efficere. Ad hæc purgantis etiam medicamenti vis aliquam, licet non manifestã neque sensibilem, latentem tamen habentis acrimoniã & caliditatẽ, potest sitim accendere.*

XX.

SI *citra febrem tormina adsint & genuum grauitas, & dolor lumborum.*

inferna purgatione opus esse significant.

QVEMADMODVM *paulo ante signa tradidit eorum qui superne purgandi essent, ita hoc loco docet signa quibus eos cognoscas qui per inferna purgari postulant. Atque vtrorumque purgãdi communis est ratio, à differentibus ostensa symptomatis. Nam pro momento & nutu humorum noxiorum, vacuandi viam inire oportet.*

XXI.

EXCREMENTA *alui nigra sanguini atro similia, sponte euntia siue cum febre siue citra febrem, peßima: & quanto ipsorum colores peiores fuerint plures, eo deteriora. A medicamento autem talia exigi, melius est, idque quanto ipsorum plures fuerint colores.*

DE *iis excrementis ipsi nunc est sermo quæ à veteribus medicis nigra vocantur, bilis vero atra exquisite non sunt. Nam nec acrimoniam, nec exedendi & exulcerandi vim nec acerbitatem habẽt, multoq; minus in terram iacta & effusa eam fermentant, sed sunt, vt similitudine rem apertius declarem, velut sanguinis sordes et limus quidam, qualis in vinis craßis quũ defecantur et ab ebulli-*

tione resident subsidere solet, quam fæcem appellāt, quæ si diutius retineatur in corpore, nec per aliquē sensibilem aut occultum meatum expellendis e corpore excrementis cōparatum excernatur, sed mutetur atque putrescat, atra exacte bilis generatur. Verum antequam hæc generetur, lien impurum et cœnosum illum humorem, qui veluti sanguinis fæx est, attrahit, eoque sanguinem & iecur expurgat, quemadmodum in commentariis de facultatibus naturalibus est demonstratum. Quo quidem succo melancholico ad sui nutritionem lien abutitur. Deinde quicquid eius vi nec subigi nec molliri potuit, id tanquam ad nutriendum ineptum in ventrem propellit, vna cum aliis purgamentis excernendū. Si quando igitur lien male iecur expurgauerit, atque ideo sanguis in hepate contentus multum huius squalidæ & cœnosæ materiæ habuerit, in eam debilitatem viscus deueniet, vt superuacanea in seipso continere nequeat. Quo facto nigra illa appellata excrementa deiicientur, de quibus nūc ipsi sermo habetur. Porro addidit in aphorismi contextu Hippocrates sanguini atro similia, quibus verbis tale quiddam significare voluit, Qualis apparet sanguis ille, qui mora in intestinis dum per ea fertur denigrari solet, talia sunt nigra reddita excrementa. Nam extremæ foret dementiæ existimare sanguini secundum naturam habenti nigra ista reie-

ctanea esse similia. ea enim rubra essent & nigra. Atqui idem simul rubrum esse & nigrum est impossibile. Quamplurima eiusmodi excrementa pestilenti morbo illo longo vidimus, quæ non magis in iis qui perniciose quam qui salutariter ægrotarent apparebant: non tamen morborum initio vel incremento conspiciebantur. Tunc enim quæ vacuabantur, tum flaua tum fulua colore erant colliquefacta ramenta. Quæ vero posterius apparebant veluti sanguinis fæx nigra, vel ipso sanguine retorrido & perusto, vel extraneam aliquam putredinem nacto habuerant originem, non aliter ac in ventriculi fit cruditatibus, quum in vitiosos. s. humores cibariorum corruptela desinit ac terminatur. Quare morborum quidem initio nunquam in bonum apparere solent talia excreta, vt pote grauem afflictationē & vexationē visceris indicantia: vigorem vero sæpe sequuntur, natura tū superuacanea expurgante. Verum ista hoc aphorismo non distinxit Hippoc. quamuis alibi vniuersaliter dixerit, Signa crisimā id est quæ in melius decernunt, non protinus apparere. Et particulatim sequenti aphorismo, Morbis quibusuis incipientibus, si bilis atra superne inferne ve subierit, perniciosum. Nūquid igitur satis mētem suam aperire visus est, quum euntia dixit (temporis enim lōginquitatem indicat id nominis) vt vel per totum morbum, vel per longum ipsius tempus talia

excrementa exierint? Si enim vnum aliquod tempus ostendere voluisset omnino vel superuenientia, vel deiecta, nõ sponte euntia dixisset. Cæterum sumpto medicamento melanagogo, id est quod vacuandi nigra vim habeat, si talia deiiciantur nihil mirum videri debet. Sic sane excrementorum quoque plures colores si sponte vacuentur, multarum in corpore affectionum sunt signa: à medicamento vero plures humorum species vacuandi vim habente si exigantur, absurdi nihil alieni ve significant.

XXII.

MORBIS quibusuis incipientibus si atra bilis supra infraue exierit, perniciosum.

PRAECEDENTE aphorismo melancholicum succũ ab atra bile distinximus, de qua Hipp. nunc sermo habetur. Et causam quidẽ, quamobrem morborũ initio si cõparuerint humores eiusmodi sint perniciosi, posterius vero si se prodiderint, crisimi sint et decretorii, abũde eo aphorismo explicuimus. Verũ quando de iis quæ ad artẽ sunt imprimis necessaria sæpius disputatio suscepta habet operæpreciũ, ideo hòc etiã loco eadẽ repetere nõ grauabimur. Quum morbus aliquis incipit si quid excernatur, id tunc naturæ ratione & lege non excernitur, sed sunt omnia earũ quæ præter naturã sunt in cor ore

affectionum symptomata. Quandiu enim a causis morbum facientibus grauatur natura, & humorum adest cruditas, tunc vt aliquid recte vacuetur fieri omnino non potest. Siquidē vt bona crisis fiat, coctionem præcessisse oportet, & secretionem sequutam fuisse, tandemq; vacuationem. Hæc.n. ipse nos docuit primo Epidemiωn his verbis, Coctiones crisis celeritatem, salutis securitatem significant: Cruda vero & incocta & in malos abscessus conuersa vel iudicationis frustrationem, vel dolores, uel diuturnitatem, vel mortem, vel eorundem malorum reditum denunciant. Quoties igitur post morbi coctionem humor aliquis uitiosus excernitur, tunc corpus à natura expurgatur. Et proinde atra etiā bilis & quiuis alius eiusmodi humor, siquidem coctionis signa apparuerint in morbi progressu bonam vacuationem significant: alias si excernantur sine coctionis signis, exitiosum est symptoma. Quare quum in morbi principio semper sint cruditatis signa, omnino vt tum mala non sit eiusmodi humorum vacuatio fieri non potest.

XXIIII.

QVIBVS per morbos acutos, aut diuturnos, aut uulnera, aut alium modum extenuatis atra bilis, aut uelut sanguis niger subierit, postridie moriuntur.

HVIVS *aphorismi potestate talis est oratio, Siue atra bilis (de qua præcedente egit aphorismo) siue nigra quædã atro sanguini similia (de quibus in eo aphorismo qui præcedentem antecessit) extreme attenuatis superuenerint, postridie moriuntur. Natura enim in talibus adeo imbecilla est, vt neque coquere, neque secernere, neque excernere quæ tam praua sunt possit. Propter morbi igitur magnitudinem quum contineri & regi nequeant, effunduntur, & eodem die mortis difficultatem & sæuitiam non in posterum adferunt, vt in aliis fit morbis propter virium imbecillitatem. Ostendit porro hoc aphorismo aperte, quod supra, quum diceret, Excrementa alui nigra vel qualis sanguis, subaudiendum esse voluit: ut talis sit orationis plenitudo, Excrementa alui nigra, vel qualis sanguis ater. Ostendit etiã nos recte bilem atram ab excrementis illis nigris distinxisse. Hæc enim sanguini denigrato similia deiiciuntur, sed differunt quod fusa sint, non vt ille concreta. Atra vero bilis differt, quod & ipsa sit sine concretione fusa, & splendentem nigrorem habeat, prætereaque sit vt acetum mordax, & terram excutiat fermentetq́;, quorum nihil nigris adest.*

XXIIII.

DYSENTERIA *si ab atra bile*

incipiat exitiosa.

A bile pallida quibusdam, ab aliis flaua appellata fere dysenteria incipit, primum derasis propter humoris acrimoniam intestinis, deinde etiam excesis adeo vt exulceretur, fiatq; dysenteria. Hanc *itaque dysenteriam sæpe sanauimus. Cæterum quæ ab atra bile facta fuerit, incurabilis plane est, nihil ab exulcerato cancro differens. Si igitur in corporis superficie consistens eiusmodi cancer vix curetur, aut etiam omnino curationem non recipiat, licet impositum sibi remedium semper habere queat, eum profecto qui occupauit intestina, non solũ quia medicamentum continenter adhærescens habere nõ potest, sed quod alimenti præterea excrementorum contactu perpetuo irritetur, insanabilem prorsus remansurum rationi est consentaneum.*

XXV.

SANGVINEM *supernè quidem efferri, qualiscunque sit, malum: Infernè uerò niger si deijciatur, bonum.*

SVPERIORIBVS *aphorismis de iis quæ per os & sedem excernuntur verba fecit* Hip. *Quare proposito etiam aphorismo quum superne sanguinem efferri dicit, ea sola intelligenda quæ per os fit excretio, eaquæ per nares fit minime comprehensa.*

Illam

Illam itaque ait semper malam esse, qualiscunque sit sanguis qui excernitur, hoc est siue spumosus, siue ruber, siue flauus siue niger, siue aquosus crassusve extiterit. Inferne .n. subire melius esse dicit, sed ne illac quidem copiose erumpentem, vt in hæmorrhagia fieri solet, sed paulatim fluentem, ita vt trãsitus mora denigretur. Et vero ipsum omnino sanguinẽ confluere in aliquod intestinum, malum esse arbitrari oportet, sed melius est quum sensim, quã quum hæmorrhagiæ instar abundanter & cumulate effunditur. Quare & illud quod dixit, bonum, nõ tanquam proprie dictum accipere oportet, sed vt idem quod melius significet, quasi ita diceret, Inferne vero nigra deiici melius. Nam si verum fatearis multo malis hac, quam quoquo modo per hos tibi sanguinem efferri. Atque ista sic distinguere poßis, ad tollendam antiqui Senis verborum repugnantiam, qui quidem nunc si nigra deiiciantur, bonũ esse pronunciat, quod paulo ante peßimum esse dixerat. Poßumus in eum quoque sensum nigra accipere, quo ipse in Epidemiis quum de hæmorrhoidibus ageret, vsurpauit, eatenus .s. probandam nigrorum deiectionem esse, quatenus melancholicos affectus sanat. Nam reuera maximo & iam factæ melancholiæ remedio, & futuræ impedimento est hæmorrhois. Quæ si ita acceperimus, eiusmodi esse poterit oratio, Sanguinem superne efferri, qualis-

cunque sit malum, inferne vero per hæmorrhoides profluere bonum, quum nigra vacuantur, id est quum hominis natura multum humoris huiusmodi accumulat. Alioqui temere non est vacuationi per hæmorrhoidas assuefacienda natura. quippe quæ vtrunque periculosum excessum habeat & quum vltra modum sanguis excernitur, & quum ex toto sistitur.

XXVI.

SI *dysenteria laboranti ueluti carunculæ deiiciantur, mortiferum.*

DYSENTERIAE *initio opima quædam & adiposa excernuntur corpora, postea, nisi ipsa prius desierit, ipsorum intestinorum ramenta quædam, derasa scilicet interiore superficie ipsorum mẽbranosa ac densa existente, non secus ad epidermis est quæ cutem corporis extimam obtegit. Postremo de ipsa etiam intestinorum substantia aliquid deraditur. Quo demum tempore, non adhuc fieri dysenteriam, sed iam factam, absolutamque & consummatam esse dicimus. Quando igitur per dysenteriam intestinorum partes adeo magnæ excernuntur, vt ipsæ carnis appellationem mereantur, tum perniciosum inquit morbum esse, quum neque caro regigni neque cicatrix obduci tã magna exulceratione possit.*

XXVII.

QVIBVS per febres sanguinis unde cunque eruperit copia, conualescentibus uentres humectantur.

CALORE natiuo propter hæmorrhagiam debilitato neque probe concoqui cibi, neque in sanguinẽ mutari, imo uero nec distribui possũt. Quibus omnibus ventres ipsis humidiores fieri par est, quoad uires natura cũ tẽpore reparauerit ac receperit.

XXVIII.

QVIBVS deiectiones sunt biliosæ, superueniente surditate cessant: et contra quibus surditas adest, biliosorum deiectione finitur.

NON de inueterata & firmata in habitum, ob idq; solutu difficili surditate ipsi nunc sermo est, sed de ea quæ repente in febribus, aut aliter facta est ascendẽte in cerebrum bile. Ipsa siquidem quum meatus auditorios obsedit surditatem efficit, rursumque inde a natura deturbata, dum per aluum deiicitur, eandem soluit.

XXIX.

Febricitantibus si sexto die rigores fiãt iudicationem habent difficilem.

FEBRIBVS *ac præsertim ardentibus rigores superuenientes bona perfectaq; crisi decernere solent, si & die decretorio, et cum signis coctionis acciderint: non bona neque perfecta, si vel diei, vel coctionis signa fuerint imperfecta, Quod itaque concocta esse oporteat, quæ recte sint decernẽda, docuit primo Epidemiωn in ea dictione, quam paulo ante protulimus, cuius est initium, Coctiones criseωs celeritatem, salutis certitudinem significant. Quòd autem non in omnes dies crisis incidat, & in prognostico, & in hoc ipso aphorismorum* libro declaraui, & præterea primo Epidemi. n. Congesta autem & collata nobis sunt hæc omnia cum apta & conueniente expositione, quæ quidem ab eo de diebus decretoriis scripta sunt, in tractatum de diebus crisimis, quæ vero de signis coctionis, in libros de crisibus. In quibus commentationibus de crisi, etiã, quæ sexto die fit disseruimus, cuius ipse nunc meminit. Ait. n. rigores qui hoc die fiant, dyscriptos esse, id est vel malam iudicationem adferre ac si cacocritos dixisset, vel certe parum firmam incertamque, ita vt facile reuertantur febres vel in longum tempus protrahantur, quasi dyslytos, id est solutu difficiles dixisset. Quinetiam interdum cum grauibus symptomatis sexto die crisis fit, de quibus omnibus, quicquid ad perfectam absolutamque ipsorum cognitionem attinet scripsimus in commemoratis tractatio*

*Galeno vnus tãtum aphorismorum liber.

nibus. Hæc vero ita fieri, ipsa etiam experientia cõpertum testatumq; est: quorum longum foret in præsentia causas exponere. Nam de diebus decernentibus tertio de diebus decretoriis libro diximus. De rigore autem seorsum proprio huic dicato libro.

XXX.

QVIBVS accessiones fiunt, quacunque hora febris dimiserit, eadem si postero die repetat, iudicatu difficilis esse solet.

PONAMVS primo die aliquẽ ægrotare cœpisse hora tertia, et desiisse alia quauis hora, deinde secundo die eadẽ tertia hora cœpisse, rursumq; cessasse alia quacunque, Item tertio rursum die tertia similiter hora cœpisse, ac rursum quauis hora desiisse et quarto item die cœpisse eadẽ tertia hora, atq; ita deinceps tertiam horam, in qua initiũ habet accessio, eandem semper seruari, alias vero horas in quibus desinit, non seruari: necesse est eum qui ita ægrotet morbo impediri diuturniore, quàm si principii accessionis horam incertam inordinatamq; habere contigisset. Atq; hoc nos ab Hipp. experientia comprobante & attestante dictum esse arbitramur. Sũt tamen qui quod ab Hippo. dicitur esse velint eiusmodi, Si quæ primo die ægrotum accessio inuasit hora exempli gratia tertia, & (si ita sors tulit) duode

cima desiit, eadem secundo rursum die duodecima incipiat, morbum aiunt iudicatu fore difficilem: quum interim nullam sui dicti rationem adferre, nullam attestante experientia probationem monstrare posint. Iam vero * illud iudicatu difficilis, quod δ. σκριτον appellant Græci in alio significatu intelligere non possumus, quàm pro solutu difficilis, id est δύσλυτος, quasi Hipp. diceret, siue quotidie, siue tertio quartove quoque die accesio eadē hora repetat, morbus hic erit dyslytos, id est solutu difficilis, siue multas, siue paucas horas duret accesio. Quod dictum Hipp. experientia vt dixi, comprobatur. Eius vero causam talem esse putandum est, Quum accesionum causa minime fixa firmatave fuerit, eandem periodum & statam horam non seruat: quum vero firmata & constans extiterit, eandem seruat, atque idcirco quæ firmata stabilitaque est causa, eadem solutu difficilis, quæ vero talis non est, solutu facilis existi * Nam quæ firmata sunt et impacta, robusto quodam vt dimoueantur quasi vecte opus habent, qui & longo tempore, & cum fortibus & pluribus auxiliis adhibeatur.

* Dyscritō pro dysfyto.

* Tenax et impacta materia nō facile excutitur.

XXXI.

QVI per febres lasitudinem sentiūt, iis ad articulos, & iuxta maxillas potisimum abscessus fiunt.

QVASDAM laßitudines ob multos motus fieri supra diximus, quæ simpliciter & proprie laßitudines nominatur. Nonnulli vero neque multis neque vehementibus vsi motionibus laßitudines sentire consueuerunt. Tales itaque laßitudines, non laßitudines absolute, sed cum adiectione laßitudines spontaneas appellare solent. quarum vtriusque communis est locus affectus, totum scilicet in corpore genus musculosum. earum vero fatigationũ quæ motiones plures sequuntur, propria & peculiaris est excitata in articulis caliditas. Quare per has in articulos absceßus si decumbant, mirum videri nõ debet, vt pote qui iuxta ac musculi laborauerint, atque incaluerint præter modum. Spõtaneis autem laßitudinibus quemadmodum & aliis omnibus fere morbis qui absceßu indicantur, vt fluxiones decumbant ad articulos vna fit ratione sola, nempe quia spatia superuacaneis recipiendis idonea faciliaque habeant. Rariores igitur in cæteris morbis absceßus fiunt: in iis vero qui laßitudinis coniunctum sensum habent plures, præsertim si fuerit spõtanea laßitudo, & morbi à plenitudine profecti. Erit igitur aphorismi paucis & summatim comprehensa huiusmodi sententia. Quoquo modo in febribus facta sit laßitudo ad articulos, & maxime circa maxillas fiunt absceßus. hoc uero ideo vsu uenit, quia a calore febrili sublata in caput est humorum

copia, quam inde postea ruentem maxillarũ adenes suscipiunt, quo modo fit, quum in alas et inguina à superioribus partibus aliquid peruenerit.

XXXII.

QVIBVS *ex morbo conualescẽtibus pars aliqua laborat, eo abscessus fiũt.*

SIQVIDEM *labor & vehementẽ motum, & dolorem & læsionem significat, quemadmodum supra demonstrauimus, constat sane laborare quoq; verbum, tum motione vsum esse vehementiore, tum dolorem aliquem aut noxam contraxisse significare.* Proptera *in nonnullis etiam qui se ex morbo recipiunt, quum humores morbum facientes non satis recte purgati fuerint, sed quædam eorum reliquiæ superuacaneæ restiterint, si vel laborantem vel dolentem partem quampiam habeant, in eam apostemata decumbere videntur, idq; defatigatione causæ, dolore signi rationem obtinente.* Nam *per vehementiores motus tum vires imbeciliores fiunt, tum caliditas maior accenditur: dolor autem fluxione iam decumbente perficitur.* Hic *igitur abscessus, vt dixi. qui fit signum est: imbecillitas vero & calor ad locum affectum viam superuacaneis præeunt.* V*troque igitur, vt demonstrauimus modo accipere possumus verbum laborare: vniuersæ tamen eorum sententie de quibus præsens instituta est ab* Hippo.

oratio, alterum significatum magis conuenire videtur. Siquidem prius de febribus cum laßitudine copulatis locutus est, rursumq; deinceps inquit, Sed si qua pars prius laborauerit, Primo enim aphorismo cuius initium, Qui per febres laßitudinem sentiunt de iis laßitudinibus quæ fiunt in morbis, in eo vero qui nunc propositus est, de iis quæ conualescentibus accidunt, in sequente de iis quæ morbum antecedunt disputare videtur.

XXXIII.

SED si qua ante morbum pars laborauerit, ibi morbi sedes.

SIVE placet cum duobus superioribus aphorismis præsentem connectere ad vnius aphorismi perfectionis explendos numeros siue seorsum vnumquemque scribere, nihil retulerit. Nam & quid ipsi inter se commune habeant, & quid singulare & proprium explicuimus superiore aphorismo. Quod etiam nunc paucis repetere nõ abs re fuerit. Quum in morbo laßitudinis sensus est, ægro abscessus aliquis ad articulos ac præsertim circa maxillas expectandus. Similiter si se ex morbo recolligenti, aut etiã antequã ægrotaret, pars aliqua corporis laborauerit, in eam abscessus timẽdus. nam fere in tales partes humorum* decubitus fieri solet, in iis videlicet morbis in quibus spes est futuri abscessus, neque

* Pars semel affecta, fere

prius per excretionem soluendus morbus videtur. nam de talium morborum dignotione tum in superioribus nonnulla diximus, tum quicquid de his dici debuit declarauimus in cōmentariis de crisibus.

semp manet imbecillior et quasi vicinarū partiū sentina fit.

XXXIIII.

SI *febre detento suffocatio derepente superuenerit, nullo in faucibus apparente tumore, est mortiferum.*

POSSVMVS *simpliciter intelligere huius aphorismi initiū in quo ait, Si febre detento, quasi ita diceret, Si homini febricitanti in faucibus nullo existente tumore possumus etiam cum maiore quapiam emphasi exaudire, quo modo in* Epidemiis *scribere solet, quum dicit, Febris cum habebat, non absolute eum qui quouis modo febricitat demonstrans, sed eum cui magna adest febris his verbis designans. Cōtingit nanque etiam sine magna febre strangulatione derepente superueniēte inter ire hominem, sed ineuitabilior & celerior mors est, ita vt ne inopinato quidem vllus vnquam seruatus, sit quum uehemens febris detinet ægrotantem. Indiget enim eiusmodi febris (vt in cōmētariis de dyspnœa demonstrauimus) copiosa inspiratione: fit vero non modo non copiosa, sed etiam prorsus exigua in iis quibus suffocationis imminet periculum. Neq; enim aliud est suffocatio, præter internecionem ob respi-*

rationis defectum factam: qui quidem respirationis defectus fit propter angustiam & coarctationem alicuius spiritualium instrumentorum: neq; enim talis angustia sine instrumentis respirationi seruientibus fieri potest. Desit etiam respiratio vel propter virtutis thoracē mouentis imbecillitatem, vel propter vitalis principii vehementē refrigerationē. Ob angustiam vero fit omnino strangulatio. angustia autem fit vel repleta regione ea quæ inter thoracem est atque pulmonem media, vel pulmonis cauernis & fistulis, vel inflammatione quapiam totum viscus habente, vel arteriam asperam, vel eam partem, quæ est velut eius caput, quam Laryngem & bronchon Græci guttur Latini nominant. Sed et in illa capacitate gutturi præiacēte (quæ Græce pharinx, Latine fauces dicitur) suffocatio quādo que fieri cōsueuit. Sic.n. Homerus internū oris locū, vbi gulæ & gutturis summa cōueniunt, appellat, Odisseæ decimo.

– Vinumq; eructat faucibus imis,
Humanosque artus.

illam scilicet regionem quæ gulæ & gutturi præposita est fauces nominans, quem hoc loco imitatus. Hippocrates hanc eādem particulam ita appellasse videtur. ait enim tumore in faucibus non apparente. Nam ore multum hiante partem eam licet exacte cernere: id quod in gutture fieri nequit. Erit igitur tota istiusmodi oratio, Si febre detento suffocatio

repente superueniat citra tumorem in faucibus conspicuũ, lethale est. Nam veteres promiscue tumorem quẽuis τὸ τεοίδημα καὶ τὸν ὄγκον appellabant. neq; tamen nos latet triplicẽ esse tumorum differentia. Vel.n. sunt cum dolore, quas recentiores appellant phlegmonas, id est inflãmationes, vel sine dolore duri, quos scirrhos vocant, vel citra dolorẽ molles quos iidem recentiores Græci œdemata proprie appellant. proptereaq; ab appellandi veterum vsu intantum recesserunt, quatenus non iã omnes præter naturam augmentationes complectũtur œdematis vocabulo. Quũ igitur sine tumore fauces apparuerint, et derepẽte superuenerit suffocatio, solius gutturis est eiusmodi affectio. Sane suffocantur, vt dixi, propter alios etiã morbos paulo ante cõmemoratos: sed repentina suffocatio soli adest gutturi. Peripneumonia.n. derepente non suffocat ægrotantes, sed postquã ab initio paulatim incrementum capessens ad propriũ vigorem summumq; incrementum peruenerit, in eo tale symptoma adfert. Si quod etiam tuberculum aut abscessus in pulmone fiat, hic quoq; diuturnus morbus esse solet. quemadmodũ etiam inter pulmonem & thoracẽ pure repletum spatium hominem sæpe suffocat, rupto s. apostemate et intra ipsum pure effuso, quod certe & ipsum longo tempore conflatum est. Asperæ vero arteriæ inflammatio difficultatem quidem spirandi aliquam efficere potest,

suffocationem vero non potest, tum propter eius capacitatis magnitudinem, tũ ob tunicæ tenuitatem: Siquidem corpore adeo tenui inflammationem magnum spatium replere est impossibile. Reliquum igitur guttur est, quod subitam posit suffocationem efficere, quandoquidem quantum ipsum patet in longum coarctatur pulmonis meatus, & interiores ipsius musculi vna cum ambiente tunica inflammationem patientes, spiritus viam possint intercipere, quàm affectionem ex medicis nonnulli non per s. synanchen sed per c. cynanchen nominant, quibus placet faucium inflammationem per s. synanchen, idest anginam appellare. Alii vero parasynanchen & paracynanchen vocant, illam quando musculorum faucibus adiacentium phlegmone fuerit, hanc quum extra guttur inflammatio extiterit ita appellantes. Ex his igitur quæ dicta sunt rationi est consentaneum, talem affectionem gutturi dolorem aliquem inferre, cuius doloris Hip. manifesto meminisse uidetur in Prorrhetico hisce verbis, Fauces dolentes, graciles, idest nullo manifesto tumore, cum inquietudine suffocantes cito perniciem adferunt. nunc vero dolentes fauces non appellauit, siue quia ex iis quæ ante dixerat posset sub audiri, siue quia etiam absque dolore putauerit memoratam præcedente oratione suffocationem aliquando fieri posse: Quod si omnino esse potest sine dolore

suffocacio, eiusmodi causas consequetur. Fieri potest vt humiditatis præsertim pituitosæ copia interiorem gutturis tunicam madefaciente, in eo tumor anodynus excitetur: potest etiã aperientibus ipsum musculis resolutis meatus angustior reddi. Potest vtrisque etiam simul iunctis idem fieri, nec impossibile præ siccitate nimia musculis internis gutturis admodum tensis meatum coarctari, qui quidem musculi quales sint, & quomodo dum tenduntur guttur claudant, demonstrauimus in tractatu eo qui nobis de voce scriptus est.

XXXV.

SI *febre detento repente collum intorqueatur, ac uix deglutire queat, nullo existente tumore, mortiferum.*

NON *hic locum designauit, quum dixit: nullo existente tumore, quemadmodum in præcedente aphorismo, quum faucium meminit his verbis, Nullo in faucibus existente tumore. Nos vero ex duobus alterum dictari sumus vel de communi subaudiendum esse in faucibus, vel certe in omnibus locis ad collum pertinentibus Quum enim horum nullo, neque ore multum aperto in faucibus, neque extrinsecus tumore apparente, æger deglutire non potest, symptoma id perniciosum est ob inflammationem aliquando musculorum gulæ subiactorum,*

interdum vero gulæ ipsius natum. Est enim partibus istis per neruos & ligamenta communio quædam & societas cum dorsali medulla & meningibus ipsam ambientibus, ac præterea hisce extrinsecus adiacētibus vertebrarum ossibus. Quum itaque ad partes inflammatas ligamenta & nerui tenduntur, vertebras quoque vel intro vel ad latus trahi est necesse. Nam si in altero tantum neruorū exortu tensionem fieri contigerit, ad latus: si vtroque, intro fiet vertebrarum distortio. Verum nos pluribus de istis agemus, quum de articulis librum interpretabimur, vbi spinæ distortiones fieri tradit crudis tuberculis intra ipsam natis. * Eo itaque libro cyphosim etiam, id est gibbum seu extuberationem spinæ fieri est autor vertebrarum ad interna tensionibus, non solum lordosim, id est excauationē, & scoliosim, id est spinæ in obliquum tortionem. Secundo vero Epidem. in libro de ea, qua de nunc agitur, angina mentionem faciens, inquit. Erant anginæ tales affectiones, ceruicis vertebræ intro vergebant, & forinsecus manifesta videbatur in ceruice cauitas, in qua dum tangeretur laborans dolorem sentiebat: quibus verbis vnicam significauit vertebrarum peruersionem eam scilicet quæ introrsum fit. Præsenti autem aphorismo generalius orationem extulit hoc modo, Si collum intorqueatur. nam intorqueri verbum omnem præter naturam à

* Vide ca. 5. lib. 4. de locis affectis et tertiū Galle. cōmentariū in lib. de Articulis

recto vertebrarum tramite & porrectione declinatione significat. Porro Epidemiωn secundo orationi adiecit, qua parte dum tăgeretur ægrotus dolebat, quum hoc loco nihil de dolore dicat: quamquam dolorem vna cum ceruicis inflammatione adesse est necessarium, nisi hic etiam præ siccitate nimia tractionem partium factam et tensionem et deprauationem solum demonstret, proptereaq; dicat symptoma esse mortiferum, quum alterum ex inflammatione ortum, omnino mortale non sit, quale illud prius erat, cui suffocatio & deuorandi difficultas erat coniuncta. Verum si propter exuperantem siccitatem ceruicis deprauatio accidat. & deglutiendi labor, lethale erit tale symptoma, maxime quum vehemens febris afflixerit: vt verba illa, Si febre detento, in hunc etiam sensum intelligenda veniăt. Sed ob hăc eădem febrem par est inmodicam mēbris conciliari siccitatem. Atque ita vehemens illa febris duplicem habitura est ad mortem rationem; tum quia vt signum ceruicis deprauationem illam & in deuorando difficultatem propter siccitatem accidisse indicabit, tum etiam quia & ipsa aliquid conferet, tanquam vna quæpiam ex causis ad mortem perducentibus.

XXXVI.

SVDORES *febricitantibus boni,*

qui

qui manare cœperint die tertio, quinto ſeptimo, nono, undecimo, decimoquarto, decimoſeptimo, uiceſimoprimo, uiceſimoſeptimo, triceſimoprimo, & triceſimoquarto. ij enim ſudores morbos iudicant. Qui ſecus euenerint, laborem, & morbi longitudinem, aut eiuſdem reditum ſignificant.

NON *tantum ſudores, ſed alui non contemnendæ deiectiones, & vrinæ multæ, et iuxta aurem aut in aliquem alium articulum abſceſſus dictis diebus commode apparere ſolent.* Oratio *enim vniuerſaliter ſi efferatur, talis fuerit,* Signa *decretoria et ſymptomata diebus criticis incipiant: quæ oratio ſatis eſſe poterat.* Verũ Hipp. *non de omnibus criſimis, id eſt de omnibus decernendi vim habentibus, ſed de ſudoribus tantum egit, nobiſque dies criticos qui ſunt intra quadrageſimum redegit in memoriam.* Morbi *enim terminum hunc ſuperantes non admodum conſueuere per ſudores iudicari, vt nec omnino per excretiones, ſed vel per concoctionem, vel per abſceſſus.* Iam *vero non quemuis dierum numerum ad decernendum idoneum eſſe experientia ipſa manifeſto teſtatur. vnde admirari ſubit eos qui nullam in his differentiam ſtatuunt. Nã et ex iis quæ rei e-*

nidentia constant eorũ dierũ differentiã discere, & effecti causam per otiũ inuestigare præstaret. quod nos in tractatu de diebus criticis egimus. Nam differentias in duobus prioribus commentariis ad artem necessarias explicauimus, & in tertio eorum causas pro viribus exquisiuimus. Porro autem non parua est de diebus in aphorismo scriptis dissentio, aliis aliter pro libidine sua scribentibus. nos vero Hipp. præscripta secuti, & in Prognostico, et Epidemiis, & hoc ipso aphorismorũ libro eorum enumerationem fecimus. Dictiones vero Hip. in quibus de hisce diebus scripsit, habes in cõmentatione de diebus criticis, et de crisibus omnes à nobis collectas. Nunc vero à tertio incœpit, qui quarto anteuertit per breuioris temporis morbos. post quem quintum scripsit vno die posteriorem quarto. Sic enim in omnibus fere exemplaribus scriptum inuenitur, nusquam in aphorismo quarto die ascripto, quamuis hic primus criticus esse videatur. attamen ipsum nunc prætermisit vel Hippocrates ipse, vel is qui primus librum scripsit. Quod si Hippocrates omnino eum præterierit, mihi propterea id fecisse videtur, quia morbi plurimi peracuti, qui cũ sudore iudicantur, tertio et quinto die potius quam quarto iudicium subeãt. rariores enim sunt, qui die quarto decernant. Quod quum diu multumque vel ob eam causam quæsiuissem quia hoc aphorismo fuisset ab Hipp. præter-

missus dies quartus, ita tandem habere longa experientia comperi, Hoc autem ideo accidere videtur, quia morbi peracuti tum primam statim accessionem vehementissimam habeant, tum eam quæ die tertio fit primæ ad proportionem respondens. Per vehementiores autem accessiones crises fieri, & morbos qui diebus imparibus commouentur citius crisi terminari, qui vero paribus, longius trahi, id quoque nos experientia didicimus. Atque ideo si initio statim morbus aliquis concitetur vehementius, in dies impares potius, si vero trahi debeat, in pares vehementiores accessiones incidunt. Atque hæc habui, quæ de quarto die dicerem. Ad finem autem aphorismi nonnulli tricesimumprimum diem, alii tricesimumquartum scribunt, quos criticorum dierum numero contineri certo scimus, ac fortasse plus potest tricesimusquartus. Quadragesimi vero non meminit, quia forte hunc diuturnorum morborum principium putabat, qui non libenter sudoribus iudicantur. nam & ipsum tricesimumprimum, & tricesimumquartum, & ante ipsos vicesimumseptimũ raro per sudores iudicare comperias.

XXXVII.

FRIGIDI sudores cum febre quidem acuta mortem, cum mitiore uero morbi longitudinem significant.

REM *ita habere sæpe docet experientia : eius vero inquirenda est causa. Nam explicatu difficillimum esse videtur, quomodo febre calidißima hominem habente, sudor frigidus fiat. Quòd itaque in aliis corporis partibus vehementem inesse caliditatem, ex aliis sudores frigidos vacuari oporteat, est manifestum. Calfacti enim fuissent, si ex partibus calidißimis manassent. Vacuantur autem ex eadem cute sudores, quæ frigida esse potest, quũ vrantur interim ea quæ ipsi sunt subiecta. Nam humoribus quibusdam putrescentibus febres acutas fieri ostendimus. hi vero sæpe toto corpore, sæpe etiam in solis vasis putrescunt. Si quando igitur hæc duo contigerint, vt & humores in vasis putrescant, & natura solidas partes moderans & regens (quæ secundum* Hippocratem *est natiuus calor) vel prorsus extinguatur, vel propius extinctionem accedat, quæ tum ex his vacuantur frigida apparent, atque interim vehementißimam esse caliditatem ex putredine ortam, nihil prohibet. Ac propterea frigidus ille sudor exitiale est signum, indicans scilicet in animalis corpore humorum superare copiam vsque eo frigidorum, vt neque ab insito, neque à febrili calore excalfieri potuerint. Verum si febris fuerit remißior, poterit homo seruari, concocta scilicet longiore tempore humorum multitudine, atque euicta à natura. Nam acuta febris & causa*

est, & signum perniciosissimum. ac causa quidem, quando suapte natura potest resoluere corpora: signum vero, quia humorum multitudinem ostendit, quæ frigidissima est, quum ne à febrili quidem calore mutetur. Quæ vero acuta non est, sed moderatior febris materiæ copiam per diuturnitatẽ temporis coquendam naturæ permittit: quippe quæ hominem frangere, aut tolere de medio non præoccupat. Nec vero signum adeo exitiosum est, ac febris vehemens. fieri enim potest, vt remissiore febre, etiam si modice frigida sit humoris copia inexcalfacta maneat.

XXXVIII.

QVA corporis parte sudor, ibi morbus.

SI ad totum animalis corpus morbus pertineret, ex toto etiam æquabiliter fieret vacuatio. Fiunt ergo sudores, vel natura superuacanea euacuante (quo tempore ipsi commode & vtiliter decernunt) vel etiam quia in corpore contineri non possint morbi ratione fiunt. Vtrolibet autem fiant modo, partibus affectis contentam humiditatem vacuant.

XXXIX.

ET qua parte corporis inest calor aut frigus, ibi morbus.

QVACVNQVE *corporis parte in signis fuerit calor, aut frigus, ibi morbum delitescere est necesse: siquidem ipsa longius recessit à naturali eucrasia, id est, proba temperatione, quæ nihil aliud est quam sanitas.*

XL.

ET *quando toto corpore mutationes accidunt, ut si corpus refrigeretur & uicissim calefiat, uel color alius ex alio oriatur, longitudinem morbi significant.*

VARIAE *& discrepantes affectiones, semper diuturniores fiunt, quam quæ sunt vniusmodi & formæ: quia scilicet natura paruo tempore multas affectiones subigere & concoquere nequit.*

XLI.

SVDOR *multus per somnum factus, copiosiore cibo corpus uti significat: Quod si parcius epulanti hoc accidat, uacuatione indigere sciendum est.*

NONNVLLI *aphorismum scribunt in hũc modum, Sudor multus per somnũ factus sine causa manifesta. Quidam uero sic, sine causa altera. Verũ ista & eiusmodi alia locis innumeris ab* Hipp. *prætermissa, intelliguntur facile, etiamsi non ascribantur, quia ea nos subaudimus, quamuis non dicãtur:*

quippe qui ſemel ab eo didicerimus, propter externam cauſam, non corporis affectum ſecuta ſymptomata. nullam certam adferre præſagitionẽ: quod documentum memoria ſemper teneri velim. Quod autem præſenti aphoriſmo docemur, id maxime conſiſtit in adiectione vocis, multus Nam ſi copioſus ſudor non emittatur, poterit & propter virium imbecillitatem, & corporis raritatem accidere: multus vero ſi manat, is vel propter cibariorum quæ modo ſumpta ſint immodicam copiam, vel propter eorum quæ antea ſunt aſſumpta nimietatem accidat neceſſe eſt. Quod ſi propter recens ſumptorum ciborum abundãtiam fiat, ne in poſterum plures ingurgitent prohibendum: ſi vero propter priſtinam eduliorum multitudinem acciderit, vacuandum eſt.

XLII.

SVDOR *multus, frigidus caliduſue ſemper fluens, frigidus grauiorem, calidus minorem morbum ſignificat.*

DE ſudoribus qui diebus criticis erumpunt dictum eſt ſupra. De iis vero qui toto morbi tempore citra criſim vllam apparent, in hoc agit aphoriſmo. in quo deteriores ſudores frigidos, his uero minus malos calidos eſſe dicit. Oſtẽdunt certe quidem vtrique copiam, ſed alteri frigidã, qui ſunt peiores, alteri calidam, qui illis minus ſunt pernicioſi.

XLIII.

FEBRES *quæ tertio quoque die uehementius affligentes non intermittunt, periculosiores: quoquo modo autem intermiserint, periculum abesse significant.*

QVOD *Hippo. verbum intermittere de accessionibus in apyrexiam, id est integritatem et febris vacationem desinentibus efferat, aperte ipsemet indicat præsenti aphorismo, quum febrium tertio quoque die vehementius affligentium accessiones quoquo modo intermittentes, omni periculo vacare pronunciat. Ex ipsis enim solæ eæ periculo vacant, etiã si vehementissimam et valde longam habeant accessionem, quæ in apyrexiam desinũt. Si enim accessio breuis fuerit, vt in tertianis fit exquisitis, minore vtique quàm duodecim horarum tempore circũscripta: non solum periculo vacat eiusmodi febris, sed cito etiam iudicatur. Si vero longior fuerit, vt horarum exempli gratia octodecim, est & hæc sine periculo, sed tãto est diuturnior, quãto eius accessio maior, quàm pro tertiana exacta et legitima. Porro non absque ratione est, quòd ad integritatem & quietem febre vacantem peruenientes, periculo vacare dicit, vt pote quæ neque propter inflammationem aliquam fiant, neque ob malignam humorum putredinem. nam siue ex inflammatione, siue ex*

maligna putredine ortum habeāt, ad integritatem non perueniunt. Quoquo igitur modo intermiserint febres, periculum abesse significatur, id est siue vehemens accesſio fuerit, siue longa.

XLIIII.

QVOS febres longæ exercent, ijs tubercula ad articulos uel labores fiunt.

NON est * hoc perpetuum, vt nec talium aliud quicquam, sed fere ita vsu venire videtur. Eius rei autem causa est manifesta. Nam vel propter copiam, vel craſsitiem, vel frigiditatem humorum febres efficientium quàm plurimum morbi producuntur, ipsis nimirum ad concoctionem longum tempus postulantibus. Verisimile igitur est propter hos excitari tubercula, & ad articulos superuacanea decumbere. Siue autem per labores dolorem, siue læsionem intellexerimus, vterque intellectus habet rationem aliquam. Siquidem & dolor & noxa tales humorum irruptiones τα αποκημματα Græcis appellatas comitari solent.

* N.ī et per ϛυμπε ψιν et τηνδι όυρων εκης σιν fi niri poſs ūt

XLV.

QVIBVS tubercula ad articulos uel labores post febres fiunt, ij cibariis pluribus utuntur.

DE *his qui ſe recipiunt ex morbo agit. Hos enim ſi ſe repleuerint plethorica excrementa vel maxime propter virium imbecillitatem colligere par eſſe videtur.*

XLVI.

SI *rigor febre non intermittēte ægrū iam debilem inuadat, mortiferum eſt.*

NON *idem eſt, quum ſi ſuperuenerit, et quum ſi inuadat dicitur. nam illud vnicum rigoris impetum, hoc plures ſignificat. Si itaque ſemel rigor inuaſerit, nondum liquet pernicioſane an ſalutaris ſit ſequutura criſis. poteſt enim vel propter virium imbecillitatem exitioſum eſſe ſymptoma, poteſt etiam dubia & fallax iudicatio eſſe, quæ tamen tandem bene cedat. Sæpius vero ſi irruerit rigor non intermittente febre, quum id alioqui minime bonum eſt, tum in virium imbecillitate pernicioſum. Nam ſi qua etiam vacuatio rigorem ſequatur, quæ nullam febris intermiſsionem adferat, vtriuſque ratione hominem frangi reſoluique par eſt, & quia virtus imbecilla rigoris vehementem quaſſum ferre non poteſt, & quia vacuatione reſoluitur. Solus vero rigor ſi fiat nulla vacuatione ſubſequente, ne ſic quidem bonum fuerit ſymptoma. Nam et vt mala cauſa vires hominis tentabit, & vt malum ſignum extremam indicabit virtutis imbecillitatem: quippe*

quæ per rigores vacuare humores molestos sit solita nunc vero id præstare non sustineat.

XLVII.

EXCREATIONES in febribus non intermittentibus liuidæ, cruentæ, fœtidæ, biliosæ omnes malæ: commode tamen si prodeant, bonæ. Sed eadem quoque est eorum quæ per aluum, et urinas excernuntur ratio. Si quid uero quod non iuuet per hæc loca excernatur, malum.

FORTE conueniebat doctrinæ aphoristicæ dici compendiosius, Omnes malas excretiones, si commode prodeant, ad bonũ peruenire exitum. ita tamen locutus non est Hipp. Sed quum tria excretionũ genera, tum quod per os, tum quod per deiectiones, tum etiam quod per vrinas fit nobis in memoriam reuocasset, id quidem quod per os fit particularius est prosecutus. Non. n. simpliciter dixit, malas excretiones commode exeuntes bonas esse, sed speciatim earum meminit his verbis, Liuidæ, cruentæ, fœtidæ, & biliosæ. Porro vna quædam est cõmunis in his omnibus ratio, Malas scilicet vacuationes, affectionum prauarum signa existere. Ac sæpe quidem eiusmodi excretiones fiunt eo modo, quo ex putredinis vlceribus profluens excremen-

tum tenuius, sanies Latinis ἰχὼρ Græcis appellatum, quod affectam partem nihil iuuat: nonnunquam vero vt pus ex rupto abscessu erumpēs, quod belle partem patiētem expurgat. Quòd uero bene et *commode excernatur, indicia maxima sunt coctio, & euphoria, id est mali per vacuationem materiæ noxiæ leuatio: quibus cum anumeratur morbi species & anni tempus, & regio, & ægrotantis tum ætas tum natura.* Quod autem est ad finem *aphorismi, bifariam scriptum inuenitur.* In *quibusdam exemplaribus eo modo quo supra scribitur, Si vero eorum quæ non conferunt, aliquid excernatur.* In *aliis vero sine negatione hoc modo, Si vero eorum quæ conferunt aliquid excernatur. Si itaque priorem lectionem sequamur, talis erit orationis sententia, Si quid eorum quæ excerni nihil prodest vacuari videatur, malum.* Posteriorem *vero si retineamus, eius erit talis sensus, Si quod animali vtile est & familiare excernatur, non est bonum.* Prior *igitur præferenda est lectio.*

XLVIII.

IN *febribus non intermittentibus si partes externæ algent, internæ uruntur & sitiunt, lethalē est.*

VIDENDVM *est nunquid poßint in febre interpolata fieri talia symptomata. ipse enim neque*

vidi, neque rationem quomodo fiant inire possum. Solis siquidem exitialibus febribus ardentibus adesse videntur, aut si aliter libet appellare, multum admodum malignis febribus, vt lipyriis. Nulla vero febris alia profundum corpus perurit, cute inalgescente. Neque enim Causus, id est ardens febris, modo maligna non sit, neque tertiana: quæ febrium omnium sunt calidissimæ. Itaque videtur non distinctionis gratia illud aphorismo adiectum fuisse, In febribus non intermittentibus, sed similem locutionem fuisse illi, Vertebræ quæ in spina habentur, non quòd alia corporis parte sint vertebræ, sed quasi ita diceretur, Vertebræ quibus hoc adest, vt in spina habeantur. quo certe modo in præsentia accipiendam esse Hippocr. orationem ducimus, Si altæ partes exuruntur, cute perfrigerata, perniciosum: id quod fit in nonnullis febrium non intermittentium. Porro huius rei talis est causa, Quum vehemens aliqua inflammatio aut erysipelatis initium est in aliqua profunda corporis parte, vniuersus ex toto corpore sanguis ad locum laborantem trahitur. quæ causa est vt profunda ardeant, frigeat cutis, quemadmodum accessionum febrilium initiis fieri solet.

XLIX.

IN febre non intermittẽte si labrum,

aut supercilium aut oculus, aut nasus peruertitur, si nõ uidet, si non audit, imbecillo iam corpore quicquid horum acciderit, in propinquo mors.

QVVM nerui tenduntur atque ad proprium principium contrahuntur, partium ad quas pertinent, contortiones fiunt. Porro ipsorum tensio & inflammationes, & scirrhos, & siccitates, & immoderatas refrigerationes sequitur. Hæc autẽ eo sunt grauiora, quo propius neruorum originem fuerint constituta. Quare si cum febre continua æger debilis fuerit, non absque ratione proximam mortem esse putandum est: multoq; magis quum non audit, aut nõ videt propter virtutis sensifice imbecillitatẽ.

L.

VBI in febre non intermittente difficultas spirandi & delirium acciderit, lethale,

OB eandem causam vtraque fit & dyspnœa & deliratio, affecto scilicet cerebro: tuncque apparet spiritus, vt ipse in prognostico tradit & magnus, & ex multo interuallo haustus, hoc est & magnus & rarus. Potest etiam propter aliquem partium respirationi seruientium affectum fieri difficultas spirandi. Nam & pleuritides & peripneumoniæ, &

reliqua thoracis atque pulmonis mala ſpirandi difficultatem efficiunt. Quæ omnia periculoſa ſunt, adiuncta præſertim febre continua: nam ſemper cum eiuſmodi febre fieri conſueuere. Quare hoc etiam loco, verba illa, In febre non intermittente, eadem ratione dicta eſſe videntur, qua etiam in præcedente aphoriſmo.

LI.

IN febribus abſceſſus qui primis iudicationibus non ſoluuntur, longitudinem morbi ſignificant.

CLARA eſt oratio, nec forte authoritatem Hippocra. deſyderat. Satis enim ex eo ipſo quod primis diebus criticis non ſoluantur, conſtat huiuſmodi mala fore diuturna.

LII.

QVIBVS in febribus aut aliis morbis uoluntarie illacrymãt oculi, abſurdum non eſt: Quibus uero præter uoluntatem, abſurdius.

IN prognoſtico quoque dixerat lachrymari bonum ſignum non eſſe, quando ſcilicet oculus nullo peculiari & proprio affectu laborat, vt ophthalmia, vt palbebrarum ſcabritia, aut ſimili. Certa enim virtutis retẽtricis debilitas indicatur, quum

nullo eiusmodi oculorum affectu ægri lacrimantur. Porro non recte scriptum est absurdius comparatiue. Rectius enim fuisset absurdum absolute dicere, quæ menda primi potius bibliographi, quàm Hippocratis esse videtur.

LIII.

QVIBVS per febres circa dentes lentor quidam obnascitur, ijs uehementiores sunt febres.

NEQVE enim eiusmodi περιγλισχρα, id est lentor, & sordes dentibus obhærescentes fieri possunt sine multo calore humiditatem pituitosiorem exiccante.

LIIII.

QVIBVS siccæ tusses paulum irritantes in febribus ardentibus perseuerant ij non admodum siticulosi solent esse.

SICCAS tusses appellat, in quibus nihil expuitur, ob intemperiem interdum instrumentorum spiritalium: aliquando vero propter faucium asperitatem, aut humore aliquo tenui & pauco destillante factas. Quicquid horum fuerit, irrigantur quodã modo loca ad arteriam asperam attinentia, atque propterea minus siti vexantur. Nam si sola sit inequalitas, eo motu qui tußiendo fit ex

vicinis locis aliqua trahitur humiditas: Sic etiam si vel sola fuerit dyscrasia.

LV.

EX bubone febres omnes malæ, præter ephemeras.

FEBRES ephemeras, seu diarias appellat, quæcunque secundum suam naturam diem vnum durant. De quarum genere sunt febres illæ quæ bubones, id est, in collo, alis, inguine & secũdum aures glandularum tumores sequuntur, ex causis euidentibus ortos. Alios vero bubones, qui sine causa manifesta ortum habuerunt, verisimile fit vna cum viscerũ inflammationibus accesiones suas habere: atque ideo febres quoque quæ cum talibus bubonibus fiunt, malas esse necesse est.

LVI.

FEBRICITANTI sudor superueniens febre ægrotum non deficiente, malum. prorogatur enim morbus, & plus humiditatis inesse significat.

HVNC aphorismum cum paulo ante posito coniungi oportuit, in quo dicebat, Sudor multus frigidus, aut calidus aßidue fluens. Ipse vero nunc & quo pacto eiusmodi sudorem dixerit malum esse, & quam ob causam indicauit. Malus itaque

existit, quia cum eo quod morbum non soluit, tum etiam ipsum prorogari significat. Cuius quidem longitudinis temporis causam multæ humiditati acceptam refert: ad cuius humiditatis copiæ dißipationem & coctionem quum temporis multum natura requirat, morbum profecto ipsum longum fore est necesse.

*Spasmum Cels° distensionẽ neruorũ, & tetanũ eorundẽ rigorẽ appellat.

LVII.

SPASMO aut tetano febris si accesserit morbum soluit.

EST sane & * tetanus spasmus, idest conuulsio: Sed in tetano partes conuelli & retrahi non videntur, quia in rectum, rursum prorsumq; tendantur: ac propterea eximium & proprium nomen est sortitus. Quo fit vt tres illæ ceruicis rigidæ affectiones opisthotonus, emprosthotonus, & tetanus omnes sint conuulsiones seu spasmi. Fiunt vero secundum Hippoc. spasmi omnes ex repletione aut vacuatione partium neruosarum. Quicunque igitur spasmi ardentibus febribus superueniunt, eos propter siccitatem fieri rationi est consentaneum: qui vero ab initio proprio inuadũt, habent ex repletione ortum. Hisce igitur spasmis accedentes febres partim superfluam digerunt humiditatem, partim frigiditatem concoquunt: quæ duæ sunt medicis remediorum indicationes, ad quas tanquam scopos totam

curandi spasmi ex plenitudine orti rationem dirigere solent. Merito igitur a febribus spasmi, sunt perniciosi, qui vero ante febres, non exitiosi.

LVIII.

SI febre ardente laboranti rigor superueniat, solutio fit.

OSTENDIMVS enim in libro de rigore etiam ob flauam bilem, quæ per membra sentientia ocyus feratur, fieri rigorem: quam ob rem scilicet & alui fia solutio, & sudores ac vomitus biliosi superueniant. Bile igitur ardentis febris causa expurgata, febris fit solutio. Nam ardentem febrem fieri nouimus, quum æstiuo tempore venulæ exiccatæ acres & biliosos ad se ichoras attraxerint.

LIX.

TERTIANA exquisita septenis ad summum circuitibus iudicatur.

TERTIANA febris quod ad humorem morbificum attinet ab ardente, quæ Causus Græce dicitur, non differt: sed eo multum inter se differunt quod ardens in venis vna cum sanguine flauam bilem redundantem & feruentem habeat: in tertiana vero eadem bilis toto feratur ac moueatur corpore. Est igitur legitima & exacta tertiana quæ synceram suam naturam vbique seruat. cuiusmodi

est, quæ flauam bilem, vt diximus redundantem et concitatam habet: & præterea tempus adest æstiuum, & regio tempori similiter calida & sicca, & hominis tum ætas tum temperatio similis. Protinus ergo in tali tertiana cum rigore fiet accessio, & eius solutio cum sudore, aut bile per vomitum aut aluum vacuanda, aut hisce omnibus simul factis. Est etiam eiusmodi tertianæ multo minus accessionis quam remissionis tempus. Nam quum duobus diebus & totidem noctibus totus eius circuitus perficiatur, exquisitam tertianam vltra horas duodecim accessionem proferre nunquam reperies. Talis itaque Hip. intra septem circuitus vel quum tardissime iudicatur. Nam quod in cõtinuis vnus dies potest, hoc in intermittentibus accessio. Siquidem secundum accessionum supputationem intermittentium fiunt iudicationes. Quod ipse innuebat in prognostico, quum de quartana agens ita loquebatur, Seruat etiam quartanarum constitutio talem ordinem. Sed et ipsi quoque obseruauimus tum in quartanis ipsis, tum in tertianis fieri iudicationem secundum periodorum non dierum numerum. Siquidem in hac ipsa tertiana quæ ab initio inita supputatione septima est accessio in decimumtertium incidit diem, & sæpe in ipso morbus iudicatur non expectato quartodecimo. Quemadmodum igitur in morbis continuis, acutorum quidem morborum ter

minus erat quartuſdecimus, peracutorum vero ſeptimus: ſic in intermittentibus, quæ longiſſimum tempus durat, tertiana terminum habet circuitum ſeptimum. Et rurſum vt in peracutis quinto, quarto, & tertio die morbus iudicari poterat: ſic in tertiana quoque iiſdem circuitibus fieri ſolutio poteſt, natura minime ſeptimam periodum expectante. Porro Hippoc. tertianam aliquando cum additione exactam appellat, aliquando vero ſimplici appellatione contentus, tertianam abſolute dicit: quæ nunc etiam Græcorum eſt conſuetudo omnes eiuſmodi res infinite nominandi.

LX.

QVIBVS *per febres aures obſurduerint, iis ſanguis e naribus profluens, aut perturbata aluus ſoluit morbum.*

IPSE *etiam antea ſurditatem fieri dixit retentis excrementis bilioſis, & in caput ſublatis: et contra aluo perturbata eiuſdem fieri ſolutionem. Quod hoc etiam loco repetit, præterea de profluuio ſanguinis e naribus mentione facta. Nam hoc etiam ſurditatem ſoluit, eam ſcilicet quæ per febres fit, abſque vlla peculiari & eximia inſtrumenti auditus affectione. Nec mirum videri debet, ſi vacuatis aut tranſlatis nocuis humoribus ceſſent morbi.*

LXI.

FEBRICITANTEM *nisi diebus imparibus febris reliquerit, solet reuerti.*

VTRVM *hunc aphorismum* Hipp. *scripserit, an in eorum numerũ referri debeat, qui falso sunt ascripti, nescio.* Nam *& in* Prognostico *eas dierum criticorum augmentationes & compositiones quæ per quaternarium fiunt docuit, et in hoc ipso Aphorismorum libro. atque in* Epidemiis *non solum decimoquarto multos iudicari vidisse se dicit, sed vicesimo etiam, quadragesimo, sexagesimo, & octogesimo. Sed & vicesimusquartus & tricesimusquartus, & ab initio statim quartus secundum ipsum iudicant. Quomodo igitur nunc, nisi imparibus diebus febris desierit, incertam fore ait & minime fidam iudicationem? Præstat igitur pro impari die scribere crisimo, idest iudicatorio, vt nonnullis visum est. quanquam multa exẽplaria multitudinis numero imparibus diebus habent scriptum.*

LXII.

QVIBVS *per febres morbus regius superuenerit ante diem septimum, malum.*

ICTERVS *(quem regium & arquatum*

morbum vocant) sit aliquando criticωs, id est iudicatorie, natura in totũ corpus maximeq; in cutem flauam bilem deponente: aliquando etiam symptoma est iecoris male affecti. Atque eius affectiones malæ propter quas morbus regius superuenire solet sunt tres, schirrhus, inflammatio, obstructio. Verum schirrhus morbus est diuturnus: inflammatio vero & obstructio etiam repente fieri possunt: atque ideo icterus qui ante septimum diem acciderit, ex harum alterutra ortum habet. Nam citius critico more bilis in ✱ *corpus summum regeri & effundi non potest. Ante septimum igitur diem icterũ malum esse, verum est: non tamen propterea post septimum omni vacare periculo, est similiter verum. neque istud nunc agitur. Possunt enim inflammatio & obstructio diutius permanere. Verum ante septimum bilem modo critico in summum corpus effundi est impoßibile. Porro in quibusdam exemplaribus adiectum est ad finem aphorismi, nisi humores per aluum cedant: iis nimirum qui ista adiiciunt, per aluum quoque bilem expurgari volentibus.*

✱ *Ei cã eẽ videtur, quia icter⁹ nõ ex quauis, sed crassiore bile fiat.*

LXIII.

QVIBVS *in febribus certo die rigores repetunt, eodem febres soluuntur.*

QVVM *bilis per totum corporis habitum mo*

Rigoris nomine horror et frigus cõprehendi debẽt: a quibus febriũ typi sumuntur.

tione rigores accidant, atque ideo singulis ipsa accessionibus expurgetur & vacuetur, non absque ratione ad integritatem, quam apyrexiam appellant Græci, peruenit eiusmodi febrium intermissio. Hoc igitur ipsum est, quod nunc dicitur, eodem die febres soluuntur, ac si dixisset ægrotantes apyretos, idest sine febre eo die degere. Quemadmodum autem si quotidie rigores fiant, quotidie etiam febres cessent: sic etiam si tertio quartove quoque die. quod vtique & in tertianis & quartanis circuitibus fieri apparet, in quibus febres soluuntur, & rursum redeunt. Remanet nanque quædam in corpore præter naturam affectio, a qua in orbem febres aliæ & morbi generantur, & tanquam ex fonte quodam aut foco scaturiunt & redacenduntur.

LXIIII.

QVIBVS per febres morbus regius die septimo, aut nono, aut undecimo, aut quartodecimo superuenerit, bonum, nisi dextrum hypochondrium durum sit: alioqui, minime bonum.

Aphorismus qui ante hunc proxime scriptus est, non sine ordinis turbatione interpositus esse videtur. Satius enim erat, præsentem aphorismum cum illo copulari, in quo dicebat, Si febri ante diem se-

ptimum morbus regius accesserit, malum: vt tota esset eiusmodi oratio, Ante septimum diem morbum regium fieri, malum est prorsus: post septimũ vero bonum, nisi sit dextrum hypochondrium durum, idest nisi quis malus affectus ex iis quos paulo supra retulimus, visceri seu iecori acciderit. Nã quum sanguis in eo repurgetur, & bilis ex ipsius venis in meatus a Græcis quod bilem excipiant cholodochos appellatos, quasi bilis ductus dicas, deriuetur, siue obstructio in his locis aliqua fuerit per quæ traducitur, siue inflammatio, vel scirrhus, omnino sanguinem non repurgari, sed vna cum ipso bilẽ quoquo versum per corpus ad summã vsque cutẽ deferri, atq; inde morbũ regium fieri est necesse.

LXV.

IN febribus circa uentriculum uehemens æstus & cordis morsus, malum.

QVOD veteres non solum viscus illud quod ex se secundum naturam pulsat, sed etiam os ventriculi cor appellauerint, confessa res est & manifesta: sicuti etiam quod cardialgiam, quasi cordis dolorẽ dicas, huius partis dolores appellent. Complures nanque ex iis qui aphorismos interpretandos susceperunt verbũ καρδιώσσειν idem quod καρδιαλγεῖν, idest ex cordis dolore laborare, significare autumant: nõnulli vero cordis ipsius visceris. s. car-

diogmon hic significari dicunt, motionem quandã palpitationi similem cardiogmum interpretati. Vehemens itaque ventriculi æstus a flaua bile generatur in ipsius tunicis feruente: pro cuius feruoris & incendii modo os quoque vẽtriculi morderi ita affectis rationi est consentaneum: atque ideo malum est symptoma. Si quis vero per cardiogmum crebram illam & celerem cordis motionem, maxime quum palpitationi fuerit similis, intellexerit, extremum iam hoc malum est, inflammatum significans & incensum vitæ principium.

LXVI.

IN acutis febribus conuulsiones, & circa uiscera uehementes dolores, malum.

FEBRES vehemẽtes ignis instar neruos exiccant, ac ideo eosdem tendunt & conuellunt, atque ita demum perniciosas adferunt conuulsiones. Non nunquam vero viscera quoque ipsa per talem affectum dolent propter inflammationis & siccitatis vehementiam, atque idcirco ipsum malum esse dicit. Sed multo peior erit, si vehementes dolores accesserint. Porro non ignoramus etiam propter inflammationem, aut erysipelas, aut fortem obstructionem, aut abscessum in visceribus dolores fieri: sed nunc ipsi de his sermonem haberi non est verisimile. Euidentissimum siquidem in ipsis inest pe-

riculum, neque necessario adiunctam habet conuulsionem. Adhæc Hipp. illud In febribus solet dicere pro in morbis febrilibus, quando videlicet febres ipsæ sunt morbus, non partis alicuius copiam enumeratorum affectuum laborantis symptoma.

LXVII.

IN febribus per somnum pauores, aut conuulsiones malum portendunt.

ETIAM supra dixerat, somnum qui lædat ægrotantem, esse mortiferum: qui vero non ledat, non esse perniciosum, vbi exemplum etiam sui dicti adiiciens, ita locutus est, Vbi delirium somnus sedat, bonum, tanquam somnus poßit esse aliquis qui delirationem non sedet, sed concitet interdum & generet. Verum hoc loco alia profert exempla noxæ ex somno contractæ, pauores scilicet & conuulsiones. Nonnulli tamen non pauores, sed labores scribunt. Sed & ipsi sæpe vidimus in morbis perniciosis & pauores, & labores, & conuulsiones ex somno profectas fuisse. Quod accidere videtur, quum in cerebrum humor noxius ascenderit, per id temporis intro magis quam foras mota natura. Quinetiam quemadmodum à cibo in somnum collapsis caput repletur, sic plethoricis affectibus somni caput replentes aggrauant cerebrũ & obruunt. Si itaque ea plenitudo magis ad atræ bilis naturã

accedat, pauores inuadent: alioqui si talis non sit, labores fient & conuulsiones. Et vero somni etiam ipsi, quantum in ea est materia quæ in profundum & viscera ipsa per quietem confluit, semper læderent, nisi coctionis ratione maiorem adferrent vtilitatem, quam sit damnum illud quod motum ad interiora consequitur. Nec solum in cerebro ipso accerauti praui humores, talia inuehunt symptomata, sed in ipso etiam ore ventriculi. Vnde magis etiam per somnum exhalationes fiunt, ipsis incoctis manentibus. Nam coctiones somnos adferunt vtiles.

LXVIII.

IN febribus spiritus offendens, malo est. conuulsionem enim significat.

SPIRITVM audiendum est nunc ab ipso dici, qualem in prognostico intellexit, dum inter respirandum animam ducimus ac reddimus. qui vbi offendit, idest media respiratione sistitur & interrumpitur, conuulsionem significat hoc enim fit musculis thoracem mouentibus et neruis iam quodam modo tentatis conuulsione. qua aucta affectione, & plures partes occupante, aperta tum conuulsio hominem corripiet. Quum vero geminus sit inter respirandum motus, vnus quo spiritum intro haurimus, inspiratio dicitur, alter quo eundem exha-

tamus, contrariam appellationem sortitus, expiratio nuncupatur. Interciditur autem & interpellatur spiritus nobis inspirantibus quandoque, vt cum ipse dixit, Gemina intro reuocatio, quasi superspiratio: interdum expirantibus, vt quum dixit, Et spiritus offendens in via quum foras effertur. In his locis alterius partis respirationis tantum meminit: at proposito aphorismo de tota ipsa vniuersim pronuncians, inquit, Spiritus offendens, siue intro forasve, siue vtroque feratur, per febres malus est.

LXIX.

QVIBVS non sine febri urinæ sunt crassæ, grumosæ, & paucæ, si ab his tenues & copiosæ meiantur, prosunt. Maxime uero tales redduntur, in quibus statim ab initio, uel non ita multo post sedimentum apparuerit.

NON simpliciter crassas vrinas appellauit, sed grumosas addidit, ex duobus alterum indicans, vel craßitudinis quantitatem, vel sedimenti inæqualitatem ac disparationem: vt secundum quandam etiam circunscriptionem multæ ipsarum concretiones quasi grumi appareant. Itaque nonnulli, vt Numisianus & Dionysius non grumosas, sed cœnosas scribunt: qui si per eam vocem simul

fœtorem quendam indicari velint, quiddam amplius quam alii interpretes explicant: Si vero crassitudinis copiam significari contendant, nihil quod non alii hoc ipso docent. Verum si quis totã Hipp. orationem spectet, nõ de graueolentibus vrinis, sed de solis paucis ac crassis sermo institutus esse videbitur, vt ex antithesi fiet manifestum. Ab his.n. inquit, si tenues & copiosæ meiantur, iuuant: vt si vel hoc solum scribatur, Quibus vrinæ crassæ & paucæ, nihil orationi desit. Fiunt itaque quibusdam etiam sine febribus tales vrinæ, natura per renes totius corporis superuacanea expurgante: fiunt etiam cum febribus. Quo tempore suspicetur forte quispiam eiusmodi in contrarium factam vrinarũ mutationem bonam non esse, quandoquidem maximam partem in febribus vrinæ ab initio tenues, in crassiores euadant morbo ad solutionem tendente. Atqui propterea mihi aphorismus ab eo scriptus esse maxime videtur, vt quod raro vsu venit, doceret. nonnunquam enim vel morbi initio, vel non multo post vrinæ crassæ redditæ propter materiæ grauitatem habent sedimentum. In his itaque vrinis sedimentum apparens non est bonum signum: sicuti contra optimum spectatur in iis, quæ ab initio tenues existentes, postea totius morbi coctionis ratione sedimentum sumunt. Porro non est absque ratione, quod crassæ vrinæ multitudine sint paucæ

vt pote quæ renes ægre permeent. Postquam igitur tum maior eiusmodi cacochymiæ pars vacuata fuerit, tum concocta reliqua, tunc multo prioribus tenuiores excernentur. Nam eas sic appellare erit rectius, non tenues absolute, quemadmodum dixit Hippo. *Nam quæ secundum naturam habent non absolute tenues existunt neque crassæ, sed cum inter vtrumque excessum mediæ sint & symmetræ, aquosis quidem crassiores sunt atque dicuntur: grumosis vero tenuiores. Multæ vero merito excernuntur, quia prius fuerunt retentæ, quo tempore scilicet præ crassitiæ ægre percolabantur.*

LXX.

QVIBVS *per febres urinæ turbatæ, quales iumentorum, iis dolor capitis uel adest uel aderit.*

HVNC *aphorismum nonnulli cum superiore connectunt tanquam eius sit pars, ita scribentes,* Quibus *vero vrinæ turbatæ sunt, his cephalagiæ, etc.* Ac *volunt quidam per vocem turbatæ significari contrarias vrinas iis quæ supra sunt tenues appellatæ: alii vero eas ipsas turbatas.* Atqui *tenues vrinas cephalagicas esse, idest doloris capitis indices, à veritate est alienum. Siquidem videntur dolores capitis præcedere interdum, nonnunquã vero vna cum turbatis vrinis adesse.* Cæterũ *qua-*

lesnam hæsint, manifesto ostendit quum dixit, quales iumentorum. Fiunt vero tales vrinæ crassam ac densam materiam agitante & versante calore atque in ea subigenda occupato. Nam hæ maxime materiæ ab externo etiam calore flatuosum spiritũ concipere & edere videntur, sicuti bitumen, pix & resina. Ex his itaque vrinis, quædam diutißime turbatæ manent, nonnullæ sedimentum crassum statim habent, & tardam morbi solutionem significant. Tertium vero turbidarum vrinarum genus non residentium, si quidem vires constent, longum fore morbum: si earum imbecillitas adsit, ægri mortem denunciat. Atque hæc quidem nobis obiter, quia vtilia, sint dicta. Quæ vero ad aphorismi explicationem dicenda restant, sunt eiusmodi: vnà cum turbatis vrinis dolores capitis necessario adsunt, vel aderunt, vt inquit Hippocr. *quia vna cum calore flatuosus spiritus in caput facile tollitur. non tamen si cui doluit, aut dolet caput, ei continuo tales vrinæ futuræ sunt. Siquidem cephalagia fit etiam propter calorem solum, interdum vero propter flauam bilem quæ in capite aut ventriculo contineatur, vel ob humorum caput aggrauantium copiam, vel locali quapiam obstructione, vel spiritu flatuoso ea ipsa in parte generationem sortito. ex quibus nulla talem vrinam necessario adfert.*

LXXI.

LXXI.

Quibus die 7. futura crisis est, iis urina rubrā die 4. nubeculā hēt, ceteraq; ꝑ ratiōe.

VT IN multis aliis seipsos rudes & ignaros artis Hippo. ostenderunt complures ex his qui hunc aphorismorū librum exponendū susceperunt, sic & in hoc aphorismo. Existimant. n. per verba illa ad aphorismi finē addita. Cæteraq;, pro ratione significari ea quæ de somno & vigilia, de respiratione, & decubitu, & surrectione, et siquid aliud eiusmodi in prognostico scripsit: vt si hæc oīa recte fieri videantur, futuram die septimo iudicationem speremus. In qua re præcipua præsagitionis capita ignorare videntur. Vigilant. n. fere semper, & afflictantur, & febricitant vehementius ægroti quanto proprius crisim venerint, et ex ipsis complures iudicationi proximi spirandi difficultate laborant. Minime vero præsens ex vrinis signum, etiā citra isthæc cōmemorata symptomata ad certiorem futuræ iudicationis spem et coniecturam signis apparentibus in vrinis deficitur: sed sunt multa alia, quæ frequētius in vrina quā istud spectantur: quæ ignorare mihi prorsus uidentur ii qui Hip. scripta priusquā ipsius artē vniuersam perdidicerint, audent exponere. Nam quum sit quartus dies index, quemadmodū ipsemet supra docuit, & qualis sit futurus septimus præmonstret,

quodcũque in ipso primum apparet effatu dignum coctionis signum, futuram septimo die crisim significat. Itaque non solum rubra aliqua nubes in vrina apparens, prius non visa iudicationem præsignificat: sed alba etiam multo magis quam rubra, atq; his adhuc multo magis enæorema (latine crassamentum quoddam suspensum, & velut conglobata nubecula media vrina pensilis dici potest) æquale, et constans, sibiq; ipsi cohærens crisim fore prænuntiat. Quod si celeriter admodum morbus moueatur, etiam coloris & corporis vrinæ (consistentiam vocant) mutatio, idonea sunt futuræ iudicationis signa. Quæ itaque tenuis est vrina, si mediocriter crassa euadat, & quæ alba si pallida fiat, in tali morbo iudicationem prænuntiat. Vnius igitur signi Hippocra. nominatim meminit, rubræ scilicet nubeculæ: sed simul cum eo alia quoque nos eadem ratione æstimare & recordari vult, quæ iudicationes futuras ostendunt. Cuiusmodi sunt ea quæ diebus indicibus ab eo appellatis & prænuntiis superueniunt vel in vrinis, vel alui excrementis, vel sputis spectanda. Nam quæ talia sunt, omnia iudicationes quidem præsignificant, sed non semper bonas. Solis enim coctionis signis diebus prænuntiis apparentibus bonæ iudicationes præsignificantur. Atque talis est aphorismi sententia. Rubræ autem nubeculæ mentionem fecit, quia perrarum signum est. Al-

bæ.n.frequentißime apparent,& coctionis euidentius signum præ se ferunt. Rubræ vero raro fiunt: & nisi hoc loco ipsas dixisset Hip. diebus indicibus cõspicuas futuram nunciare indicationem, nemo fortaßis ab his talem vim expectaturus erat. Siquidẽ rubrum colorem salutarem quidem esse, sed diuturnum morbum significare dicit. Nam in prognostico ita ad verbum scribit, Si vero & subrubra vrina, & sedimentum subrubrum & læue fuerit, diuturniorem quidem quàm prior, sed salutarem admodum morbum significat. Vtrum autem quarto die talis nubecula conspecta futuram septimo iudicationem significet, in alio vero quopiam indice si appareat, nõ significet diligenter est considerandũ: quod ipsum in ipsis artis operibus obseruari debet. Nam quod ad rationes attinet, sunt in vtranque partem, et magis in alteram, nempe in quartum diẽ indicationem non incidere, nisi morbus celeriter admodũ moueatur. Nã si quod quarto die designatum est tã tundem tẽporis, id est dies tres insuper accipiat, potest futuram crisim ostendere: vndecimo vero si appareat, non tribus solum diebus, sed pluribus indigere sæpe visum est. Nã eiusmodi dierum * indigentiã aliquid admetiri et velut auctarii vice solutionibus morborum addere, tam verum est, quam quod verißimum. Ego certe quidem raro eiusmodi signum aliis diebus quã quarto spectaui. Cui itaq; septimo

* Tardior indicatio tardiorem morbũ & ad eius solutionem

pluriū dierū inter- uallo op⁹ es- se si- gnifi- cat.

apparuisset, is quartodecimo fuit iudicatus, & cui quartodecimo, is vicesimo crisim subiit. Apparuit et cuidam alteri undecimo, qui decimoseptimo iudicatus est, & alii cuipiam eodem rursus vndecimo apparuit, qui vicesimo fuit iudicatus.

LXXII.

QVIBVS pellucidæ & albæ sunt urinæ malæ, præsertim si in phreniticis appareant.

EIVSMODI vrinæ extremæ cruditatis sunt signa. quare et morbos diuturnos significant, & vero etiam ex ipsis quædam deiectis prius per morbū & prostratis viribus sunt perniciosæ, vt in phrenitide, nullum siquidem vidi, in quo talis apparuisset vrina, phreniticum seruatum. Melius.n.esset, si quē admodum totus biliosus morbus est, ita vrinæ quoq; apparerent biliosæ. Aquosæ vero vrinæ (eiusmodi enim sunt pellucentes albæ) maximam ostendunt cruditatem, & præterea totius bilis flauæ motum sursum in caput factum esse denunciant. Quibusdam.n.vrinæ sunt perspicuæ, non etiā albæ, compage quidē tenues, colore vero biliosæ, Quæ vero lympidæ simul & albæ existunt, aquosæ sunt omnino. Si igitur simpliciter scribatur, maxime vero in phreniticis malæ, manifesta est aphorismi sententia. Si vero, vt in aliis habetur exemplaribus, ad finem

orationis adiiciatur verbum apparent, sensus erit talis. Aquosæ vrinæ malæ sunt, maxime vero tales apparent in iis phreniticis qui perniciose laborant: neque. n. in omnibus, quemadmodum interpretes nonnulli intellexerunt, ignari prorsus eorum quæ in ægrotis apparent. In quibusdam exemplaribus ita scriptus inuenitur aphorismi finis, Præcipue vero in phreniticis tales spectantur: qui intellectus idem est, qui secundæ lectionis nobis supra dictæ.

LXXIII.

QVIBVS elata hypochondria murmurant, lumborum superueniente dolore aluus humectatur, nisi inferne flatus erũpant, aut urinæ multitudo prodeat. Atque hæc in febribus.

QVVM multis de causis hypochondria tollantur, hoc est in maiorem tumorem adducantur, ex his vna spiritus est flatuosus, de qua nunc differit bifariam fieri solita: aliquando propter affectum aliquem inueteratum & solutu difficilem partium ad ventrem attinentium: aliquando vero ob recentem aliquam occasionem. Quas quidem affectiones Hippo. nunc distinguit. Nam prior fit sine murmure. Tensa enim atque inflata vtris instar reddit hypochondria. Altera fit cum borborygmo seu mur

mure. hic appellatur strepitus à spiritu editus, quũ scilicet neque magnus neque multus existit, & cum aliqua mediocri humiditate deorsum mouetur. Atque etiam vsu venit tali borborygmo pessum eunte, vt vna cum ipso in eam ventris regionem quæ est ad lumbos hypochondriorum tumor descendat, vnde partibus inibi sitis ab eodem distentis dolorem excitari contingit: atque ita demum fieri, vt quandoque humore ad distributionem suopte impetu incitato solus spiritus flatuosus, quandoque etiam vna cũ humore per aluum emittatur. Quinetiam distributus ille humor fere per vrinas excernitur. Dictis ergo signis conuenienter, ait aluũ deiici, nisi seorsim humorem quidem distribui, seorsim vero spiritũ in intestinis detentũ per sedẽ excerni contingat. Sed et vterque interdũ tum spiritus tum humor ad distributionẽ festinantes in vesicã facile permeant. Quod autem ad finem aphorismi scribitur, atq; hæc in febribus, tale aliquid mihi significare videtur, A febribus male habere & vexari antiqui dicebãt eos qui sine certa inflammatione, aut abscessu aut dolore, aut erysipelate, aut vt generatim & vniuerse dicam, absque aliquo mẽbro eximiæ præ aliis affecto, ægrotabant. Quod si vel propter lateris aut pulmonis, aut alterius cuiusdam partis inflammationem febricitarent, non iã febricitantes ipsos appellabant neque febribus vexari dicebant: sed pleuriticos aut

peripneumonicos, aut hepaticos aut ſplenicos, aliiſve ſimilibus nominibus nuncupabant. Nunc itaque mihi videtur Hipp. ex duobus alterum velle ſignificare, vel quod ea quæ præſenti aphoriſmo ſunt comprehenſa, in his febribus fiant, in quibus nullum priuatum membrum eſt affectum: vel quod illis etiam morbis, qui ob male affectam quampiam partem fiunt accidant, non tamen ipſis aluus ſoluatur, aut flatus vrinæve prodeant. Neque enim aliquo naturali motu partium flatuoſum ſpiritum depellẽtium, murmur in illis fieri contingit, ſed tanquam ſymptoma ſolum eſt affectus partem quampiam male habentis.

LXXIIII.

VBI *ſpes eſt ad articulos abſceſſum iri, abſceſſu liberat urina multa craſſa & alba reddita: qualis in febribus laborioſis quarto die quibuſdam exire incipit. Quod ſi ex naribus etiam ſanguis profluxerit, breui admodum ſolutio fit.*

DIXIMVS *etiam ſupra abſceſſus in articulis fieri tum in iis quibus antea defatigati ſunt & debilitati articuli, tum quibus quoquo modo per morbum laſsitudinis in ipſis ſenſus eſt, tum etiã in quibus propter craſſorum humorum copiã morbus*

inueterascit. Si igitur natura valide per vrinam corpus expurget, abscessu ægrũ liberabit, eo scilicet humore qui alioqui ad articulos prolapsurus erat per vesicã euacuato. Porro satis habuit Hipp. febriũ laboriosarum veluti exempli gratia meminisse quæ die indicatore initium motionis ad vrinas sumunt. Hisce.n.laboriosis febribus hoc adest, vt cito in ipsis fiant abscessus, non expectato (quod aliæ febres faciunt) tempore longiore. Iisdem ipsis secundum aures etiam abscessus fieri consueuere: quemadmodũ aliis chronicis et diuturnis febribus in partes potius inferiores humorum redundantia decũbit. Quibus igitur maior calor in altum materiã sustulerit, ipsis vel profluit e naribus sanguis, vel parotides, id est secundũ aures abscessus fiunt. Quod autem febris solutio eiusmodi ocyus fiat: quàm quæ per vrinas fit, vel citra rationẽ, est manifestum Quare statim post eã addidit Hipp. Celeriter admodum fit solutio: quũ altera quæ per vrinas fit vacuatio, plures ad solutionem dies requirat. Quod autem quarto die dicitur, exẽpli uice est positum: Id autem ad alios etiam dies omnes indices & criticos transferre licet.

LXXV.

SI quis sanguinem aut pus meiat, renum aut uesicæ exulceratio significatur.

SIVE in renibus, siue vesica sit vlcus, siqui-

dem simul cum vasis alicuius maiusculi ruptione maximeque erosione inciderit, sanguinis subsequitur excretio: si vero ista abfuerint, solum pus excerni solet. Sed fieri etiã potest vt in aliquo meatuum vrinariorum quos ὀυρητῆρας appellant Græci, facto, vlcere tum pus excernatur tũ sanguis, Hi vero quia renes et vesicam interiacent, vna cum illis intelligendi veniunt. qui vtiq; sæpe in iis exulcerãtur qui in renibus calculũ habent, quum ab acuto, aut aspero admodũ & scabro ipsos obstruente lapide excoriantur. In pudendo autem si vlcera consistant, etiam sine vrina pus et sanguis excernitur. At vero in aliquo etiã superiorum locorum quandoque abscessu rupto, vna cũ vrinis pus exire cernitur. Vnde interpretes nonnulli alteram lectionẽ magis probarunt, quæ cũ copulandi particula et, legitur in hunc modum, Si quis sanguinem & pus meiat, renũ aut vesicæ exulceratio significatur, quia si horum alterum pus scilicet solum meiatur, non modo renũ aut vesicæ exulceratorum, sed superiorũ etiam partium alicuius signum esse posit. Qui sane aliquid fortassis dicunt: fortaßis etiã verbum meiat aliud quiddam significat quã minxerit, atque in se distinctionẽ continet. Neque n. eo ne pacto dicas, Si quis sanguinem aut pus meiat, an illo, Si quis sanguinem aut pus minxerit, parum interest, Vno enim, aut duobus aut tribus diebus potuit pus meiere, rupto

scilicet abscessu & effuso in mictionis instrumenta: multis autem diebus, aut etiam mensibus postquàm hoc factum fuerit, renum aut vesicæ exulceratio indicatur. Vtrius autem horum potius ipsa sit, tum dolor non iisdem locis factus tum ea quæ cum vrinis excernuntur, discriminant: de quibus deinceps loquetur. Eadem est de vteris quoque ratio.

LXXVI.

QVIBVS *cum urina crassa exiguæ carunculæ, aut ueluti pili exeunt, his à renibus excernitur*

EXIGVAE *quidem carunculæ renum substãtiæ notæ sunt & indicia: illud vero veluti pili, renũ substantiæ indicio esse nullo modo potest, neque enim fieri potest, vt in talem substantiæ formam ren dissoluatur, & qui hoc asseuerant. renum ignorant naturam. Sed neque retexta vesica aut excesa talia meiuntur, vt quibusdam visum est. Siquidem sunt huius particulæ lamellis similiores, quo modo ipsemet* Hipp. *eas paulo post squamulas appellat. Verũ rei veritas ita se habet, quemadmodum nobis forte quadam sæpius videre contigit: & alii etiam nonulli medici experientißimi sæpe se tales vrinas vidisse dicunt. quam quidem affectionem medici recentiores* τριχιασιν *vocant quasi pilimictionem di-*

cas, quod villis præsertim albis, ea quæ per vrinam feruntur, similia appareant. Sed nuper etiam quidã corpora eiusmodi tam longa meiebat, vt inrcedibili longitudine viserentur. Siquidem ex ipsis nonnulla dimidium æquabant cubitum. Is toto fere anno prætergresso frequentissime fabam fresam, & caseum tenerum & siccum comederat. Et alii denique omnes quibus talia meiere contigit pachychymis & crassis cibariis vescebantur. Hic igitur crassus humor in renibus ad aliquem vsque modum siccatus & torrefactus, pili simile nanciscitur concretionẽ. Quinetiam ipsa curandi ratio, inueniendæ causæ viam demonstrat. Nam qui ita ægrotarent omnes medicamentorum tenuantium & incidentium vsu simul cum reliqua victus ratione humectante persanati sunt. Quod si renum aut vesicæ tanta fuisset exulceratio, vt ipsorum dissolueretur substantia, non modo nihil talibus medicamentis adiuti, sed etiam magnopere offensi & irritati fuissent. Quare in his Hippocra. vt in aliis summa est admiratione prosequendus, qui ea inuenerit quæ medicis compluribus fuerũt ad hunc vsque diem ignorata. Sed ipsius etiam accurata & exacta loquendi ratio habet admirationem, abs renibus talia excerni dicentis. Neque enim quemadmodum in superiore aphorismo renum incusat exulcerationem, sed simpliciter, à renibus excerni affirmat: nõ secus quàm

ſi copiam cum vrina reddito lapide, ex renibus ipſum delatum eſſe dixerimus, non quòd eorum ſit ſubſtantiæ particula, ſed quia in ipſis ſuam ſit concretionem ſortitus. Exiguæ itaque carunculæ vlceratorum omnino renum ſubſtantiæ partes exiſtunt: quæ vero ſunt pilis aſsimilia, in renibus quidem concreſcunt, vt & lapides, cæterum eorum ſubſtantiæ partes non ſunt. Perperam in omnibus exemplaribus hic aphoriſmus ſcribitur ſine diſiungendi particula aut, hoc modo, Carunculæ prauæ veluti pili nequaquam .n. exiguæ carunculæ pilis ſunt ſimiles. Verũ inter adiectiuum exiguæ, et veluti particulam media collocanda eſt diſiunctio aut, quia duarum rerũ non vnius hoc aphoriſmo Hipp. faciat mentionem, quarum vna eſt, Carunculæ exiguæ: altera veluti pili. Atq; in iis quidem quæ pilis ſunt ſimillima, ſemper craſſa ſpectatur vrina, vt pote pituitoſam ſubſtantiam quam venæ cumularunt, per renes expurgante natura: in carunculis autẽ non eſt neceſſariũ. Quanquam ipſe nunquã ſpectaui talem renũ affectionem: ſed ueluti carunculæ quidem mibi ſæpius in iis febribus viſæ ſunt, in quibus etiã ὀροβοειδεῖς ὑποστάσεις appellatæ Græcis, id eſt erui ſpecie ſedimenta ſpectantur in vrina, ex craſſo ſanguine in renibus, aut in iecore aſſato et torrefacto: perfectas autem et exactas carunculas nunquam cum tenui vrina exire vidi. Potuit itaque, mea quidẽ ſentẽtia,

crassa vrina ab ipso dici, quæ secundum naturã est & symmetra hæc.n. tenui quodam modo opponitur. Neque nos latet proprie quidem superlationum & extremorum oppositiones ita dici: per abusionem autem medio etiã & symmetro interdum tribuuntur extremorum nomina: nobis id quod symmetrũ est, ad summe quidem crassum, tenue: ad summe vero tenue crassum, appellantibus. Quam interpretationem si recipiamus, eiusmodi erit oratio, Quibus in vrina non tenui vna excernuntur quæ supra sunt commemorata, renum est pathema: tenuis vero si reddatur vrina, totum patitur genus venosum. Eandem etiam sequenti aphorismo sententiam indicare videtur.

LXXVII.

QVIBVS *cum urina crassa furfurosa quædam una exeunt, his uesica scabie laborat.*

SI quidem tenuis fuerit vrina, non se habent venæ secundum naturam: Si vero non tenuis, sed mediocriter constans et compacta fuerit, (in eo.n.significato crassam in præsentia accipere oportet) tũ ea quæ simul cũ tali vrina excernuntur, in renibus aut uesica affectionem esse indicabunt. Quum enim ex venis deducatur vrina et à renibus prolectetur, in his vero percoletur, indeq; per canales vrinarios

in vesicam trasmittatur, atque in ea vt receptaculo asseruetur, quicquid in ipsa præter naturam apparuerit, aut venas, aut renes, aut vesicam male habere significabit: quo modo nunc furfurosa ista affectam scabie vesicam portendunt, dũtaxat quando in venis non est vitium. Nam ex ipsis etiam aliquando furfuracea eiusmodi deferuntur, ipsarum alias affecta tunica, quo modo vesicæ quoque tunicam affici accidit: alias etiam sanguine qui in ipsis continetur, caloris feruore & vehementia perusto & fricto. Ad quam nimirum rem aptior in ipsis contentus quiuis humor crassus, multoque magis is qui veluti fæx est sanguinis, quem consueto more appellamus succum melancholicum. Quemadmodum enim cutis superficies (quam ἐπιδερμίδα vocant Græci, nos summam extimamque cuticulam dicere possumus) tenue quiddam (cuiusmodi est quæ serpentum senectus appellatur) per scabiem, lepram, & lichenas abiicit ac deperdit: sic quum pars quæpiam interna simili aliquo quo cutis vitio laborat, mali quoque symptoma fit simile. Quæ quum ita sint, tum venæ ipsæ tum vesica scabie laborãtes furfurosas cuticulas vna cum vrinis emittent. quæ vnde prodeant distingues ex tenuitate & craßitudine vrinæ quemadmodum diximus supra. Nam tenuis vrina venas affectas esse, non tenuis vesicam laborare ostendet.

LXXVIII.

QVI inopinanter sanguinem meiunt, ijs à renibus uenulam ruptam esse significatur.

ILLVD *inopinanter potest idem quod sine causa externa significare, potest etiam idem fere quod derepente, nullo pregresso symptomate ex iis qualia apparent in vesica vlcerata. Neq;.n.in ipsa propter sanguinis affluentis copiam vena rumpi potest, quemadmodum in renibus solet accidere, quia per eius venas sanguis non percolatur, sed solũ suppeditatur quãtum ad ipsam alendã satis esse potest. Huc adde quòd neque venæ per vesicam sparsæ nudæ sunt, aut minus bene firmatæ et constabilitæ, quẽadmodũ quæ in renum ventres inseruntur, quarum anastomoses, id est osculorum apertiones, & ruptiones propter humorum qui in ipsis continẽtur crassitiem & multitudinem fieri accidit. Verum ruptionem veri syncerique sanguinis sequitur vacuatio: anastomosis vero quæ non confertim sanguinem profundat præsertim si copiosus non est, sed paulatim tenuiorem percolet, totam subcruentam vrinam, id est leuiter sanguine tinctam reddit. Porro fit, vt dixi, vesicæ etiam venis erosione laborantibus sanguinis vacuatio, quam vlceris in ea consistentis signa præcedunt, id est tum partis dolor, tum pus,*

tum ipsius sæpe corporis vesicæ veluti minuta quædam detrimenta. Hæc igitur ratione præstat vocem inopinanter pro repente, quã pro sine euidente causa accipere. Nam ex renibus sæpe quidem sine externa etiam causa, propter nimiam copiam vase rupto aliquando vero etiam contentius saltantibus, aut ex alto lapsis, aut percussis meitur sanguis.

LXXIX.

* QVIBVS *in urina subsident sabulosa, ijs uesica calculo laborat.*

NON *necessario vesica calculo laborat residentibus in vrina sabulosis, sed renes etiam possunt laborare. Quare manifesto mancus ac imperfectus est aphorismus, siue* Hipp. *ipse partem totius orationis dimidiam neglexerit, siue primus bibliographus per imprudentiam omiserit. Nam seu in renibus, seu in vesica lapides fiant vna cum vrinis arenosa prodeunt.*

LXXX.

SI *quis sanguinem aut grumos meiat aut urinam gutatim emittat, dolore ad hypogastrium & pectinem et perinæum pertinente, ad uesicam loca laborant.*

DVOBVS *modis finis aphorismi scriptus inuenitur. In quibusdam exemplaribus laborant, in aliis*

aliis ægrotant legitur nullo aut certe paruo discrimine. Neutra tamen lectio errore vacat, si quis illud ad vesicam loca, pro vesica ipsa ab Hippo. dictũ esse interpretetur. Siquidem commemorata symptomata omnium mictionis instrumentorum vesicæ, renum, & ductuum à renibus ad vesicam pertinentium sunt communia. Quare illud ad vesicam loca sic exaudire erit melius, vt non sola vesica, sed ipsi etiam annexæ partes in elligãtur. Quam interpretationem vt probemus, sequens etiam facit aphorismus, in quo non quæ ad vesicam attinent ægrotare dicit, sed vesicæ ipsius exulcerationem incusat, qua si non idem dicturus sit is, qui vesicam ipsam solam absolute pati aliquid, & qui ad vesicam sola affecta esse pronunciat.

LXXXI.

SI quis sanguinem, aut pus, aut squamulas meiat, & grauis odor adsit, uesicæ exulceratio significatur.

SANGVINEM certe quidẽ & pus meiere vlceratorũ instrumẽtorum omniũ mictioni seruientium signa sunt cõmunia: graueolentia autẽ, hoc est insuauis et ingratus quidam odor, multoque magis squamulæ propria sunt affectæ vesicæ signa. In plurimis itaque exemplaribus sic legitur, Si sanguinem & pus meiat; in qibusdam, Si sanguinem, aut

pus meiat, quæ sectio secunda indicat coniunctionem aut esse disiunctiuam, vt commemoratorum vtrumuis acciderit, exulcerationis signum existat: altera vero lectio vtrunque vel simul vna, vel vicissim adesse vult.

LXXXII.

Quibus in meatu urinario nascitur tuberculum, suppurato eo & rupto, solutio.

PROPTER brachylogiam nihil hoc aphorismo magni momenti tradi suspicabitur forte aliquis. Nemini enim dubium est, quin si in eo ductu vrinario, qui ad extremũ vsque penem porrectus est (Hunc enim meatũ ουρηθραν Græci appellant, nos vrinarium canalem et vrinæ viam dicere possumus) oriantur tubercula, quæ postea rumpantur, mali protinus fiat solutio. Verum si diligentius animum aduerterimus, rei cuiusdam maioris fit indicatio. Fieri certe quidem potest vt propter eiusmodi tuberculum aliqua fiat vrinæ suppressio, ad cuius ruptionem eiusdem proculdubio sequatur sanatio. Sed suboritur ex dictis sequens illa quæstio, vtrum hoc loco ortum tuberculum velit Hipp. rumpi solum, an sæpissime quidem vt rumpatur accidere, digeri tamen posse, an potius hoc vnum solutionum proposuerit exemplum, ruptionem scilicet? quod vltimum verius esse videtur.

LXXXIII.

MICTVS *noctu plurimus, paruam deiectionem significat.*

QVOD *distributo, & in venas exhausto eo humore qui in ventre continetur, alui necessario minuatur deiectio omnibus est manifestum: sed simul & illud eadem ratione apparet, quod illo eodem humore vna cum aliis cibariis intestina per uadente, aluus quidem reddatur humidior, atque idcirco plura deiiciat, minor vero excernatur vrina. Qua ex ratione fluentis & siccæ alui remedia intelligere possumus. Nam in quibus iusto est aluus humidior, iis potus minus dabimus, atque ipsius ad vesicam motum ciebimus: Contra vero quibus siccior est, potus plus exhibebimus, & eius distributionem quoad fieri potest prohibebimus.*

GALENI IN APHORISMOS HIPPOCRATIS COMMENTARIVS QVINTVS,

GVLIELMO PLANCIO Cenomano, interprete.

I.

ONVVLSIO *ab elleboro, lethalis.*

QVI *elleborum potarunt album scilicet (hunc enim simpliciter elleborum, non sicut nigrum cum adiectione nominare solent) iis si dum purgantur superueniat conuulsio, perniciosum inquit esse symptoma. Fit enim non initio purgationis, quo tempore suffocationis imminet periculum, sed quãdo nausea ve-*

hementius affliẽtãtur, & vellicatus dolore disrum puntur ac lacerantur: neruis propter ipsam maxime in vomendo contentionem & nisum laborantibus per eam sympathiam & consensum, quem habent cum ore ventriculi. In quo etiam alioqui, quũ vehementius morderetur cõuulsiones fieri vidimus sicuti adolescenti accidit, qui æruginem vomuit. Præstat enim vomitum illum æruginem quam æru ginosum appellare. Erat enim (qualis vera exactaq; ærugo appellata) viridißimus. Huic totum inter vomendum est corpus conuulsum, & simul vt vacuata est ærugo, protinus febris ipsius & conuul sio cessarunt. Materia autem vomitu reiecta talis erat, veluti si quis optimam æruginẽ eo modo aqua soluat, vt ex vtraque conflatũ corpus, sapæ referat craßitudinẽ. Potest igitur, ut dixi, per consensum cũ ore ventriculi conuulsio fieri bibito elleboro albo: quæ moderatißima habenda est conuulsio. Potest et propter ipsam vacuationẽ, dum extra modum purgantur accidere: sicut cholericis quum aliorum mu sculorum, tum maxime eorum qui in suris sunt positi cõtractiones sæpe accidunt. Sed illud quoque fieri potest, vt propter efficaciam pharmaci ex neruis humores vehementius ad se attrahẽtis superueniat ex hoc labore & vexatione conuulsio. Quinetiam ellebori interdum vi ad distributionem vehementius concitata contingit neruorum substantiam vio

lentius exiccari. Nam ipsemet ex repletione & inanitione conuulsionem fieri tradidit corporum scilicet neruosorum, a quibus motus perficiuntur voluntarii. Ea autem sunt nerui, ligamenta, musculi, tendones. Quemadmodum enim in rebus etiam externis lora & chordas, vbi præter modum exiccantur, aut multo imbuuntur humore tendi videmus: ita in animalium quoque corporibus par est non raro fieri conuulsionem. Porro liquet ex repletione conuulsionem curabilem esse per vacuationem: quæ vero ex inanitione fit & siccitate neruorum, vix vnquam admittit curationem. fit etiam per consensum conuulsio, quam ab Hippocr. prætermissam fuisse putandum est. Nam eam quæ primario fit conuulsionem declarauit, quum spasmum ex repletione & inanitione oriri dixit. Quinetiam vellicationis stomachi ratione, in eo singultum fieri non ignoramus, adeo vt neruos etiam similiter affici putes. Quod conuulsionis genus in iis qui veratro purgantur fieri interdum videbitur: quod Hippo. silentio præteriit, nisi credo propter inanitionem accidere dicat aliquis, quia mordaces humores siccandi vim habeant. Atque tot quidem modis homines cōuelluntur hausto elleboro. Curationem vero recipit tum qui propter morsum tum qui propter contentionem in vomendo conuellitur: propter siccitatem autem præsertim si consummata est, qui conuulsus fue

rit, is curationem respuit. Merito igitur Hippoc. totum hoc conuulsionis genus perniciosum esse dicit, quoniam ipsius quidem nonnullæ differentiæ ægre curantur, vna autem insanabilis existit.

II.

* CONVVLSIO a uulnere perniciosa.

* Sine in parte principe, aut neruosa & exquisite sentiente soluatur continuitas, quod vulnus appellatur, siue in neruo, quæ nerui punctio dicitur, si magna sequatur inflammatio, timenda est conuulsio.

Quemadmodum in eo aphorismo qui hunc præcessit, thanasimon, idest perniciosam dicebat conuulsionem, pro eo quod est periculosam, & sæpe morte terminandam: sic etiam nunc a vulnere conuulsionem exitiosam esse dicit, non tanquam ex necessitate ac semper, sed crebro ad modum mortem adferentem. Sic etiam superioribus multis aphorismis thanasimon nomine vti visus est. Siquidem vulneribus superueniunt conuulsiones inflammationis ipsa sequentis ratione, postquam scilicet partes neruosas tentauerit. Ac primum quidem conuelli videntur quæ ex directo partibus respondent inflammatione laborantibus. Deinde vbi ipsum etiam principium prehenderit inflammatio, in totum corpus extenditur conuulsio.

III.

A COPIOSO sanguinis fluxu

ſingultus, aut conuulſio mala.

NON *aliud ſuperiore aphoriſmo thanaſimi nomine, aliud præſenti per cacon, id eſt malum ſignificari exiſtimandum eſt. Siquidē ita ſolet* Hip. *ea ſymptomata appellare, quibus mors ſæpe ſuperuenit. Si quid verò magis minuſve differre hæc nomina inter ſe videantur, maius per vocem thanaſimon periculum, quam per cacon ſignificabitur. Siquidē quæ copioſæ ſanguinis vacuationi accedit conuulſio, ex altero genere eſt cauſarum ipſam efficientium, vt ſupra dictum eſt.*

IIII.

A Purgatione immodica (quam hypercatharſim uocant) conuulſio aut ſingultus malus.

QVOD *quibuſdam poto elleboro accidere dicebamus, hoc nūc de omnibus qui quouis modo purgantur pronunciat.* Iiſdem.n.*de cauſis cōuelluntur ii qui præter modum purgantur, quibus qui ſumpſerunt elleborum, atque inde ipſis non paruum impendet periculum. Siquidem peior multo eſt à vacuatione, quam per repletionem facta conuulſio. Quod autem etiam ſingultus ſit ſtomachi conuulſio ſecundum* Hippocra. *ſententiam minime nos latet.*

V.

SI ebrius quispiam derepente obmutescat, conuulsus moritur, nisi febre corripiatur, aut qua hora crapula soluitur uocem recuperet.

OB neruorum repletionem talis fit conuulsio. Solet autem neruos facile replere vinum, vt pote calidum temperamento. Talis siquidem natura prompte penetrat omnia, præsertim si nō ita crassis partibus constet. Substantiæ itaq; copia vinum neruis conuulsionem conciliat: sua vero qualitate neruos excalfaciendo & desiccando, rursus eam affectionem sanat, quam effecerat. Quod si quando id præstare nequeat, mortem sequi est necessarium. Verum qua facultate vinum dicimus conuulsionem sanare, eadem febris quoque sanat. Hoc aūt maxime loco obseruanda est Hip. consuetudo, qui τοὺς ὁπωσοῦν καρουμένους .i. eos quibus quoquo modo grauatum & attonitum caput est, mutos vocitet. Verum proprie carus nominatur totius corporis repentina sensus motusq; priuatio. Hanc itaque affectionē consueto more Hipp. de vno symptomatum nominat, aphonia. s. quæ vtiq; fit neruorū læso principio. Neque .n. aliter omnino potest corpus conuelli, quā hoc prius patiatur vel primario, vel per consensum altera prius affecta particula. Porro liquet capi-

tis noxam ex vino contractam a Græcis omnibus κραιπαλην a Latinis crapulam appellari. Sic nan que nonnulli nominis etymologiam notauerunt πα ρα το καρηνον παλλεσθαι, quasi caput percelli ac labefactari dicas. Horam *autem pro tempore dixit, quo crapulæ soluuntur, quod non omnibus eadem mensura præcisum est aut circunscriptum. Quidam enim postridie crapula liberantur, alii sequenti nocte, nonnullis in tertium vsque diem durat pro vini epoti viribus & copia, & potoris natura. Sicuti.n. neque cibi concoquendi vnum est omnibus hominibus certum ac statum tempus, sic neque vini exhalandi. Aut igitur oportet medicum ægri naturam compertam notamq; habere, aut extremum obseruare exhalandæ crapulæ terminum: in quo si neque febricitare, neque loqui anteuerterit, proculdubio conuulsus morietur.*

VI.

QVI *tetano corripiuntur, intra quatuor dies intereunt: si uero hos superauerint, incolumes euadunt.*

TETANVS *morbus est peracutus, vt pote ex emprosthotono et opisthotono, idest in partem anteriorem & posteriorem ceruicis tensione copositus. Quo fit merito, vt breuior eius sit iudicatio, diuturniorē tensionis, laborē non ferēte natura. Primo igi*

tur ſttim dierũ criticorũ circuitu, criſis eſt morbo.

VII.

EPILEPSIA ante pubertatem amotionem recipit, poſt uiceſimum uero quintum annum fere comitatur ad mortem uſque.

Proprie morbi metaſtaſis appellatur, quum ex parte vna in alteram malum migrat: per abuſionẽ vero ipſius etiam ſolutio ita nominatur. ac mihi quidem certe Hipp. in præſentia ſecundo hoc ſignificatu dictionẽ hanc vſurpare videtur. neque. n. ſolum in alias partes tranſlatis humoribus comitialẽ morbum facientibus ſoluitur affectus, ſed omnino etiam percuratis. Sunt. n. hi craſsi, frigidi & pituitoſi. Curantur autem tum ætatis in ſiccius mutatione, tum exercitatione, tum victu exiccante, accedente ad hæc idoneorum medicamentorum vſu. Verum nunc Hipp. ſolius meminit ætatis mutationis: a qua edocti victus etiam formã ſimulq; accommodata medicamẽta facile inueniemus. Quod igitur alia aphoriſmorũ parte dixit, Epilepſia laborantes adoleſcentes magnam ætatis maxime, & regionis & vitæ, & temporum mutationem liberare: hoc nunc in ipſis morbis declarauit: quippe qui epilepſiam ſi ante pubertatem cœperit, in ipſa ætatis mutatione finiri: ſi vero vltra viceſimumquintũ annum proceſſerit,

comitari ad mortem vsque hoc aphorismo tradat. vnde liquet Hipp post secundam septimanam sumpto initio pubertatis tempus vsque ad vicesimumquintum annum extendi putare. At vero non omnibus est ab ætate pubere sanatio eiusmodi affectus, nisi se in aliis quoque bene gesserint: neque quibus hac ætate ortum habuit epilepsia in reliquam ætatem est permansura, si victus ratione bona vtantur. Imo vero quod ad ætate sanationem non recipiat, sed quantum in ipsa est consenescat aperte indicauit. Est tamen quod obscure sit dictũ, quamuis manifestum iis videatur qui negligentius illud exaudiunt, Quibus vero vicesimoquinto anno Epilepsia fit, consenescit. Neque .n. eos solum, quibus 25. annum agentibus orta sit Epilepsia ad mortem comitatur: sed multo magis eos quibus vltra hanc ætatem longius progreßis aduenerit. Si igitur dictioni Hipp. addiderimus quod deesse videtur, veritati vndequaque eam consentaneam efficiemus, hoc pacto. Comitiales affectus, qui ante pubertatem ortum habent, pubertatis tempore soluuntur: qui vero vltra sunt pubertatem longius progreßi, cum moriuntur. Est vero pubertatis tempus a 14. anno ad 25. Habetur & alia lectio eiusmodi. Quibus vero fit vicesimoquinto anno Epilepsia, fere conmoritur, aduerbio fere idem quod magna ex parte significante.

VIII.

QVI pleuritide laborant, nisi intra dies quatuordecim superne repurgentur, ijs in empyema fit mali translatio.

Horũ dierũ ineũda est supputatio ex q̃ æger expue re cœpit.

PER sputa vacuationem humorum pleuritim committentium solet Hipp. per superiora factam repurgationem, & purgationem absolute dicere, sicuti etiam expuere verbum pro purgari tum in libro de victus ratione in morb. acut. tum in prognostico vsurpauit. Nunc vero ipsius purgationis tempus determinat & circunscribit, in quo si non fiat, in empyema pleuritim transire dicit: vel quãlibet in pus mutationem ita vocitans (vt in prognostico sæpe appellat,) vel factam inter thoracem & pulmonem puris effusionem. Vtrunque enim accidit, quum pleuritici per sputa non repurgantur. Verum quod secundo loco diximus, ipsemet in sequentibus empyematis ruptionem appellat.

IX.

Tabes ijs maxime ætatibus fit quæ à decimooctauo sunt ad tricesimumquintũ.

QVVM superioribus aphorismis morbos per singulas ætates narraret, Iuuenibus autem, inquit sanguinis expuitiones, tabes. Nunc vero etiam annorum apposuit numerum, quæ tamen causa

non fuit, quamobrem eadem denuo scriberet quæ supra, sed propter sermonis consecutionem, & thoracis & pulmonis (de quibus institutus erat sermo) affectionum communionem factum est. Cæterum * cur iuuenes his maxime morbis corripiantur, * supra diximus. Nunc itaque restat, vt quas ætates intelligat explicemus, quandoquidem tabem ipse dixerit iis maxime ætatibus fieri quæ ab anno decimooctauo sunt ad tricesimumquintum vsque. Quod enim ætatibus multitudinis numero dixit, quãdam habet significationem quòd non vnam existimet Hippo. inter commemoratos annos ætatem esse mediam. Neque enim diligentius rem spectãtibus vna est. sed quæ ab anno decimooctauo est ad vicesimum quintum, adolescentium est ætas: inde vero quæ ad tricesimũquintũ intercedit iuuenibus est attributa.

Apho. 29. cõmẽt. 3

X.

QVIBVS ex anguina in pulmonẽ mali fit conuersio, ij intra dies septem moriuntur: Si uero hos effugerint, purulenti euadunt.

DE ea humorum translatione nunc ipsi sermo est, quæ ab angina fit in pulmonem: quam quidem ante septimum plerunque diem interimere dicit, suffocato scilicet ægroto. Quod si septenos dies possit superare, per fluxionis in pus mutationem

eundem empyum fieri, id est intra thoracem ipse pus colligi tradit. * Porro an in pulmonem angina migrauerit, ex pulsu cognosces. Nam durus, inordinatus & inæqualis in membrum principale translatam esse materiã significat: mollis autem ordinatus, & æqualis cum facili et æquabili respiratione, alio deriuatam indicat materiam.

*Hæc sũt ex veter translatione.

XI.

QVI tabe uexantur, si sputum quod extußiunt, carbonibus iniectũ olet grauiter & capilli defluunt, perniciosum signũ.

TABEM nunc appellat affectionem pulmonis vlcerosam, in qua quod expuitur carbonibus infundendum, & ex odore examinandum diligenter et probandum esse censet. Quemadmodum autẽ supra in vesicæ vlceribus grauem odorem percipi dixit, ita nunc phthisicorum quoque sputum grauiter olere affirmat. Quod si ita affectis capilli etiam defluant, tum demum ipsos perniciose ægrotare: quia scilicet vltimi alimenti defectus, atque etiam aliquando humorum corruptela ostendatur.

XII.

QVIBVS per tabem capilli defluunt, ijs fluxione alui superueniente in propinquo mors.

DE tabidis iam morti vicinis ipsi nunc habetur sermo, quos male quidem habere capillorum indicabat defluuium: alui vero superueniente profluuio, mortem quamprimum affore expectandum quum eiusmodi symptoma & mala causa, & malũ signum existat. Quum enim propter virium imbecillitatem fiat, ipsas rursum magis magisque debilitat.

XIII.

QVI spumantem sanguinem extussiunt, iis ex pulmone educitur.

ET multa habent exemplaria, & huius libri interpræetes non pauci sciunt in hæc verba scriptum aphorismum, Qui sanguinem spumosum vomunt, iis e pulmone reiectatur. Quinetiam nonnulli aphorismum explicantes, per id verbi copiam indicari volunt: ac propterea à proprio significatu translatum esse. Verum isti reclamante euidentia id se dicere palamque mentiri non sentiunt. Sæpe.n.spumosi sanguinis expuitio visa est fieri sine copia. Si itaque Hipp. ita scripsit, ipsum verbo abusum fuisse dicemus. Neque enim copia, ex pulmone reiectionem, neque paucitas, ex alio quopiam loco eductionem significat. Si vero expuunt aut extussiunt scribatur, tunc & proprio vsus fuerit vocabulo Hippoc. & sanguis eiusmodi carniformem pulmonis sub-

stantiam

stantiā (quod ipsius est proprium corpus) vlceratione susceptisse indicauerit: adeo vt vere dici possit, sanguinē spumosum solius pulmonis exulceratione indicare: non etiā exulcerato pulmone, necessario spumantē excreari sanguinē uere dici queat. Sæpe.n. lapsis quibusdā ex alto, aut calcibus cæsis aut in palæstra percussis sanguinis coloratissimi plurimū tussiendo expui sine vllo dolore vidimus, quē ex rupto pulmonis vase quopiam prodiisse est verisimile.

XIIII.

SI tabe detento profluuium alui superueniat, perniciosum.

PAVLO supra dixerat, tabidis quū pus grauiter olet & capilli defluunt, alui fluxione interueniente breui mortē adfuturā. Hic autē simpliciter dixit, accedēs tabi alui profluuiū exitiosum, esse nulla de pure et capillis facta mentione, quasi hoc per se ad mortis significationē satis esse possit nō tamen ita propinquā & tam cito ad futurā perniciē indicet, atq; quū habet capillorum adiunctū defluuiū.

XV.

QVI ex pleuritide empyi fiunt, si à ruptione empyematis intra dies quadraginta repurgentur, liberātur: alioqui transeunt in tabem.

RVPTIONIS *addito nomine de iis se verba facere aperte ostendit, quibus lateris inflammatione in empyema conuersa, deinde rupta, in medio spatio inter pectus & pulmonem pus colligitur.* His *enim omnibus, nisi ad summum intra quadraginta dies puris screatu expurgandi vacuatio fiat, pulmonem exedi est necesse, pure temporis longinquitate putrescente.* Pleuritidi *itaque* Hip. *quartūdecimum diem, purgationis statuit terminum :* Empyis *vero quadragesimum.* Verum *nos de horum & aliorum criticorum dierum discrimine copiosissime in ea cōmētatione sumus loquuti, quæ de diebus decretoriis nobis est scripta: quam tractationem si quis perlegerit, facile ea omnia assequetur, quæ* Hipp. *de diebus decretoriis sunt dicta.*

XVI.

CALIDVM *frequentiore usu hæc inuehit incommoda, carnis effœminationem, neruorum incontinentiam, animi torporem, profusiones sanguinis, animi deliquia: ad quæ quidem mors.*

DE *calidi & frigidi vsu immodico & moderato multa in eo lib. dixit qui de vsu humidorum inscribitur: & in hac libri parte omnia fere exposuit capita, & imprimis illud, nempe calidum, si quis eo*

matur immoderatius, has affectiones parere, carnis effœminationem, hoc est infirmitatem, atoniā Græce dictā. Est.n.metaphorice dictum, quoniā in vniuersum sit fœmina mare imbecillior. Cui consentaneum est quod de neruorum incōtinentia subiungit. hi.n.redduntur infirmi, eorum scilicet substantia à calore soluta. Mentis etiam torpor & ignauia, eiusdem est atonia & imbecillitas, cerebri scilicet perinde ac neruorum dissoluta substantia. Eodem modo immoderatus calidi vsus hæmorrhagias, id est sanguinis eruptiones accersit iis corporum naturis, quæ ad sanguinis profluuium aptæ sunt & dispositæ. Sequuntur autem eiusmodi sanguinis profusiones lypothymiæ, id est defectus animi, quos, vt alia etiam prius enumerata mors consequitur: sed illa quidem tempore longiore in aliis magis in aliis minus pro naturarum diuersitate, sanguinis vero profusiones & animi defectus euestigio. Exemplaria non vno modo scriptum habent aphorismi finem, sed omnes lectiones quem diximus intellectum demonstrant. Harum vna est, His mors succedit, altera Ad quæ mors, tertia, Hæc quibus mors, quarta, Hæc ad mortem ferunt.

XVII.

FRIGIDVM *uero conuulsiones, tetanos, nigrores, et rigores febriles adfert.*

IMMODERATIVS *scilicet frigidum conuulsiones, tetanos & neruorum perfrigerationem efficit. Vt enim ipsorum non est immodico calore soluenda substantia, sic neque præter modum refrigeranda & in vnum cogenda ac constringenda. Sed & nigrores perfrigeratione, & rigores febres accersentes cutis densatione & pororum coarctatione efficit frigidum Rectius itaque fuisset dictũ, Rigores qui & conuulsiones, & nigrores, & febres faciunt. Verum de symptomatũ causis copiosius priuato opere diximus.*

XVIII.

FRIGIDVM *inimicum oßibus, dentibus, neruis, cerebro, dorsali medullæ: Calidum uero amicum.*

PARTES *natura frigidiores (cuiusmodi in animalibus sunt omnes plane exangues) citius magisque immoderato frigidi vsu offenduntur: quibus ipsis ratione optima calidum familiarius & conuenientius.*

XIX.

QVAE *perfrigerata sunt excalfacere oportet, præter ea quæ sanguinem profundunt, aut breui sunt profusura.*

PRAESENS *exceptio minime illud euertit,*

Contrariorum contraria esse remedia: de quo theoremate copiose diximus in ea commentatione quæ de arte curandi inscribitur. Vbi ostendimus aliud quoddam esse theorema huic præuertendum, quod iubet curanda prius esse ea, quæ magis vrgent, id est præsentius periculum adferunt: cuiusmodi nunc hæmorrhagia minatur, Huic itaque prius obsistendum: tum demum pars affecta ad propriam tempe rationem reducenda.

XX.

FRIGIDVM *ulceribus mordax, cutem obdurat, dolorem insuppurabilem facit, nigrorem inducit, rigores febriles conuulsiones, & tetanos creat,*

PROPRIE *quidem appellanti calidum mordax est: sensus autem similitudine frigida etiã aqua mordax appellatur, non simpliciter cuti sed vlceratæ occursans. Nam quod morsus sensum est relicturum, rei mordendæ substantiam peruadere debet, quod in cute habenti secundum naturam frigida aqua facere non potest, quoniam cutis densior est, quam vt eam penetrare poßit frigidæ substantia. In partibus vero vlceratis, vtpote rarioribus pertransire potest per earum substantiam in profundum vsque subiens. Verum nos de mordacium natura in lib. de simpl. medicamẽto*

rum facultate abunde diximus. Vlceratis igitur frigidum mordax, integris autem minime, sed cutẽ indurat eius densata substantia. Dolorem etiam red*dit insuppurabilem quia natiuum calorem vlcera ad suppurationem perducentem refrigerat, eaque perspirabili cute digeri prohibet quæ dolorẽ faciũt. Quæ sequuntur prius ipsi sunt exposita, nigrores, rigores febriles, conuulsiones, & tetani.*

XXI.

EST *tamen ubi in tetano sine ulcere, iuuene eusarco, æstate media frigidæ larga profusio calorem reuocat. Calor uero hunc soluit.*

POSTEAQVAM *à calido & frigido incommoda retulit, deinceps rara quædam eorum cõmoda explicat, ac primum quidem frigidum ait in tetano (liquet autem in alia etiam quauis conuulsione idem vsu venire) media æstate, ægro eusarco, id est modice carnoso et quadrato, ac iuuene frigidæ perfusionem per caloris epanaclesim, id est foras reuocationem eum affectum curare. Vnde fit manifestum non propria virtute frigidam id morbi sanare sed ex accidenti, quia scilicet in iuuenibus eusarcis calorem foras euocet. In alia siquidem ætate nihil profuerit talis frigidæ profusio, quia neque caloris efficit reuocationem: quando ne hac quidem ætate,*

alio quopiam anni tempore, præter quam æstate media facere potest. Nam occursus frigidæ aut vincit natiuum calorem, aut cogit: ac vincit quidem, si est debilis, colligit vero si fortis, ipsius perspirationẽ prohibens, & effluuium retinens. Porro coniunctas cum vlcere conuulsiones excipit, quippe quæ frigidæ perfusione nunquam sanari possunt, ne si iuuenis quidem æger & calidus natura, & æstiuum anni tempus, et regio calida sit, quia frigidum, vt ipsemet supra dixit, vlceribus mordax, dolorem insuppurabilem facit. Iis igitur qui cum vlceribus conuelluntur ob neruosorum corporum inflammationem, aduersissima erit frigida, vtpotæ quæ neque vlcus mitiget, neque neruosorum corporum soluat inflammationem.

XXII.

CALIDVM *in quo ulcere pus mouet, maximum securitatis præstat indicium, cutem emollit, extenuat, dolorem lenit, rigores, conuulsiones, tetanos mitigat: capitis grauitatem soluit: Ossibus fractis plurimum prodest, maxime si nudata sint, multoque magis si in capite. His etiam prodest quæ moriuntur aut ulceran*

tur à frigore. Herpetibus denique exedentibus, ſedi, pudendo, utero, ueſicæ, his omnibus calidum amicum & decretorium, frigidum inimicum & interimens.

QVEMADMODVM *frigidum conuulſiones & tetanos ſua natura pariens, aliquando tamen, licet raro, tetanum ipſum ſanat: ſic & calidũ quantum in ſe eſt ad pus mouendum efficax, interdum ſuppurationem prohibet. Siquidem in vlceribus putridis, & omnibus denique quæ fluxione laborant, (rheumatica appellant Græci) tantum abeſt vt pus generet, vt his etiam magnopere incommodet: vt iſta duo conueniant eodem, & quod lædit & quod ad ſuppurationem non perducit vlcera: ſicuti contra quod adiuuat et quod maturat vlcera. maximum.n. vlceri ad ſecuritatem ſignum eſt tum pus ipſum, tum puris conficiendi vim habens medicamentum. Nihil enim poteſt mali accidere vlceri pus generanti. Siquidem vulnera conuulſionem adferentia ſunt prorſus inſuppurabilia. Similiter etiã vlcera putrida, & quæ corroſas circunſtantes partes habent, & quæ ægre cicatrice obducuntur, dyſepulota Græcis dicta, inſuppurabilia ſunt omnia. Item ex malignis vlceribus quæ per excellentiam*

quandam propriis nominibus sunt insignita, qualia cancrosa, Chironia, Telephia, et phagedænica, id est carnē depascētia, eiusmodi sunt omnia etiā anecpyeta, id est insuppurabilia. Maximū igitur vlceri ad securitatem signum est pus. Cuius rei ex calidi vsu coniecturam capere potes. Nam in quibus non conuenit, ea à calido insuppurabilia permanere cernes, Deinceps calidi effecta quæ frequenter appareāt enumerat. Etenim cutem induratam emollit, incrassatam extenuat, est anodynum, id est lenit dolorem, & conuulsionis ac tetani paregoricum, nec vt frigidum, dolorem insuppurabilem facit, quia sit alienum à nostra natura, quæ vtique calor est natiuus, quem adauget vbi moderate adhibetur. Calidum itaque externum ea præstat omnia quæ diximus, nō nulla concoquens & in melius alterans, alia vero discußis ac vacuatis iis quæ dolorem faciunt persanans: quod si perfecte non sanet, at dolorem certe mitigat. In capitis vero affectibus hæc eadē facit & appellatas Græcis καρηβαρίας, id est capitis grauitates sanat, concoquens scilicet ac digerens quæ grauia sunt & molesta. Quinetiam oßium fracturis est vtilißimum & maxime nudatis, id est carne exutis, multoque magis iis quæ accidunt in capite. Nam talibus frigidum infestißimum, vt pote quod non oßibus solum, sed ipsi quoque cerebro sit inimicum. Est etiam partibus nimia,

perfrigeratione emorientibus remedio calidũ. Pariter quæ refrigeratione exulcerantur, vt hyeme calcanei, & digiti, ceteræque partes extreme sanantur à calido: Herpetes *etiam exedentes, quamuis ab humore bilioso & calido fiant: sed propter exulcerationem ipsis est frigidum contrarium, vt quod vlceribus sit mordax. Similiter omnibus sedis affectibus familiare calidum, aduersissimum frigidũ tũ quia neruosa sedes est, (frigidũ vero neruis inimicum) tum quod per communicationem frigiditas ex sede in ventrem facile ascendit similiterq; caliditas. Sic etiam vtero, genitali, & vesicæ calidum amicum & salutare: inimicum vero & perniciosum frigidum.* Hæ *n. partes neruosæ sunt, & superioribus partibus de sua facile impertiunt refrigeratione. Quod autem de omnibus communiter hoc aphorismo comprehensis dixerit,* His *calidum amicum & salutare: frigidum vero inimicum et exitiosum, etiam me tacente est manifestum.*

XXIII.

FRIGIDO *uero in his utendum unde fluit aut fluxurus sanguis est, non quidem eodem loci, sed ad ea loca unde influit admoto: & si quæ partium inflammationes aut deflagrationes ad rubrum*

ſanguineumue colorem tendunt recenti ef floreſcente ſanguine, iiſdem ipſis adhibito. Nam inueteratas nigrefacit. Eryſipelas etiam nõ ulceratum iuuat. ſiquidem exulceratum lædit.

QVAE à frigido commoda & incommoda corporibus importantur, hoc aphoriſmo refert. Ac primum quidem ipſum ad partes ſanguinẽ fundentes aut fuſuras vtilitatem habere dicit, non ipſis partibus ſanguinem profundentibus (vlceribus enim frigidum mordax) ſed circunſtantibus eiſque maxime vnde aliquid ulceribus influit admotum. Quin etiam ad omnem inflammationem, & ad ea quæ ἐπιφλογίσματα appellauit, id eſt propter humorum inflammantium calorem velut à flamma toſtas partes & vſtas frigidum prodeſſe tradit. Nam & hæ frigido gaudent. Horum autem omnium colorem ſpectanti ea rubra apparent & florida, recenti ſcilicet non vetuſto ſanguine ſuffuſa. Nam vbi diu detentus in parte inueterauit, floridum illum colorem non habet. Quo fit vt ſi eiuſmodi ſanguini frigidum admoueatur, liuorem ac nigrorem contrahant partes affectæ. Eodem plane modo eryſipelas etiam non vlceratum à frigido iuuatur, ſicuti exulcerato mordax & dolorificum eſſe ſolet. Qua

quidem ratione nocet, quum dolentes partes in se semper fluxiones moueant.

XXIIII.

FRIGIDA *ueluti nix & glacies pectori inimica, tusses mouent, uenarum ruptiones & destillationes efficiunt.*

HACTENVS *de calida aqua & frigida disputauit, nunc de niue & glacie disserit, ab his tanto maiora inuehi incommoda ostendens, quanto hæ sunt aqua frigidiores. Nam omnibus pectoris partibus sunt inimicissimæ, quumque tusses moueant & vasorum ruptiones faciant, hæmorrhagiæ sæpe causæ existunt, atque destilationibus e capite pectus & pulmonem offendunt. Has enim efficiunt nix & glaties, cæteraque cerebrum refrigerantia.*

XXV.

ARTICVLORVM *tumores et dolores absque ulcere atque etiam podagricos, & conuulsiones magna ex parte frigida large effusa leuat & extenuat, soluitque dolorem. Nam modicus torpor doloris soluendi uim habet.*

HORVM *quidem quàm plurima frigi-*

dam iuuare ostendit: sed quænam ea sint dicere omisit, quia ex supra dictis non sit inuenire difficile. Nam inflammationes & epiphlogismata.i. deflagrationes in rubrum & floridum colorem tendentes recenti sanguine, sanari dicit à frigida, vt pote quæ humorem influentem reprimat, & corpora eatenus vacuet. Quare dolorem etiam in talibus soluit, et eius causam excindit. Quinetiam partium refrigeratione vehementior moderatum torporem adfert, qui & ipse dolorem hebeti sensu reddito soluit.

XXVI.

AQVA quæ cito calefit et cito refrigeratur, leuißima.

NON est dicendum aquam eiusmodi, pondere esse leuißimam. Sic enim magnum & difficile nihil doceret, & præterea per quendam circuitum inueniendum foret, quod alioqui erat ab initio inuenire facile Nā si statera & pondere de aque leuitate iudicare uelit, ad manū est rerū ponderandarum trutina, ad quam reuocatam aquam expendere et examinare poterit. Verum in præsentia leuiorem aquam esse dixit, quæ ventri & hypochondrio grauis non est, sed cito permeat: sicut contrariam grauē dicimus, quæ non cito peruadit. Liquet autē non solam hanc esse salubritatis aquæ probandæ regu-

lam, sed quum alia bonitatis aquæ signa obuia sint & omnibus nota, hoc vero artis nonnihil habeat, ideo factum esse, vt ad id scribendum veniret Hippocr. Sed quænam alia sunt? Primum quidem si neque turbida neq; cœnosa est, deinde neq; odore neq; gustatu aliquam alienam præ se fert qualitatem: Ad postremum si quod nunc dixit Hipp. cito refrigeratur & calefit. nam talem facile alterari est manifestum. Vt autem cibi virtus est et commendatio si facile alteretur & immutetur, ita & aquæ. Siquidem facillime mutari volumus, quicquid ab instrumentis coquinariis probe coqui debeat. Porro qui sola bibentium affectione de optima aqua iudicant, ii certißimo quidem vtuntur indicio, Verum si hoc sint solo contenti, faciunt perperã. Prius enim de aqua ex dictis signis iudicandum est quàm ad talem veniatur experientiam.

XXVII.

QVIBVS noctu bibendi est auiditas, ijs admodum sitientibus obdormiscere bono est.

DANDVS sit potus necne, iis qui noctu magnopere sitiunt, non declarauit, sed solum si obdormierint, conferre ostendit. Coquetur enim & descendet per somnum sitis causa quæcunque ea sit, tandem. Non tamen illud est in obscuro, valde si-

tientibus potum dandum esse, siue haustu meracioris vini, siue potus indigentia sitis nata sit. Nam & inopiæ medendum esse copia, & ex vino calorem aqua restinguendum esse medica sunt theoremata. Si tamen parum sitiant, non omnino ipsis præbendus potus est, sed considerandum vtrum defectu humidi tale quid patiuntur, an liberaliore vini potione. Nam hi si dormiuerint utilitatem ex somno capere possunt.

XXVIII.

SVFFITVS aromatum muliebria educit. Ad alia uero multa utilis esset, nisi capitis ingeneraret grauitatem.

MVLIEBRIA appellauit ea scilicet quæ mulieribus per vterum menstruis purgationibus, et à partu vacuantur. Hoc autẽ loco fit manifestum, eas quidem mulieres, quæ propter vteri vel inflammationem, vel peruersionẽ, vel eiusmodi aliquid male purgantur, non aliter sanari posse, quàm ea affectione percurata, cuius symptoma est mensium suppreßio: eas vero quæ sine eiusmodi aliquo affectu parcius purgantur, iisipsis quæ nunc ab ipso docentur odorum suffimentis curandas esse. In his enim vel sanguinis craßitudo, vel vasorum ad vterum pertinentium obstructio, vel eorundem conniuentia & occlusio, vel totius substantiæ vteri densatio eo-

rum retentionis causa existit. Quicquid vero horum in causa fuerit, aromatum suffitio affectionem curat: quippe quæ sua vi vasorum extrema conniuentia recludere, & humorum craßitiem extenuare & obstructiones incidendo liberare poßit. Sæpe vero inquit: ad alia etiam vtilis esset, nisi caput feriret, id est τὰς καρηβαρίας ingeneraret. Nam continentee per vterum in omnibus frigidis atq; humidis affectibus totum corpus suffiri poterat, nisi à suffitione cephalalgiam quum alias, tum in febribus maxime timeremus. Nam aromata fere omnia capitis commouere dolorem tum experientia ipsa ostendit, tum ratio docet. Nam quæ valde excalfaciunt, ea omnia caput tentant, calore nimirum naturaliter sursum tendente. Atqui omnium aromatũ quum abunde calet natura, tum vero maxime Cassiæ aromaticæ. Costi, Cinamomi, & Amomi.

XXIX.

PRAEGNANTES purgabis, si materia ad sui excretionem inuitet, quadrimestres, & usque ad septimum mensem, sed has minus. Minore uero aut grandiore fœtu, abstinebis.

PRAESENS aphorismus etiam antea scriptus est, vbi de purgatione habebatur sermo, sed nunc

nunc quoq; inter muliebria mala in quamplurimis exemplaribus habetur: quem nonnulli ne bis scriptus inueniatur inde eximunt. Noua autem explicatione altera non indiget, præter eam quam supra scripsimus.

XXX.

MVLIER in utero ferens secta uena abortit, eoque magis si sit fœtus grandior.

NON modo sectione venæ, sed longiore etiam inedia fœtus in vtero necatur alimenti defectu: quod paulo post aliis etiam aphorismis ostensuri sumus. Merito itaque gradior conceptus secta prægnāti vena citius corrumpitur, quia videlicet alimento eget copiosiore.

XXXI.

MVLIEREM grauidam morbo quopiam acuto corripi, perniciosum.

MERITO sane. Siue enim acutus cum febre morbus sit, necesse est febrem continuam esse. Talis enim est morbus acutus. vnde geminum impendet fœtui periculum, vnum à febre ipsa cum perimente, alterum quod ex longo interuallo cibaria dantes, eundem alimenti indigentia & fame enecamus. Quod si vt hunc seruemus, cibaria benigne

& crebro exhibuerimus, intempestiuo cibo aucta febre continua prægnantem tollemus de medio. Siue absque febre alius quispiam morbus acutus fuerit, qualis epilepsia, apoplexia, conuulsio, tetanus, morbi tum magnitudini tum vehementiæ par grauidæ esse nullo modo poterit.

XXXII.

MVLIERI *sanguinem euomenti, menstruis erumpentibus solutio fit.*

MERITO *sane. fit enim sanguinis sursum ruentis reuulsio simul & vacuatio. Quod quàm vtiliter fiat ipsa nos docet experientia, à qua inducti naturam in iis quæ recte gerit imitabimur, atque mulieres sic affectas vacuabimus secta in poplite aut maleolis vena.*

XXXIII.

MVLIERI *menstruis præter naturam deficientibus, sanguis è naribus profluens bono est.*

QVOD *sanguis is qui mulieribus vnoquoque mense probe ac commode vacuatur, quum propter aliquam affectionem retinetur mulieri molestiam & noxam necessario exhibeat, quodque per alium locum si vacuetur, totum corpus ea molestia & læsione liberet, omnibus est manifestum. Quum vero*

multa sint loca per quæ vacuari posſit, aliis quidem omnibus sua quædam maior minorve adeſt læſio, ſola autem per nares vacuatio eſt abſque moleſtia, quam vtique nunc laudat. Hipp. Non tamen ſi qua alia inueniatur vacans moleſtia, propterea aphoriſmus fuerit falſus. Neque enim vbi menſes defecere ſolam per nares vacuationem bonam eſſe dixit ſed eam ſimpliciter commendauit, non quod ea ſola ſit addito. Quod ſi quiſpiam vacuationem eam quæ per ſedē fit, ita affectis mulieribus vtilem eſſe dixerit, id minime pugnat cum aphoriſmo. Siquidem Hipp. aliquando vno quopiam velut exempli gratia propoſito, de aliis ſimilibus omnibus pronunciare videtur.

XXXIIII.

MVLIERI uterũ gerenti ſi aluus multum fluat, periculum eſt ne abortiat.

VACVATIONIS ratione nũc quoq; Hip. abortionis periculum imminere dicit grauidæ aluo immoderatius fuſa, quemadmodum paulo ſupra in miſsione etiam ſanguinis fieri oſtendebamus.

XXXV.

MVLIERI * hyſtericæ, aut difficulter parienti ſternutamentum ſuperueniens, bonum.

* Hyſterica id eſt ſtrangulationibus vteri obnoxia 6. de locis aff. ca. 5.

VNVM aphorismus nomen habet obscurum, hystericum. Nonnulli.n.id pro omnibus affectibus vteri (quem ὑστέραν appellant Græci) accipiunt: Alii vero pro iis tantum affectionibus vteri exaudiũt quas sequitur quæ hysterica.i.ab vtero suffocatio vocatur: quãquam reuera strangulatio non est, sed, quæ Græcis ἄπνοια, idest respirationis ablatio dicitur. Alii secundas eo nomine intelligunt, si quidẽ has etiam Græci appellant * ὑστέρα. Verũ hi aperte errant, longeq; opinione falluntur, etsi quam maxime in eo verum dicere videantur quod secundæ vtero retentæ sternutatione deturbantur. nam alius de his Hip. scriptus est aphorismus. Et si appellationem ipsam spectes, non idem sonant hystera & hysterica, sed plurimum inter se differunt. Falsum porro est de omnibus vteri affectibus efferri orationẽ. Neque enim exulcerationes vteri, aut inflammationes, aut erysipelata, aut etiam abscessus sternutatio iuuat. At vero illud est veritati consentaneum, ab vtero respirationis priuationi, idest apnææ hystericæ interueniente sternutamento, meliuscule habere mulieres & laboris leuamentum sentire, non solum quia bonum sit signum sternutatio sponte naturæ ita affectis mulieribus superueniens, sed etiam quia vt causa huic affectui remedio existat. Signum itaque bonum est, quia indicat languidã antea & torpentem naturam nunc expergefieri exuscitariq; &

* ἡ ὑστέρα uterus: τὰ ὕστερα τὸ χορίον, secundæ.

recreari, & propriarum motionum reminisci: quandoquidem ipsa quædam excrementa reiicit & a se depellere conatur. Ita enim sternutamentum fieri ostendimus lib. de symptomatum causis. Causa vero boni & cõmodi existit, quia vehementiore quassu & iactatione partim naturam excitat, partim quæ corporis partibus tenaciter impacta sunt excutit. Sic enim singultum quoque sanare solet.

XXXVI.

MVLIERI menses decolores, nec eodem semper modo & tempore prodeuntes, purgationẽ indicant esse necessariam.

IN multis exemplaribus dictionem ita habere, reperire licet, Mulieri menstrua tarda nec bene respondentia. Possunt itaque menstrua tarda, idest consuetum statumq; circuitum excedentia & morantia purgatione egere humoris pituitosi: ob quem etiam male colorata fiunt, non tamen sola hac necessario. Nam & extenuante aliquando victu tales affectiones sæpe curauimus, quo descriptum a nobis habetis librum: vna autem cum hoc uictu coniungi potest etiam aromatum suffitus, & supposititii pessi eandem cum eo vim habentes, & potiones medicæ quæ humorum crassitiem incidant & tenuent, qualis est diacalaminthes, qua nos peculiariter vti solemus, & quæ sæpe cõmorantes menstruas

purgationes monuit. Etenim indicatio & scopus earum prouocationis est, vasorum ad vterum peruenientium ora tum recludere, tum extenuare sanguinem. Et vero purgatio etiam totius corporis vt dixi, quum craßi vacuandi sunt humores, tales affectiones sanat. Quod si decolores scribatur, multo magis purgatio ita affectas mulieres sanauerit. Neque enim propter humorem pituitosum solum, sed etiam propter melancholicum & biliosum decolores fiunt menses. Quo autem modo dignoscere oporteat humorem redundantem ipsemet primo de morbis muliebribus docuit: nunc vero ipsum per purgationem vacuandum esse tradit. Illud etiam, Nec eodem modo & tempore prodeuntes huic lectioni magis consonat, vt tota sit eiusmodi oratio, Si menses decolores fiant, nec similiter prodeant atque antea manare consueuerunt, purgatione mulier indiget. Vsu enim venit cacochymis mulieribus, vt non modo decolores in ipsis menses appareãt, sed etiam statum periodi tẽpus non seruent: humoribus qui quidem craßiores sunt & ad fluendum ineptiores, morantibus & tardantibus: qui vero his sunt contrarii, idest humidiores ac tenuiores, consuetum statumq́; terminum anteuertentibus.

XXXVII.

SI *mulieri uterum ferenti mammæ su*

bito extenuentur, abortus sequitur.

HIC etiam aphorismus est de eorum numero, quos indicare diximus fœtum alimenti penuria laborare. Communes enim quædam venæ sunt mammis cum vtero: quibus destitutis sanguine mammæ emacrescunt, & alimenti inopia interdum fœtus enecatur, nonnunquam etiam ad exitum incitatur eam ob causam, quam ipse lib. de natura infantis his verbis explicat, Alimentum & augmentum quod a matre descendit, non amplius infanti sufficit, vbi nouem exactis mensibus fœtus grandior factus est. Trahit enim quod dulcissimum est in sanguine ad sese, simulq; lactis parte aliqua fruitur. Quæ vbi rariora & pauciora ipsi fuerint, & infans vegetus et robustus fuerit, præsenti non contentus alimento calcitrat, et se conuolutans crebra manuum pedumq; impulsione disruptis membranis initium partionis matri adfert.

XXXVIII.

MVLIERI geminos ferenti si altera mamma extenuetur, alterum abortu edit: Et siquidem dextra mamma extenuata est, marem: si uero sinistra, fœminam abortione excludit.

QVOD superiore aphorismo de ambabus mãmis dicebatur, id nunc de altera pronunciat, atque propter eam causam, quam supra retulimus venarum communitatem, fœtus e directo mammæ attenuatæ & imminutæ situs aboritur. Quod autẽ dum gemelli mas scilicet & fœmina vtero gestantur, si dextra mamma emacrescat, solus mas: si sinistra, sola fœmina corrumpatur, ex illa ipsius opinione pendet, qua mares dextra vteri parte, fœminas sinistra potius gestari putat.

XXXIX.

SI quæ nec prægnans nec puerpera est lac habet, ei menstrua defecerunt.

ET longa est opus oratione, & lectorem qui eã sit assecuturus diligenter versatũ esse oportet in cõmentariis quæ de naturalibus facultatibus scripsimus. De his tamen in præsentia tantum dicturi sumus, quod summa breuitate repetitum ad præsentis aphorismi explicationem satis esse poßit. Hoc omnium est animantis partium commune (quæ quidẽ vel aliis partibus vtiles humores, vel ad generis propagationem, vel conceptus nutritionem accommodos gignendi vim habeant) vt talis humor sit alimenti partis ipsum generantis reliquum. Non enim quia partis naturam nouerit in quã rem animali vsui sit futurus, eiusmodi superãs humor, ipsius

propterea generationem molitur. Alioqui tali esset intellectu prædicta, qualem in iis arbitramur inesse oportere qui ciuitatum tenent gubernacula. Sed eam animantium opifex prouidentiam habet & cogitationem: pars vero ipsa naturalibus, vti demonstrauimus, regitur & gubernatur viribus, cum aliis quibusdam, tum alteratrice, qua sibi assimilat alimentum. Quantum itaque alimenti ab ipsa immutati & alterati alēdo corpori fuerit perfecte aßimilatum, ipsi apponitur parti, eamq; alit: atque hoc est quod ipse dicebat, Alimentum est & quod alit, & quod est quasi alimentum, & quod futurum est. Alimenti vero residuum, et veluti opimæ quædam reliquiæ humor quidā est naturæ partis similis: qualis in oßium quidē cauernulis & inanitatibus est reliquus, ī iocinore vero sanguis. De hoc genere spumosa est in pulmonis carne cōtenta humiditas, & in artuū commissuris viscidus & glutinosus humor, in testibus et parastatis (Sic Græci vocāt vasa semen eiaculātia, quæ ab vtroq; teste reflexa ī pudendū pariter pueniunt) sperma appellatū, et in lingua cui saliuæ nomē est. In mammis etiā sunt glandulæ id quod affluit sibi aßimilandi vim sortitæ: q̄ quū exangues sint et albæ familiarē et ꝓpriū humorē talē efficiunt, quale lac est: atq; quanto alimenti plus affluit, tāto lactis ē copia maior, quod circiter octauū et nonū a grauidatione mensem vsu venire

solet: quo tempore communes mammarum & uteri venæ sanguine turgent, quemadmodum grauidatorum animalium anatome manifesto conspicitur. Cuiusmodi res aliquãdo etiam licet raro, citra uteri gestationẽ accidit, quum propter remoratos menses venæ ad similem peruenerint repletionem: cuius nunc affectionis meminit Hipp.

XL.

QVIBVS *in mammas sanguis colligitur, furorem significat.*

QVOD *sanguis in mammas delatus, deinde a glandulis quæ inibi sunt mutatus fiat lac, superiore diximus aphorismo.* Nunc *vero, si in mammas coactus, ibidem immutabilis permaneat, furorem denunciari ait* Hipp. *Equidem nondum hoc accidere vidi. Quare si quando usu veniat, ex iis fuerit quæ raro eueniunt.*Hipp.*vero quasi id viderit, scribit. Quod si verum est, talem ipsius causam esse existimare oportet. Glandularum quum omnium, tum earum maxime quæ sunt in mammis exanguis natura est & proinde frigida (omne enim exangue frigidum) & propterea etiam sanguinis eo delati alterationem in frigidius faciunt. Quanto enim hæ glandulæ fiunt iocinoris carne frigidiores, tanto lac est sanguine frigidius. Si quando igitur mulieri copiosus simul & feruidus sanguis ex toto corpore*

sursum, & præcipue in caput feratur, ea in furorem agetur, quoniam caput eiusmodi sanguis occupat: quæ vero ipsius pars in mammas cogitur, in contrarium fieri solitam alterationem nancisci non poterit vt lac euadat, propter ipsius tum feruorem tum abundantiam.

XLI.

SI scire uelis an mulier conceperit, dormituræ aquam mulsam potui dato: & si uentris tormina patiatur, concepit: sin minus, non concepit.

TORMINA fiunt tum propter morsum, tum etiam propter spiritum flatuosum qui facilem exitum non habet, cuiusmodi nunc a flatuoso spiritu torsionem prægnantibus fieri putandum est propter intestinorum ab vtero coarctationem. Dat autem aquã mulsam mulieri dormituræ, crudam scilicet, quoniam ea flatulenta ad diiudicationem opus habet: quippe qui & quiescere & cibariis refertam mulierem esse velit. Siquidem vtrunque ad torminum confert generationem.

XLII.

MVLIER grauida si marẽ gerit, coloratior est, si fœminam decolor.

DE prægnante maremne an fœminam gestet,

ex coloris bonitate & prauitate diiudicandum esse dicit, eiusdem scilicet ad seipsam non ad alteram respectu habito. Nam quæ fœminam vtero gerit, seipsa minus probe colorata apparet, quia mare sit fœmina frigidior. Nec vero talis conceptus fuisset nisi & viri semen, & mulieris vterus quo concepit tempore fuissent frigidiora. Quare quod hoc aphorismo dicitur, de numero est eorum quæ sæpius ita fieri solent. Fieri siquidem potest vt tam bene in omnibus se gerat mulier post grauidationis tempus vt bene colorata euadat. Porro constat alia præterea esse maris concepti signa, quales sunt frequentes & validi ipsius motus: quæ tamen ne ipsa quidem sunt perpetua concepti masculi indicia. Fit enim interdum, licet raro, vt fœmina dum vtero gestatur, mare sit robustior, ac multas et ualidas motiones edat, contraq; mas sit fœmina infirmior, & paucioribus & obscurioribus agitetur motionibus.

XLIII.

SI prægnanti fiat in utero erysipelas, perniciosum est.

VTRVM in grauidæ mulieris vtero natum erysipelas solum perniciosum, an etiam proprie dictam phlegmonem exitiosam esse putat? Nam quod facto in vtero erysipelate, fœtus necessario pereat, nemini est dubium. Siquidem acutæ etiam febres

sine erysipelate ipsum interimunt. An vero vtero inflammationem patiente poßit aliquando fœtus vitam tolerare, digna quæstione res est.

XLIIII.

QVAE præter naturam tenues vterum gerunt, abortiunt donec habitiores euaserint.

HVIVS lib. interpretes trifariam aphorismi sensum accipiunt. Quidam enim arbitrantur ipsas omnino abortire: alii vero, si non crassescant & reficiantur, nec alimenta sentiant, sed attenuatæ permaneāt: nonnulli si quo refocillantur tempore conceperint, tum demum maxime abortum pati putant, id quod cæteris prius dictis videtur minus esse verisimile. Ita tamen Numesianus exposuit, de iis dictum aphorismum esse affirmans, quæ præter naturā sunt attenuatæ, quasq; prius refici, deinde grauidari oporteat: sed quum priusquàm probe sint refocillatæ concipere occupant, eas ait nō posse refici, quin sanguis ad fœtus nutricationē suppeditandus, ad grauidæ ipsius nutritionem rapiatur. Quo fiat bona ratione vt fœtus sufficienti destitutus alimento enecetur. Sed & illud, Præter naturam tenues, quidam similiter ac Numesianus interpretantur, nempe vt prægnantem præter suiipsius naturam attenuatam esse significet; alii supra modum

& magnopere significare dicunt, nobis indicare volente Hippoc. *non quæ mediocriter attenuatæ sint, id ex necessitate pati, sed quæ magnopere emaciatæ fuerint. Vtraque autem expositio sua quadam nititur ratione.*

XLV.

QVAE *uero mediocriter corpulentæ abortum faciunt secundo mense aut tertio sine occasione manifesta, iis cotyledones lentoris sunt plenæ, nec præ pondere fœtum continere possunt, sed abruptis decidit.*

SINE *euidente causa ait, id est sine febre vehemente, vel alui fluxione, vel profluuio sanguinis, vel erysipelate orto in vtero, vel grauida ipsa vehementius saltante, vel vociferata, vel contristata, vel ira exardescente, vel timore perculsa, vel victu vsa parciore, vel denique aliud eiusmodi admittente aut patiente grauidata muliere. verisimile enim est cuiusdam lentæ & mucosæ pituitæ plena esse ora vasorum ad vterum peruenientium, ex quibus secundæ pendent: quæ sane ora cotyledonas appellauit, non, vt quorundam est sententia, ipsis adnatas carnes glandulosas.* Nam *& ipsemet* Hipp *primo de muliebribus malis ait, Si cotyledo-*

nes pituita refertæ fuerint, pauciora fluũt menstrua & Praxagoras de naturalibus primo, cotyledones, inquit, sunt ora venarum et arteriarum in vterum ferentium.

XLVI.

QVAE præter naturam crassæ nõ concipiunt ijs uteri os ab omento comprimitur. Itaque grauidari donec extenuentur nequeunt.

ILLVD etiam præter naturam hoc loco bifariam accipiunt, arbitrantibus quibusdam idẽ quod præter modum significare, aliis vero præter ipsius mulieris grauidæ naturam. Sed uerior est prior acceptio. Nam ab epiploi, id est omenti pinguitudine premitur & coarctatur os vteri mulieribus supra modum crassis. Porro intelligit os vteri interius vbi vterus desinit & ipsius ceruix incipit, quod propriè os vteri appellatur. Nam alterum ceruicis extremum, quod mulieris pudendo committitur, non vteri, sed ipsius ceruicis os merito appellaueris.

XLVII.

SI qua parte uterus coxæ adiacet suppurauerit, emmotis medicamentis curetur necesse est.

IN coxam vteri partem inclinatam, quia per concerpta et medicamentis conuenientibus oblita li namẽta curationẽ requirit, ob id eã ἐγ μοτον appellauit, quasi dicas concerptis linteolis curandã. Nã quòd vterus si suppurauerit. (suppuratione præsertim extrorsum vergente, id quod nunc indicare videtur) tali necessario curatione egeat, nemini est in obscuro.

XLVIII.

MARES dextra uteri parte, fœminæ sinistra magis gestantur.

QVOD propter temperamentũ statim ab initio calidius masculus fœtus generetur, demonstrauimus in commentariis de semine. Sæpe etiam propter locũ, id est partem vteri dextram (hæc autem protinus ob hepatis uiciniam calidior existit) cõciliatur fœtui temperatio calidior. Ad eiusdẽ caliditatẽ confert aliquid muliebre quoque semen ex propriis testiculis per utraque cornua profusum partim in dextrum vteri sinum, partim in sinistrũ, cuius seminis sinistri dissimilẽ esse cõditionem nos quoque demonstrauimus. Siquidem tum seorsius tum frigidius existit semẽ sinistro testiculo contentũ. Quo bona ratione fit vt partus læua uteri parte collocatus ab initio statim frigidior euadat. Porro de iis omnibus abunde diximus quinto Anatomicorum Hippo. libro.

XLIX.

XLIX.

AD secundas deturbandas sternuta torio immisso nares & os manu obtura.

NON *circũflexa vltima syllaba* ὑστερῶν *legendum, ita enim vterus significaretur, sed grauata* ὑστέρων. *Neque enim* αὐτὰς τὰς ὑστέρας, *id est, vterum ipsum, sed* τὰ καλούμενα χώρια τε καὶ ὕστερα, *id est secundas deturbari vult per sternutatoria medicamenta contentione adhibita.*

L.

MVLIERI si placet menstrua sistere, cucurbitulam quàm maximam ad mammas appone.

QVEMADMODVM *mensium parcius, aut omnino non fluentium curationem supra docuit ita nunc quoque ipsorum præter modum prodeuntium sistendi rationem tradit: amplam iubẽs cucurbitulam mammis essè admouendam. Verum melius fuerit non in ipsis mammis, sed infra ipsas firmare cucurbitulam qua maxime parte venæ ex partibus inferioribus ad ipsas pertinent. Qua ratione moti nonnulli sic legunt, Cucurbitulam grandem sub mammis defige. Porro quàm maximam vult essè cucurbitulam, vt fortius ab vtero sursum reuellat per communes id machinatus venas.*

LI.

QVAE *uentrem ferunt, iis uteri os conniuet.*

MAXIMVM *prægnantis mulieris hoc est in dicium, si digito immisso obstetrix os vteri potuit attingere. Nam vbi primum vterus intra se semen concepit, vniuersam capacitatem suam contrahit, & os claudit. Videtur tamen propter inflammationem etiam & scirrhum arctari os vteri. id vero ipsius duritie distingues.*

LII.

MVLIERI *partum gerenti si lac è mammis copiose fluat, fœtum imbecillum significat: Si uero firmæ solidæque mammæ fuerint, ualentiorem conceptum indicant.*

EO *demũ tempore lac e mammis manat (quibus certe quidem fluere apparet) quo tempore naturaliter prægnantibus generatur. Neque.n.protinus primis mensibus generatur. Quod autem fluat omnino, nec intra mammas retineatur, in causa est eius copia cumulatior. id vero fit oppletis nimium venis iis mammarum quæ habent cum vtero communitatem. Sed multo magis replẽtur, quum fœtus*

pauxillum ſanguinis conſumit: quod ipſum propter eius imbecillitatem accidere putandum. Quæ quum ita ſint, conſtat mammas neque tam macillentas flaccidaſque quàm quum non erat prægnans mulier, apparere oportere (hoc enim ſignum penuriam ſanguinis indicat, proptereaque fœtum fame contabeſcere) neque adeo plenas turgidaſque, vt lac effluat, ſed in tantum attolli debere, vt firmæ ſolidæque tangentibus appareant. Media enim hæc eſt *inter duras appreſſoque digito reſiſtentes propter nimiam repletionem, & molles, fluidas, laxaſq́; ob ſanguinis inopiam cõſtitutio.* Merito itaque Hip. *ſignum hoc celebrat, vtpote quod neque fœtum imbecillum eſſe, neque alimentum ipſi deficere indicet.*

LIII.

QVAE *fœtum ſunt perdituræ, iis mammæ extenuantur:* Contra *uero duræ ſi fiant, dolor aut mammas, aut coxas, aut oculos, aut genua fatigabit, nec abortiunt.*

DIXERAT *ſupra,* Mulieri *vterũ gerenti ſi mammæ repente extenuentur, abortit.* Dixerat itẽ, *Mulieri geminos ferenti ſi altera extenuetur mãma alterius abortus ſequitur.* Nunc *vero conſecutionis*

mutato ordine non à signis, sed à mulieribus ipsis fœtum corrupturis incœpit, mammarum extenuationem in ipsis præcedere affirmans. Neque enim idem est omnino, quum ad mammarum extenuationem fœtus consequi corruptionem dicitur, & quum si futura est fœtus pernicies, mammarum prægredi attenuationem pronũciatur. Nam qui ad mammarum gracilitatem dicit fœtus consequi corruptionem, id solum pronunciat futuræ corruptionis signum esse: qui vero iis quæ partum sunt elisuræ mammas dicit gracilescere, non solum hoc corruptionem fœtus præcedere, sed etiam aliter conceptum non perimi indicare videtur. Itaque eius rei veritas diligenter inuestiganda est & perscrutanda, obseruandumq; in iis quæ prægnationis tempore apparent in mulieribus, an nunquam aliter quàm cum mammarum extenuatione præcedente sint fœtum corrupturæ: exempli gratia an saltãtibus ipsis, aut multũ vociferatis, aut ira exardescentibus, aut repentino aliquo timore perculsis mammarum aliquando non præcedente extenuatione fœtum interimi accidat. An etiam propter febris magnitudinem, aut erysipelas in vtero ortum, aut cotyledonibus lentoris refertis, aut ob eiusmodi aliud fœtus sequatur internecio absque mammarum extenuatione. Hippocr. certe hanc semper præcedere existimare videtur: & mihi obseruanti, sæpe in supradictis

internecionis fœtus causis, mammarum visa est præ cedere extenuatio. An non igitur quando citra aliquam eiusmodi causam mammarum fit extenuatio sanguinis in uenis vteri mammarumque communibus penuriam in causa esse dicendum? propterea enim atrophia, id est alimenti defectu enecari fœtũ dicebat. In aliis vero causis, ob quas vel aliquid passus conceptus moritur, vel abrumpitur ab vtero, quum membranæ ipsum obuoluentes & retinentes perfringuntur & diuelluntur, natura scilicet vasorum in vterum desinentium oscula & vincula quibus cũ secundis cohærent dissoluente, & dolores excitante, an non inquam sanguinis propterea ad partes genitales morum fieri putandum est? Nam hæc commmunis quædã ratio est, vt vbi natura aliquid violenter excernit, eo sanguinis & spiritus motus fiat: quibus veluti instrumentis quibusdam vsa per vim propellit ea quæ molestiam exhibent. Hae siquidem ratione & dolentibus partibus superueniunt inflammationes, doloris causam excernere & propulsare enitente & properante natura, quæ vt id præstet, sanguine ac spiritu dolentem locum replet. Atque hæc mihi in priorem aphorismi partem sint dicta. Altera vero pars quæ sequitur, & in qua mammarum contrariæ affectionis meminit, hæc est, Contra vero, ait, mammæ si duræ fiant. Quum vero duo in eiusmodi locutionibus significet

particula contra, vnum quo antedictæ coniungitur affectioni, alterũ quod alia dictione e contrario solent efferre, verius mihi & Hip. sententiæ congruentius secundũ significatum esse videtur: vt quod toto dicitur aphorismo sit eiusmodi, Extenuatæ mammæ fœtuum omnino præcedunt corruptionem, nec nisi prius extenuatis mammis, hi corrũpi possunt: duræ vero mammæ corruptionem quidem non portendunt, sed partium enumeratarum dolor aliquis duritiem earum consequitur: ut quemadmodum mammæ graciliores sanguinis indicant penuriam, ita duræ demonstret copiam, ab illis nimirum diferentes quas paulo ante firmas solidasque appellauit: à quibus rursum mammis duris quum id quod redundat natura deponat in partes alias, hæ quidem dolore cruciantur, fœtus vero noxæ & iniuriæ expers permanet. Porro hoc loco oritur quæstio, quam ob causam in corpus vteri redundantem materiam nunquàm natura reiicit, & inflammationem committit: quod si fiat, cur inflammato vtero partus non corrumpetur? an diuersum est quod ab Hippocra. dicitur? Neque enim vt ad mammarum tenuitatẽ semper, sic et ad earundem duritiem nunquã fœtuum corruptionem consequi putandum est ab Hippocra. fuisse dictum, sed non semper. Nam si quod redundat in alium locum quàm vterum propellat natura (quod doloris sensu cognoscemus) fœtus non

erit corruptio. Rursumque si ita accipiamus, tota eiusmodi erit oratio, Grauidis fœtum corrupturis semper mammarum præcedit extenuatio, durities vero ac plenitudo non semper. In his enim id quod redundat in aliam fere quandam partem natura protrudit. Quod si in vterum illam redundantiam propulerit, etiam tum graciles omnino mammæ fient. Nam secundum Hippocratis, vt apparet sententiam, etiamsi alia quauis occasione & non propter alimenti egestatem fiat abortus, mammarum omnino prægressura est gracilitas ob explicatam à nobis causam. Quare si vel propter cotyledonum humiditatem conceptus prolabatur, etiam tum ipsum natura ad exitum contrudente & propellente motus fiet sanguinis ad vterum, & eo modo graciliores quàm erant antea mammæ euadent.

LIIII.

QVIBVS os uteri durum est, ijs arctetur est necesse.

ETIAM supra diximus præclusionẽ oris vteri commune signum esse et tumoris cuiusdam in ipso præter naturam consistentis, et prægnationis in muliere, idq; distinguendum esse eius mollitie & duritie. Grauidis.n. molliculum est & secundum naturam: iis vero quibus vteri tumor præter naturam siue cum inflammatione siue cum scirrho adest, du-

rum. Melius itaque hic aphorismus statim post eum scriberetur, in quo dicebatur, Quæ vterum gerunt, iis vteri os conniuet.

LV.

QVAE *gestantes uterum febribus corripiuntur, aut uehementer sine euidente causa extenuantur, eæ difficulter & cum periculo pariunt, aut abortientes periclitantur.*

GRAVIDIS *quibusdam mulieribus in quibus priusquam conciperent, vitiosi humores fuerunt aceruati, vsu venit, vt febribus aliquando tam vehementibus corripiantur, vt omnino abortiant: nonnunquam vero moderatioribus detineantur, sed quum exacte perpurgatæ non sint, aliquid cacochymiæ in corpore relictum est, vnde febres redaccensæ exarserunt. Neque enim medici propterea quòd prægnans esset mulier, potẽs aliquod remedium adhibere, neque exquisitam victus rationem imperare ipsis sustinuerunt. Quæ causa est vt & febris subinde reuertatur, et temporis magnam partem affliclet grauiter. Quo fit merito, vt alias fœtus resistere nequeat, sed propter febres & humorum vitium elidatur: alias perferat quidem vsque ad partus tempus, sed quum et ipse infirmus et mor*

bosus existat, nimirum qui longo tempore misere afflictus vexatusque sit, & matrem imbecillam habeat non sine periculo paritur. Siquidem ad eutociã id est partus facilitatem duorum corporum & grauidæ ipsius & infantuli robore est opus.

LVI.

SI *muliebri profluuio conuulsio aut animi defectus superueniat, malo est.*

NON *statim vt talis eluuies promanare cœpit, isthæc accidere putandum est. vt nec aliud quicquã eorum quæ sequenti oratione quibusdam aliis interuenire dicentur, sed quum vel vehementia fuerint, vel diu durauerint.* Itaque *lipothymia cuiusuis immodicæ vacuationis est symptoma: conuulsio vero etsi communis non sit omnium vacuationum, plurimas tamen sequitur, multoque magis si affecta pars est neruosa.*

LVII.

MENSTRVIS *abũdantibus morbi eueniunt, & subsidentibus accidunt ab utero morbi.*

MVLTOS *excessu et abundantia morbos fieri defectu & paucitate nullum nonnullis medicorũ visum est.* Verum Hippocrates *non mulieres solum propter defectum etiam, sed viros quoque ægrota-*

re interdum arbitratur: ſiquidem defectum modo ſiccitas ſequitur, modo frigiditas, modo utraque. Eas autem intemperies quæ tam magnæ ſunt & inſignes, vt actionem lædant, de morborum eſſe genere demonſtrauimus. Verum hactenus neque falſum neque obſcurum eſt Hippoc. dictum. Quod autem menſtruis pluribus ſimpliciter morbos fieri dixit, neque addidit ab vtero: ſuppreßis vero aut paucioribus iſtud adiecit quærere non fuerit indignum, vtrum ad vtraque ſupradicta communiter retulerit, an deficientium menſtruorum ſit proprium. Hoc autem niſi cauſas omnes quibus vel plura quàm par eſt, vel pauciora fluunt menſtrua tenuerimus, certo perueſtigare non poſſumus. Poteſt itaque et vaſorum ad vterum pertinentium oſculis nimium patentibus, & tenuiore aut calidiore ſanguine, et toto corpore propter aliquam cachexiam, id eſt prauam corporis habitudinem ſanguine grauato (etſi nondum is conuenientem naturæ ſymmetriã ſuperet) atque propterea ipſum in vteri venas protrudẽte, (vt rheumaticis affectibus alias in aliã aliamque partem ſolet mittere,) poteſt inquam immodica fieri menſium vacuatio. Eadem rurſum menſtrua pauciora fiunt, vel propter venarum in vterum menſtruam purgationem deferentium conniuentiam contractionemq; oſculorum, vel earum obſtructionem, vel ſanguinis craßitiem & frigidi-

tatem vel ipsorum vteri vasorum robur affluentem sanguinem non admittentium. Quicquid autem horum fuerit, temporis spatio vterum ipsum eiusmodi aliquo affectu laborare, qui vel ad phlegmonem vel erysipelas, vel scirrhum, vel cancrum referatur, tandemq́; per consensum corpus totum affici est necesse. Immodicis vero mensium vacuationibus nullus talis vtero conciliatur. affectus, quo sympathia ratione, id est per consensum vna quoque totum corpus ægrotet. Quare verisimilius fit de sola menstruorum retentione Hippocratem *illud extulisse, ab vtero morbos accidere.*

LVIII.

AD *recti intestini & uteri inflammationem, purulentosque renes accedit stranguria: iecore uero inflammatione laborante interuenit singultus.*

VBI *quis vrinæ parum continenter reddit, is affectus* Græcis *stranguria dicitur, id est guttatim profusa vrina: quod accidit quandoque ob virtutis retentricis vesicæ imbecillitatem, interdum vero propter ipsius vrinæ acrimoniam. Atque imbecillitas quidem fit tum intemperie, tum tumore aliquo præter naturam: acrimonia vero accidit vel propter renum affectionem & vitium: vel quia tale prolectatur in ipsos ex venis percolatum serosum*

excrementum. Bona itaque ratione Hippoc. ſtranguriam ait recto inteſtino & vtero inflammatione affectis, et purulentis renibus accidere: in recto quidem inteſtino & vtero per conſenſum patiente veſica, in renibus autem purulentis per veſicam pure ſe expurgante. Hoc enim ſua acrimonia mordens veſicam ſtimulat ad excretionem. Porro in vteri et recti inteſtini inflammatione uiciniæ ratione veſicã affici eſt neceſſe, vt pote quæ & intemperantiæ & inflammationis ſit particeps, affligaturque præterea & præmatur à tumoribus præter naturam partes eas occupantibus. Iam vero ſupra diximus non ſimpliciter affectionem alteram alteri ſuperuenire ſolere, ſed vbi inſtam primigenia acquiſiuerit magnitudinem. Sic itaque & iocinore inflammationẽ patiente ſingultus accidit propter neruorum communitatem, non quidem ſemper ſed vbi in maximã iecur peruenerit inflammationem.

LIX.

SI mulier non concipit, & ſcire placet an ſit conceptura, ueſte præligatam et undique obuolutam ſubter ſuffito: ac ſi odor corpus peruadere uideatur ad nares & os uſque, non ſua culpa ſterilem eſſe ſcito.

VERBVM *suffire materiã quæ suapte natura suffiri potest indicat, vt thus myrrhã, styracem cæteraque temperamento calida & valde odorata. Vult.n.in totum corpus ipsorum uim sustolli, vt quũ ad os & nares peruenerit, a muliere manifesto sentiatur. In iis ita* ꝗ; *solis mulieribus totũ corpus nõ permeabit incẽsi odoris qualitas, quibus durũ dẽsumq; adest vteri corpus. tale uero ad conceptionem ineptũ est, vt paulo post dicturus est, Quæ frigidos & densos locos habẽt non concipiunt. Porro id quod in fine aphorismi scribitur, non sua culpa sterilem esse scito aphorismi vsum demonstrat. Sæpe enim vt sacerdotalis quædam aut regalis propagatio & soboles superfit, studiose faciunt ciuitates vt ab iis seu viris seu mulieribus susceptos liberos habeant, ad quos solos eius progeniei spes est redacta: deinde vbi mulieres non concipiunt, vtrius causa id accidat quæritur, vt facto diuortio ex aliis suscipiantur liberi. Atque hanc Plato in Theæteto doctarum pronubarum artem esse innuere videtur. Tota autem de ea re disputatio absoluetur non ita multo post, ubi omnes ad id attinentes aphorismos explicabimus.*

LX.

SI *prægnanti purgationes menstruæ cursum suum teneant, bene ualere fœtũ est impoßibile.*

PVRGATIONIS *nomen multitudinis nu mero elatũ, & quod sequitur verbum* πορεύεσθαι, *id est cursum tenere, non paucum indicant sanguinem esse qui excernitur, neque semel erumpere, sed sæpe & multum.* Nam *sæpe sine vlla fœtus læsione paucus sanguis semel atque iterum prægnantibus excer ni conspicitur: quum uero nihil à iusta mensura pur gationis menstruæ differt, deincepsque seruat legiti mum circuitionis menstruæ terminum, tum vt fœtus validus sit et robustus fieri non potest. Siquidem fortis & robustus fœtus eo sanguine ad sui alimentum abutitur, qui ex toto corpore deriuatur ad vterum.* Porro *excretio quæ grauidis accidit, ex venis iis quæ vtrinque in vteri ceruicem inseruntur fieri videtur.* Nam *ab interius in capacitatem vteri pertinentibus secundæ dependent. Quare nihil per eas in muliebrem sinum excerni potest.*

LXI.

SI *mulieri purgationes non prodeant neque horrore neque febre superueniente cibique fastidium accidat, prægnantem esse putato.*

DE *iis quibus antea legitime purgatis derepente postea retenta sunt menstrua sine causa manifesta, scriptus est* Hippocra. *aphorismus: in quo ea nos docet quæ ipsa experientia quàm plurimæ norunt*

mulieres. Nam ſi retentis menſibus languentes ipſæ cibi faſtidio laborent, tum ſe concepiſſe arbitrantur. Accidit autem cibi faſtidium eadem qua pica ratione, male ſcilicet ore ventriculi grauidis mulieribus affecto. Poteſt etiam propter totius corporis cacochymiam & humorum vitium eiuſmodi aliquid mulieribus accidere: verum id cum horrore & febre quadam patiuntur, atque eatenus diſtinguūtur à prægnantibus.

LXII.

QVAE *frigidos & denſos locos habent, utero non concipiunt. Et quæ præhumidos habent, grauidari nequeunt: extinguitur enim in ipſis genitura. Et quæ ſicciores & æſtuoſos: nam alimenti defectu ſemen corrumpitur. Quæ uero ex utraque oppoſitione moderatam nactæ ſunt locorum temperationem, eæ fœcunditate ualent.*

SI *in ſuum quemque aphoriſmum & debitum ordinem redigere mihi liceat, paulo ſupra explicatum aphoriſmum huc transferre non dubitem in huius locum: vt abſoluta de mulierum purgationibus diſputatione, de ipſis deinceps locis muliebri-*

bus instituatur oratio, quæ quot modis steriles euadant mulieres doceat. Primus itaque inter eos ordine fuerit aphorismus ille vbi dicebat, Si mulier non concipit, scire autem velis an sit conceptura, vestimentis vndique obuolutam subter suffire oportet. Secundus autem nunc propositus, cuius summa est, Probe quidem temperatos muliebres locos ad conceptionem aptos acommodatosque esse: Intemperatos autem, si quidem mediocriter id patiantur, ægre ac difficulter concipere: si vero sine modo, steriles mulieres efficere. Quibus verbis virorum quoque vna venit infœcunditatis causa intelligenda, verum id multos latet. Sed qui diligenter dictis Hipp. aduerterit animum, is primum quidem quam ob causam ex viris etiam nonnulli sint prorsus infœcundi intelliget, deinde temperatos quidem tam viros quàm mulieres semper gignere, etiamsi cum intemperatis coeant: Intemperatos vero, cum iis solis qui contrario sunt temperamento copulatos generare discet. Prius tamen de mulierum sterilitate dicendum, quarum vteri statim ab initio imtemperata est constitutio, vna quapiam ex primis qualitatibus exuperante, vel duabus: quemadmodum in commentariis de temperamẽtis explicauimus, vbi intemperantias omnes octo numero esse demonstrauimus, simplices quidem quatuor, quarum nunc meminit Hippoc. totidem vero

compositas

compoſitas alias ſimplicibus hiſce inuicem implicatis. Quum itaque frigiditas immoderata tantum præpollet, vt denſior vterus euadat, tum & anguſta admodum ſtrictaque ſunt vaſorũ ad ipſum peruenientium ora, & ſteriles mulieres redduntur, vtpote neque ſecundis cohærere & agglutinari ad vaſorum ora potentibus, neque ſi id quandoque fiat, probe vnquam conceptu nutrito. Vel enim nullo prorſus modo talibus mulieribus fluunt purgationes, vel admodum exiguæ & hæ ipſæ vitioſæ, ſolo tenuiore & aquoſiore ſanguine per arcta vaſorum oſcula elabente. quæ & ipſa facile obſtruuntur tum ob natiuam anguſtiam, tum quia magna ex parte tali natura præditæ humorem cumulãt pituitoſum. Fere ſiquidem eſt totum corpus vtero ſimile. Quinetiam maris quoque ſemen talibus locellis exceptum refrigerari accidit, niſi ſit natura calidius. Primum igitur frigidæ vteri temperationis meminit his verbis, Quæ frigidos et denſos locos habent: non mehercule in ipſis volens implicare cum frigiditate denſitatem, non ſecus atque ſi ſiccitatem, aut humiditatem addidiſſet. Neutra enim harum perpetuo comitatur frigiditatem, atque propterea ipſi modo vna, modo altera miſcetur: Denſitas vero muliebribus locis valde frigidis adeſt neceſſario, ob quam neque concipere poſſunt propter explicatã à nobis cauſam. Quo fit vt totam aphoriſmi ſen-

tentiam ita accipiendam putemus, Quæ frigidos locos habent, grauidæ fieri non possunt ob substantiæ ipsorum densitatem. Quamobrem vero densitas conceptioni aduersetur, dicere neglexit, tanquam eius rei essemus causam facile intellecturi. Et quæ immodice ait, humidos locos habens, prægnantes nõ fiunt. Extinguitur enim in ipsis genitura, non secus atque in palustri solo cerealia semina. Et quæcunque siccos & æstuosos ardentesq; vteros habent, alimenti inopia non concipiunt. Nam siccis locellis eiusmodi aliquid accidere solet, quale quũ arenæ, aut argillosæ & petrosæ humo semina mandantur: calidis vero immoderate & ardentibus similiter euenit, atque si valde calenti terræ (qualis per caniculæ ardores esse solet) semina committerentur. Atque hactenus quatuor qualitatum Hippocrates meminit, cuiusque seorsim vi exposita, vt si quando inter se misceantur, earum sit permistio manifesta. Deinceps inquit, Quæ vero ex ambabus moderatam nactæ sunt locorum temperationem, eæ fœcundæ existũt. Sed quibus ambabus? non profecto qualitatibus (sunt enim quatuor) sed ipsarum oppositionibus. Vt enim nobis demonstratum est in libris de temperamentis, vna quidem est eucrasia, idest proba temperatio ex moderata calidi & frigidi mistura: altera vero humido & sicco moderate inter se mistis. Atque vterus aliquis vna qui-

dem oppositione temperatus, altera vero intemperatus esse potest: sed ne concipiatur potest etiam altera intemperies efficere: vt vero fœcundetur mulier vtraque opus est proba qualitatum temperatione. Quemadmodum itaque Hipp. tota fuit de muliebribus affectibus superior disputatio, sic etiam præsens de vteri temperationibus habetur oratio: nihil tamen quicquam ipsi de viris additum est, vel quia promptum facileq; esset ex iis quæ dixit, easdem ad semen intemperantias transferre, vel quum in posterum sermonem distulisset, postea est dicere oblitus. Quidam tamen sequentem pro maribus aphorismum ascripserunt, cuius initium est, Similiter etiam in maribus: quem vtique probatissimi quique aphorismorum interpretes ab Hipp. & sententia et elocutionis ratione affirmant abesse longissime. Et vero iuxta analogiam & proportionem eorum quæ scripsit de mulieribus, licet nobis ad viros transeuntibus dicere vel propter temperamenti frigiditatem non exacte ipsis semen concoqui: atque propterea, si quidem mediocris ipsi intemperies adest, vterum calidiorem postulare, si vero immoderata sit, infœcundum plane reddi: vel rursum propter humiditatem non percoqui: atque etiam propterea si moderata adest intemperies, calidiore id & locciore vtero indigere, si vero immodica, fœcundum minime existere. Eodem quoque

modo excedente etiam calore semẽ veluti torreri ex uccumque reddi: præ siccitate vero, simulatque exciderit extendi non posse: qua maxime re ad mulieris grauidationem est opus. Siquidem lib. de semine ostendimus nisi per plurimam fundi vteri partem semen extendatur, non concipere mulierem. His no*bis veluti elementis comparatis, deinceps dicamus id quod paulo supra in hunc dicendi locum distulimus in Theæteto à Platone propositum. Inquit enim hoc præcipuũ esse munus obstetricum, apta ad liberorum procreationem corpora conciliare inter se et copulare (quæ res nunc hoc aphorismo est tradita) simulque posse internoscere qui sint infœcundi viri, & quæ mulieres steriles.* Nam *immodicæ dyscrasiæ id est intẽperantiæ horum sunt causa, modicæ vero si sint, & contrariis iungantur, tunc grauidæ fient mulieres, si vero cum similibus copulentur, non concipient.* Neque *enim fieri potest vt semen frigidus in frigidiore vtero fœcundetur, neque siccius inocciore, & de aliis qualitatibus vtrobique similiter: sed frigidius quidem semen tanto calidiore vtero indiget, quanto ipsum longius abest ab optima temperatione humidius vero ficciore, sicq; de aliis eodem modo. Quacunque autem immodica intemperie uterus laboret, certa sterilitatis cognoscendæ ratio est aromatum suffitio, quã paulo supra exposuit.* Nam *frigiditas propter vteri densitatem ad os & nares*

ſurſum aromatum vaporationem efferri non ſinit. Eodem modo nec ſiccitas. Humiditas vero ſicuti Hipp. dicta eſt extinguere genituram, ita aromatum quoque qualitatem obtundet. Reliqua eſt vehemens caliditas, quæ ſi odorum vim alterabit & corrumpet, atque propterea ipſam ſeruata ſynceritate non permittet ſubuehi ad os & nares, ſatis tum in his etiam calidioribus naturis eſſe poterit ad ſterilitatis cognitionem aromatũ ſuffitio: Si vero hæc præſtare nequeat, ex aliis tunc nobis indiciis erit eiuſmodi ſpectanda natura, hoc ipſum imprimis tenentibus, raram admodum in mulieribus talem temperationem eſſe, ſiquidem natura eſt fœmina mare frigidior. Quare vel ob id in mulieribus ſterilitatis ex aromatum ſuffitu probandæ ratio erit multo vtiliſsima, quia vel omnis immodica intemperies ipſi ſubiiciatur, vel rariſsime ipſam vnica effugiat, in iis ſcilicet mulieribus quæ tenues, nigræ & hirtæ apparent, vt ex his ſignis immodica ipſarum intemperies percipi queat ſine aromatum ſuffitu.

LXIII.

PAR *eſt de maribus ratio. Aut enim propter corporis raritatem ſpiritus foras diſsipatur, ita ut genituram eiaculari nequeat: aut propter denſitatem hu=*

mor foras non prosilit: aut propter frigiditatem non incenditur, ut eo loci coaceruari poßit: aut propter caliditatem hoc idem ipsum usu uenit.

QVI *hunc addidit aphorismum, ne suam quidem ipsius orationem intelligit*. Nam *eundem sibi de viris sermonem, quem de mulieribus* Hippocrates *habuit fore pollicitus, hoc non præstitit*. *Quum enim ille de quatuor intemperiebus fecerit mentionem, hunc quoque quatuor in maribus, vt nos superiore aphorismo fecimus, intemperies prosequi oportuit*. *Verum non sic fecit, sed imprimis corporis statim incusauit raritatem, quæ in mulieribus est prætermissa:* Deinde *ne oratio quidem ipsa per se diligenter examinata, vera comperitur*. Raro *siquidē & laxo corpore viri complures reperiuntur, qui semen emittant fœcundißimum: neque id mirum videri debet*. Nam *corporis raritas calidiores & humidiores temperationes comitatur, quæ vtique plurimo semine & fœcundißimo abundant omnium maxime*. Nam *& materiam vnde semen generatur, & vim a qua coquitur habent copiosam*. Porro *autem spermaticorum vasorum contentione expressam genituram, non spiritus violentia protrusam foras eiaculamur*. Spiritalis *enim substantia cum seminis humiditate permiscetur, quæ & ipsa*

vt erumpat vasis exprimentibus indiget similiter atque spermatica humiditas, quæ tanto exhuberat siccitatem, quanto celerius emicat, et diutius et longius fertur. Ista ignorabat is qui aphorismum ascripsit: & præterea quum humorem propter densitatem negat foras peruadere, siquidem diuersum a semine humorem dicit, leuis & nugatoria est eius oratio: si vero propter corporis totius spißitudinem semen dicit foras non prodire, quæ sit instrumentorum seminalium conformatio prorsus ignorare videtur. Præstitisset enim ipsorum angustiam causari. Quinetiam id quod deinceps dicitur quadamtenus verum existens, sequentem habet clausulam ab omni sensu abhorrentem. Nam quod propter temperamenti frigiditatem semen non incendatur, ac propterea in fœcundum existat, veritati est consentaneum: quod autem eo loci colligi nequeat, ex abundanti additũ est, cum eo quòd neque loci cuiusquam ipsi supra factæ est mentio, sed nobis intelligendum reliquit: tametsi vox demostratiua eo, ad aliquid, quod supra dictum esse oportuit, habet relationem. Sed hæc quidem parua sunt: quod vero ad finem aphorismi dicitur errorem habet maximum, quum propter caliditatem idem euenire dicit. Manifesto enim ea oratio ad superius dictum est referenda: dictum vero supra fuit ob frigiditatem semen non inflammari, vt eo loci coaceruetur. Quibus verbis

fit, vt propter calorem etiam non incendi semen, neque in vasa cogi seminalia intelligere debeamus, quæ res euidenter est absurda. Nam torreri, aut assari, aut eiusmodi aliquid affirmare pati semen a calore habet rationem, at nõ incalescere absurdum est omnino.

LXIIII.

LAC *præbere capite dolentibus, febriculosis, & quibus hypochondria elata aut murmurantia, & siticulosis, malum:* Malum *item quibus biliosæ deiectiones, febres acutæ, & copiosa sanguinis uacuatio facta est.* Conuenit *uero tabidis non admodum ualde febricitantibus, & febribus longis & languidis dum nullum ex supra dictis signis adsit, & præter rationem extenuatis.*

QVOD *lac cito alteretur, et bifariam subeat mutationem, multo adhibitum calori protinus in nidorem abiens, pauco statim acescens, tibi scire licet, si partim vt emulctum est supra ignem decoxeris, partim vero seorsum per se reposueris.* Nam *decocto fit in nidorem deprauatio, reposito acor omnino vel citius vel tardius contrahitur. Similiter*

in hominibus bene valentibus. nisi probe coquatur, quibusdam acescit, aliis aduritur & nidorem contrahit. Nam ventriculo frigidiore omnino acescit tardius citiusve, calidiore nidorulentum euadit. Lac tamen si bene concoquatur alit multum, succumq; * corpori præbet laudabilem. Cæterum inter coquendum sanis etiam hypochondria attollit & caput ferit. Hæc igitur lactis effecta & mala in sanis etiam spectare licet. Verum ea Hippoc. quæ ægrotis hausto lacte accidunt recenset, quotidiano vtentium vsu & experientia omnibus manifesta: & alio qui possunt ante experientiam cognosci. Vbi enim iis qui integra valetudine fruuntur, lac capitis mouere dolorem, & hypochondria inflare videmus, quibus profecto iam dolitat caput, aut sublata sunt hypochondria aduersissimum esse cogitatione colligere facile possumus. Porro recte elata dixit hypochondria, quanquam poterat inflata & flatuosa dicere. Neque enim sola lac hypochondria lædere solet, sed & alia omnia viscera quoquo modo propter eiusmodi aliquam affectionem cuiusmodi est inflammatio, vel erysipelas, vel scirrhus vel œdema in tumorem sublata: multoq; magis si abscessus sit in hypochondrio nondum ruptus. Atque hæc omnia Hip. vno verbo ostendit, dum inquit hypochōdria elata. Nocuum etiā lac esse dicit murmurantibus hypochondriis, quæ ab inflatis et distentis

* Καλῶς πεφθὲν γάλα τροφιμοῦντατε ἐστὶ καὶ εὔχυμον.

sunt diuersa, flatuosa tamen ipsa existunt & ventosa. Maior itaque læsio hypochondriis contentis, minor murmurantibus accidit a lactis esu: verumtamen ne his quidem lac vtile. Acescit enim in ipsis. Lactis tamen serum sale et melle conditum multis, quibus hypochondria murmurarent quum exhibuissemus profuit citata ipsis aluo. Pariter siticulosis malum lac esse dicit. In nidorem enim ipsis conuertitur & aduritur, siue ipsi natura sitiant, siue per aliquod tempus euaserint siticulosi. Et quibus deiiciuntur aut vomuntur biliosa, nidorulētum fieri lac dixerim. Siquidem ab omnibus causis calidis lac in nidorem celerrime verti omnino iam di dicimus. Merito igitur iis quoque qui acute febricitant, lac noxium. Atque mihi quidem rectius ita habere dictio videtur, Malum etiam lac quibus biliosæ deiectiones, & quibus febres sunt acutæ. Neque enim vtrisque simul iunctis solum, sed seorsim etiam lac incommodat. His igitur affectibus lac est nocentissimum: iis vero qui deinceps ita ab Hippocra. enumerantur vtile, Conuenit vero tabidis non admodum valde febricitãtibus. Nam primum facit tabidorum mentionem. Sic enim Hippocratem eos appellare accipere debemus, qui phthoe laborant, idest nata in pulmone vomica cõtabescunt. Nam de cæteris extenuatis & exhaustis deinceps dicet in ea dictione, cuius initiũ est, Et febribus lã-

guidis. Porro omnibus communiter qui lacte egent, boni succi cibus, quem euchymum Græci appellant, & qui cito distribuatur est necessarius. Neque tibi mirum videri debet, si lac ventosum aliquid habēs euchymum esse et bonum succū præstare dicamus. Nam in vniuersum euchyma ea esse dicimus, quæ post coctionem in bonum mutantur succum, videlicet sanguinem. Hic enim familiaris nobis & amicabilis succus est. Quamobrem vero quum dixisset, Conuenit autem tabidis, adiecit non admodum valde febricitantibus, dignum mihi videtur consyderatione non parua. Nam sufficiebat sine valde dixisse non admodum. Vtrum solis valde febrientibus lac non exhibet, solis iis qui non admodum valde febricitant potui dans? an potius ab aliquo falso interposita est et ascriptitia particula valde, vt et alia pleraque? Per otium ergo ista exquirere poteris, a nobis vero hoc in præsentia habeto, lac valde febricitantibus dandum non esse. Porro miror qui in iis quibus lac dari vult, illud ascripsit, dum nullum ex supradictis signis adsit. id enim a doctrinæ aphoristicæ brachylogia alienum est. Siquidem ex iis quæ prius dixerat intelligebatur, etiā si dictū non fuisset, dandum scilicet tabidis, et præter rationem extenuatis lac esse nisi caput doleat, aut hypochondrium tumeat, aut biliosa deiiciantur, cæterorum denique aliud eiusmodi ipsis adsit.

An non simpliciter, nec semper seruare breuitatem Hippocra. videtur, sed vbi magnum aliquid docet, a quo si negligentius audiatur, periculum impendeat, tum bis terve eadem repetere non grauatur?

LXV.

QVIBVS *sunt cum ulceribus tumores conspicui, ij non admodum conuelluntur, aut insaniunt: Quibus uero repente euanuerint, siquidem postica parte factum sit, conuulsiones & tetani accidunt: si uero a fronte, insania, lateris dolor acutus, empyema & dysenteria si rubicundi fuerint tumores.*

TVMORES *omnes præter naturam œdemata Hipp. appellat, phlegmonis etiam eo nomine comprehensis: quãquam hoc ipsum phlegmones nomen apud veteres omnes de phlogosi potius, idest inflammatione dicebatur, etiam si sine tumore consisteret. Est igitur quod nunc dicitur, tale, In quibus tumores superueniunt vlceribus, ii non admodum conuelluntur aut insaniunt. Porro hæc eadem indicat oratio nonnullos etiam propter tumores vulneribus accidentes conuelli & furere, sed id raro accidere: tum scilicet vbi in parte neruosa insignem magnitudinem, aut aliquam malignitatem acquisiue-*

runt. Contra vero si tumores derepente oblitescant, conuulsiones & tetanos sequi affirmat duntaxat si in partibus posterioribus, hoc est in dorso fuerint vlcera: Si vero partibus anterioribus constiterint, tum alia quæ deinceps enumerat consequi dicit. Posteriores nanq; partes neruosæ sunt, anteriores venosæ & arteriosæ. Quũ itaq; ab vlceratis partibus humor qui tumorẽ faciebat, in partem aliquam principem remeauerit, in posterioribus quidem partibus vtpote neruosis conuulsiones fient & tetani, (Nam hi sunt neruorum affectus) In partibus vero anterioribus mania, siquidem in caput humor feratur: lateris dolor, si in thoracem vertatur: hinc vero sæpe purulenti euadunt ibi collecto humore minime discusso aut digesto. Dysenteriam autem fore inquit, si rubentibus tumoribus materiæ repente fiat in vẽtrem translatio. Cæterum dysenteriam eiusmodi cruentam appellare solemus, quæ vtique definitur, sanguinis per intestina citra exhulcerationem vacuatio. Quod itaque, si vel in dorso, vel partibus anterioribus ipsi ex aduerso sitis, tumores aliquando contingat derepente euanescere, ægri in tales incidant affectus est manifestum: non tamen nobis Hippocra. ipse declarauit de hisne partibus loquatur solis, an de omnibus simpliciter agat, ita vt artus quoque ipsi hac oratione comprehendantur. In tibiis certe non sunt parte

anteriore musculi, qui in tendones validos & latos desinant: in femore vero parte genu anteriore maximum videmus tendonem: quo affecto conuulsionem per consensum secutum iri est probabilius, quã aliquo ex musculis parte femoris posteriore positis. Sũt.n. omnes carnosi. Itaque non videretur verum id quod vniuersaliter pronunciatur, nempe partibus tantum posterioribus accidere conuulsiones. Et quidem per sæpe id non in cruribus solis, sed etiam manibus accidere uidetur, fortasse quia hæ partes omnes directo respondent dorsali medullæ, ab eaque tum artuum, tum dorsalium musculorum nerui oriuntur.

LXVI.

SI magnis uulneribus & prauis tumor non appareat, ingens malum.

POTEST & cum vltima aphorismi dictione adiectiuum ingens coniungi, potest & cum priore parte aphorismi, hunc in modum habente oratione, Si vulneribus prauis existentibus tumor non appareat, est ingens malum: vel sic, Vulneribus malis existentibus si tumor magnus non appareat, malum. Potest etiam de vtraq; communiter simul dici, ac si ita dixisset, Si prauis vulneribus existentibus tumor ingens non appareat, malum est ingens. Sed quæ ex tribus meo quidem iudicio præferri de-

beat lectio, habet hunc in modum, Si vulneribus prauis existentibus, tumor non appareat, malum est magnum. Porro monui supra œdematis nomen generaliter Hippo. de omnibus dici tumoribus præter naturam. Praua autem vulnera dici putandum est, quæ in capite aut fine musculorum quum omnium, tum maxime neruosorum sunt accepta Nam principio & origine musculorum nerui inseruntur in ipsos, ex fine vero tendones enascuntur. Quemadmodum igitur paulo ante omnes derepente euanescentes tumores damnabat, ita nunc si malis vulneribus nullo modo superueniant tumores, non probat. Nam suspicio est in ipsis humores vulneribus affluẽtes ad partes principes esse trãslatos. Atque hoc maxime in iis vulneribus fieri videtur, quibus dolor adest, propter quem aliquid omnino influit in partem, cæterum ab imperitis medicis reprimitur & inhibetur medicamentis valde refrigerantibus, aut astringentibus. Nam quæ dolore vacant, neque fluxionem concitant. Maxime vero omnium partes neruosæ vulneratæ dolent, quæ calfacientibus & siccantibus medicamentis curari volunt.

LXVII.

IN contenta bona, contenta uero & cruda mala.

HAEC oratio appendix est præcedentis. Docet

autem Hipp. œdemata quæ sunt incōtenta bona esse & laudabilia omnia, contraria vero, mala. Pro*prie autem incontento et cedenti opponitur durum, resistens, & refractarium. hoc vero Hippocr. crudum appellauit. Neque enim vnquam renitens & durus tumor fieri potest, partis natura probe affluentes humores coquente.*

LXVIII.

E *parte capitis posteriore laboranti, in frontem recta excurrens uena incisa prodest.*

NON *vacuare solum Hippocra. quum vsus postulat, sed etiam cum reuulsione vacuationem instituit. Fit porro reuulsio in contrarium: ac secundum longitudinem quidem sursum ac deorsum, secundum latitudinem vero dextrorsum & sinistrorsum, & secundum profunditatem ante & pone. Nunc itaque parte capitis posteriore dolēte cum reuulsione vacuatio fiet ex fronte: sicuti & quum anterior pars laborat, ex occipite. Ita enim sæpe diuturnæ oculorum fluxiones sanatæ sunt, ex partibus occipitis misso sanguine, & admotis cucurbitulis.*

LXIX.

RIGORES *incipiunt mulieribus ex lumbis magis et per dorsum perueniūt*

in ca

in caput: Sed & uiris parte corporis posteriore magis quàm anteriore, ueluti ex femoribus & cubitis. Indicio est cutis raritas, quam ipsam pilus ostendit.

RIGOR *omnis incipit cum sensibili quodam frigore. Dorsi autem partes vt pote neruosæ non solũ facilius refrigerantur, sed promptius etiam frigus sentiunt. Quo fit vt merito inde rigores capiant initium, & magis in mulieribus fiant, quia fœmina frigidior natura est & imbecillior. Hinc porro incipiens rigor excurrit in caput neruorum principiũ, celerrime per spinalem medulam facta consensione id est affectionis communicatione: quandoquidem & ipsa nõ secus ac cerebrum frigida est natura, et propter substantiæ mollitudinem similiter obnoxia. At vero ex partibus anterioribus rigores non incipiunt, quia calidiore sunt quàm posteriores temperamento. Cuius rei indiciũ statuit cutis raritatem, & huius rursus ipsius pilorum multitudinem. De quorum generatione abunde egimus in libris de tẽperamentis.*

LXX.

QVI quartana corripiuntur, non admodum conuulsionibus tentantur: *Vide 9. Epide. ad finem.*

Si uero prius tentati fuerint, superuenien-te quartana, liberantur.

QVAE propter vacuationem fit cõuulsio, acutissima est & perniciosissima: quæ uero ob neruosarum partiũ repletionẽ accidit (qualis est epileptica) neque acutissima est, neque perinde periculosa. De qua conuulsionis specie Hippo. in præsentia meminit. illa enim verba, Tentantur & Tentati, temporis productionem indicant Hanc ergo conuulsionem fieri quartana non solum prohibet, sed etiam si fieri occupauerit, soluit. Fit porro talis conuulsio lentis et pituitosis humoribus partes neruosas infarciẽtibus & obstruentibus. Quibus liberandis quum duplex sit comparata ratio, excretio & coctio, vtrãque habet quartana: excretionem quidem vi rigoris (eiusmodi enim concussio & conuulsio sola potest crassum humorem excernere) coctionem vero caloris ratione rigorem excipientis.

LXXI.

QVIBVS arida & dura cutis obtẽditur, sine sudore moriũtur: quibus uero laxa & rara, cũ sudore uita defungũtur.

MORITVRIS * siquidem squalida, dura, sicca, et obtensa cutis est, sine sudore vitam finiunt. Si contra rara, mollis & laxa, cum sudore fato con

cedunt. Prioribus siquidem vel omnino exhausta est humiditas vel ex cute: in aliis vero inest etiam in cute.

LXXII.

Auriginosi, non admodum uentosi.

VENTOSOS ab ipso nunc dici putādum est, qui in vētre colligunt copiam spiritus flatuosi, qui uel per ructus, vel flatus inferne erūpentes excernitur, vel remanet & continentes partes distendit. Fit autem alias propter atoniam quandam, id est virtutis remissionem et imbecillitatem partium ipsarum ad ventrem attinentium, alias propter phlegmaticum humorem & frigidum. Qui itaque sunt ob pituitosum & frigidum humorem flatuosi, auriginosis sunt contrarii vt pote biliosis. Quæ quum ita sint, fit vt ictero obnoxii nunquam uentosi fiant, duntaxat secundum abundantis humoris naturam. Nam propter partium imbecillitatem possunt aliquando flatus gignere. Propterea enim dictioni adiecit, non admodum, ita perpetuitatem negationis interrumpens, simulq; quod dicit fere fieri ostendens. Perraro enim auriginosos inuenias, qui partium habeant ad ventrem attinentium imbecillitatem.

* Philotheus τελευτὰν accipit ἀντὶ τοῦ κρίνεσθαι ἤγουν πρὸς βίον ἢ πρὸς θάνατον. εἰ μέν τις εὐφορία ἔποι το αὐτοῖς, πρὸς ὑγείαν, εἰ δὲ δυσφορία πρὸς θάνατον.

GALENI IN APHORISMOS HIPPOCRATIS COMMENTARIVS SEXTVS, GVLIELMO PLANcio Cenomano, interprete.

I.

N DIVTVRna lęuitate intestinorũ si ructus acidus supueniat qui prius non extiterit, bonum est signum.

Leienteria (quasi lęuitatem intestinorum dicas) celer est per ventrem & intestina esculentorum po-

lubentorumque tranſitus, quo talia deiiciuntur qua ita fuere deuorata. Quod ſi breuius definire placet, potes dicere coctionis priuationem eſſe, nulla neque ſecundum conſiſtentiam, neque ſecundum colorem, aut odorem, aut vllam aliam omnino qualitatem in ventriculo ciborum mutatione facta. Ita porro morbus hic appellatus eſt, exiſtimantibus qui primum ipſi talem appellationem impoſuerunt, propter internæ ὠιεντέρον id eſt inteſtinorum ſuperficiei læuitatem fieri, ob quam non amplius ipſæ retineant in ſe contenta cibaria ſed ocyſſime prætereabi ſinant: quaſi vero ſua, quum ſecundum naturam habebant, aſperitate retinerent. Ego vero quũ in aliis multis laudãdos eos cenſeam, qui rebus primum poſuerunt nomina, minime tamẽ in leienteriæ appellatione probare poſſum, quippe qui ingeſtos cibos circumplicare & amplecti, & conſtringendo retinere tempore legitimo, poſteaque deorſum propellere proprium ventriculi munus eſſe ignorauerint: & rurſum quemadmodum in veſica fit ſtranguria, quum ipſa ſcilicet vrinæ impatiens non expectat donec coaceruetur, ſed ſtatim vt mordacem ſibi, aut grauem ſummouet & reiicit, eodem quoque modo citam per ventrem cibi potuſque permeationem, fieri non intellexerint. Hæ enim ſunt omnium excretionum communes cauſæ, quas ſi illi ſciuiſſent, qui primi huic morbo leienteriæ

nomen indiderunt, talem de læuitate intestinorum opinionem repudiassent, & eius loco, totius ventriculi & intestinorum imbecillitatem statuissent causam, ob quam partes hæ cibis assumptis grauatæ, à se quàm citissime ipsos depellunt exiguntq́;. Potest etiam quandoque quorundam humorum mordacitate et acrimonia in superficie exulceratis intestinis accidere hæc affectio, etiamsi vires ipsorum non magnopere laborent. Tum enim fuerit necessarium, vt permeantibus cibis partes exulceratæ dolorem sentiant, atque ideo propellant, atq; à seipsis ocyssime amittant: quod per singulas partes dum fit, tãta sequitur transitus velocitas, vt cibi nullum coctionis rudimentum inchoationemve accipiant. Verũ tali læenteriæ morsus cuiusdam inerit sensus, in ea vero quæ propter ventriculi & intestinorum imbecillitatem accidit, citra vllum doloris sensum fient deiectiones. Cæterum non paruum hoc est harum læenteriarũ discrimen. Nam quæ propter humorum acrimoniam totius ventriculi & intestinorũ abrasa fit superficie, siquidẽ humorum malignitas cessauerit, astringente tũ cibo tum potu curatur citissime: si vero lõgiore tempore perseueret, in dysenteriam id est intestinorum difficultatem transit ac mutatur: quæ vero propter virtutis retentricis imbecillitatem fit intestinorum læuitas, ab intemperie omnino conciliatur: quæ vel ipsorum corporum confirmata est

qualitas, & quidam contractus iam habitus solutu difficilis, vel propter humorem aliquem fit qui in ventre & intestinis continetur, de quorum humorum numero est pituita, ob quam ægrotantibus acidi ructus eueniunt, quas ὀξυρεγμίας appellãt Græci, qui etiã citra pituitæ consortium ventriculo frigidiore fieri possunt. Et certe cum quibusdã lienteriis quæ ex frigiditate ortum habent, vna inuadunt ructus acidi, sed temporis progressu cessant. Nam per initia exiguo quodam tempore cibi in ventriculo retinẽtur, procedente autẽ atque aucto morbo, ne hoc quidem accidit. Vbi igitur in ventriculo breuis est cibi mora, tum quædam veluti fit coctionis inchoatio, & propterea eiusdem infelicitas & frustratio accidit apotychia Græce dicta. Nos autem à frigida causa profectas coctionis frustrationes ructus acidos gignere didicimus Vbi autem nullum cibi accipiũt coctionis initium, tum nec vlla ipsorum ab initio fit secũdum qualitatem mutatio, et proinde nec ructus acidus, nisi pituita præsertim acida in ventriculo abundet. Propterea non simpliciter Hippoc. in læuitate intestinorum acidum ructum dixit signum esse bonum, sed in diuturna addidit: quippe quia cum incipiente, vt dictum est, sæpe vna accedit ructus acidus. Deinde qui prius inquit, non extiterit. Quæ enim à pituita ventriculum refrigerante fit intestinorum læuitas, vna secum semper habet

coniunctam oxyregmiam, tanquã symptoma quoddam. Cum ea igitur intestinorum leuitate, quæ neque etiamnum incipit, neque à pituita fit, coniuncta non est oxyregmia, quæ si aliquando tandem interueniat, tantisper iam cibum in ventriculo retineri donec mutationis principium accipiat simulque suorum operum naturam reminisci significabit. Atque mihi actenus abunde vt arbitror, expletum est expositoris munus. Eorum vero quæ diximus capita si quis scienter certoque discere velit, in commentatione de naturalibus facultatibus non paucas demonstrationes de ventriculi virtutibus, & in lib. de syptomatum causis omnium quæ celeriter excernuntur explicatas causas habet. Quoniam vero Erasistratus secundo de ventriculo superiorum medicorum aucteritatem ementitus est, & de lienteria notionem turbauit confuditque, non abs re fore visum est pauca superioribus addere, ac primum ipsius Erasistrati verba transcribere, quæ habent hunc in modum, De lienteria appellata dicendum esse videtur. Superiores enim medici intestinorum affectum in tres partes diuiserunt, lienteriam, dysenteriam, & tenasmum, quæ assidue lacessens est egerendi cupiditas inanis. Atque ex his nonnulli in ipsis excretis differentias morbi spectantes dicunt, Si ex ventre sanguinolenta & mucosa prodeant, is affectus dysen-

teria appellatur. Si vero quæ excernuntur, cruda & coctionis expertia fuerint, & sanguinolentis & mucosis permista, l ienteria vocatur. Quum uero biliosa permista sanguinolentis & mucosis subeunt, tenasmus dicitur. Hæc Erasistratus, quam secutus opinionem nescio, vt crudis excrementis mucosa et sanguinolenta adderet. Hoc.n.nullus fecit, neque eorum qui eadem tempestate fuerunt clarissimi & præstantissimi medici, vt Philotimus, Herophilus, Eudemus: neque eorum qui eam ætatem sunt secuti vsque ad recentiores istos qui Archigenis temporibus extiterunt. Sed nec quod ipse dicit, medicorum superiorum, hoc est eorum qui ante Erasistrati seculum fuerunt vllus affirmauit. Diocles siquidem in lib. de causæ morborum curatione in hanc sententiã scribit, Tertium morbi genus fere dysenteriam excipit, vocatur aũt l ienteria, quam humida & spumans crudaque & multa deiectio sequitur statim postquam comestum est et bibitum. Praxagoras vero secundo de signis comitantibus inquit, Intestinorum læuitate laborantibus quia lubrica sunt intestina imprimisque ieiunum, cito cibaria deiici est necesse. Præterea Praxagoras deinceps scribit, Cibaria quæ cito permeant, omnino cruda esse oportere: quod peculiare maximeq; huius affectionis est proprium, in celeri transitu statuens, quod vero coctionis expertes et crudi cibi permaneant, hoc vim

Dissenteria quid.

Tenasmus qd.

habens in numero eorum quæ necessario consequuntur. Neque enim quia omnino crudi permanent, ideo cito deiiciuntur: sed quia confestim excernuntur, nullam propterea coctionē nanciscuntur. Quæ causa est quamobrem tum nos, tum alii medici complures lænteriam definiamus citam esse ciborum peruasionem, nullam prorsus coctionem habētium. Sic de ipsa veteres quoque medici sentire videntur. Nam & libro de morbis, siue is liber Hippoc. *sit, siue* Polybi *eius discipuli hæc de læuore intestinorum scripta inueniūtur, Cibaria deiiciuntur incorrupta humida, nullum dolorem facientia, corpus vero extenuatur. nimirum hisce viris fuit consuetudo iam olim recepta appellandi incorrupta, quæ nos cruda & coctionis expertia vocamus. In libro quoque de victu salubri inscripto, qui & ipse* Hippocrati *ascribitur (licet non desint qui adulterinum censeant nonnullis ad* Aristonem, *aliis ad* Philistionem, *quibusdam ad* Pherecydem *referentibus) scribuntur hæc verba.* Hæc *nonnulli patiuntur, cibus eis deiicitur humidus, non coctus non propter morbum, verbi gratia læenteriam, neque aliquem ipsis adfert dolorem.* Atque *hi quidem viri omnes sunt* Erasistrato *antiquiores, sexcentique alii vt dixi, tum qui* Erasistrati *ætate floruerunt, tum qui post eum fuerunt, in eandem omnes sententiam de læuitate intestinorum scripserunt. Quare quid* Era-

lyenteria qd uere nt

ſiſtrato in mentem venerit, neſcio, vt de maioribus mentiretur, dum in lænitate inteſtinorum ſanguinolenta & mucoſa cibis non coctis permiſceri veterum ſententiam eſſe dicit.

II.

QVIBVS nares humidiores natura, & genitura humidior, ij minus proſpera ualetudine fruuntur: Quibus uero hiſce contraria adſunt, ſalubrius degunt.

SICCIORIBVS natura temperationibus nullum omnino e cerebro per nares manifeſtum aut ſenſibile excrementum effluit, ſicuti neque per cutem ſudor: ſed quæ medicis ἄδηλος διαπνοὴ dicitur, id eſt cutis perſpiratio ſenſum fugiens attenuata excrementa vaporis inſtar vacuat. Humidioribus vero naturis ſenſibilia fiunt excrementa cerebri præſertim, quia frigidius natura eſt. Quibus ipſis naturis genituram quoque, hoc eſt genitale ſemē frigidiorem eſſe affirmat, quemadmodum ſiccioribus aquoſa humiditate exhauſta tum craßius, tum ſiccius ſemen adeſſe ſolet. Qui igitur humidiore ſunt ſiue ſolo cerebro, ſiue toto etiam corpore, inculpabilem illam & inoffenſam vitæ ſalubritatem habere nequeunt, ſed frequentibus catarrhis, leui quapiam occaſione ortis, infeſtantur. Quod ſi per palatum ipſis deorſum redundans feratur humor

male partes subiectæ afficiantur & grauiter offendantur est necesse, fauces verbi gratia, guttur, aspera arteria, pulmo, stomachus, & venter. Vnde & tusses ipsis, & dyspnœas, id est spirandi difficultates, anginas, cruditates, diarrhœas, id est alui profusiones, interdum etiam dysenterias, quum scilicet destillans humor fuerit quodā modo salsior, accidere est necesse. Porro de his ipsis egit in lib. de aere aquis et regionibus, et in lib. de morbis et affectibus.

III.

IN longis intestinorum difficultatibus cibi fastidium malum & cum febre peius.

DIFFICVLTATES intestinorum, id est dysenteriæ, exhulcerationes sunt intestinorū ab humoribus acribus factæ. Quippe initio abraditur eorum superficies extima: deinde temporis spatio profundiora, et putria fere habēt vlcera: quo maxime tempore ventriculi per consensum affecti labefactatur coctio. qua noxa latius serpente & semper magis magisque sursum euecta, simul vt ventriculi os vna est affectum, apositi fiunt id est anorecti, quasi fastidiosos cibi & inappetentes dicas. Nam per initia etiam interdum cibum auersantur propter defluentes ab hepate ichores, id est putres & tenues humores, à quibus intestina abradi dicebamus, præ

ſertim ſi hi picrocholi, id eſt calidi & biliosi fuerint ipſorum nanque pars ſupernatans ad os ventriculi effertur. Longis vero inteſtinorum difficultatibus poſtquam hoc ſymptoma ſuperuenerit, quandam iā per conſenſum mortificationem ventriculo aduenisſe indicat, qua aboleri prorſus neceſſe eſt appetentiam opus ad vitam neceſſarium. Quod ſi vna cum appetentiæ deiectione febris inſuper inteſtinorum difficultati acceſſerit, ex duabus altera, vel aliqua vlcerum putredo, vel magna inflammatio adeſt. atque ita, vt dictum eſt, toto per conſenſum ventre affecto, pernicioſe ſe habent ægroti.

IIII.

Circunglabra ulcera, maligna.

QVVM pilos à circuniectis vlceri partibus defluere, vel cutem ſquamulas e ſumma parte amittere videris, ſcire potes iis qui ita habeant, prauos humores in partem adfluere, qui vehementer vlcus rodunt. Neque.n. certe pilorum radices corrumpere poſſunt, & vlceratum locum non prohibere cicatrice obduci.

V.

DOLORIBVS lateris, & pectoris, cæterarumque partium an ægri multum differant, diſcendum eſt.

ANIMADVERTERE *oportet non modo locum dolentem, qualis sit, sed magnitudo etiam doloris in eo quanta sit exquirenda. Quæ res tum ad loci affecti dignotionem, tum ad præsagitionem eorum quæ ægroto sunt euentura, tũ præterea ad curationis inuentionem multo est vtilißima. Siquidem in latere quum magnus vrget dolor, primum is esse non potest, quin membrana costas succingens patiatur: secundo non vacat periculo: deinde maiore etiã indiget curatione. Nam si ad clauiculã dolor ascendat, sectione venæ vtendum erit, si ad hypochondria declinet, purgationi locus erit, quemadmodum in lib. de vict. ratione in morbis acutis ipsemet docuit. Si vero mediocris fuerit dolor, nec pungens, (qualis in membrana erat succidente,) nec ad claniculam hypochondrium pertineat, tum ipse affectis costarum carnosis partibus fieri potest, atque ideo neque periculosius fuerit, neque magno auxilio indiguerit: Sic etiam in singulis aliis partibus doloris spectanda est magnitudo, veluti in renibus si forte carnosa eorum pars inflammationem sustineat, dolor grauis erit, quemadmodum ipse in Epidemiis tradidit, ita eum dolorem appellans, qui veluti ponderis cuiusdam affecto loco impositi sensum infert. aliæ vero renum partes si afficiantur, acutus dolor cruciabit. alias partes dico, tunicam renes obtegentem, cauitatem internam, & in hanc pene-*

trãtes & traiectas tum arterias tum venas, et præterea meatuum vrinariorũ (ουρητηρας appellant) exortus. Sic etiam in iocinore res habet. Nam parte eius carnosa inflammata, grauis dolor sentitur: tunica vero ambiente aut vasis inflãmationem patiẽtibus, acutus vexat. Atque ipsius doloris acuti indicationem nobis adfert maior minorve efficiẽtis causæ qualitas. Biliosus siquidem & acris humor dolorem intendit, vt & spiritus flatuosus exitum nõ habens: remittit pituitosus. Nec uero solũ qualitatis cuiuspiã magnitudo nobis aliquã dat doloris significationẽ, sed etiã quantitatis. Intẽditur n. cuiusuis causæ efficientis actio, eius aucta substantia. Si itaque Hipp. quia cuiusque doloris magnitudinem considerandam esse vellet, aphorismum scripsit, satis multis ipsius vsum exposuisse videri possimus. Si vero non magnitudinem solum dolorum spectandam esse, sed generalius quiddam & velut vniuersalius indicans, omnes aliquo certe numero habendas dolorum differentias, animaduertere & considerare oportere dicit, multo vtique maiorem ex ipso vtilitatem sumus percepturi. Erit enim oratio huiuscemodi, Non simpliciter partium dolorem considerare, neque eandem esse in omnibus affectionem arbitrari oportet: vt si exempli gratia antea quidem Dioni, postea vero Theoni latus doluerit, eodem propterea modo vtrunque habere existimandum

mandum est, sed permultumne inter se differant, an quodammodo sint similes cognoscendum. Id vero fit ex duobus manifestum, doloris tum specie tum vehementia. Ex specie, si pungens, si distendens, aut torporem concilians, aut cum oneris phantasia grauis, aut aliquo veluti lancinante, aut erodente, aut pertundente, si continuus aut cum intermissione, si æquabilis aut inæquabilis fuerit. Secundum vehementiam etiã, qui vehementior remißior ve sit spectare oportet, quæ paulo supra secundum magnitudinẽ in doloribus dicebatur differentia. Solent enim medici per uerbi abusionem quicquid vehementius est appellare maius, etsi id non quantum, sed quale existat. Paruã .n. aut magnam, aut mediocrem febrem appellitandi nullum faciunt finem, quæ suam tamen habet in calore essentiam. Quare mirum videri non debet, si dolorem etiam vehemẽtiorem, maiorem vocitent, multoque minus dignum admiratione, si quæ speciebus separata sunt, ea inter se multũ differre dicantur: vt si dolorem qui ponderis cuiusdam speciẽ et phantasiã refert, ab eo qui lancinare & pertundere partem, aut aliud quidpiã ex iis quæ supra dicta sunt facere uidetur, diuersũ esse dixeris.

VI.

RENVM & uesicæ uitia in senibus difficulter curantur.

Renum

RENVM et vesicæ affectus in senibus vix sanantur, id est multo negotio et longo tempore. Nam earum partium actio irrequieta, & munus nunquam otiosum, quiete autem opus est, si quid sanari debeat. Adhæc excrementum per eas vacuandum, acre est, quod irritandi siue vlceris siue inflãmationis, siue alterius cuiuspiã affectionis ĩ ipsis cõsistentis vim habet. Multo vero difficilius sanantur in senibus vesicæ affectus, quoniam alii etiam morbi omnes præcipueque longi in ipsis vix medelam admittunt. Tales enim senes ad mortem vsque comitari supra dixit.

VII.

DOLORES uentris sublimes leuiores: non sublimes fortiores.

SVBLIMES nunc accipere oportet, non secũdum corporis longitudinem, sed profunditatem. Eos autem discriminat in vẽtris regione peritonæũ, ita vt qui in partibus hoc elatioribus fiunt, sublimes vocentur, qui vero in partibus huic subiacentibus, hoc est intestinis ipsis, atque ventriculo, & alto corpore consistunt non sublimes dicantur. Porro liquet tales dolores merito Hippoc. fortiores appellasse.

VIII.

AQVA inter cutem laborãtibus ex=

orta in corpore ulcera non facile sanantur.

IPSEMET *libro de vlceribus, non prius vlcus ad cicatricem perduci docuit, quã sit exacte exiccatum.* * Hoc autem in Hydropicis *ob nimiam humiditatis copiam facile fieri non potest.*

* Hydropicis inest humiditas instrumẽtalis, & siccitas similaris nimia: Vtraq; autem vnitatẽ tardat.

IX.

LATAE *pustulæ non admodum pruriginosæ.*

QVEMADMODVM *tubercula omnia duplici differentia constant. quædam enim fastigiantur in acutum & sublimia existunt, quædam funduntur latius & ampliorem locum occupant, non tamen in altum tolluntur: sic pustulæ nonnullæ sublimes acuminantur, aliæ humiles late sparguntur.* Elatiora autem & acutiora *tubercula vt & pustulæ ab humore fiunt calidiore, humiliora autem a* * *frigidiore.* Quo *fit vt duplicem ob causam latæ pustulæ non admodum pruriant.* Cutis *enim perspiratu vaporant in latitudinem extensæ, & efficientem humorem obtinent minus acrem.*

* *Pituita alioqui frigida, putrefactione & salsugine calida et acris eua*

X.

CAPITE *dolenti & uehemen-*

ter laboranti, pus uel aqua, uel ſanguis per nares, aut os, aut aures effluẽs morbum ſoluit.

SIC de aliis etiam multis demonſtrauimus pronunciare Hippocratem: quibus niſi diligenter animum aduertas, videatur quod ab ipſo dicitur ſolum & vnicum eſſe affectionis propoſitæ remedium, aliud vero eſſe nullum. Verum ipſe non hoc ſolum eſſe dicit: ſed ſimpliciter quod pus vel aqua per aures, aut nares effluens morbum ſoluit, Quod ſi ordine inuerſo dixiſſet, quemadmodum ego nunc feci, dictio reprehẽſione vacaſſet. * Quum enim vel propter inflammationem, vel crudorum humorum copiam in capite collectam fieri dolorem contigerit, tunc inflammatione ſuppurata, aut excreto humore, morbi fiet ſolutio: Si vero vel propter ſpiritum flatuoſum, vel ſanguinis plenitudinem, vel mordacem bilem, vel denique ab intemperie dolor contractus fuerit, per alia ſanabitur remedia.

dit, vnde pruritum etiam mouet.

** Particularia tãtum ponit hæc doloris capitis remedia. Communis enim materia purgatione & ſectione venæ uacuatur, quæ vniuerſalia ſunt*

XI.

MELANCHOLICIS *& nephriticis hæmorrhoides ſuperueniẽtes, bono ſunt.*

NON *vacuationis ratione ſolum, ſed ipſa*

remedia: cōtinens verò et cōiūcta topicis auxiliis.

etiam humoris vacuandi qualitate eiusmodi affectus hæmorrhoides sanant. Hæ enim crassum sanguinem profundere solent humoris melancholici plenum, talem in sanguine vim obtinentis, qualem in vinis fæx habet. Quare nihil mirum & melancholiam & nephritim per hemorrhoidas curari, vt pote quæ sanguinis veluti fæcem vacuare soleant.

XII.

DIVTVRNAS curanti hæmorrhoidas nisi una quæpiam seruetur, periculum aquæ inter cutem, uel tabis impēdet.

Hæmorrhoidas citari est impoßibile, quin propter sanguinis multitudinem & craßitudinem venarum ora quedam aperiantur, iocinore in ipsas fæculentum et melancholicum sanguinem reiiciente. Siquis igitur hanc ipsi viam præcluserit, tum scirrhosum ipsum effecerit, tum multitudine & craßitie grauato calorem in ipso extinxerit. Simile enim quiddam fit, quale flammæ externæ accidere videmus, quum multa temere ligna congesta ignem suffocant & extinguūt. Si itaque natiuo calore generatur sanguis, ipso extincto non amplius generandum fore constat. At vero aqua inter cutem, sanguinis fit generatione frustrata. Et si quandoque iecur plenitudinem in pulmonis venas queat protrudere, vase inibi rupto tabidi euadunt. Ratione igitur

optima vnam esse seruandam hæmorroidem consu lit, vt per hanc scilicet fæculenta iocinoris cacochymia vacuari poßit, in iis præsertim quibus longo tempore per tales venas excerni consueuit.

XIII.

SINGVLTV fatigante, sternutatio superueniens liberat.

QVEMADMODVM ipse conuulsionem a plenitudine & vacuatione fieri dicebat, ita singultum quoque accidere putat. Quum igitur a plenitudine fit (fere autem ita fit) violento opus est motu, vt veluti vecte quopiam emotæ humiditates ipsum efficientes perspiratu discutiantur et vacuentur. Hoc autem sternutatio efficit. Eos vero singultus qui propter inanitionem raro fiunt, sternutamentum non sanat. Quod autē ob plenitudinem singultus frequenter fiant, argumento sunt pueri, quum se supra modum quod repleuerint crebro singultientes. Porro frigus & perfrigeratio quia neruosa corpora omnia ægre perspirabilia reddit, vt hæc repleantur est in causa, atque ideo singultus seu palpitatio quædam ipsis accidit.

XIIII.

Hydrope detento, si aqua e uenis in uentrem confluxerit, soluitur morbus.

HOC etiam vnum est exemplum earum vacuationum, quæ sponte et vtiliter fiunt. Spontaneas autem dicimus, non quæ sine causa, sed sine opera nostra fiunt. Si enim exhibito medicamento hydragogo, idest aquas ducente, talis facta fuerit vacuatio, non iam spontinam appellaturi sumus.

XV.

LONGO alui profluuio laboranti sponte uomitus superueniens, morbum soluit.

ET hoc etiam exemplum est eorum quæ recte a natura geruntur, quod vtique medicum imitari oportet. Eius autem vtilitas, reuulsionis ratione æstimatur.

XVI.

PLEVRITIDE aut peripneumonia detento diarrhœa interueniens, malum.

AD partes affectas non temere & simpliciter aliæ compati solent, sed quum forti affectu detinentur. Hac itaque ratione iecore grauiter patiente, singultus quidem accidit compatiente stomacho: tussis autem & spirandi difficultas, per consensum affectis instrumentis respirationi destinatis. Sic etiã rursus instrumentis respirationi seruientibus ma-

gnopere & grauiter affectis hepar compatitur: & hoc ipsum manifesto ostendit Hippocra. quum non simpliciter dixit in pleuritide aut peripneumonia citatam aluum & solutam, malum esse signum, sed adiecit detento, quasi habito & talibus morbis vexato diceret diarrhœam superuenie͂tem signum esse malum, quoniam iis qui ita se habent profluuiu͂ alui accidere solet, iecore non amplius ad se attrahere alimentum, neque probe in sanguinem conuertere valente, & ventriculo etiam interdum ipsum corrumpente. Moderatæ tamen pleuritidi & peripneumoniæ superueniens alui solutio potest aliquando prodesse vacuationis ergo, multoq; magis postquam coctionis signa apparuerint in morbis, neque timor adest, sed morbus periculo vacat. Communiter autem in his & aliis omnibus quæ similiter efferuntur, exceptionis huius meminisse oportet, dummodo nulla alia ex temporali & manifesta occasione acciderit eiusmodi symptoma, veluti si nu͂c diarrhœa ex cibo aut potu aliquo sit orta: sed morbi ratione interuenerit. Nam quæ alia ex causa & non vi morbi eueniunt, ipsius ingenium & morem significare non possunt: siquidem signum in aliquo cum re significata coniunctum esse oportet.

XVII.

OPHTHALMIA *laborantem*

alui profluuio corripi, bonum.

HOC *non tanquam bonum ophthalmia laborantibus signum, sed vt causa ab eo dicitur, quia scilicet humorum redundantia simul vacuetur, & ad inferiora reuellatur. Quod vnũ ipsi quoq; exemplum est eorum quæ sponte & vtiliter vacuantur, & quæ medicum imitari conuenit. Nimirum ita omnes faciunt, aluũ quum ophthalmia laboratur, clysteris & purgationibus subducentes.*

XVIII.

PERTVSA *perfectaue uesica, cerebro, corde, septo transuerso, tenui quopiã intestino, uentriculo, iecore lethale est.*

NOMEN *lethale, tum in aliis scriptis, tum hoc ipso libro sæpe de iis qui ex necessitate, & sæpe de iis qui fere morerentur vsurpasse videtur. Quare incertum nunc est, vtrum secuturã omnino mortem altius hisce partibus diuisis velit innuere, an in quibusdam hominem quidem seruari, sed raro contingat. Quod itaque cordis vulnus mortem necessario adferat, vnum est ex iis quæ in cõfesso sunt apud omnes: non tamen in aliis confessum est & manifestum quod vulnus omne ineuitabilem adferat mortem, sed duntaxat illud quod magnum est & profundum: cuiusmodi significari verisimile est*

per participium pertusa: vt tota vesicæ tunica vsque ad capacitatem internam diuisa perfecta q; itaque aliorum vnumquodque similiter diuisum intelligatur. In vesica ergo confessa manifesta q; res est, tale scilicet vulnus non vniri aut coalescere, vt nec in parte etiam septi transuersi neruosa, et intestinis tenuibus. De ventriculo vero dubitatur. Nam quosdam qui in eo vulnerati fuissent aiunt aliquando, sed raro fuisse persanatos. At vero non vulnus solum profundum in iecoris fibris acceptum, sed fibram etiam abscissam sanatam fuisse dicunt. Sed & ipsi in libro de vulneribus exitiosis inscripto, ex his non nulla curare eius libri auctorem aggredi legimus. Quod vero eorum diacope, id est profundior scissura inglutinata maneat, in corde quidē & septo transuerso fit ob perpetuum eorum motum: in vesica vero, quia neruosa, tenuis et exanguis ipsa existit. Nā ipsius collum quia carnosum est, quotidie sanari videmus in lithotomiis, idest per incisionem extrahendis e vesica calculis. Hepar vero si saucietur, vulnerationes habet hæmorrhagicas, idest copiosum profundentes sanguinem: atque idcirco prius moriuntur qui ita sunt vulnerati, quam vulnera conglutinari queant. ita dixi, vt perfectam venam esse intelligatur. Quare nec qui profunda iecoris vulnera curasse se, nec qui fibras, idest lobos abstulisse dicunt, videntur veritati consentanea dicere.

Vulneratum vero cerebrum ſanari ſæpe vidimus, ſemelq́; Smyrnæ Ioniæ viuente adhuc Pelope præceptore, vulnere axiologo, ideſt maiuſculo exiſtente. Verum id ex iis eſt quæ rariſsimè eueniunt: Illud vero verum & indubitatum, magnas vulnerationes, quales Hippo. diacopas appellare videtur, adferre mortem. quæ tamen aliquatenus in ipſius ventriculos penetrant ſauciationes, omnium conſenſu ſunt mortiferæ. Tenuium vero inteſtinorum quum omnium, tum ventriculi multo magis natura non parum carnoſæ habet ſubſtantiæ, atque ideo ſumma parte vulnerata ſæpe glutinantur: tota vero ad cauitatem vſque internam diuiſa, rariſsime. Hoc autem mea quidem ſententia non propter eorum ſubſtantiam, ſed quia medicamentum ipſis vt externis partibus imponere non poſſumus, accidere videtur. Quapropter per aſſumpta vulneratũ ventriculum auctor libri de vulneribus exitialibus inſcripti, ſiue Hipp. fuerit, ſiue alius quiſpiã curare aggreditur.

XIX.

PERFECTVM *os, aut cartilago, aut neruus, aut genæ tenuis particula, aut præputium neque augetur, neque coaleſcit.*

PER *augeri verbum, talem aliquam generari ſubſtantiam intelligit, qualis eſt partis diuiſæ,*

ſicuti in cauis vlceribus caro ſuccreſcere apparet: Per coaleſcere autem, corporis diuiſi labra inter ſe conglutinari. Iam vero quòd neque cartilago, neque os regenerentur confeſſa res eſt: an vero glutinentur nonnulli dubitant. Inquiunt. n. videri manifeſto, oſſa fracta glutinari. Hi vero opinione longe falluntur, idque doceri poſſunt in his animantibus, in quibus rupta oſſa poro fuerunt firmata. Hæc. n. ſi quis uiua aut mortua diſſecta contempletur, manifeſto partes oſſium ſeparatas, poro * quodam veluti vinculo circuniecto conſtrictas eſſe coperiet, quas ſi abraſerit fracturæ profundum apparebit non glutinatum. Sic igitur de his quæ retulimus ambigunt, quidam augeri affirmantes, non tamen coaleſcere, nonnulli vero etiam coaleſcere, ſed raro. Quæ itaquæ exedendo vlcerata ſunt, augeri poſtulant, nec vllum vidi qui ita affectus eſſet, cui non regenita ſit caro. Glutinari autẽ deſyderant ea quæ diuiſa ſunt et non perfecta. Hæc enim inter ſe differũt, quia perfecta diuiſionem habent vſque ad extremum peruadentem: quæ quidem nunc Hippo. vniri negat, nõ ob id tantum quia neruoſa ſunt et tenuia, ſed quia cum eo quod tali ſunt natura prædita vulneris labra à ſe inuicem diſtant non parum.

* Porus in oſſe, ut cicatrix in cute.

XX.

SI in uentrem ſanguis præter natu=

rã effusus fuerit, is suppuretur est necesse.

QVIDAM *sine articulo* ες κοιλιην *scribũt, omnem volentes significari cauitatem, quibus suffragatur ab* Hippo. *præter naturam additum, per quam adiectionem tale quid ostendere videtur, si quando sanguis e proprio conceptaculo in aliã quãuis cauitatẽ exciderit, vt sanguis permaneat fieri oĩo nequit.* Ita.n.*in phlegmonis, & contusionibus quas* εκχυμωσεις *appellãt* Græci*, fieri videtur, in illis quidem minutatim disperso sanguine in eas musculorum cauitates, quas sola ratione contemplari possumus: in contusionibus vero sanguine in ea spatia effuso, quæ vasa circunstãt.* Porro *suppurari verbum non recte dictum est, vtpote vnicam in sanguine mutationem significans. Quare ipsius latius extenso significatu, ad omnem sanguinis corruptelam nonnulli transferunt, atque ita nunc accipiendum esse dicunt. Sic enim fieri videtur, siquidem qui ex loco naturali emanauit sanguis non permanebit, sed alias suppurabitur, alias liuescet, alias in grumos concrescet, maxime quum in magnam exciderit capacitatem præter naturam.*

XXI.

INSANIS *si uarices, uel hæmorrhoides superuenerint, insaniæ solutio,*

HOC *loco insaniam, proprie melancholiam, non a bile furorem appellat. Est autem varix venarum quæ in cruribus & femoribus habētur dilatatio a crasso & melancholico humore facta.* Natura *n. humores insaniam committentes, maxime si melancholici fuerint & craßi ad partes ignobiles protrudente dictarum sequitur affectionum generatio, & insaniæ solutio.*

XXII.

RVPTIONES, *quæ ex dorso ad cubitum descendunt, uenæ sectio soluit.*

MELIVS *quidam scribunt,* Dolores *qui,* Nā *ruptionem ipsam descendere vnum ex iis est quæ fieri omnino nequeunt, siquidem diuulsa & rupta musculi parte carnosa fit ruptio: quippe interdum in ipsum ruptionis locum sanguis manifesto colligi videtur, cui ipsi comparata est digerendo curatio.* Reli*qui vero dorsi dolores locum mutantes, ex defluente humore fiunt, aliquādo solo, magna vero ex parte crassum & flatuosum spiritum coniunctū habente: quē humorē excipere & vacuare oportet secta in cubito vena, quum eo fluere videbitur. Est enim eius præceptū, pro momento et nutu humorū vacuationes faciendas esse: quod indicant hæc verba, ducendū quo vergunt per loca opportuna.* Quod *si de ruptis ipsi sermo est habitus, dolores per consensum*

& sympathiam factos exaudiendum est dici ab ipso in cubitos descendere, non ipsam carnosæ partis diuisionem. Et certe talibus vtilis esse potest venæ sectio, communi vacuationis ratione.

XXIII.

SI *metus atque mœstitia longo tempore perseuerent, melancholicum est signum.*

SI *quis non manifesta de causa metuat, aut mæstus sit, atræ bilis sunt manifesta symptomata, maxime si longum tempus perseuerauerint.* Propter *causam tamen manifestam orta si sint, & deinde persistant diu, insaniam significare scias velim.* Nam *multi iam mania corripi visi sunt, quæ ab excandescentia, aut ira, aut mœstitia principium sumpserat: ipso. s. corpore per id temporis habili & idoneo ad tales suscipiendas affectiones existente.*

XXIIII.

SI *quod gracile intestinum perfectum sit, non coalescit.*

IDEM *paulo ante dixerat eo aphorismo cuius initium,* Vesica *pertusa, cerebro.* Non *itaque video quamobrem nunc frustra repetatur. Quod & in aliis quibusdam aphorismis factum esse certo scimus, quos expungere foret melius.*

XXV.

ERYSIPELAS *foris intro conuerti, malum: intus uero foras existere, bonum.*

NON *Erysipelas solum, sed & alium quemcunque affectum ex profundis & principibus partibus ad cutem traduci, & bonum signum, & bonam causam esse existimandum est: Contra vero ad internas & profundas corporis partes remigrare, malum Sed & alia multa hoc lib.* Hippocra. *similiter efferre visus est, quædam veluti vniuersalium sententiarum & præceptionum exempla, à quibus euidentiorem rei euentus experientiam habere poßimus.* Eiusmodi.n.*esse debet exempla.*

XXVI.

QVIBVS *in febribus ardentibus tremores fiunt, delirio soluuntur.*

In febribus ardẽtibus tremorẽ deliriũ fere excipit, tandẽ que mors.

SIVE Hippocr. *ipse tales aphorismos scripsit, qui sint veluti quædam generaliorum & vniuersaliorum documentorum exempla, siue alii addiderunt, id exquirendum aliis relinquentes, in ipsis illud tantum obseruabimus quod etiam antea dictũ est, & nunc in febre ardente repetetur.* Nam *huius febris causæ effectrices in venoso genere consistentes, vbi in neruos trãslatæ fuerint, primario tre*

mores faciunt, per cōsensum vero affecto neruorum principio, etiam deliria inuehunt. Quemadmodum igitur in febre ardente trāslatio fit, sic & in omni alia febre fieri potest. Et denique ex arteriis & venis in neruos, & contra ex neruis in arterias & venas noxiorum humorum trāslatio fieri potest. Porro tamen exacte locutus est, quum febrem ardentem dixit à delirio solui. Ea enim Hippocrati constructionem constitutionemue eorum quibus superuenerint, soluere dicuntur, quæ hominem perfecte persanant, non quæ aliam affectionem generant, priore nihilominus periculosam.

XXVII.

QVICVNQVE empyi aut hydropici uruntur, aut seccantur, si pus aut aqua uniuersim effluxerit, omnino moriuntur.

EMPYOS eos maxime appellare consueuit, qui thoracis et pulmonis intermedio spatio collectū pus habent, quos quomodo oporteat vrere, tradidit in magno de morbis libr. cuius initium, Pulmonis arteriæ. quem quidem librum de empyis inscribunt nonnulli. Vstione itaque egent, qui tantam habent puris copiam, vt eius nulla sit spes per sputa expurgandæ, atque ipsos magna spirandi vrget difficultas propter loci angustiam, quæ & ipsa eos vrere

cogit.

cogit. In hydropicis autem αἱ παρακεντήσεις appellatæ vsitatiores sunt medicis quam vstiones. Verum in præsentia Hippo. quod vstionis, & paracenteseωs commune est, nempe vniuersam & confertam vacuationem vitandam esse consulit. ita enim, vt ipse dicit, euenire apparet Erasistrato etiam scriptum est de hydropicis tum subtilius tum copiosius: atqui is experientia compertum & comprobatum habere se dicit, vniuersim factam vacuationem febres ac mortem ad ferre. Sed & in aliis partibus, vt in thorace quum magnus tumor aliquis suppurauit, periculosam videmus esse vacuationem confertim factam, nimirum ipsis protinus animo defectis, & viribus prostratis: quæ virium debilitatio postea non facile sarciri, aut refocillari queat. In talibus itaque ob magnam corporum separationem à se inuicem, & puris acrimoniam, vasa quædam arteriosa recludi videntur, quæ prius operculi vice pus habebant: quo derepente & confertim vacuato, multus spiritus vna cum eo excernitur, vnde detrimentum ægrotantibus & virium debilitatio. Aqua vero inter cutem laborantes non ob id tantum damnum faciunt, sed & scirrhus visceris vt pote non amplius sustentatus ab aquosa substantia deorsum tum diaphragma, tum viscera thorace contenta retrahit:

XXVIII.

Podagræ et Arthritidis vniuersales cãæ duæ, vna articulorum imbecillitas, vel naturalis ex prauo & nerui parẽtum semine, vel acquisitia ob crapulã aut venerem immodicam altera ex cremento sum corpus.

EVNVCHI *podagra non laborant, nec calui fiunt.*

Testiculorum excectio eunuchos effœminat. vt ergo fœminis caluitium non accidit, sic nec eunuchis propter temperationis frigiditatem. Cæterum eunuchos podagra non tentari Hippocra*tis quidem temporibus verum erat, nunc vero propter nimium tum otium, tum vitæ intemperantiam non item habetur verum.* Res *autem tota ita habet. Qui podagra est laboraturus, necesse est pedes habeat imbecilliores, sicuti cerebrum infirmius, qui epilepticus est futurus: neutrũ tamen his affectibus omnino corripi est necessarium, si nihil peccauerit in vita. Quòd autem partis imbecillitas satis esse nequeat ad morbi generationem, ex eo tempore potes aperte discere, quod accessiones intercedit.* Eo *enim toto intermedio tempore omnino nihil interpellantur à morbo, quamuis ipsis semper adsit naturalis imbecillitas. Quod in podagricis etiam est manifestum, in quibus humore quopiam superuacaneo in pedes defluẽte, affectum hunc generari constat. Si ergo hic humor nunquam affluat, neque vnquam talis futurus est morbus.* Non *affluet autem si corpus semper ex-*

crementis uacet, si moderato exercitio vtatur, probeq; cibum concoquat. Vnde desidia ipsos & luxuria & heluatio lædit. lædunt etiam multa & potentia vina potata, maximeq; si quis ante præsumptum cibum ipsis vtatur. Hæc enim vt coitus etiam facile neruosum replent genus. Hippocratis certe quidẽ temporibus pauci omnino laborabant podagra propter vitæ temperantiam, & moderationem summam, nostra vero ætate in tantum auctis deliciis & luxu & uoluptatibus, vt nihil supra addi posse uideatur, infinita est podagra laborantium multitudo: nonnullis nunquam se exercitantibus, sed male coquentibus, seq; inebriantibus, nulloq; præsumpto cibo fortia uina potantibus, & venere immoderata utentibus: aliis vero etsi non in omnibus, in vno tamen aut altero ex iis quæ retulimus delinquentibus. Et vero sæpe, quum peccatum magnum est, in vno eorum quæ diximus deliquisse satis esse potest. Ob has igitur causas eunuchi etiam podagræ doloribus cruciantur, etiamsi quam maxime sibi a venere temperent. Tanta enim eorum est desidia, tam inexplebilis edacitas, tanta crapula, vt etiam sine coitu, podagra corripi possint. Hæc eadem de articulari morbo dicta esse putandum. Arthritici siquidem fere omnes prius fiunt podagrici. Accedit ad has causas quamobrẽ pleriq; nunc podagra infestantur, quod

parentes & auos multi podagricos habuere, in quibus scilicet semen erat uitiatum: atque ideo posteris maiorẽ conciliauit partiũ imbecillitatẽ.

XXIX.

✻ Magnũ mulieri aduersus morbos omnes præsidiũ, mẽstruorum excretio legitima.

MVLIER *podagra non laborat, nisi ipsam menstrua defecerint.*

VACVATIONVM *menstruarũ ratione mulieres non fiunt podagricæ. Ostendimus enim in superiore commento, sine humorum redundantia ex sola partium eupathia & patiendi procliuitate podragam nõ fieri. Cæterum hoc quoque erat olim verum, antequam menstrua omnino defecissent mulieres podagra non tentari propter peccatorum, quæ superiore ætate mulieres admittebãt paruitatem: nũc vero ob eorũ magnitudinẽ nonnullæ podagra affligũtur antequam eas defecerint menstrua, quampluri- mis ipsarum parcius fluẽtibus, paucis uero etiã intra modum.*

XXX.

✻ Quum in pueris & eunuchis oẽs podagræ causæ con

PVER *podagra non laborat ante ueneris usum.*

QVOD *maximam vim ad podagræ generationem veneris vsus habeat manifesta res est etiã in pueris, quod paulo supra in eunuchis*

quoque dicebat. Eunuchos quidem certe podagra cruciari vidimus, pueros non vidimus. Sed si quis tali affectu correptus est, vna cum genuum & articulorum, qui in manibus habentur, magno tumore id mali passus est arthritidi cuipiam derepente ortæ non dißimiliter propter plethoram multis cruditatibus aceruatam.

uenire possint præter coitũ, videtur Hip. maximã generatiõis podagræ partẽ veneri referre acceptam.

XXXI.

OCVLORVM dolores meri potio, aut balneum, aut fomentum, aut phlebotomia, aut purgatio soluit.

HORVM vnumquodque Hippocr. experientia magis quam ratione aliqua cognouisse videtur. non. n. mirum, si quis oculorum dolore affectus, quum festinasset ad balneũ, dolore fuerit liberatus: uel si interdicto vini vsu, quum nullã inde sentiret vtilitatem, ad vini potionem se contulerit, ipse alioqui vino & crapulæ deditus, posteaq; habuerit melius. Quemadmodum igitur pleraq; alia quæ sic vidisset, medicis citra vllam distinctionem et determinationẽ scripsit: ita hæc quoq; mihi tradidisse videtur, quum neque rationalium medicorũ more quas oculorum affectiones quodq; enumeratorũ soluat explicet, neq; Empiricorũ mõ symptomatũ cõcursus (συνδρομας vocãt Græci) persequatur. Cæterũ ex-

aphorismis hoc modo scriptis vtilitatem capiemus, si affectus in quibus meraca potio, aut balneum, atque deinceps, numeratorum quodq; conueniat exquisiuerimus: quod ipse aliquando feci. Nam *quosdam omnino esse oculorum dolores, quorũ nonnulli meraci uini potione, alii balneo iuuarentur si sus* Hipp. *auctoritate mihi facile persuadebam (neque enim istud scripsisset, nisi ipse uidisset) quum tamen a nemine præceptorum tale aliquod remedium dolentibus adhiberi spectassem. Quũ itaque affectiones omnes quæsiuissem, propter quas non in oculis modo, sed in aliis etiam partibus dolores excitari sit necessarium, ratus postea inuenisse me, inde ipsarum notas & indicia consyderabam: quibus confisus, tum demum dolentibus auxilia adferre non dubitaui.* Atque *imprimis iuuenem quendam laui, cui medicus, qui eius curationem susceperat, non absque ratione secundo ab initio morbi die uenam secuit, deincepsq; curauit medicamẽtis quæ experientia conuenire didicerat, sola inflammatione oculos obsidente.* Cruciabatur autem *per quosdam circuitus & paroxysmos vehementissime, quibus ipse acres humores confertim affluere in oculos sentire sedicebat, quibus postea excretis doloris sedabatur vehemẽtia, non tamen dolore omnino uacabat: & hoc ipsi quinto quoque die toto accidebat semper magis magisq; inualescens.*

Quum igitur dolorem diutius ferre non posset, me & quendam ex oculariis medicis qui tum Romæ erant, celeberrimum accersiri iussit. Huic itaque videbantur vtendum esse collyrio quopiam emplastico, & anodyno: cuiusmodi sunt quæ ex cerussa lota, amylo, & papauere comparantur. Nam sic maxime posse reprimi per emplastica id quod influebat, simulq; sensum stupefieri per narcotica sperabat. Ego vero ab initio suspecta habui talia medicamenta. Neque enim uehementes fluxiones reprimunt, sed ne excernantur prohibent. Atque ideo si quidem acres ipsi extiterint, corneam exulcerari accidit: si uero multi, distendi & irritari uehementer quasi rumpatur euenit. Quibus fit, nisi medicamentum sit uehementer narcoticum .i. magnopere stupfaciat, vt dolores intolerabiles excitentur, si vero adeo stupefaciat vt oculi uel maximam inflammationem non sentiant, tum uisoriam uim labefactari, ita vt postquam inflammatio cessarit, uel exiliter admodum, vel nihil omnino cernant: tum etiam affectionem quandam prædura in oculorum tunicis relinqui est necesse. Qui igitur ista nossem & affluentem humorem animaduerterem non paucum, valdeq; acrem & calidum, primum fumento vtendum censui tentandi atque experiundi causa, vt qui certius ita qualisnam foret affectio intellecturus essem. Solet enim fomentum in

*his aliquantisper dolorem lenire & mitigare, sed alteram fluxionem euocat. Qua enim ratione valet contentum oculis humorem digerere, eadem alterum potest ex vicinis partibus attrahere. Sed simul vt aquam calentem et spongiam adferri iussi, ipsemet ægrotus idem remedium in præsens quidem dolorem minuere, sed paulo post eundem amplificare sæpius iam toto die expertum se esse dixit. Quæ quum audiuissem, ocularium illum medicum dimisi, pollicitus me apud ægrum permansurum, atque eum sine vllo frigido medicamento dolore liberaturum.*Protinus *itaque solo balneo vsus sic hominem dolore leuaui, vt totam noctem dormierit, nec eorum qui iusta dormiebant quenquam interpellauerit. Ab huius curatione in posterum in quibus acres humores in oculos influere, necdum tamen plethoricum corpus esse signis quibusdam & coniecturis deprehendi, balnei vsu omnes dolore liberaui. Sed & alterum quendam iuuenem, qui ruri procul vrbe plures iam dies ophthalmia laborauerat, posteaq; persistente dolore in vrbem venerat conspicatus squalentibus oculis, & supra modum tumentibus in ipsis venis & sanguine refertis, iussi vbi lauisset vino vti meraciore, atque ita dare se somno. Itaque somno graui oppressus est, atque mane omnis expers doloris surrexit, mihiq; confidentiam attulit, in quibus sanguis crassus oculorum*

venulas distenderet nulla toto corpore affectione plethorica, vtendi vini potione, quod quidem & attenuare & vacuare, & motus vehementia obstructiones liberare posit. Atque hæc sunt oculorú doloris remedia agonostica. Ad securitatem autem & certitudinem adhibetur fomentum, aliquam omnino vtilitatem adferens vel vt signum ad dignotionem, vel tanquam causa valetudinis oculorum effectrix. Quum enim nihil omnino influit amplius in oculos, adhibitum fomentum in ipsis contentum humorem superfluum digerit atque ita ipsis sanitatem restituit: vbi vero adhuc influit, ad primam admotionem ipso solo calfactu doloris leuationem aliquam breuem adfert, sed paulo post dolorem amplificat, atque tum demum fit diagnosticum signum, vnde affectu intellecto ad aliquam totius corporis vacuationem peruenimus. nam si plethoricũ corpus fuerit, per phlebotomiam, si cacochymum per purgationem peccãtis humoris vacuationem moliemur. Neque enim difficilis res est cacochymiam distinguere à sanguinis plenitudine.

XXXII.

BALBI longo alui profluuio maxime corripiuntur.

QVEMADMODVM * ψελλίζεσθαι lingua est vitium non vocis, sic etiam τραυλίζειν q cer-

*Tranlus

quum scilicet lingua eas voces articulate proferre non potest. quæ per t & r scribuntur, qualis hæc ipsa est traulosis, & aliæ similes, trepidat, tremuit, tragula, trochus, triticum, & id genus aliæ. Hæ siquidem omnes dilatata & ad primores dentes affirmata egent lingua. In quibus igitur ipsa imbecillior est & infirmior, male affirmatur & sonnum quem t & r edunt articulate efferre nequit, sed in sonnum quem t & l reddunt degenerat. Potest etiam id vitii accidere, quia lingua sit quodam modo breuior quàm cõueniat, quod fit admodum raro. Sed et quia molliore & humidiore sit temperamento accidit balbuties: quam ob causam pueri balbutiunt haud dissimili in ipsis euentu atque ambulando fit. Nam ex his nonnulli nullo pacto incedunt, alii vero incessu sunt parum firmo, tibiis præ mollitudine titubantibus & vacillantibus. Quinetiã viris nonnullis, quum disputãdo defessi fuerint, balbutire contingit, vt & iis qui longo tempore tibias inflarunt, & quibus ex morbo fractæ sunt vires & accisæ: nonnullis etiam lingua vehementer exiccata & arida. Verum tanta siccitas nemini, qui quidem secũdum naturam habeat, adesse potest. Atque ideo solius humiditatis immodicæ symptoma est in natura balbis illud linguæ vitium, ipsius musculis vt pote infirmis

tã quandam literam proferre non põt. Psellus qui literã aut syllabam pronunciãdo ꝓterit. Ischophonus cui lingua titubat, & inter loquẽdã hæret, nec syllabam syllabæ ꝓ ꝓpere cõnectere põt. Quæ tria linguæ impedimenta videtur ĩ

stabiliri non valentibus. Hoc autem ipsi vel propter propriam, vel neruorum quos a cerebro accipit imbecillitatem accidere potest. Vnde fit vt ebrii quoque interdum balbutiant, tum quia ipsis cerebrum multa humiditate permadescit, tum quia ipsius prægrauatur copia. Sic igitur vsu veniet natura balbis, vt vel cerebrum humidum habeant, vel linguam, vel vtrumque. Atque cerebro quidem talem temperationem sortito, humidorum excrementorum copiam ex eo defluere par est, atque ea suscipere ventriculum, indeq; longis alui profluuiis hominem corripi est verisimile. Ipsa vero lingua præhumida natura, ventriculum quoque talem esse rationi est cōsentaneum, vtpote qui tunicam alteram habeat cum lingua communem, quæ propter humiditatem imbecillitate laborat. Ventriculi vero familiaris affectio diuturna diarrhœa.

te'ige re hip pocr. trau- loscωs nomi- ne.

XXXIII.

QVI acidum ructant, non admodum pleuritici fiunt.

Oxyregmiωdeis, idest acidum ructum habentes raro pleuritide corripi tradit. Nam illud, Non admodum id quod raro, non quod nullo modo vsu venit significat, vt quidam libri interpretes arbitrati sunt. Nos vero quum de pleuritide ageremus, eam quæ cum pallidis & flauis sputis esset, ex bilio

ſis humoribus ortum habere: & quæ cũ ſpumoſis, ex pituitoſis: quemadmodum & quæ cum nigrioribus, ex melancholicis: & quæ cum rubris, ex ſanguine fieri oſtendimus. Eſt enim inflammatio membranæ coſtas ſuccingentis, pleuriticorum affectus. Quum uero inflammatio omnis ex redũdante fiat humore quopiam, pro eius natura tum ſputi ſpecies pleuriticis ſuperuenit, tum ſalutis aut mortis expectatio. Non ſimiliter autem membranæ & pulmo ſuſcipiendis humoribus ſunt nati, denſa ſiquidem eſt membranarum natura, pulmo vero omnem in partem rarus & laxus. Quare & facile omnes ſuſcipit, membrana vero ſuccingens bilioſos potius admittit. Ob hanc igitur cauſam qui natura abundant pituita, raro pleuritide laborant, præſertim ſi ſalſitudinem aliquã et acrimoniam acquiſiuerit. Talis n. pituita mordens inteſtina ad deiectionem ſtimulat. tumq; non ſolam pituitam vacuari, ſed vna cum ea alia etiam multa excrementa deiici cõtingit. Sed ipſe in libro etiam de aquis, locis, & aere minime pleuritidi aliisq; morbis obnoxios eſſe dicebat eos, qui aluum natura humidam haberent.

XXXIIII.

QVI calui ſunt, iis uarices magni nõ fiũt: quibus uerò caluis exiſtẽtibus uarices ſuperueniunt, ij rurſus capillati fiunt.

QVVM inter scripta prudentis cuiuspiã viri oratio inuenitur euidenter falsa, merito lectores hærere & addubitare accidit, ac primum quidem sibi ipsis diffidere, tanquam ea non assequãtur quæ etiã sint manifesta: deinde vero suspicari nunquid eorum quæ sunt proposita falsum sit. Quis.n.ignorat caluitium affectionẽ esse insanabilem? Sed neque verum, magnos varices caluis nunquam super uenire, sicuti neque varicibus ortis caluitiũ cessare: nisi forte, vt nõnulli aiunt, appellatam medicis madarosin, idest capillorum defluuiũ, caluitium nominet. Hæc.n.quum a vitiosis humoribus ortum habeat, vt & ophiasis & alopecia dicta, iisdem ipsis prauis humoribus in crura translatis varices facere & capillos recuperare & recipere potest. Nam si prius a vitiosis humoribus capillorum corruptis radicibus eorum fiebat iactura, merito nunc iisdẽ alio migrantibus, ad naturalẽ statũ capilli reuertẽtur.

Tussis morbi magnitudinem significat, vt vrina etiam vehemẽter ticta.

XXXV.

HYDROPICIS tussis si superueniat, malum.

MORBIS Alios morbos & symptomata superuenire veteribus medicis moris fuit dicere, quæ ipsius morbi augescentis ratione accidere solent. Talis enim est Praxagoræ liber de superuenientibus. Sic etiam nunc de tussi dixit Hippocra. Neque

enim quum alia occasione fit hydropico tussis, signum est exitiosum, sed quum morbi ratione. Vbi enim in tali affectione aquosa humiditas in tãtum creuerit, vt iam asperas arterias occupet, deinde tussis superueniat, periculũ ne haud ita multo post homo suffocetur, imminet.

XXXVI.

DIFFICVLTATEM *urinæ phlebotomia soluit: secare uero interiores.*

SED *neque sana est hæc dictio, nisi particulã etiam assumpserit, vt aphorismus talis sit,* Difficultatem *vrinæ etiam phlebotomia soluit.* Nam re*uera sectio etiam venæ soluit dysuriam: eam videlicet quæ propter inflammationem & plenitudinem facta est.* Illud *vero, secandas esse interiores, si de manuum venis dicatur, verum non est, neque* Hip*pocrati confessum.* Siquidem *in omnibus suis scriptis, partibus iis quæ supra iecur sunt affectis, ex manibus sanguinem mittere, inferiorum vero partium morbis, poplitis & malleoli venas pertundere iubet.* De *quibus si quis ipsum illud dixisse arbitretur, secare autem interiores, parui idest momenti.* Ab *vna enim eademq; vena vtraque tam interior quàm exterior nascitur in poplite trifariam diuisa, quia vnica etiam vena ad hoc membrum peruenit, non sicuti in manum, duæ.* Melius *itaque fue-*

rit hunc etiam aphoriſmum inter aſcititios habere.

XXXVII.

ANGINA *correpto ſi tumor appareat in collo, bonum: foras enim morbus exiſtit.*

VERA *eſt oratio, & cauſa manifeſta. Siquidem ex profundis et principalibus partibus morbos ad cutem transferri vtile eſt.*

XXXVIII.

QVIBVS *occulti cancri adſunt, non curare melius. Curati enim citius intereunt, non curati uero longius uitam trahunt.*

OCCVLTOS *cancros dixit vel qui ſunt ſine vlceratione, vel latentes, hoc eſt non apparentes: quod rurſus idem ſignificat, ac ſi dicatur, qui in alto ſunt corpore. Sed & curatio duplex eſt, vna, nihil non agere vt particula laborans ad ſanitatem perducatur: altera vero, eam præmeditari & prouidere curationem quæ affectui congruat, ideſt ipſum demulceat & mitiget, præſertim ſi coniunctam habeat exulcerationem. Tunc enim ſi non aliud, at certe ſaniem abluere humido quopiam eſt neceſſe, non quocunque, ſed quod per experientiam aut indicationem nec putrefacere,*

nec irritare partem affectam compertum habeatur. Ab hac igitur curatione abhorrere aut abstinere non conuenit: neque qui sine vlceratione sunt cancri ea egent. Alteram uero, quæ secando & vrendo fit (quæ sola sunt cancro facto comparata remedia) ne in cancris occultis adhibeamus consulit. Quòd enim qui in profundo latent, eiusmodi curationi non cedant, docet etiam experientia. Quotquot enim cancros eiusmodi curare sunt aggressi, magis irritasse, breuiq; homines necasse scio. Nam & qui cancrum in palato ortum, & qui in sede & sinu muliebri secuerunt, aut vsserunt, vlcera ad cicatricem perducere non potuerunt, sed homines affligente curatione ad mortem vsque excarnificarunt: qui citra curationem longiore tempore, vitam cum minore molestia exegissent. At eiusmodi igitur cancrorum sanationem nullo modo aggredi oportet. Ex iis uero qui summa parte corporis consistunt, eos solum curare tentandum est, quos vna cum ipsis, vt sic loquar radicibus excindere & extirpare penitus licet. Nihil enim vetat veluti radices quasdã venas eas appellare quæ plena melancholico sanguine vsque ad partes vicinas pertinent. Multi enim non infimi nec contennendi medici ne hosce quidem chirurgia curari sinũt, sed eos tantum qui exulcerati, tum laborantes uexant adeo, vt ipsi vltro manũ admoueri desyderẽt, tum

in

in iis sunt partibus, quas vna cum radicibus excin dere & urere possumus. Quidam vero neque hos ex tirpari permittunt, sed omnino abstinendum in om ni cancro remediis agonisticis, id est profligãtibus consulunt. Hippocrates certe quidẽ quod cancros in alto corpore delitescentes non semper agonistice curandos esse suaserit ex ipsa affectionis natura conie ctare licet: an vero eos etiam qui summa corporis parte sine vlceratione consistunt, quantum ex apho rismi dictione coniici potest est incertum. quem quidem aphorismum Artemidorus & Dioscorides scri pserunt vsque ad ea verba, Non curare melius.

XXXIX.

CONVVLSIO à repletione fit, uel uacuatione, ita uerò & singultus.

CONVVLSIO, (vt & ipsum nomen indicat) vulsis fit ad propria capita musculis, vel vt apertius dicam, reuulsis: qualis ipsis etiam secundum naturam motus est, sed hic sine animalis ciẽte & impellente virtute non fit: conuulsio autẽ mo tus est inuoluntarius: in quo ad similẽ neruosæ partes affectionem deueniunt, quam ẽi in rebus externis fieri videmus. Nã in spasmo a repletione idẽ fit quod aeris ambientis statu supra modũ humido fidibus accidit. Nam humore nimio imbutæ sæpe rumpuntur. Sic etiam fit sicciore cœli conditione.

Nam in seipsa coguntur & conuelluntur omnia corpora neruosa violentius exiccata, veluti quæ ad ignem diu excalfacta sunt lora, & quæ similiter sol æstiuus exiccauit. Conuulsio igitur merito à contrariis fit causis. Singultus vero tantisper concedatur stomachi conuulsio dici, dum aliud erit orationis propositum. Quum vero in hoc solum incumbemus vt affectionis huius essentiã intelligamus, præstiterit fortasse non conuulsionem appellare, sed quãdam motionem, quæ sit in eodem cum vomitu genere, sed eo fortior & vehementior. Nam quum quid in se contentum stomachus expellere appetit, ad duo symptomata incitatur, vnum quidem vehementius in singultibus, alterum moderatius in vomitionibus. Siquidem per vomitus ea tantum quæ ventriculi capacitate continentur propellere & summouere: per singultus vero etiam ea quæ in ipsius ore penitius insederunt exigere conatur. Stomachum nunc mihi intellige non solum ipsum quem proprie appellant, sed etiam ventriculi os. Nam in hoc contenta dum appetit vẽtriculus expellere singultus fieri solet. Iam vero quòd difficulter & ægre excernendorum & veluti altius imbibitorum ore ventriculi sit quæ per singultum fit excretio, ex iis licet discere quæ quotidie omnibus fere vsu veniunt magis minusve. Siue .n. solum quid acre veluti piper deuorauerint, siue cum melle aut alio quopiam, posteaq;

vinum superbiberint calida temperatum protinus singultiunt: potionis quidem calore piperi viam in profundum præeunte, sua vero acrimonia pipere vētriculum molestia afficiente. vnde ipse violentiore motu id quod molestum est exigere & expurgare conatur. ⁂ Nam in lib. de symptomatum causis & tußim et sternutationem et rigorem de talium motionum numero esse demonstrauimus.

⁂ Fit etiam singultus nimia copia, corruptione cibi, et perfrigeratione oris uētriculi vt in pueris sæpe fit,

XL.

QVIBVS ad hypochundrium dolor est sine inflammatione, ijs febris superueniens dolorem soluit.

SEQVITVR & morsum dolor: sed consuevere morsus nomine non doloris talia symptomata appellari. Fit etiam dolor propter quandam phlegmonode affectionem. Sic autem appellata est, quia erysipelata etiam dolor comitatur. Quum igitur neque ob talem aliquam affectionem hypochondrium dolor habuerit, & morsus sensus abfuerit, superest vt dolor vel propter obstructionem, vel spiritum flatuosum, vel inæqualem aliquam intemperiem fiat: quæ omnia febrilis calor suapte natura sanare potest: illa quidem incidens, extenuans, & dissoluens, hanc vero ad temperationis æqualitatem reuocās.

XLI.

QVIBVS in corpore pus nullā sui

dat significationem, ob craßitudinem sui aut loci non se prodit.

BIFARIAM *scribitur aphorismi dictio, & bifariam ipsam interpretantur, & vtraque tam dictio, quàm interpretatio habet rationem.* Nam & *propter puris, & loci craßitiem sæpe ocultatur puris loco quopiam contenti notitia.* Merito *igitur scripserunt nonnulli,* His *ob loci densitatem, indicationem non edit. Alii vero,* His *propter puris craßitudinem non innotescit.*

XLII.

REGIO *morbo laborantibus iecur durum fieri, malum.*

INDICAT *enim durities, phlegmone tum aut scirrho obsessum viscus esse.* Etenim *sine hac, potest etiam propter eiusdem obstructionem icterus accidere: potest & critico modo natura redundantem in venis humorem ad cutem protrudente.*

Phlegmone ad tactum renititur, scirrus manifeste durus est.

XLIII.

QVI *lienosi difficultate intestinorum corripiuntur, iis superuenientem longam dysenteriam aqua inter cutem aut intestinorum læuitas excipit, & moriuntur.*

HVIC *præfigi oportuit aphorismum illum in quo ait, Lienosis difficultas intestinorum superueniens, bonum. Verum is in sequentibus post alios quatuor intermedios scribitur, sed ipsius hoc loco nobis est facienda mentio. Nam qui lienosi sunt, hoc est quibus longo tempore lien obduruit, his interueniens intestinorum difficultas, affectionem soluit, duntaxat quantum ratione traslationis & vacuationis humorum crassorum & melancholicorum in liene infarctorum effectum sit. Sed quoniam sæpe eiusmodi vacuationes supra modum protractæ ægrotantes affligunt, decenter Hippocra. quem exitum immoderata dysenteria talibus superueniẽs affectionibus habere soleat, declarauit. Male affectis enim & labefactatis intestinis prauorum humorum trãsitu, tum vires ipsorum laborant, tum perit caloris natiui symmetria: propterea & aqua inter cutem & læuitas intestinorum superueniunt: intestinorum quidem læuitas solum intestinorum uitio, aqua vero inter cutem propter iecoris & lienis & totius generis venosi consensum.*

XLIIII.

QVIBVS *à stranguria ileus superuenerit, intra septem dies moriuntur, nisi febre superueniente copiosa urina fluxerit.*

IN *ileo nihil inferne deiicitur, ne si acriore quidem vtaris clystere: stercoris vero vomitus interuenit iis qui exitialiter laborant. Quod igitur intercluso inferiore transitu, in tenuibus intestinis & nõ crassis hic morbus fiat, omnibus fere confessum est. Quinetiam propter inflammationem & obstructionem vel sicci stercoris, vel crassorum & viscidorũ humorum fieri dixerunt nonnulli. Mihi vero videtur etiam inflammatio, vel scirrhus, vel abscessus tantam posse facere coarctationem, vt nihil inferne peruadat. Quod autem humores crassi & lenti in causa esse possint, non admodum mihi probabile videtur: verum hoc etiam si placet ponito, et si quid aliud præterea dixerint. Illud vero, quod aphorismorum interpretibus fere omnibus visum est, nullã prorsus mihi verisimilitudinẽ habere videtur. Aiũt enim vesicæ inflammatione angustiam viæ in quibusdam intestinis ex compressione factam, affectũ ileum afferre. Ego vero complures per totam meam vitam vidisse videor, alios quidem periclitari tantum, quosdam vero mori etiam ex suppressione vrinæ, omnibus tunc luculẽter secundum propriam circunscriptionem maxima apparente vesica, adeo vt extreme distenderetur, & ob eam vt par est tensionem doleret: quorum tamẽ nullus ileosus factus est. Qui igitur credas ob vesicæ inflammationem compresso & coarctato intestino fieri aliquando ileum,*

potius quàm vteri tumore prægnationis tempore? Atqui vsque ad hypochondria eius tumor pertinet, atque magis premere tenuia intestina & coarctare potest: vesica vero in tumorem sublata, solum potest rectum premere intestinum. Absurdius etiam nonnulli dicunt, nempe superueniente febre iuuari ileum. Febris enim eiusmodi propter aliquam merito vesicæ inflammationem fit, quæ quanto maior fuerit, & vehementior, tanto illam quoque magis augeri par est, vt pote quæ sit inflammationis symptoma. Ileus autem vt ipsi aiunt ex inflammatione ortum habuit, & vnicam solutionis spem habet inflammationis remißionem & cessationem, qua cũ febrem quoque vna mitigari est necessarium. Signum igitur bonum erit solutionis cruciatuũ quos ileus adfert, febris vel mitigata, vel soluta: non etiam bonum signum, aut causa bona, ipsa vel superueniens vel aucta. Eos enim solos morbos à febribus iuuari nouimus qui refrigeratione cõstãt, alias sola, alias cum crudis humoribus et pituitosis, aut spiritu flatuoso. Quomodo igitur accipiẽda sint quæ hoc aphorismo Hippocrati sunt dicta ignorare nos præstat fateri ingenue. neque enim ratio veritatem eorum demonstrat, neque docet experientia: aliud tertium non habemus ad rei probationem. An talis nunquam ægrotus Hippocrati visus est, aut alteri cuipiam? neque enim an germanus sit hic aphoris-

mus dicere possum. Quare multitudinem crudorum & crassorum humorum vna cum vehementi refrigeratione suppositare satius est dictorum symptomatum causam esse, ita.n. sola & febris fuerit affectioni remedio, & retentæ vrinæ vacuatio. Sic enim consueuit crassa & multa et conferta vacuari, quũ crassi illi & crudi humores fuerint concocti.

XLV.

SI ulcera annua aut etiam diuturniora fiant, os abscedere est necesse, & cicatrices cauas fieri.

VLCERA quæ veterascunt vel cicatrice ipsis nullo modo obducta, vel si obducta sit, rursus resoluta, ea (modo nihil in curatione peccent medici) vel propter affluentiam vitiosorum humorum, vel propter affectionem in ipsa parte temporis diuturnitate ex humorum affluentia contractam. vel ob aliquod ossis vitiũ eo loco corrupti, ægre sanabilia euadere est necesse. Cætera vero vlcera semper maiora ac deteriora fiunt: atque vniuersum eorum genus phagedænas, quasi exedentia dicas vlcera, veteres appellabant. Quidam vero postea distinguere agressi sunt propria cuique appellatione indita, Chironia nonnulla, Thelephia alia, quædam phagedænas nũcupantes, aliasquè nimis curiosas appellationes prosequentes. Nobis vero satis fuerit, ex iis quæ circum-

stantis loci partem aliquam occupāt, alia herpetas nominasse, quū in superficie aut cute etiam ipsa con sistunt: alia vero phagedænas, que carnem etiam subiectam corrūpunt. Quod.n.putridum et depascens à nonnullis vlcus dicitur, non est propria quædam vlceris differentia, sed affectus ex vlcere & putredine complicatus. Quin absque etiam vlcere putredinem ipsam per se multis corporis partibus consistere nouimus. Quoddam etiam uocatur carbunculus, vlcus crustosum cum magna partium vicinarū inflammatione. Hæc igitur propriam sortita sunt appellationem Carbunculus, Phagedæna, Herpes. Quæ vero vlcera sine dictis syptomatis ipsa per se fiunt, solebant veteres vlcera tantum appellare: de quibus Hippocrati nunc est sermo, in quo quæ eiusmodi sunt vlcera in longius tempus excurrere docet. Sed ipsa etiam rationi experiētia suffragari videtur: Multa enim sæpe eiusmodi vlcera ad cicatricem perducta, nō ita multo post rursus inflāmari, et cicatrice soluta rumpi sunt visa, id autem fit talem aliquam ob causam. Quum adhibitis medicamentis caro oßi affecto superposita siccata duxit cicatricē, sanitas euestigio restituta esse videtur: sed rursus ex osse altius vitiato ichore quopiam paulatim affluente iterū oboritur inflāmatio, & puris subsequitur generatio, à quo cicatrix eroditur et caro exhulceratur. Quenā igitur est talium vlcerum curatio?

non profecto alia præter eam quam lib. de vlceribus tradidit, & nos tertio therapeuticæ methodi explicauimus. Exiccari enim postulant omnia vlcera, præcipue vero ea in quibus os affectum est. Finis vero siccandi esse debet, si pars eius * *affecta abscesserit. vnde merito in tantum cauas cicatrices fieri accidit, quantam abscessus profunditatem habuerit.*

* Os qua-
tenus
corru
ptũ sit
eximi
debet.

XLVI.

QVI gibi ex asthmate aut tussi ante pubertatem fiunt, statim moriuntur.

υβους & κυφους *appellare solet* Hippocrat. *quos nunc omnes* κυρτους, *id est gibbosos vocant. Nam reuera ipsis spina à tergo extuberat.* κυρτῷ *enim opposite dicitur* κοιλον, *quasi dicas conuexo cauum: At* υβῷ & κυφῷ το λορδὸν, *quasi extuberanti excauatum. Cæterum hæc nomina de sola spina, illa vero de omnibus Græci efferunt. Quo modo autem cyphosis fiat, ipse explicuit lib. de articulis, quemadmodum etiam quo modo lordosis & scoliosis & sisis fiant. Hæc enim propria sunt & præcipua spinæ vitia: quæ quidem si quis intelligere velit, ea quæ eo libro scribuntur diligenter legat. Nunc vero quantum ad præsentis aphorismi explicationem attinet, dicturi sumus. A tergo spina extuberat & gibbera fit aliquando propter ictum aut casum, fit etiam propter tubercula quæ-*

dam dura, quæ parte interna consistunt: à quibus si quando vna vertebra prorsum trahatur, ea parte spinæ lordosis, id est excauatio fieri solet, quemadmodum etiam si plures deinceps sese consequentes introrsum obtorqueantur. Quod si tractæ vertebræ non fuerint inter se continuæ, tum cyphosis id est extuberatio fit: tantum partibus pone cedentibus & extuberantibus, quantum tractæ vertebræ introrsum flexæ fuerint & adductæ. Hoc enim in omnibus flexilibus & lentis, quum modice extrema inflectuntur cernere licet, veluti calamis, viminibus, virgis & aliis eiusmodi. Atque de his quidem copiosius in expositione lib. de articulis diximus. Nunc vero ante pubertatem υβωθέντας id est eos quibus introrsum flexa spina pone extuberat, ex asthmate & tussi cito interire dicit. Neque enim in his pectus vult, vt ipse ait, vna cum aliis augeri, atque ideo magna angustia premũtur instrumenta respirationi seruientia. Omnium poro qui sponte gibbi facti sunt, hoc est quibus sine ictu vel casu ex alto spina deprauata est, commune existit quòd tales propter dura tubercula vel coctu difficilia euaserint. Sed quum magna sit inter tubercula pro tumore, & duritie & loco in quo consistunt differentia, quæ quidem simul dura sunt & magna protinus anhelatores & suspiriosos homines efficiũt: quæ vero de sua humiditate aliquid in

asperas dimittunt arterias, tußiculosos faciunt. Cæterum quæ de sua humiditate aliquid transmittunt exacte dura non sunt, atque ideo vt suppurent tandemque hominem suffocent est necesse: quæ vero nihil transmittunt, ortum ex craßis humoribus habent, atque ob id dura sunt & cruda, longoque tempore citra suppurationem manentia hominem viuere sinunt. Contra vero quæ cum tußi ortum habuerunt, ad suppurationem properant, atque ideo sunt perniciosa. Similiter & quæ cum difficili respiratione fiunt, iis qui adhuc crescunt mortifera existunt. Vel enim hæc magna esse oportet, vel in pectoris loco iniuriæ valde opportuno. Quum igitur vna cum corde pulmo in talibus augeatur, & spatium continens minuatur (costis vtpote non crescentibus sed propter gibbum arctatis totum pectus strictius & angustius efficientibus) tantam breui spiritus difficultatem fieri est necesse, vt homo suffocetur & pereat. Nam si gibbositate nondum superueniete, propter solos præter naturã tumores spirandi difficultate laborabant, quid fore putandũ tuberculis temporis spatio auctis, pectore vero strictiore reddito? Porro autẽ quũ multæ sint spirandi difficultates, constat Hipp. solam eam asthma appellare solere, in qua frequentiorem & crebriorem respirationem fieri contingit. Siquidem ita homines etiam nunc in cursibus & vehementioribus exercitationi

bus τὸ ἀσθμαίνειν id est anhelare dicunt. Qui vero post Hippocra. ætatem fuere, affectum etiã quendam diuturnum alii simpliciter asthma, nonnulli orthopnœam appellarunt, quum continenter citra febrem ægroti spiritum ægre ducunt.

XLVII.

QVIBVS uenæ sectio aut purgatio prodest, his uere secanda uena, aut purgatio imperanda.

DE iis, qui integra adhuc valetudine postea sunt ægrotaturi nisi vacuentur, Hippocrati nüc sermonem haberi liquet. Horum enim vere ineunte anticipanda est vacuatio vel per phlebotomiam, si plethoricis morbis corripiantur, vel per purgationem, si morbis sint ab humorum corruptione pendentibus obnoxii. Item enim à morbis multos conseruamus et incolumes tuemur, qui multos iam annos antea quotannis ægrotabant. Quin podagram quoque & arthritim adhuc incipientem, necdum in articulis callo, quem πῶρον Græci dicunt genito, per talem vacuationem multos iam annos fieri prohibuimus. Eodem modo sanguinis excreationem, epilepsiam, melancholiam, apoplexiam, & alios huiusmodi diuturnos morbos e multis hominibus dicta vacuatione sustulimus. Phlebotomia igitur commune est ad plethoricos morbos auxilium;

Purgatio vero, ſiquidem generatim exaudiatur, vnum quoddam eſt contra morbos remedium, non tamen ſi ſpeciatim accipiatur. Siquidem nonnullis pituitoſorum humorum, quibuſdam bilioſorum, aliis melancholicorum, & quibuſdam ſeroſi excrementi uacuatio conducit pro morborum quibus ten tari conſueuerunt natura. Exempli gratia, quidam quotannis niſi purgetur laborat melancholia, & mira uiſu res eſt, quo modo iam ipſe etiam incipientis morbi primam præſentiſcat generationem, meq́; protinus accerſi iubeat: quo melancholicis humoribus expurgato, e ueſtigio ceſſat melancholia, atque huic quidem ex purgatione hæc duo commoda eueniunt, unum quod expurgentur ſupervacanea, alterum quia excretorum acrimonia recluſa paululum hæmorrhois mali ſanguinis aliquid ipſa etiam profundat. Nam quum ſolennis ipſi & conſueta ſit eiuſmodi excretio hæmorrhoica, eius poſtea ſuppreſſione redundat melancholia. Ipſum itaque non uere ſolum ſed autumno etiam purgare ſoleo, quia ſi per hæc tempora propriæ aliquãdo purgationis anticipationem neglexerit, nonnulla ſentiat ſuperioris morbi ſymptomata. Sic mulierem etiam quandam, quæ cancroſum in mamma tumorem habebat, quotannis vere ineunte vacuans ſanaui, ſubinde forti pharmaco melanagogo vſus. quam quidem purgationem ſi quando prætermi-

ferat, dolor ipsi profundus sentiebatur, atque ita illico accersitum me purgare se iubebat. Elephantiam quoque in altero incipientem, primum phlebotomia & purgatione curaui, atque huic quotannis purgatio vnica satis erat, quæ si quando negligeretur, protinus morbus indicationem sui edebat, hominemq; inuadebat. Huiuscemodi igitur morbi humorum melancholicorum egent purgatione, vt epileptici & asthmatici, & apoplectici pituitosorum: arthritici vero qui cum magno sunt calore, biliosorum: qui cum frigidis tumoribus, pituitosorum purgatione gaudent. Quidam etiam alius æstiuo tempore semper tertiana corripi solitus, iam annos multos febrem non est expertus, bile pallida per nos sub veris finem præpurgata. Tum enim tales uacuari multo præstat: quemadmodum epilepticos, apoplecticos. arthriticos & melancholicos & quotquot denique propter humorum crassitiem ægrotant vacuari ineunte vere melius est. de quibus omnibus priuatim scripsimus in tractatu de iis qui uerna vacuatione egent, qui quidē tractatus pars est totius commentationis, quæ de tuenda sanitate inscribitur.

XLVIII.

LIENOSIS *difficultas intestinorū superueniens, bono est.*

HVNC *Aphorismum paulo ante explanaui, quum de eo uerba facerem, qui hunc in modum scribebatur, Qui lienosi intestinorum difficultate corripiuntur, his longam superuenientem dysenteriam aqua inter cutem, aut læuitas intestinorum excipit & moriuntur. Quare nunc prolato in medium aphorismo interpretatione noua opus non est.*

XLIX.

QVI Podagrici morbi fiunt, sedata inflammatione intra dies quadraginta conquiescunt.

PODAGRICORVM *inflammationes fluxione fiunt in pedum articulos decumbente: quam quidem fluxionem primum articulationum suscipiunt spatia, deinde quæ in orbem circunstant omnia ad cutem vsque. Quum uero articulationes repleri dicimus, liquet vincula in orbem ipsis circum posita necessario tendi. Neruos tamen & tendones inflammari podagricis non est uerisimile, sed dolere solum, quia simul cum articulationibus tendantur, quod ex eo fit manifestum, quia podagricus conuelli nunquam uisus est, id quod frequentissime in neruorum & tendonum inflammationibus accidere solet. Alioqui curandi indicatio ipsis communis est cum omnibus inflammatione laborantibus. Nam & digeri oportet quod in pedes defluxit,*

breuiore

breuiore quidem tempore si tenuiore fuerit substantia: longiore vero si crassa vel lenta: multoq; longius tempus requiret, si simul viscidũ & crassum fuerit, vltra dies tamen quadraginta non prorogabitur inflammationis curatio, siquidem et medicus rite omnia gerat administretq;, & ipsi æger in omnibus pareat. Nam quæ carnosas partes occupat inflammatio, morborum acutorũ subiicitur termino, qui quartusdecimus dies est, quandoquidem mollior est & rarior carnis substantia. quàm uinculorũ & neruorum natura. Quamobrem tardius etiam vinculorum tendonum, & neruorum quum vulnerantur, natura inflammari incipit, & longiore ad inflammationis vigorem tẽpore peruenit, tardiusq; curatur qua enim ratione nix in se aliquid humoris alieni admittunt, quia densæ nimirum sunt & duræ partes eiusmodi, eadem hac ipsa ægre quoque dimittunt. Quapropter Hippocrates podagricis inflammationibus terminum integræ solutionis non quartumdecimum diem, sed quadragesimum statuit, quia tum contentam attriculationibus humiditatem per media ligamenta articulos, ambiẽtia & firmantia vaporis in speciem vacuari oportet, tum etiam intra ipsa ligamenta admissam. Meminit porro etiam in prognostico diei quadragesimi vtpote in quo morbi iudicantur, qui necdum sunt exacte diuturni, acutorũ tamen superarunt terminum.

Nos etiam in commentatione de diebus decretoriis fusißime de his in omnibus disputauimus.

L.

QVIBVS *diuisum est cerebrum, his febrem & biliosum uomitum superuenire est necesse.*

MERITO *febricitant cerebro vulnerato, ea scilicet ratione, qua membro quolibet principe inflãmmato febrem sequi est necesse. Bilis vero vomitus fit, ventriculo propter societatem quam cum cerebro habet per cõsensum affecto, ipsiusq; ore maxime, in quod ex cerebro coniugatio quædam neruorum maiusculorum inseritur. Sed alias etiam propter magnos dolores & vehementem mærorem excrementum biliosum consueuit in ventriculum confluere, multoq; magis si ipse imbecillitate laboret. Ad ea enim quæ infirma sunt partium vicinarum feruntur excrementa, præsertim si tenui substantia constant, qualis est humor biliosus, vnaq; cum eo quicquid est serosi excrementi, quod per uomitiones bili sæpe permiscetur: raroq; admodum bilem sinceram sine excremento seroso enormi cernere est. Quinetiam in bene ualentibus biliosiore præsertim natura præditis, vbi diutius cibo abstinuerunt, tales uẽtriculus humores recipit, quod ipsius vellicatio, & vomitus ostendunt. Nec vero cerebro solum*

vulnerato bilem vomunt, sed dura etiam membrana ipsi circumposita, quæ multis partibus cum cerebro cohærens quàm citißime sua ipsi mala impertit. Quia vero Erasistrati sectatores meningas neruorum principia statuunt, solã vulneratam crassiorem meninga talia propter suam ipsius naturã inquient adferre symptomata. Quòd si quando in cerebrũ vulnus penetrauerit, ita etiam quoniã vtraque membrana illud prius exceperit, enumeratarũ affectionum generationem sequi contendent. Dixi autem sectatores Erasistrati isthæc dicturos esse, & non ipsum Erasistratum: quoniam iam senex (quo tẽpore ipsi de diuisionibus libros scriptos esse aiunt) cerebrum pronunciauit neruorum esse principium. Dictum etiam est de his fusius in comment. de Hip. anatome.

LI.

QVI ualentes, capitis repente doloribus corripiuntur, & protinus muti fiunt & stertunt, intra septem dies intereunt nisi febris interuenerit.

MVTOS Hippocra. appellare solet, non quibus sola sit vox oblæsa, sed per excellentiam quandam vna cum huius noxa omnes voluntarias actiones nobis intelligendas relinquit: quibus vtique læsis sensus aliquando non perit. ipse siquidem di-

cebat, Talibus interdum mutis accidere sentientibus esse, sæpe etiam sensu & motu priuari: qui affectus apoplexia dicitur, quæ duplex est, debilis vna, altera fortis, atq; ideo ipsemet dicebat, Soluere apoplexiam fortem est impoßibile, debilem vero non facile. Nunc itaque fortis apoplexiæ notam apposuisse videtur, stertere scilicet: quod etiam profundo grauiq; somno oppreßis accidit secundum affectionis similitudinem. Quanquam enim non eodẽ modo fiunt somnus & apoplexia, habent tamen aliquid commune ad quod consequitur stertor. id autem est imbecilla neruorum actio. Atque de his abunde egimus in commentatione ea quæ de locis affectis inscribitur. Nunc vero, quod sit ad aphorismi explanationem necessarium dicam. Quibus valetibus capitis derepente dolor oboritur, eius rei caussam maxime ad spiritum flatuosum referre oportet, sed iam quoque ad materiæ confertim affluentis multitudinem, quam nunc in cerebrum delatã fuisse symptomata indicant, quæ dolorem sunt subsequuta: quibus etiam ipsis pituitosam quandam materiam esse commostratur atq; ideo febris superueniens eam soluit affectionem, vt pote quæ tum spiritum illum flatuosum, tũ humores pituitosos excalfaciat, attenuet, & resoluat. id autem fit tribus non nunquam diebus, aut quatuor, interdum etiam pluribus, non tamen ultra septimum procedit

diem, quia pars quæ laborat principalis est: eiusmo di vero partes diuturnos simul & uehementes mor bos non ferunt, vt sæpe nobis ostensum est.

LII.

SED *in somnis etiam an de oculis ali quid subapparcat spectare oportet.* Nam *si quid non exacte commissis palpebris de albo appareat, modò non ex alui proflu uio aut medicamenti potione accidat, ma lum signum est & ualde perniciosum.*

Aut ob palpebrarum siccitatem aut propter vir tutis ipsius mouentis imbecillitatem albi aliquid subapparet in oculis exacte claudi non valentibus. Ob hanc.n.causam alui etiam profluuiis et medica mentorum potionibus de oculorum albo aliquid cō spicitur, quum dormiunt. Nam *totum corpus exic catur talibus uacuationibus & imbecillæ uires red duntur.* Siccitatis *autem plus palpebris acquiritur, quia ipsæ sunt siccæ natura. Quemadmodum enim exiccata coria ægre extenduntur, eodem quoq; mo do corporis partes ita affectæ. Quinetiā quod viri bus laborātibus & fatigatis nō solum oculos, sed os etiam exacte claudere nequeant (vnde biante ore dormiunt) liquet vnicuique naturam res diligētius consyderare volenti.*

LIII.

DELIRATIO *quæ cũ risu fit, tutior: q̃ uerò studio adhibito, periculosior.*

NVLLA *deliratio tuta est, minus periculosa quæ cũ risu fit. Etenim audax illa, vt ipse appellat, & temeraria meritis alienatio, omnium est periculosissima: inter has media est quæ cũ studio fit. Porro omnes fiunt cerebro affecto, siue primario et per se, siue secundario & per sympathiam: differunt aũt inter se causis ipsis efficientibus. Nam quæ à sola caliditate sine prauo humore cõmittuntur, similes quodã modo sunt desipientiis iis quæ temulentiam sequuntur. Quæ vero ob flauam bilem fiunt, cum studio perficiuntur. quæ bilis flaua si multum exuratur, vt iam ad atræ naturam magis accedat, furiosæ admodum & immanes fiunt delirationes. Nam quæ in aliis scriptis nostris de atra bile explicata sunt & definita in memoriã redigere oportet, vt quod quædam ex flaua bile perusta & retorrida fiat, quæ omnium est teterrima: alia vero ex sanguinis, vt ita dixerim cœno & fæce: quæ quidem crassiore quã altera cõstet substantia, sed multum à qualitatis malignitate recedat. Diximus præterea bilẽ quæ veluti fæx est sanguinis, si exacte & proprie loquamur, nondum nos atram bilem, sed succum appellare melancholicum: per verbi tamẽ abusionem*

interdum atram etiam uocare, quandoquidem nisi prius vacuetur, attra sit nō ita multo post euasura.

LIIII.

IN morbis acutis cum febre quasi gementium suspiria, mala.

SAEPE Pueri dum plorant, interrupto spiritu respirare videntur, subsistente scilicet inter respirandum pectore, rursumq; quod ad integram respirationem deest, adiiciente. quod ipsemet in Epidemiis his fere verbis dixit, Gemina intro spiritus reuocatio, quasi superinspirantibus. Hoc autem fit nōnunquam fatigatis viribus, nonnunquam ob duritatem instrumentorum, nonnunquam vero ambabus causis simul conuenientibus: est & quū propter aliquam musculorum pectoris affectionem cōuulsoriam fit. Nam & imbecilla virtus, dum semel pectus tantum dilatare non potest, quantum animali est necessarium, medio subsistit opere & aliquantisper quiescit: deinde rursum se excitat. Et durum organum, quum prompte non obsequatur dilatanti facultati, ab ipsa violentius concussum dilatatur. Sed quid affectionem conuulsoriam talē efficere respirationē dicere attinet? Nam si vel frigus pectoris musculos, aut etiā neruos subierit, durities quædam instrumentis conciliari poterit, & motio

conuulsoria, quam & febris suapte natura sanare & calida auxilia possunt. Coniuncta vero si febris sit, non iam musculorum pectoris aut neruorũ perfrigerationem causari possumus, sed vel duritiam contractam, vel virium imbecillitatem, vel * affectionem conuulsoriam. Quicquid uero horũ fuerit in causa, bonum non est in morbo acuto accidere. Si igitur de sola nobis explicata instrumentorum spiritualium motione illam quasi gementium respirationem extulit Hippocrates, ad finem iam perducta est expositio: si uero cum tali aliquo sono qualis flẽtibus editur, dictam respirationem fieri velit, præter dictas causas quandam etiam cum dolore coniunctam indicabit affectionem, per quam quasi flerent, aut gemerent, aut mistum quendam ex ambobus sonum funderent, in eum respirant modum.

* Affectio cõuulsioni similis siccitatẽ instrumentorũ seq̃tur, quæ febribus acutis interdũ superuenit.

LV.

DOLORES podagrici uere & autumno fere mouentur.

PODAGRICI morbi vt & alii omnes articulares vere augentur, atque propterea ipse supra in morborum vernaliũ enumeratione meminit articulariũ, in quibus s. podagrici continentur. Concitantur tamen interdum etiam autumno iis quibus æstate per oporam, id est fructuum abundantiã cacochymia aliqua collecta est in corpore. Nos

enim in cõmentariis de naturalibus facultatibus, vt alias quasdam singularum corporis partium vires, sic etiam expultricem eorum quæ molesta sunt esse demonstrauimus. Sunt autem molesta, quædam multitudine grauantia, alia vero aliena qualitate affligentia. Secundum hæc igitur vtraque iis qui per hyemem prauo victu sunt vsi, recurrunt morbi chronici verno tempore fusis humoribus, deinde ad loca infirma protrusis à partibus fortioribus: secundum alterum uero tantum, tempestate autumnali.

LVI.

MORBIS *melancholicis per hæc tẽpora suspecti humorum decubitus, uel apoplexiam corporis, uel conuulsionẽ uel maniam, uel cæcitatem denunciant.*

FIVNT *etiam propter pituitosum humorem apoplexiæ, conuulsiones, & cæcitates: fiunt propter melancholicum quoque, quoniam commune utriusque pathos est, id est passio: non tamen maniæ communis est passio. Nunquam enim ob pituitosum humorem affectio hæc constatur, vtpote quæ ad sui generationem humore stimulante & mordẽte opus habeat. Talis autem semper quidem est flaua bilis, non semper vero humor melancholicus, sed vbi supra modum vel combustus, vel putrefactus malignam acquisiuerit acrimoniam.*

LVII.

APOPLEXIAE autẽ fiunt maxime a quadragesimo ãno ad sexagesimũ.

NON omnis apoplexia, sed sola modo dicta, quæ ex sola atra bile ortum habet, eos corripit qui dictam ætatẽ agunt, quia per eam maxime abũdat humor atræ bilis, quemadmodum etiam per autumnum. Et vt simpliciter dicam, Senes plures apoplexia percelluntur. Si igitur verus est aphorismus, cum superiore coniungi debet, quasi ita dictũ esset, Morbis melancholicis per hæc tempora humorum suspecti decubitus apoplexiam minantur, quæ fere homines inuadit à quadragesimo anno vsque ad sexagesimum.

LVIII.

SI omentum exciderit necessario computrescit.

PROPTER Sermonis breuitatem falsus aphorismus videri queat iis qui non recte ipsum exaudiunt. Quod enim dicitur est huiusmodi, Si omentum exciderit, id est nudatum fuerit & extra peritonæum prominuerit, fieri non potest vt in proprium locum repositum, sanum & saluum permaneat: quemadmodum si aliud quidpiam, exempli

gratia intestinum aut visceris lobus foras promineat. Hæc enim nisi longo tempore perfrigerentur, pristinam temperationem recipiunt, vulnere quod in epigastrio est acceptum ad cicatricem perducto. Omentum vero si vel minimo tempore nudetur repositum putescit: quam ob causam medici partem ipsius nudatam præcidunt. Atque hāc quidem habet aphorismus sententiam, licet non ita explicate & distincte propositam, Iam vero si quispiam aliquando vidisse se ad tempus aliquod prolapsum omentum dicat, quod postea repositum non computruerit, enunciationis quidem Hippocratis perpetuitatem ita sustulerit, ac certe illud seruauerit, nempe fere ita vsu venire, vt prolapsum foras omentum putreat: quod commune est huic aphorismo cum aliis ab Hippoc. scriptis: qui si dictionis spectes formam, enunciationis vniuersitatem præ se ferunt quamuis non semper res ipsæ similiter, sed aliquando aliter etiam licet raro eueniant.

LIX.

QVIBVS longo coxendicum dolore conflictatis femoris summum coxa excidit, rursumq; recidit, iis mucosa ibidem pituita colligitur.

SAEPE in articulis pituitosus humor coacer-

uatur, quem mucum appellat, à quo imbuta & permadescentia articulationis vincula, laxiora redduntur, atque ideo facile articulus cauitate sua excidit, & rursus haud difficulter recidit. quam vtique rem ischiadicis ita affectis accidere, nobis nunc est auctor Hippocra. Verum ischium quum ait excidere, articulum qui in ischio est intelligere oportet: quo etiam modo libro de articulis dicebat, Humeri autem articulum modo elabi scio, quod perinde est ac si articulum, qui in humero habetur excidisset.

LX.

QVIBVS *diuturno dolore ischiadico uexatis femoris caput coxa excidit, ijs femur contabescit & claudicant, nisi urantur.*

HVNC *aphorismum à superiore seiungere non decet, sed simul in vnum coniunctos, ita accipere. Vult enim dicere, quibus ischiadicis propter mucosæ pituitæ copiam articulus excidit, rursumq; recidit, temporis spatio necesse esse femur contabescere, nisi anteuertentes vrendo mucum illum exiccemus: quod libro de articulis in brachio continenter excidente faciendum esse consulebat. Nam eadem vtrobique vis est orationis, quippe qui super*

coxam adurendum esse consulat, vt lib. de articulis docebat, tum vt mucosa illa & lenta humiditas absumatur, tum vt cutis laxitas in quam articulus elabebatur, per adustionem firmata & cōtenta ipsum arctet. & loco moueri prohibeat. Alioqui si ob lentoris abundantiam, diutius extra coxam femoris caput maneat, id profecto femoris iam fuerit claudicatio, quam necessario eiusdem sequetur atrophia & tabes: quo modo aliis etiam omnibus accidere solet, quæ motu, qui ipsis erat secundū naturam, sunt priuata.

GALENI IN APHORISMOS HIPPOCRATIS COMMENTARIVS SEPTIMVS,

GVLIELMO PLANCIO Cenomano, interprete.

* Ta κατ' eos qui enarrandis aphorismis nullã oratio nis æquabi

OMNES * *fere qui ante nos aphorismorum scripserunt enarrationes, initio quidẽ longius quàm vtilitatis ferat ratio commẽtationem protrahunt, in progressu vero fatiscentes paucis absoluunt: ita vt per initia tantum quæ vtilia sunt prosequantur, deinde parcius & frigidius id faciant: ad postremum expositionem adeo contrahant & concidant, vt ex aphorismis ne adulterinos quidem & palam falsos internoscant: sed quemadmodum qui disputationis labore fessi, ad omnia libenter annuunt: ita isti quoque sine vllo delectu omnes admittunt*

aphorismos, quoscunque scriptos inuenerint, atque ipsorum intemperationem perquàm breuiter perstringũt, superioris loquacitatis et verbosioris explicationis obliti. Nos verò quum alias ipsorũ ineptias vitare conati sumus, tum interpretandi æquabilitatem quandã in omnibus retinere studuimus: ita tamen vt quæ vera sunt & ad artem imprimis necessaria, summa tum attentione animaduertamus tum diligentia examinemus: dictionẽ verò ita temperemus, vt neque in summam contrahatur breuitatem (non enim eiusmodi breuitas concisa commentario, sed libro conuenit) neque rursum in tantam orationis longitudinem, quantam illi expositionis initio adhibent, proferatur: sed quod in omni scripti genere laudatur, & vnicuique tractatui proportione congruit, id nos à principio ad finem vsque vt seruaremus sedulo dedimus operam.

litatẽ retinet.

I.

N MORBIS acutis frigus partium extremarum malum.

IN morbis longis, præsertim si sunt sine febre, & per hyemem

& ætatem senilem, partes corporis extremas, velati nares, auriculas, pedes et summas manus frigere absurdum videri non debet: In acutis vero non mediocre est malum, sed valde perniciosum symptoma, vt pote quod magnis superueniat viscerum inflammationibus. Acutos autem morbos ipsemet vocari inquit, quorum maximam partem febres sunt continuæ, in quibus siquidem sine magna inflammatione fuerint, non modo non refrigerari extrema, verumetiam peruri accidit: sed quum inflammationis calor est adeo vehemens, vt ad se cucurbitulæ instar sanguinem ex toto attrahat corpore, iis qui ita affecti sunt, viscera exuruntur, extremæ autem partes propter sanguinis intro ad viscera sese recipientis absentiam perfrigerantur, atque ex ipsis complures ne stragula quidem ferunt propter ardorem & æstum inflammationis viscera obsidentis.

II.

Propter os ægrotans caro liuida, malũ.

NON *enim ob mediocrem ossium labefactationem, sed fortem corruptionem talis coloris species circunstantibus carnibus contrahitur, quia in ipsis scilicet natiuus calor extinguitur.*

III.

A vomitu *singultus & oculorum rubor, malum.*

Qualis

QVALIS *affectio musculis est conuulsio, talis est stomacho singultus. is humoribus superuenit infestantibus totum nonunquam ventriculū, sæpius vero ipsius os & stomachum: quos vomitione postquam exegerit, statim singultu liberatur. Alioqui si ne ipsis quidem vomitu eiectis singultus cessauerit, ex duobus alterum, vel neruorum principium cerebrum, vel ventriculum non paruam pati inflammationem denunciat. Oculorum vero rubor vtriusque inflammationem sequitur, sed cerebri magis.*

IIII.

A *Sudore horror, non bonum.*

QVOD *decretoria si non decernant, partim perniciosa, partim dyscrita habeantur,* Hippocratis *est assertio, quia natura in eiusmodi affectionibus vi morbi euicta succumbat.*

V.

AB *insania, quam maniam Græci uocant, difficultas intestinorum aut hydros, aut exstasis, bonum.*

DYSENTERIAM *quidem & hydropa trāslationis materiæ ratione, maniæ remedio esse, ratione nō caret, à capite deorsum noxiis trāslatis humoribus: mentis vero emotionem, quam ἔκστασιν Græci dicūt, ipsius minime solutionem, sed augmēta*

tionem potius esse dixeris. Verum tamen, siquidem vere Hipp. vehementem insaniam exstasim sæpe appellauit, quendam insania moderata, qua prius detinebatur ita leuatum fuisse meminimus, rationeq; collegimus propter vehementẽ causarum maniam efficientium motionem, eiusdem fuisse solutionem subsequutam: quemadmodum in morbis acutis vehementißima symptomata bonas interdum crises efficere solent.

VI.

IN *morbo diuturno cibi fastidium & syncere deiectiones, malum.*

IPSVM *per se fastidium cibi malum est signum in morbis diuturnis. Siquidem iis qui ex talibus morbis sunt euasuri, contrarius affectus, vehementior scilicet ciborum appetentia solet accidere. Quare cibi fastidium in talibus haudquaquam est bonum signum, multoque minus quum deiectiones etiam malæ existunt. Synceras autem eas deiectiones appellauit, quæ nulla sunt aquosa humiditate permistæ, solo humore qui vacuatur (siue is picrocholus sit, siue melancholicus, siue porraceus, siue bilis æruginosa dicta) intestina peruadente Nã eiusmodi deiectiones exustam esse & consumptam omnem humiditatem natiuam à febrili calore indicant.*

VII.

A Multa potatione rigor & deliriũ, malum.

QVOD polyposia, id est multus potus non aquæ sed vini multam potionem significet nemo dubitat. Delirant autem propter vinolentiam multi sanguine & spiritu calido repleto capite: quam ipsam ob causam calidiores etiam redduntur, præcipue quidem capite, sed iam toto etiam corpore. Ex ipsis tamen rari sunt, qui cum delirio rigeant, in quibus non incenditur natiuus calor, sed nimia vini copia extinguitur, non aliter quam ignem lignorum multitudine coniecta obrui, & lucernæ flammulam oleo affatim & repente infuso opprimi cernimus.

VIII.

A Tuberculi introrsum eruptione exolutio, uomitio, & animi defectio fit.

TVBERCVLVM vocauit, quod alibi solet empyema appellare, per cuius intro eruptionem, eiusdem in ventriculum effusionem intelligit. hanc enim sequitur vomitio. Nam quæ in thoracem & pulmonem empyematis eruptiones fiunt, non vomitionem, sed tussim necessario mouent & sæpe suffocant: quemadmodum etiam quæ in intestina fiunt

tuberculorum eruptiones, puris deiectionē efficiunt. Omnium porro eruptionem communis est virium debilitatio & animi defectio, propter spiritus vitalis vna cum ipsis factam excretionem, quemadmodum alibi demonstrauimus.

IX.

A SANGVINIS *profluuio desipientia, aut etiam conuulsio, malum.*

NON *parum nobis hic aphorismus ad faciendam fidem confert, desipientiam aliquando ob defectum fieri, haud dissimili ratione atque artuum tremores fiunt. Hi.n. propter virtutis motricis imbecillitatem motiones habent infirmas, cerebrum vero deprauatas. atque ideo nunquam vehemens est hoc desipientiæ genus, sed moderatum, & vt ita dicam, delirum: Ipse siquidem leuem mentis* * *titubationem. delirationem appellare solet. Si quando igitur tali desipientiæ conuulsio accesserit, omnino desperata res est. Vnde quædam exemplaria per &, coniunctionem scripta leguntur, quædam vero contra disiunctiuam particulam habent: quo etiam modo desipientia post sanguinis fluxum symptoma est minime bonum, etiam si sola fit. Multoq; maius malum est conuulsio, vel si citra desipientiam sola acciderit. Multo vero maximum malum est utrinsq;*

* παρακοπή *mētis vacillatio.*

conuentus, quandoquidem sola etiam propter immoderatam vacuationē facta conuulsio, symptoma est perniciosissimum. Nam desipientiæ minus malum symptoma.

X.

AB ileo uomitus, & singultus, & desipientia, & conuulsio, malum.

IN ileo nihil subit deorsum, atque id huius affectionis proprium est inseparabile. Vomitus vero non semper adest, sed quum perniciose ægrotant: quod si diutius nausea conflictentur & morsu lacerentur, stercus ipsis sursum remeat, & singultiunt. Quidam vero etiam desipiunt & conuelluntur, neruorum principio propter stomachi vitium per consensum affecto. Mihi porro eiusmodi symptomata fieri videntur, quia intestina, in quibus affectio consistit, a sese stercus, (postquam temporis longinquitate est molestum) depellere appetunt, sed propter factam in partibus inferioribus viæ arctationem transmittere illac non possunt: vnde retroacto naturæ impetu violenter moueri coguntur, & grauem illam molestamque materiam exprimendo regerere ad loca superiora.

εἰλεὸς fit cruditatibus retentis & corruptis, & obstructo excremētorū exitu fit et ueneno hausto: fit intestinis in scrotū descendentibus fit sæpius vt Gal. placet, inflāmatis intestinis.

XI.

A Pleuritide peripneumonia, malum.

IN pluribus exemplaribus ad aphorismi finem adiectum est malum, in quibusdam vero simpliciter ita scribitur, A pleuritide peripneumonia: volentibus qui sic legunt, nō quidem bonumne sit an malū pleuritidi superuenire peripneumoniam, nunc docere Hippocr. sed simpliciter hoc vnum tantū, nēpe pleuritim in peripneumoniam transire & mutari solere, aut pleuritidi superuenire peripneumoniam. Degeneratio namque eiusmodi, fit, quum priore * cessante morbo, alter succedit: interuentus vero, quum priore permanente, alter accedit. Verum hoc loco Hippocrates videtur de superuenientibus agere quibus statim ab initio malis esse accidit, adeo vt si etiam hoc nominis malum non addatur, sit tamen vel subaudiendum (quomodo multa de cōmuni suppleri dicuntur) vel potestate significari putandum. Omnis enim eiusmodi superuenientium ortus non paruos nec faciles, sed magnos & malignos morbos sequitur. veluti (ne à propositis hoc aphorismo affectibus recedamus) quum is humor qui pleuritim cōmittit, costis contineri nequit, eius pars aliqua ad pulmonem etiam peruenit, vnde eiusdem sequitur inflammatio: quum peripneumoniam tamen pleuritis non admodum sequi soleat, quoniam facili qui

* De generatio morbi et acces sio ad morbū qui dif ferūt.

dem & miti peripneumonia, totus expurgatur, humor nocuus tußi reiectus: exitiali vero & perniciosa, æger prius suffocatur quàm costæ vna afficiătur.

XII.

A Peripneumonia phrenitis, malum.

QVVM a calido humore sit peripneumonia, ea multis vaporibus in caput sublatis replet cerebrum, & phrenitim efficit. Quod ad finem aphorismi additum est malum: non in hoc solum, sed in sequentibus etiam aphorismis commune est cũ superiore aphorismo, atque ipsius idem est iudicium.

XIII.

PROPTER ardores uehementes conuulsio aut tetanus, malum.

INTERPRETVM pars maxima hanc aphorismi lectionem retinet: Marinus autẽ, propter vulnera scribit, etenim sequentẽ aphorismũ sibi astipulari dicit. Verũ certe quidem est, propter magna etiam vulnera inflammationes fieri et cõuulsiones: sed quum omnes fere enarratores, tũ vero maxime vetustißimi quique hãc agnoscant dictionem, Propter ardores vehementes, nos quoque eadem laudare & exponere præstat. Itaque ex ipsis nonnulli ardores vocem pro febribus exaudiunt: nonnulli aeris ambientis feruorem ita dici autumant, alii

pro cauteriis & escharis accipi volunt, atque omnes verum dicunt. Hisce enim omnibus non vtique boni cuiusdam gratia superueniunt tetani & conuulsiones per neruorum siccitatem: quod tetani & conuulsionis genus pessimum simul & difficillimũ esse demonstrabamus.

XIIII.

PROPTER *plagam in capite acceptam stupor, aut desipientia, malum,*

DESIPIENTIA *cognoscitur, dissentanea & rationis nihil habentia loquentibus & agentibus: stupor vero est, quum neque loquuntur neque agunt quidquam, sed apertis oculis immoti manẽt iis qui metu & pauore perculsi & attoniti sunt similes. Quòd vero hæc omnia cerebro patiente fiant, manifestũ est. in eo. n. esse animi principatum demõstrauimus. Siue igitur in fine aphorismi ascriptum sit malum, constat recte dictum esse. intro. n. in ipsum cerebrum penetrare ictũ indicat. siue non ascribatur, nihilominus de cõmuni ipsum subaudire possumus, vt paulo ante dicebamus. Quin quia eiusmodi symptomata cerebri læsionem commonstrant, inde etiam offensæ magnitudinem colligere possumus.*

XV.

A *sanguinis sputu puris expuitio, malũ.*

QVOD omnis ipsi hæc enumeratio sit eorum, quæ proprie superuenientia vocãtur (de quibus Pra xagoras non paruum librũ integrũ conscripsit) vel ex ipso aphorismo constare puto, Neque enim quiuis sanguinis sputus sequentem habet puris excretionẽ, sed qui malignus est duntaxat, cuiusmodi ex pulmo ne fere editur.

XVI.

A Puris sputu phthisis & fluxio: quum uero sputum retentum fuerit, moriuntur.

QVAM peculiariter Græci maximeq; Athenienses phthoen appellãt, eam nunc Hipp. phthisim nominauit, quum propter insanabilia pulmonis vlcera totius corporis attenuatio sit & macies cũ debili febre coniuncta. Iam vero fluxionis nomen vel de capillorum defluuio, vel de humida alui deiectione extulit. Vtrunque enim tabidis ad extrema redactis et deploratis fieri solet, illud quidem propter siccitatem, hæc vero ob virtutis imbecillitatem. Cæterum illud quod ad finem aphorismi scribitur, Postquã autem retentum fuerit sputũ, moriuntur: mortis modũ ostendit phthoe pereuntium. Tandiu.n. extenuati viuunt, quandiu extußire, & per sputa pulmonẽ expurgare poßunt. Vbi vero intus ipsa remanent, respirationis obstruũtur uiæ et ægri suffocãtur.

XVII.

PROPTER *iecoris inflammationem, singultus, malum.*

IAM *supra etiam dixi, his omnibus consequentes scriptis aphorismis de iis symptomatis agere Hippocra. quæ morbis ipsis auctis & ingrauescentibus superueniunt. Quo sane modo nunc singultus quoque ob iecoris inflammationem fieri dicitur, non quidem semper, neque quouis modo affecti, sed quum feruente inflammatione in magnitudinem attollitur, per quem feruorem in sympathiam & mali consensum venit stomachus, communium nonnunquam neruorum ratione, qui (vt ipse secundo Epidemiωn docuit) sunt perexigui & perminuti: vnde tunc solum iecoris fit cum stomacho affectionis communicatio, postquàm inflammatio maxima euaserit & peßima. Quinetiam quia per eiusmodi visceris inflammationes bilis admodum calida & copiosa generatur, & confluit in principium intestinorum, inde ipsa in ventriculum euadente & innatante vt stomachus vellicetur & singultiat accidit. Quidam vero inflammationis magnitudinem quia ventriculum premat singultum facere arbitrantur, spiritu quemadmodum inquiunt exitum non habente.*

XVIII.

PROPTER *uigiliam conuulſio, aut deſipientia, malum.*

QVIDAM *hoc etiam loco dictionem malum addunt. Nos vero in ſuperioribus monuimus, etiam ſi non ſubiungatur, poteſtate tamen contineri. Iam cur immodicas vigilias ſequatur conuulſio aut deſipientia manifeſtum eſt ſuperiora recordanti. Siquidem Hipp. ipſe vt à repletione, ita à vacuatione quoque conuulſionem fieri eſt auctor. Maximam autem vacuandi & exiccandi vim habet vigilia, atque propterea à ſiccitate conuulſionē adfert et deſipientiam tum ipſa ſiccitatis nimiæ ratione, tū præterea quia per longas vigilias bilioſior ſanguis fiat, In quibuſdam tamen exemplaribus iiſq; accuratiſſime ſcriptis ſine deſipientia ſcribitur hoc pacto, A vigilia conuulſio. hoc loco vt arbitror, peſſima ſuperuenientia oratione perſequente Hippocra.*

XIX.

AB *oſſis nudatione eryſipelas.*

HOC *maxime aphoriſmo ſubaudiendum eſt malum. neque enim hoc dicit, ſemper aut plerumque oſſibus nudatis eryſipelas ſuperuenire (nam cōtrarium potius verū eſt, ita ſcilicet affectis oſſibus raro ſuperuenire eryſipelas) ſed prauum eſſe ſym-*

ptoma cum exuto osse circunstans caro erysipelate occupata apparet.

XX.

AB *erysipelate putredo, aut suppuratio, malum.*

EX *hac etiam oratione malignis erysipelatis istas superuenire constat.*

XXI.

A Forti in ulceribus pulsu hæmorrhagia, malum.

IN *vlcerum inflammatione pulsus fit carne arteriis incubante ipsarum motum non ferente, sed dolente quum ipsæ inter dilatandum vehementius impelluntur & feriunt. Est enim eiusmodi pulsatio molestus quidam sensus & dolor arteriarum motione factus, quas ab initio quum particulæ secundum naturam habebant, non sentiebamus tum propter earũ viciniam dolore uacantem, tum propter latius & amplius spatium in quo mouentur. Nam ipsis partibus inflammatione laborantibus & loci coarctatio, & ab affectione dolor grauem ægrotis molestumq; sensum inuehunt micantibus arteriis: quarũ motum non solum medici, , sed omnes homines pulsum appellant. Porro hic arteriarum motus per tales affectiones augeri videtur. Ostendimus enim*

in commentariis de naturalibus facultatibus, quandam in ipsis etiam inesse alienorum expultricem, quæ & sudores promouet criticos, & sanguinis eruptiones et alui deiectiones, cæteraq́; eiuscemodi. Hac itaque virtute vehementius interdum agens natura magnum simul & violentum arteriarum motum efficit eorum quæ molesta sunt depellendi studio, atque ita hæmorrhagias inuehit.

XXII.

A Diuturno partium ad uentrem attinentium dolore suppuratio.

SIVE enim perfrigeratio, siue omnino inæqualis aliqua intemperies circa ventrem fuerit, siue flatuosus spiritus, siue acrimonia quæpiam mordax, vt in longum protrahantur tempus fieri non potest: dũ modo rite & conuenienter ad ægrotantis curationem omnia gerantur: hoc enim in omnibus eiusmodi orationibus subaudiri debet. Restat igitur vt adhuc propter inflammationem dolor maneat, quæ nimirum inflammatio suppurabit temporis spatio, nisi hominem mors præripiat. Nam hoc quoque in omnibus talibus orationibus supplere oportet.

XXIII.

A SYNCERA deiectione dysenteria.

SYNCERAS deiectiones Hippocra. appel-

lare solet nulla humiditate aquosa admistas, solum eum habentes purum & simplicem humorem qui per inferna deiicitur, siue is sit bilis flaua, siue atra. Minime itaque mirum est, si per tales deiectiones erodatur intestinorum pars aliqua.

XXIIII.

AB *oßis uulnere desipientia, si in uacuum usque penetrauerit.*

DESIPIENTIA *fit capitis osse non simpliciter nec leuiter pertuso, sed ad interiorem vsque superficiem, quam vacuus excipit locus cerebrum continens.* Iam *enim membranis & cerebro propinqua est affectio & finitima.* At *vero* Marinus *nescio quomodo illud per se legendum esse putat, Ab osse perfracto mentis alienatio: deinde sequentis aphorismi seorsim facit principium, Si vacuum attigerit, ipsi subiungens, a medicamenti haustu conuulsio, perniciosum.* Hanc *enim (inquit) lectionem rationi esse consentaneum: si quidem à vacuatione conuulsionem semper damnet* Hippo. *Atque hoc recte quidem* Marinus *dixit, nempe immoderata vacuatione factam conuulsionẽ esse perniciosam. Quin & ita a potione pharmaci facta conuulsio fuerit exitialis.* Verum *ipse interim non animaduertit se aphorismum præcedentem efficere falsum. Nam propter oßis diuisionem delirium fieri est manifesto fal*

sum. Neque enim vllo alio quopiam osse, neque cranio ipso perfecto deliratio prius sequitur quam ad meningans, id est cerebrum obtegentes membranas peruenerit affectio.

XXV.

A Medicamento poto conuulsio, mortifera.

Pharmacoposias & pharmacias peculiaris Hippocratis mos appellandi solas eas potiones quæ purgantibus constant medicamentis. Quod autem immodicis horum purgationibus interueniens conuulsio sit perniciosa ignorare non potes, si quæ nobis iam sæpius sunt dicta fueris recordatus.

XXVI.

PROPTER uehementem dolorem partium ad uentrem attinentium, extremarum perfrigeratio malum.

SVMMARVM corporis partium refrigeratio fit, quemadmodũ etiam supra diximus, tum propter inflammationis viscerum magnitudinem, tum ob lipopsychiam, idest animi defectũ, tum quia calor natiuus extinguatur, vel multitudine præsertim si frigida fuerit suffocetur. Fit etiam propter vehementem dolorem altas & medias corporis partes habentem, ob quem natura in seipsam contrahi

tur atque intro se recipit, quam euestigio sanguis sequitur non solum extremas corporis partes deserens veluti pedes, manus et caput, sed etiam cutim vniuersam. Particularem igitur quãdam hoc aphorismo Hippocra. causam attulit frigoris partiũ summarum, quod in aliis quoque multis ipsum fecisse ostendimus. Nec mirum videri debet si is qui primus multa inuenit non simul omnium, sed cuiusque sigillatim inuentionem explicet.

XXVII.

SI prægnanti tenasmus superuenerit, abortus est causa.

TENASMVS fit in recto intestino appellato, eandem & causam & affectionem obtinente, quàm per dysenterias suscipit vnum aliquod ex intestinis superioribus. Hũc affectum aiunt ἀπὸ τῆς τάσεως, id est contentione & eo nisu appellationem esse sortitum, qui in eo fit quum vehementi cupiditate egerendi lacessiti crebro exurgere coguntur. Tali igitur contentione & sollicitatione molesta cũ totum corpus tum maxime vterus laborat, vtpote recti intestini cognatus & affinis. Nihil autem mirum si frequentius exurgendo desidendoque & uehementius committendo abortus fiat, quando propter alias etiam vehementes siue motiones siue dolores grauidæ soleant abortire.

XXVIII.

XXVIII.

SIVE os siue cartilago, siue neruus sectus fuerit in corpore, neque augetur neque coalescit.

SVPRA *scriptus tam est hic aphorismus his verbis, Postquam os perfectum fuerit aut cartilago, aut neruus aut genæ tenuis particula, aut præputium, neque augetur neq; glutinatur, atque ipsum antea sexto commentario declarauimus.*

XXIX.

SI leucophlegmatia detento fortis diarrhœa superuenerit, morbum soluit.

CONSVEVERE *alii quoque medici quandam aquæ intercutis speciem appellare leucophlegmatiam, tanquam quæ vel liuida quadam pituita, vel secundum suam certe ipsius rationem alba semper manente, sed propter alios quosdam humores admistos verum exactumq; colorem mutante constet. Potest etiam quemadmodum libro de articulis scripsit, Vertebræ autem quæ in spina habentur: nō qui distinctionis causa tāquā alibi sint quā in spina vertebræ ista addat, sed simplici adiectione vtatur: ita hoc quoq; loco sine rei distinctione adiectionē nominis albi fecisse. Iā vero a forti vel diu-*

turna diarrhœa (vtroque enim modo scribitur) albæ pituitæ solui redundantiam commune est cum aliis etiam multis quæ similiter ab Hip. *sunt dicta.*

XXX.

QVIBVS *per diarrhœas spumosa sunt alui excrementa, iis à capite fit defluxio.*

HOC *indistincte est dictum, fieri siquidem potest aliquando spumosum stercus à flatuoso humore ex capite in ventrem defluente.* Fiat etiam *interdũ vasis quæ in ventrem pertinent talem humorẽ profundentibus.* Ortum *etiã habere quandoq; potest in ipso ventre, vnicam fere dixerim causam habens continentem, quoquo modo fiat & excernatur, antecedentes vero plures. Est autem eiusmodi spumosæ pituitæ continens causa spiritus flatuosus, qui dum humori commiscetur vehementi vtitur et inæquali motione, adeo vt et ipse comminuatur attenueturq;, & pituitam confringat et in multas et paruas partes comminuat.* Eiusmodi *vero motus ipsi causa est tum propria natura, tum nonnunquam etiam caloris copia. Sic.n.in iis quæ ex aqua coquuntur, præsertim si lenta et viscida fuerint natura, et in mari impetuosius ventis agitato & turbato spuma apparere solet.* Porro *qui pituitæ viam & transitum in ventrem per pulmonem fieri arbitrantur, atq; ideo*

ipſam apparere ſpumoſam, quid de iis qui ex capite in pulmonem rheumatiſmo aperte laborant dicturi ſint non video. Par eſt enim in ipſis excrementa alui eſſe ſpumoſa. verum hi neque deiiciunt, neque extuſsiunt ſpumoſa, tametſi fluxione quæ ex capite fit ſæpe ſint manifeſto oppletæ pulmonis aſperæ arteriæ. quæ quidem fluxio poſtquam concocta eſt, expuitur puri ſimilis, ſed minime ſpumoſa euadit. Quin ne ſanguinem quidem ſemper ſpumoſum expuunt ex pulmone. Siquidem apparet quum de ipſa viſceris propria ſubſtantia aliquid vna effertur ſanguis fieri ſpumoſus. Spumoſum tamen interdum etiam pleuritici expuunt, atque his ipſis multo rarius peripneumonici, caliditate vt mihi quidem videtur intemperata atque ignea in partibus affectis collecta. Porro ſi quod e capite defluit in aſperas pulmonis arterias, deorſum ad ſedem vt volunt nonnulli permeat, primum in ventriculos cordis ipſum deuenire, deinde ex duabus alteram viam pergere, vel per venam cauam ad iecoris gibba, indeq; ad ſima deferri, atque ita per portas in flexuoſas inteſtinorum circunductiones peruenire: vel primum in magnam arteriam, deinde in eam quæ meſenterium perreptat delabi fuerit neceſſe. Sed qui quæſo vbi permiſtum ſanguine ſit, vnaq; cum eo tot venas peruaſerit, ſpumoſum adhuc maneat?

XXXI.

QVIBVS *per febres in urinis sedimenta crassiorem farinam referunt, lōgam inualetudinem fore significant.*

HAEC *quoque oratio adhibita distinctione vera fit, idq; comprobante experientia.* Nam tales *vrinas perniciosas esse in pronostico est dictum: atq; complures prius moriuntur quam lōgius protrahatur morbus: qui uero ex ipsis seruati sunt omnes diuturno morbo laborarunt, nimirum affectione in qua talis vrina redditur multam coctionem flagitante. Verum de omnibus vrinis fusius diximus in lib. de crisibus. Ex epidemiis vero (abunde enim mihi fuerit de duobus ægris tantummodo fecisse mentionem, primo quidem lib. de Sileno post tres aeris tempestates secūdo loco scripto: de quo inter ea quæ de ipso refert* Hippo. *sic inquit,* Minxit *confertim, vrina vbi resederat crassiuscula, sedimetum instar farinæ crassioris & album, extrema rursum frigida, vndecimo mortuus est. Tertio vero libro de ægro to eo qui ordine tertius est, de quo historiæ statim initio ita scripsit,* In horto Dealcis *decumbebat: deinde paulo vlterius, vrinæ tenues, variæ, parua in modum farinæ crassioris enæoremata habentes, quadragesimo indicatus est) ex his inquam exemplis liquet eos qui farinacea meiunt, si quidem ser-*

uandi sunt, longo conflictari morbo: si uero exitialiter ægrotent, posse etiam statim perimi.

XXXII.

QVIBVS in urinis biliosa sedimẽta, sed suprà tenuia apparuerint, acutum morbum significant.

BILIS acutos morbos semper facit. Sic enim veteres medicos picrocholum humorem appellare solitos esse sæpe diximus, quemadmodum melancholicum semper cum adiectione dicere solere, non simpliciter bilem proferentes (quod faciunt quum flauam intelligunt) sed atram bilem nuncupantes. Illud vero quod additũ est, supra tenuia, hoc est aquosa (Sic enim Hipp. tenuis appellatione vti solet) non recte dictum videri posit. Nam aquosa vrina cruda est & diuturnum morbum significat. Ego quidem certe nunquam spectaui vrinam, cuius quod subsidet esse biliosum, & quod supernatat, aquosum. Non citra rationem igitur interpretes non nulli non locum sed tẽpus hoc aphorismo per aduerbium supra significari arbitrantur, quasi dictum esset, Si vrinarum sedimẽta, ab initio tenuia, postea biliosa fiant, acutum morbum significant.

XXXIII.

QVIBVS diuersæ sunt urinæ, ijs

uehemens fit in corpore turbatio.

SI τα διεστηκοτα ουρα *proprie accipiantur pro diſparatis & diſtantibus vrinis, quiddam quod fieri omnino nequeat ſignificabitur. Semper ſiquidem vrina ſibi ipſi cohærens eſt & cõtinua, nullum intermedium ſpatium habens uacuum. Si uero compagis vrinæ, quam ſyſtaſim dicunt Græci inæqualitatem ita dici conceſſerimus, merito vehementem dixit ſignificari turbationem.* Nam *dominante & vincente natura æquabiliter omnia ſunt vnita: diuerſis vero cauſis morbificis naturæ repugnãtibus, quæ ſubigitur & coquitur, alteram in vrina ſpeciẽ præ ſe fert, quæ vero repugnat & obſtinatius aduerſatur alterum ſui edit indicium.* Et *quo plures eiuſmodi cauſæ fuerint magis variam repræſentãt in vrinis inæqualitatem, cuius uehemẽs humorum in corpore tempeſtas & ſeditio ſit cauſa.*

XXXIIII.

QVIBVS *in urinis bullæ innatant, nephritim, & longam fore inualetudinem ſignificant.*

* Põt vrinæ motu bullæ is

EXCITANTVR * *bullæ quum humor ſpiritui flatuoſo circuntenditur, id quod magis ſolet accidere ſi lentoris aliquid humor habeat: tunc etiam bullæ ipſæ manent diutius & ægrius ſoluuntur.* Eſt

igitur frigidæ inualetudinis renum signum, si quã do vna cum vrinis excernatur spiritus flatuosus. Hæc enim spiritum flatuosum colligit. atque idcirco Hipp. inualitudinem ait fore longam. Frigidum enim omne ægre tum soluitur tum coquitur, ob idq; in longum trahitur tempus. Sunt qui ab urinæ acrimonia reclusa arteriarum ad renes pertinentium ora spiritus aliquid emittere dicant, qui cum vrinis illapsus bullas efficiat.

et spumans fieri p se vero neq; flatus neque bulla neque spuma citra frigidatẽ nostri corporis fieri potest.

XXXV.

QVIBVS in urina adipalis superficies est & conferta, iis nephriticum & acutum morbum adesse significat.

SIVE alui excrementum, siue vrina pinguis est, ex adipis fit colliquatione, quod non magis in renibus quàm toto accidit corpore: vnde nec id proprium affectorum renum est signum, sed commune omnis adipis à calore igneo colliquefacti. Aut igitur ita intelligendus est Hipp. vt qui in iis quos e renibus laborare constat non morbi genus, sed acumen et celeritatem distinguat hoc loco et prædicat: aut vt interpretes nonnulli fecerunt, pro nephriticum scribendũ phreniticum. quanquã nec hoc solius phrenitidis nec febris absolute aut ardẽtis, sed omnis colliquefacientis est signum. Porrò nomen cõferta orationi additum potest tum breuitatem tem-

poris significare, tum etiam potest loci nihilominus. Quod enim in se coactum est & continens, id confertum vniuersumq; dicimus, distracto atque disperso contrarium. Atque hactenus ista à nostris etiam præceptoribus sunt explicata. Iã vero quod mihi videtur dicam. Conferta vox orationi præsenti addita mihi de temporis breuitate dici videtur, atque ideo adipis renum indicare liquationem. In aliis siquidem corporis partibus liquati adipes, paulatim non vniuersim exeunt cum vrina. Primũ enim colliquefactum pingue illud in proximas sibi venas transportatur, deinde in continuas, indeque rursum in alias atque alias traducitur, donec tandem in renes perueniat. Renum vero colliquefacti adipis in vrinas traductio celerrima est, nec paulatim sed confertim vniuersimq; fit, atque ideo renũ affectionem indicat. Cui rei experientiam quoque ipsam astipulari comperies si id diligenter artis operibus obseruaueris. Cæterum quum gemina habeatur lectio (in quibusdam enim exemplaribus ἐπίστασις, id est superficies, seu summa vrinæ pars, in aliis ὑπόστασις, id est sedimentum scribitur) priorem veriorem esse dicimus. Supernatat.n. semper quod pingue est, non subsidet. Adhæc præcedẽtis aphorismi dictioni talis lectio magis cõsonat. In illa.n.dixit Hipp. Quibus in vrinis bullæ innatant affectum nephriticum & longã inualetudinẽ

fore significant. Est igitur innatare seu extare verbum iis quæ deinceps dicuntur cohærens & consequens hoc pacto. Quibus vero summa vrina confertim pinguis est, his renum affectum et morbum acutum adesse significat.

XXXVI.

SI quibus uero è renibus laborantibus præter suprà dicta signa dolores etiã circa spinæ musculos fiant, si quidem ad loca exteriora sentiantur, extrinsecus abcessum quoque fore expecta: si uerò ad interiora magis uergant, abscessum etiã intrinsecus futurum potius sperandũ est.

SVPERIORIBVS aphorismis affectorũ renũ signa & indicia tradidit, in præsenti vero de iis agit quos longo tempore nephriticos fuisse cõstat in quibus futurum prædicit abscessum, si ad supra commemorata signa labor accesserit. id est dolor in iis spinæ musculis, quos rachiæos & rhachitas appellant Græci medici, quasi dorsales dicas. Horum duplex est genus: quidam exteriores sunt, qui pone sub cute collocantur, totam vtrinque spinam cõplectentes: alteri vero interiores non in totam spinam prorecti, sed ad eas solas partes quæ in lumbis

sunt pertinentes. In vtrouis autem horum fuerit dolor firmatus, ibi abscessum quoque futurũ spes est. Vtrum vero renibus ipsis suppurantibus id fiat, an solis musculis, an vtrisque non explicauit Hippo. Cæterum hæc omnia fieri posse ostendit experientia. Nam & musculi soli nonnunquàm hoc patiuntur vel interiores qui iidem sunt anteriores, vel posteriores qui & exteriores habentur: & sine musculis renes affici possunt alias introrsum, alias extrorsum inclinante in ipsis abscessu.

XXXVII.

QVI sanguinem uomunt, si sine febre accidat, salutare est: si cum febre, malum. Curatio uerò refrigerandi & adstringendi uim habentibus perficitur.

VOMITVR ex stomacho & ventre: extussiuntur quæ efferuntur ex arteria aspera & pulmone. Nonnulli tamen huius libri enarratores verbũ vomere etiam de iis dici volunt, qui ex arteria aspera & pulmone reiiciunt sanguinem. Atqui salutarem esse hunc affectum, hoc est curari posse, si non febricitet is qui sanguinem extussit, est à veritate alienum. Vt.n. vel quàm maxime sine febre ex pulmone sanguis reiectetur, ne tamen curari non possit summum impendet periculum. Sed & sanguinis reiectionem diuturnã, omnino febres sequuntur. Ob

hanc igitur causam præstat vomere verbũ ita accipere tanquam proprie sit ab Hippo. vsurpatum, insuperq́; quid a febre periculi habeat, et ex febris vacatione non habeat consyderare atque explicare multo est rectius. Nam febre vacantibus liquet nullam eo loco inflammationem adesse, vnde effertur sanguis. quo fit, vt vel vasis alicuius ore recluso fiat sanguinis vomitus, vel sine inflammatione vlcerationem habeat coniunctam. Facile autem quæ sunt citra inflammationem vlcera curãtur astringentium vsu: quæ vero inflammationem simulque febres etiam habent coniunctas, non solum curationẽ respuunt, sed ne eadẽ quidẽ magnitudine possunt permanere. Nã maiora semper fiunt et maligniora.

XXXVIII.

Destillationes in uentrem superiorẽ ad suppurationẽ pueniunt intra dies uiginti.

SVPERIOREM ventrem nunc appellat cauitatem a thorace circunscriptam quam pulmo occupat, atque propterea in hunc à capite per arteriam asperam defertur destillatio: quæ magna ex parte suppurat intra dies viginti, non vt multi scribunt intra dies viginti & vnũ. Semper enim Hip. diem vicesimum facit iudicatorium non vicesimũ primum, quemadmodum demonstrauimus in li. de diebus decretoriis.

XXXIX.

SI *quis ſanguinem & grumos meiat, & ſtranguria laboret, dolore ad hypogaſtrium & pectinem & perinæum pertinente, ad ueſicam loca laborant.*

IN *omnibus fere exemplaribus hic aphoriſmus inuenitur: quem expungere par eſt propter eum qui prius nobis eſt declaratus in quarto horũ commentariorum, his verbis conſtans, Si quis ſanguinem & grumos meiat, & guttatim vrinã reddat, & dolor pertineat ad imum ventrem & pectinem, ad veſicam loca male ſunt affecta.* Porro *præſentis aphoriſmi finis geminam habet lectionẽ, vnam quomodo ſupra ſcriptus eſt, alteram in hunc modum, Veſicam ægrotare ſignificatur.*

XL.

SI *derepente lingua incontinens fiat, aut aliqua corporis pars attonita ſtupeat, ſignum eſt melancholicum.*

LINGVAM *incontinentem appellat infirmam, incertam & titubantem adeo vt inexplanatam vocem edat: aut immotam & omnino ſolutã.* Partem *uero corporis percluſam & attonitam vocat reſolutam.* Quamobrẽ *vero iſta ſi derepẽte acci dãt dicat eſſe melancholica fateor me neſcire.* Nam

melancholiæ de qua certe recepto more inter omnes Græcos conuenit, recte sunt ab ipso talia ostensa indicia, Si timor & mœstitia longo tempore hominem habeant, melancholicum est symptoma. Alioqui melancholicas affectiones esse dicimus cancros, elephantes, & præterea lepras & psoras & alphos nigros. Verum neque ex talibus affectionibus aliquam, neque ab omnibus appellatam melancholiam videtur præcedere linguæ incontinentia, vt nec partis cuiusquam perclusio & stupor. Superest igitur vt quemadmodum in quartana febre succũ melancholicum ipsius circuitus causam esse dicimus, sic etiam dictarum affectionum, linguæ scilicet incontinentiæ, & partis paralyseωs eundem auctorem esse dicamus. Atque fieri certe quidẽ potest vt propter humoris crassitiem tales consequantur affectus quales ex crassa & lenta pituita ortum habent. Neutrum igitur humorem absolute melancholicum aut pituitosum esse dicemus, sed pituitosum & melancholicum simul. Adiectum est autem orationi derepente aduerbium propter noxas quæ paulatim contrahuuntur, tum ob scirrhosam inflãmationem, tum intemperiem solutu difficilem.

XLI.

SI senibus supra modum purgatis singultus accidat, non bonum.

DVABVS de causis est non bonum, tũ quia immodicæ purgationi superueniens singultus omnibus malus est, tũ quia senibus mala oĩa grauiora esse solent & suspectiora propter ætatis imbecillitatẽ.

XLII.

SI febris sit non ex bile orta, multa aqua calida capiti superfusa febrẽ soluit.

HINC fit manifestum non omnes febres fieri ex bile. Indidem etiam liquet cæteras febres omnes exceptis iis quæ ex bile ortum habent, tepida multa aqua supra caput effusa solui: qua ratione primo etiam Epidemiωn de Melitone scripsit, Calida caput perfuderat. Febres enim ab æstu & frigore excitatæ talibus lauationibus leuãtur, nec minus quæ ex fatigatione, & quæ ex meatuum exilium stipatione siue propter obstructionem siue conniuentiam siue corporis ipsius densationem coarctati sint et cõstricti. Transpirare siquidem per ipsas et digeri dissipariq; oportet febrilem calorem. Non tamen vbi inflammatio aliqua aut sine inflammatione humoris putredo igneum accendit calorem, balneæ sunt vtiles nisi vacuatis prius aut concoctis humoribus noxiis. Verum tales ægrotationes, pleuritides & peripneumonias, & hepatides, & splenitides appellabant veteres, febrem ipsam pro symptomate non pro morbo ipso habentes: in quibus vero

sine partis inflammatione, qui in venis continẽtur humores putrescentes febrem accendunt, in his solis hominem febre conflictari, ipsumq́; febrem habere dicebant. In his ipsis etiam febrium scripserũt differentias, Epialam, & Lipyriam, & Helodem & Typhodem, & Pestilentem & Causum appellantes: Hepaticam vero febrem, aut splenicam, aut peripneumonicam, aut pleuriticam nemo dixit. Quare nunc Hippocrati sermo habetur de febribus ipsis citra partium inflammationem. Porro in plurimis exemplaribus non aqua sed sudor scribitur: ea lectione eiusmodi aliquam sententiam indicante, Si febris non ex bile hominem habeat, copiosus sudor e capite defluens febrem soluit. non vtique ex solo capite sudorem manare dicẽte Hippoc. sed ex ea parte quæ prima oculis subiicitur de reliquo corpore idem esse intelligendum significante; quam lectionem si retineamus, fiet vt qui propter bilem febricitant nihil talibus iuuentur sudoribus. Atqui sæpius quum aliæ multæ febres, tum in quibus plurima est flaua bilis, tertiana & ardens sudoribus manifestis soluuntur. Prior igitur præferenda est lectio vtpote quæ veram earum febrium generatim curationem doceat quæ fatigatione, aut vstione à sole, aut perfrigeratione, aut deniq; stipatione cutis fiũt. Illud vero, Non ex bile, vtranque bilem significare potest: non tamen propter has solas, sed

propter pituitã etiam putrescẽtem excitari febrem ostendimus. Atq; quantum in hac sola est nõ videbitur aphorismus verus, nisi quis putrefactione pituitã in biliosum humorẽ trãsire et degenerare velit.

XLIII.

MVLIER non fit amphidexia.

EVRIPIDES gladium appellauit amphidexium ancipitem & vtrinque scindentem: Et Homerus Asteropæum peridexium, quod ambabus manibus similiter vteretur, quasi amphoterodexium dixisset. Eodem modo Aristophanes in Tagenitis hominem ampharisterum nuncupauit, qui vtramque manum sinistram & inexercitatam habet. Et Hipponax amphidexium dixit eo versiculo.

Αμφιδέξιος γάρ εἰμι, κἀι οὐχ ἁμαρτάνω.

VIRI itaque qui ambabus manibus vt dextris vterentur sæpenumero sunt visi: mulier vero nulla adhuc visa est amphidexia ob naturæ imbecillitatem. Nam si propter neruorũ, & lacertorum robur perrari quidam viri ambabus vtuntur manibus, par certe fuerit mulierem non vti, cui abunde est si sola dextra vtatur modice. Siquidẽ Amazonidas ipse dixit mammam sibi dextram adurere, vt copiosiore alimento ad propinquam manum perueniente, maior ipsi firmitas accedat tanquam natura infirmæ & debili. Sunt tamen qui amphi-

dexiam

dexiam mulierem dictam esse contendant, quæ dextra vteri parte sit genita. Atque istis longe absurdius nonnulli dicunt, de iis scilicet qui Hermaphroditi appellantur aphorismum Hippocrati esse traditum: in quo doceat mari quidem pudendum adnasci muliebre, mulieri vero virile minime.

XLIIII.

SI empyi quum uruntur aut secantur purum & album pus effluat, euadunt: si uero subcruentum, fæculentumq; & fœtidum, pereunt.

EMPYEMATA appellare solet non quæ intra thoracē tantum, sed etiam quauis alia corporis parte in pus mutata sunt tubercula. Præ cæteris vero empyos fere solos eos vocat, quibus est inter pectus & pulmonem pus collectum: quos vrere consuesse veteres licet ex iis discere quæ Plato comicus in Cinesia his verbis dixit, Postea Euagoræ filius ex pleuritide sceletus, aridus & exuccus, pure vacans, arundinacea gerens crura, tabis prænuntius, plurimas ab Euryphonte inustas escharas habēs in corpore. Quod vero album pus bonum sit, fæculentum uero & fœtidum malū, nemo est qui ignoret.

XLV.

QVIBVS purulentū iecur aduritur,

ſi purum pus effluat et album, ſalui fiunt: in tunica enim ipſis pus continetur: ſi uero qualis amurca profluat, intereunt.

IPSEMET *cauſam attulit, quamobrem ex iis qui ita affecti ſunt quidam intereant, alii euadant. Nam quibus eſt in tunica pus illeſa iecoris ſubſtantia, omnes ſeruantur: quibus vero in carnem vſque iecoris corruptio penetrat, ii bona ratione moriuntur. Quod aũt* αμο γην *ideſt amurcam olei fecẽ nominent* Græci, *quodq́; ipſi ſimilem par ſit eſſe iecoris crudam putredinem omnibus eſt manifeſtũ.*

XLVI.

DOLORES *oculorum poſt meraci uini potum & aquæ calentis balneum, uenæ ſectione curato.*

HIC *aphoriſmus mihi videtur ex aſcriptitiis vnus eſſe, quippe qui non conſentiat cum eo qui ſupra ſcriptus eſt hoc pacto,* Dolores oculorum *vel meraca potio, vel balneum vel fomentum vel venæ ſectio, vel purgatio ſoluit, quem quidem ſexto nos explanauimus commentario, oſtenſis iis affectibus in quibus horum ſigillatim remediorum vſum adhibere oporteat. Propoſitus vero aphoriſmus ad vnã affectionem tria iubet adhibenda eſſe remedia* Verum *ſi quis nos docere poſſit affectionẽ cui tria hæc*

remedia sint opus, ei profecto gratiam habituri sumus. Quandiu autem aphorismum vt germanum & legitimum recipient & explicabunt, nec quænam ea sit affectio docebunt, non facile eorum expositionibus fidem adhibebimus. Quæ vero dicunt ii qui omnino aliquid licet parum probabile conantur dicere, sunt huiusmodi, In quibus crassus sanguis redundat, atque idcirco vacuatione eget, in his melius esse putant sanguinem prius fundere, deinde phlebotomia vti: fusum vero & tenuatum iri si meracum bibant & balneis vtantur. Sed qui versati sunt & exercitati in artis operibus norunt probe eos qui talia dicant periculum nunquam fecisse eorum quæ dicunt. Neque enim plethorica affectio vinum aut balneum fert absque maximo incommodo: Sed sunt isthæc sanguinis crassi auxilia parte aliqua impacti & cuneati sine totius corporis plenitudine. Sic enim Asclepiades vino vtitur post totius corporis vacuationem aduersus materiæ crassæ obstinationem venulis oculorum hærentis. Quod si totius corporis adsit plenitudo, prius inter bibendũ & lauandum oculorum rumpantur tunicæ quàm earum expediatur obstructio. Quare si citra plenitudinem dolor fiat propter obstructionem & cuneationem crassi sanguinis, recte quidem lauerint illi & vinum dederint, non etiam venam secuerint: Si vero adsit plenitudo, tum recte phlebotomen vsur-

pabunt, male vero lauationibus & vino vtentur.

XLVII.

SI *hydropicum tußis habeat, desperatus est.*

HOC *prius altero aphorismo dictū fuit, Aqua inter cutē laborantibus si tußis superueniat, malū.*

XLVIII.

STRANGVRIAM *& dysuriam thorexis & uenæ sectio soluit. Incidendæ autem sunt interiores.*

QVOD *stranguria* τὴν κατὰ στράγγα τῶν οὔρων ἀπόκρισιν, *id est guttatim vrinā redditam significet, vel nomen ipsum potest ostendere. Dysuria vero dici potest tum quæ cum dolore fit mictio, tum quæ cum difficultate aliqua, adeo vt ægre vesica agat munusq; suum obeat. Porro stranguriā alias vrinæ ipsius acrimonia & mordacitas efficit, alias facultatis retentricis vesicæ imbecillitas, quæ quum ob omnem intemperiem, tum maxime frigidam accidere potest. Dysuriam vero siquidem coniunctum dolorē habeat, phlegmone & abscessus & vlceratio, & inæqualis intemperies, & spiritus flatuosus faciunt si vero difficilis quædā vesicæ motio adsit, tū vel virtutis imbecillitas, vel tumor præter naturam est in causa. Inter hæc omnes vesicæ affe-*

ctiones frigidã thorexis soluit, id est vel vini simpliciter potio. uel vini meraci: eamq; præterea inflãmationẽ quæ propter obstructionẽ sanguinis crassioris citra plenitudinem sit facta. Nã eam quæ cum plenitudine est, sed et aliam quæ sine defectu sit et cum virium robore sanat venæ sectio. Porro de venis interioribus secandis diximus superiore libro, in quo mihi explicatus est aphorismus ille, Densuriam phlebotomia soluit. incidenda autem est vena interior.

XLIX.

AB angina detento tumor & rubor in pectore superueniens, bonũ. foras enim morbus uergit.

HIC aphorismus antea scriptus est his verbis, Angina oppresso tumorem in broncho fieri bonum: quem quidem explicaui quarto horum commentariorum. Quare male hoc loco ascriptus esse videtur, volente quopiam illud adiungere, foras enim existit morbus.

L

QVIBVS cerebrum syderatum est intra tres dies intereunt: si uero hos superauerint, sani fiunt.

OSSA quidem σφακελίζειν, idest syderati sa-

pe dixit lib. de fracturis & articulis pro corrumpi, & omnino vitiari id verbi vsurpans. Hoc autem loco cerebri corruptionem eo verbo intelligere non possumus propter orationem illam adiunctam, Si vero hos superauerint, incolumitatem recipiunt. Si enim sphacelus est totius substantiæ corruptio partis cuiusque sphacelo tentatæ, curationem certe nullam admittet cerebrum ita affectum. Nisi forte verbo abutantur ad significandum huius affectionis principium, necdum ipsam completam omnino & consummatam. * Eiusmodi enim nonnulla carnosis etiam partibus per gangrænas accidunt, quũ affectus scilicet ob inflammationis magnitudinem parti laboranti stupiditatem sensus quandam & nigritiam, aut omnino mortiferũ quẽdam colorem conciliat. Tamen eum etiam gangræna laborare dicimus qui nunc primum eo affectu tẽtari incipit. Quemadmodum igitur iam completam eoque progressam gangrænam vt pars emoriatur sanare non licet, dum uero adhuc generatur licet, sic etiam sphacelum. Quanquam carnosarum etiam partium mortem quæ inflammaitonis sequitur magnitudinem et quã medici gangrænam proprie nominant, etiam sphacelum Græci appellabant. Siquidem ita mihi Herodotus Cambysis femur syderari dixisse

Intelligere videtur vehementẽ capitis quasi sum aut ictũ, cuius occasione cerebri sit orta magna inflãmatio. Nam σφακελίζεται et am αποπληκτεῖται significat

* Gãgræna pprie ĩ carne est qui sphacelus in osse.

videtur. quo solo modo cerebrum etiam quispiam dicat syderari. Porro quamobrem cerebri syderatio citam mortem adferat omnibus est manifestum, tum quia affectus est grauissimus, tum pars principalis. Quod si ægrotum mors intra tres primos dies de medio tollere non occupet, sed ad quartum diem perueniat, spes est morbum remissum iri, & vires fore firmas adeo vt morbo sint omnino superiores.

LI.

Sternutamentum cietur ex capite cerebro excalfacto, aut phumectato spatio in capite inani. Aer enim intus contentus foras erumpit. Strepit autem quia per angustum ipsi est exitus.

EIVSMODI orationes duo significant, vnũ quod vniuersaliter de omni re ꝓposita dicitur, veluti hoc loco de sternutationibus: alterũ quod de re singulari quapiam effertur, vt hic de sternutationibus ex capite factis. Prior itaque oratio erit talis, Omnis sternutatio initium motus habet ex capite, excalfacto cerebro, vel per humectato spatio in capite vacuo. Altera vero, Sternutamentum ex capite prodiens, fit cerebro excalfacto aut perhumectata cerebri vacuitate: quæ oratio verior existit. Neque enim omnis sternuatio fit excalfacto cerebro, aut

perhumectato spatio in capite vacuo. Pennis enim quidam sibi nares vellicantes aut fodicantes sternutant: & cum tussi aliquis spiritus inferne elatus ad naris meatus sternutationis sit causa. Nam *putare solum eum aerem qui ex capite excernitur esse qui sonitum edat, est manifesto falsum. Euidenter enim inferne ex pulmone aer efferri apparet se se vniuersum & repente contrahente pectore. Sed et quòd sternutationem inspiratio præcedat, natura scilicet aeris copiam conflante ad sternutamenti generationē, cum iis quæ dicta sunt consentit. Ea itaq; sternutatio per generationis principium habet appetitionem naturæ flatuosum ex capite spiritū excernere gestientis sola eo modo fit quem hoc aphorismo docere aggreditur* Hippoc. *ac ne hoc quidem modo fortasse perpetuo.* Nam *quod ait* Perhumectato, *supervacaneum est ad generationem sternutamenti.* Vt *enim humor aliquis in capite redundet, non propterea sternutamentum excitat nisi ventosus fiat, quod manifesto in multis cernitur qui copiosam licet per nares humiditatem excernant, persæpe tamen necessario non sternutant. Soli enim ii sternuūt ex iis qui ita sunt affecti, quibus mordax est a capite defluens humiditas, non aliter quam si mordax & vellicans aliquid naribus indas. Quemadmodum. n. tussis quoddam naturale symptoma est ad expurgandas pulmonis asperas arterias, sic sternu-*

tamētum narium meatus manifesto expurgare ui-
detur. Porro duobus locis veluti spiraculis quibusdam quum perforatæ sint nares, vno quidem lato ad os, altero vero per exiles meatus ad cerebrū pertinente quod quidem ad hos peruenit foramen a flatu inferne sublato expeditur, qui vero in cerebrū ferunt meatus ab eo qui inde defertur spiritu expurgantur. Quod si diligenter obseruaueris sternutamē ta quæ ex cerebro motionis habēt initiū capitis procul dubio grauitatē alleuare comperies. Fiunt.n. rarefactis humoribus capite contentis & naturæ impetu excretis. Rarefiūt autem ipsi concalefacti à calore natiuo sese exuscitante, cuius, propter imbecillitatē prius coaceruata fuerat superuacanea humiditas. Quū itaque ait perhumectato cerebri inani spatio, præcipue quidē intelligenda venit ventriculorū cerebri inanitas, sed etiam spatium illud vacuum quod cerebrum extrinsecus ambit. Inde.n. facile spiritus per cerebrum in ventres permeare, deinde nares ipsas subire potest. Quia vero confertim erumpit sonum elidi ipsemet Hippo. est auctor. Est autem omnis sternutationis communis strepitus, ex alterutro siue pulmone efferatur, siue capite deferatur.

LII.

QVIBVS iecur uehementer dolet, iis febris superueniens soluit dolorem.

VOX *superueniens indicat antea quo tempore vehementer cruciabãtur non febricitasse. Si itaque iecur vehementer doleat, id fit vel propter fortem inflammationem, vel ob spiritum flatuosum: sed ipsis nõ aderat iflãmatio, alioqui febricitassent omnino: par est igitur flatuosum spiritum causam doloris fuisse in ipsis. Dolet certe quidem iecur etiam propter obstructionẽ, sed modice, et cum ponderis potius quàm vehementis doloris sensu quodam. At vehemens dolor fit propter flatuosum spiritum, aut inflãmationem, quæ vel est maxima, vel suppurat.*

LIII.

QVIBVS *sanguinẽ è uenis detrahere conducit, iis uere secanda est uena.*

HIC *aphorismus pars eius est qui supra dictus fuit hunc in modũ, Quibus phlebotomia aut purgatio conducit, iis vere est pertundenda vena, aut purgatio adhibenda. Vnde in quibusdã exemplaribus omnino non ascribitur. Quod ipsum sciunt libri interpretes nonnulli bisq; aphorismum scribunt, alii ne recordantur quidem prorsus supra fuisse scriptũ. Satis autem quosdam mirari nequeo qui non solum eosdem aphorismos bis scribunt. sed etiam in eisdem commentariis addunt explicationes nulla data significatione aut mẽtione facta, iã antea scriptos esse integros quosdam, alios parte altera defectos cu-*

iusmodi præsens est. Quid igitur sibi voluerint ii qui tales ad calcem libri aphorismos addiderunt, aut Hippocrati ipsi venerit in mentem vt de iisdem bis faceret mentionem, & eosdem bis exponerent interpretes nonnulli coniecturam quidem ipse facere nõ possum. neque enim mihi fit verisimile auctorem ipsum tam obliuiosum fuisse in tantis rebus, presertim cum talis fuerit, qualem in omnibus Hippocratem fuisse nouimus: neque rursum tantam eorum qui addiderint vel obliuionem, vel quandam aliã vafritiam cogitatione comprehendere possumus propter quam bis de eisdem scribere vellent. Sed multo etiam magis enarratores eos mireris, qui quum eosdem aphorismos bis exponant, ne hoc quidem ipsum meminerunt quod secundo id facerent. Omnium vero maxime admiratione, digni, qui diuersis locis & hic prope libri finem, & in superioribus in eosdem aphorismos diuersas & pugnantes scripserunt expositiones.

LIIII.

QVIBVS inter uentriculum & septum transuersum pituita concluditur, & dolorem adfert in alterutrũ uentrẽ uiam non habens, ijs per uenas in uesicam uersa pituita morbi fit solutio.

MERITO mihi hoc loco Marinus hærere videtur, fieri non posse ratus vt inter ventriculũ et septum transuersum consistat pituita. Ipsam enim defluxuram deorsum ad pubis vsque ossa: sed ne traduci quidẽ & remeare posse in uenas, quo modo in hydropicis tenuis illa & aquosa humiditas in venas resumpta et resorpta excernitur per vrinas. Itaque orationem illam inter septum trãsuersum & ventriculum accipiendam esse pro inter proprium septi transuersi corpus. quod carnosum est, & summam peritonæi partem seu verticem. Verum Marine etiã si vt vis intellexerimus, similiter difficilis & irremeabilis manebit illa in venas pituitæ resumptio. Neque.n. inde potest per venas in renes peruenire: quod fieri ex ea capacitate potest quæ sub peritonæo est posita. Huc adde impropriam prorsus esse abusionem illam appellationis ventriculi. Nihil enim peritonæum: ventriculo simile obtinet quamobrem nominis habere debeant communionem. Præstat igitur ita accipere, quemadmodum intellexerunt omnes, illuc scilicet ab Hippocrate spatium dici, quod infra septum transuersum est, atque intra eam peritonæi partem continetur. quæ epigastrio respondet simulq; expendere an quod ab eo dicitur fieri poßit. In quo nos scire oportet arbitrari Hippocratem naturam semper si sit robusta materiæ viam moliri et inuenire etiamsi quam maxime crassa sit, & per-

exiles transitura meatus: quando per ossa etiam abscessus fieri dicat. Sed et ipsi in purulentis, quos Empyos Græci vocant, inter thoracem & pulmonẽ collectũ humorem extaßiri videmus, vt sanguinẽ etiã per mediam cutem integram elabi interdum in iis oßibus quæ rupta poro firmantur & occallescunt. Neque igitur nunc pituitam de qua Hippocrati sermo est arbitrari oportet ad vrinas traduci omnino non posse: sed hoc etiam aliquando a natura multo ante pituitam eiusmodi, vt in empyis pus paulatim ✻ extenuante fieri putandum est.

✻ Materia ex venis in omnẽ locum cõmeare, & in eãdẽ tenuata remeare potest.

LV.

QVIBVS iecur aqua refertum eruperit in omentum, his uenter aqua explebitur, atque moriuntur.

MAXIME obnoxium iecur est generandis in ea tunica quæ extrinsecus ipsum ambit vesiculis aqua plenis, quas hydatidas appellant Græci. Siquidem in iugulatis animalibus apparet interdũ talibus vesicis refertum. Si quando igitur acciderit vt tales hydatides rumpantur, in eam peritonæi regionem aqua effundetur quæ est secundum epigastriũ: in quo spatio etiã per hydropas aqua colligitur. Nã intra omentum, quod Græce epiploon dicitur, aqua erũpere nõ potest quin ipsum aliquatenus excedatur: Solidum.n. est, sibique vndique constans & densum

vt nihil in se ex parte alia inter labi aut interrepere sinat præter quam ex ventriculo, colo, & lien illi, ue partibus vnde ipsum enascitur. Aut igitur exedi vult peritonæum parte eius dextra qua iecor propinquat, vel illud in omentum eruperit pro in omenti locum interpretari conuenit. Ventrem autẽ aqua repleri non de eo in quem cibaria recipiuntur est dictum, sed de eo tumore omni qui infra thoracẽ prominet: quo significatu progastores nonnulli, id est ventriosi, & ventrem ferre grauidæ dicuntur. An vero quibus eo loci aqua coaceruatur moriantur consyderandum est. Nam aut semper aut fere ita fieri intelligere oportet. Ex hydropicis enim aliqui seruantur, etiam ipsis tali spatio aqua referto. Quemadmodum itaque in his curatio potest perfici medicamentis hydragogis aquas purgantibus & exigentibus, tum etiam vreticis, id est vrinas prouocantibus, & epithematis humoris eiusmodi per halitum & vaporem eliciendi & digerendi vim habentibus: ita in illis etiam accidere posse videtur, in quibus iecoris ruptis aquosis illis vesiculis in spatium sub peritonæo & omento aqua concedit.

LVI.

ANXIETVDO, *oscitatio, horror, uinum pari aquæ portione epotum, soluit.*

MERITO isthæc loquendi forma quibusdam visa est solœcophanes, id est solœcismi suspicione non carere: ideoque casu accusandi scribunt, Anxietudinem, oscitationem, horrorem vinum æqua portione aquæ permistum soluit. Vtram autem in præsentia sequaris lectionem, nihil refert ad aphorismi explicationem. Imprimis enim illud scire oportet ἀλύκην appellasse Hippocratem (quasi tædium sui & displicentiam dicas) quam multi Græcorũ ἀλυν nominant. Deinde quænam sit symptomatis huius effectrix affectio sciri velim Ἀλύειν itaque secunda valetudine eos dicunt qui præsentium offensione & tædio errabunda semper sunt mente & incerta, atque ad alias subinde aliasque transeunt tum res tum actiones: aduersa vero valetudine similiter etiam ἀλύειν eos dicunt qui non ferentes decubitum lecto non acquiescunt, sed formas mutant quia præsens semper grauis sit & molesta. Hoc autem iis maxime euenire habemus compertum, quibus in ore ventriculi (quod per nominis abusionem stomachum aliquando appellant) propria quædam humoris molesti qualitas continetur, neque multi neque innatantis in ventriculi capacitate, sed altius in ipsius tunicis imbibiti, Quinetiam oscitationem & pendiculationem fieri demonstrauimus contenta in musculis (per quos voluntarii quoque motus peraguntur) vel humiditate ventosa, vel spiritu vapo-

roso. Horror quoque fit prauis humoribus per cutem sparsis & discurrentibus. Constat autem loqui nos de horrore eo qui e corpore morboso motionis accepit initium, non ab aliqua causa externa proficiscitur. Singula igitur enumerata curat vini meracioris potus, cuius temperationis modum ipse indicauit his verbis, Vinum æquum æqua permistum aqua bibitum. Vult enim aqua vinum temperari æqua portione, vt tantum materiæ molestæ propellatur vacueturque quantum violentæ vini delationi est cessurum, reliquum vero temperetur epicrasi. Calfecit enim vinum vt experimur, totum corpus & celeriter in omnes fertur partes, cum eo quod mitiores humores reddit.

LVII.

QVIBVS *in meatu urinario generatur tuberculum, ubi suppurauerit & eruperit, doloris fit solutio.*

HVNC *etiam anteà scripsit aphorismũ, nosq́; explicauimus in ea dictione quæ sic habebat, Quibus in vrinæ ductu tuberculum ortum est, supurato eo & effuso solutio fit.*

LVIII.

QVIBVS *occasione aliqua cerebrum fuerit uehementer concussum mutos pro-*

tos pro-

protinus fieri est necesse.

NONNVLLA *exemplaria inuenias in quibus multitudinis numero mutos per accusatiuũ scribitur aphorismus : alia vero in quibus mutum per singularem accusatiuum loquendi forma solœcophani. Verũ id ne hoc quidem loco quicquam ad rẽ facit: quum sciamus consuesse* Hippocr. *de vno sæpe quã maxime manifesto symptomate, exempli gratia aphonia, idest vocis ademptione appellare & significare eos qui cuiusuis etiam alterius motus voluntarii, aut sensus faciunt iacturam, nec aliter atque apoplectici & attoniti sine vllo sensu omnino & motu prostrati iacent.* Hoc *autem propter alias etiam causas fieri potest.* In *præsentia vero* Hippo. *quassus tantum & illisus cerebri meminit, cuius occasione talẽ fore inquit corporis totius affectionem. Ita porro afflictari cerebro accidit repentino aliquo e sublimi casu.* Eiusmodi *enim casus vertebrarum etiam spinæ* σεῖσιν, *id est adflictationem & violationem adferre solent : quod accidit quum ipsarum facta fuerit harmoniæ commotio & deprauatio, & contenta ipsarum cauo dorsalis medulla laborarit : quæ vehementius concussa neruis a se exortis ruptionis creat periculum, quæ res cerebro maxime accidit, eoque magis quanto in eius ambitu vacuum spatium est amplius, & multo ma*

gis in senibus, quemadmodum diximus in libris anatomicis. In se enim virtus animalis retracta in cerebrum cogitur per tales affectiones commotione vehementiore offensa, proptereaque quietem agit & feriatur. Porro *ex neruis obortis quidam valde tenduntur, quidam aliqua ex parte diuelluntur. Quibus fit vt donec animalis facultas sese receperit, mutum & immobile iaceat totum animans ita affectum. Quod si abrumpi occupauerint, aut cerebrum parte sui quapiam auulsum abstractumque fuerit: non iam ad se redeunt sibiq; ipsis restituũtur.*

LIX.

CORPORIBVS *humida carne præditis perferenda fames est. Nam fames siccat corpora.*

CONSTAT *affectibus humidis remedio esse auxilia siccandi vi pollentia: siquidem contrariorum contraria sunt remedia. Constat porro famem siccare per accidens.* Nam *si de corpore aliquid effluat dissipeturq; non minus quàm antea, nec quod vacuatur amplius alimento suppleatur, instauretur & sarciatur, ipsum vtique siccius euadere necesse est. Certum enim est ex singulis animantis partibus quicquid est humidius abire prius & euanescere. Siquidem effluuium ipsum fit quia tenuetur corpus et soluatur in vaporem duabus ex causis. externa vna*

aere ambiente, interna altera calore natiuo. Nimirum illud inde est quod animantium terræ cauernis delitescentium nihil omnino aut certe exiguum effluat ex corpore, quia scilicet nec externo calore amplius nec interno incalescunt. Unde ex ipsis non nulla alimento non egent, alia perpauco omnino sunt contenta.

POST supra scriptos aphorismos alii duo deinceps scripti inueniuntur in omnibus propemodum exemplaribus, & quorum libri enarratores fere omnes faciunt mentionem. quidam etiam interpretantur, sed pugnantibus, & diuersis hic atque supra explicationibus vsi, nec hoc ipsum monentes lectorem antea fuisse scriptos. Nos vero ipsorum explicationem scripsimus quarto commentario lectione nonnihil differente. Vnus enim hoc loco scriptus supervacaneam habet hanc adiectionem, Nec deuorare potest nisi ægre. alter vero aduerbium ægre ordine inuerso positum habet: vt prior legatur hoc modo, { Si febre correpto nullo in faucibus tumore, derepente suffocationis immineat periculum, nec poßit deglutire nisi ægre, est mortiferum: } Secundus vero, { Si febri detento ceruix intorqueatur, & vix deuorare queat, nullo in ceruice tumore conspicuo, perniciosum. } Superiores vero quos quarto horum commentariorum exposuisse me dixi, in hunc habebant modum, { Si febri deten-

to nullo existente in facibus tumore, suffocationis de repēte metus oboriatur, perniciosum. } Deinde quĩ hũc *sequitur,* { *Si febre laborãti ceruix intorqueatur & vix deuorare queat, non apparente in faucibus tumore, exitiosum est signũ.* } *Iam itaq; expendamus id quod in priore aphorismo ex abundanti additum fuisse dicebatur.* Nam *accidere ipse vidi grauiter omnino & perniciose laborantibus ægrotis, vt vel nullo plane modo possent deglutire, vel ægre, nullo in faucibus tumore conspicuo.* Hoc *enim aperte discernere licet ore quam maxime potest fieri biante & aperto, & lingua ad inferiorem mandibulam appulsa et firmata.* In *tali statu quod ægre difficulterq́; deuorent, causam suspicari possumus cõmunem illam esse stomachi et gutturis tunicam, ab internis subortam partibus.* Hanc.n. *cibariorũ per os discensu ipsam quidem deorsum a ventriculo attrahi, totum vero guttur sursum trahere demonstra uimus.* In*flammatione igitur cum tumore interno guttur obsidẽte fit vt alias nullo prorsus modo, alias ægre obsequatur attrahenti ventriculo & deorsum reuellenti, eamque ob causam vel nullo pacto, vel ægre difficulterq́; deglutiant.*

LX.

VBI *toto corpore mutatio, et corpus refrigeratur uicißimque calefit, aut colo=*

rem alium ex alio mutat, morbi ſignificatur longitudo.

HVNC *quoque aphoriſmum quarto cõmentario expoſuimus eadem propemodum lectione cum præſenti. Sic enim ſcriptus eſt, vbi toto corpore mutationes, veluti ſi corpus frigeat, rurſumque caleat, & color alter ex altero oriatur, longitudinis morbi eſt argumentum.*

LXI.

SVDOR multus calidus aut frigidus ſemper fluens humiditatem in robuſto quidem ſuperne, imbecillo uero inferne uacuandam eſſe demonſtrat.

SVPRA *alium aphoriſmũ explicuimus quarto cõmentario, qui in hunc ſcribebatur modum, Sudor multus calidus frigiduſve ſemper fluens, frigidus maiorem, calidus minorem morbum ſignificat, vbi taliũ ſudorum cauſam eſſe dicebamus humiditatis copiã ægrotantis corpore contentam: quam eãdem ob cauſam propoſitus aphoriſmus humiditatẽ ſuperfluam educendam eſſe iubet in fortibus & robuſtis ſuperne, ideſt per vomitiones, imbecillis vero inferne, ideſt per alui ſubductionem. Quod itaque redundantem in corpore humorem ſemper vacuare oporteat, manifeſtiſſima res eſt: an vero robu*

stis semper per superna, infirmis per inferna solum abundans humor vacuandus veniat, non parum mihi dubitationis habere videtur. Præstat.n.fortasse non eatenus distinguere auxiliorũ vsum, sed quo modo nobis in therapeutica cõmentatione de omnibus eiusmodi explicatum est & definitum. Quibus fit vt hunc quoque aphorismum ex falso ascriptis & adiectitiis esse credam. Post supra positos aphorismos consequenter alii tres reperiuntur in plurimis exemplaribus, qui ab interpretibus etiam scribuntur paulo alia diuersaq; lectione quàm quæ quarto habetur commentario. Sic autem eos scribunt.

LXII.

FEBRES, *quæ non intermittentes tertio quoque die uehementiores fiunt, periculosæ: Quoquo modo autem intermiserint, periculo uacare significatur.*

LXIII.

QVIBVS *febres longæ his tubercula in articulis, aut labores fiunt.*

LXIIII.

QVIBVS *longa tubercula, aut in articulis labores à febre fiunt, hi copiosiore cibo utuntur.*

CONSTAT *hos quoque perperam interpositos fuisse, nihil aut parum à superioribus differentes, quos quarto explanaui commentario.*

LXV.

SI *quis febricitanti cibum præbeat, quem sano exhibet, ualenti robur, ægrotanti morbus fit.*

ETIAM *sic præsens scribitur aphorismus, Si quis febrienti cibum det, valenti quidem roboris, ægrotanti vero morbi fit augmentatio. Verũ vtraq; lectio a naturali elocutione recessit longius ad prauam affectationem, quam* κακόζηλον *vocant Græci. Nequæ enim quid sibi voluerint ii qui libri finẽ tam variis & alienis rebus ornarunt video. Quædam enim eadem prorsus dictione scribunt, qua supra ab* Hippocrate *sunt scripta, quædam parum im mutant, alia male interserunt, vt hunc ipsum apho rismum a ratione dicendi* Hipp. *longe alienum.* Ille *enim supra dicebat,* Impura *corpora quo plus alueris, magis læseris, &, Si quis a morbo cibum adhibens vires non recolligat, corpus alimento copiosiore vti significat: si vero modice epulanti idem accidat vacuatione indigere sciendum est.* Et *alia denique in eam sententiã nonnulla secundũ naturam ipsi sunt enunciata. Præsentis vero aphorismi auctor affectate dixit de cibo quod bene valẽti robur*

sit, ægrotanti morbus. Voluit enim dicere cibū in sanis roboris effectorem esse, in ægris noxæ, aut scilicet in valentibus vires augere, in ægrotis morborū. Verum ipse monstrosa vsus est elocutione, qui cibum ipsum sanis robur, ægrotantibus morbum esse affirmauerit: quum nec robur sit, sed roboris auctor, nec morbus, sed morbi faciendi, aut vt rectius dicam, augendi vim habeat.

LXVI.

QVAE *per uesicam permeant spectare oportet, an talia sint qualia secunda ualetudine subeunt. Nam quæ his minime sunt similia, insalubriora: quæ uero ualentibus similiora, minime insalubria.*

QVAECVNQVE *toto corpore apparent sanis similia, ea ab* Hippocrate *tum in prognostico, tum aliis scriptis dicta sunt bonum quoddam significare: dißimilia vero contrarium portēdere. Quātem conatur nūc dicere is qui hunc composuit aphorismum.* Neque *enim* Hippocratis *esse arbitror capta ex dictione coniectura, vt pote quæ nec formam eandem retineat, quam eius habet dictio, nec dictis ipsius exacte respondeat. Illud enim quum diceret,* His *minime similia, insalubria: quis insalubria dicentem ferat pro insaluberrima, aut summe*

insalubria? Aduerbium enim minime cum significationis intentione & superlatione dicitur, & cum magna præter naturam mutatione. Atqui quæ sunt præter naturam singula quantum a naturali statu recesserunt, tanto sunt deteriora. Quare naturalibus minime similia, iis quæ secundum naturam habent sunt maxime contraria, atque propterea insaluberrima.

LXVII.

ET *quibus hypochoremata si residere permiseris nec moueris, subsident ueluti strigmenta, quæ si pauca sint paruus morbus est, si uero multa, magnus, his aluum inferne purgari conducit. Alioqui si non repurgata aluo sorbitiones exhibueris, quanto plures dederis, tanto magis offenderis.*

QVAE *per aluum subeunt solet ipse hypochoremata & diachoremata dicere.* Atque *idcirco quidam nunc concesserunt de iis quæ per aluum vacuantur haberi sermonem.* Verum *illud quod additum est,* Si *residere siueris nec moueris, repugnat.* Hoc.*n.humidiorum est proprium.atque ideo alii quidam his adducti de vrinis* Hippoc. *hoc loco agere fatentur.* Atque *hi rursum inter se dissentiũt*

quidam.n.insistunt seu innatant, alii subsident scribunt. sed neutrum ab vrinis verbum est alienum. Siquidem ex iis quæ subsident et iis quæ innatant in vrinis solemus tum præsentiū aliquid cognoscere, tū futurorum præsagire. At in alui excrementis innatare est conuenientius. Neque.n. vt in vrinis, sic in alui excrementis facilis & obuia subsidentiū cognitio. Nā in vrinis vas etiam ipsum ex vitro factum subsidentiū naturam nobis luculenter ostendit. & si alio uase urina recipiatur, potes superstante effusa solum ipsum in fundo relinquere sedimentū. In alui vero excrementis neutrum fieri posse videtur. Illud rursum quod deinceps sequitur, Veluti strigmenta iis quidem quæ per aluum peruadunt conuenit: iis vero quæ cum vrinis abeunt quoquo modo siue superiore vrinæ parte, siue inferiore spectentur, non congruit. Strigmentosa enim quādoque per aluum permeant: atque ita consueto more non solum Hippocrati, sed aliis etiam medicis nominantur, non tamen in vrinis. Talis igitur nominum & verborum vsurpatio impropria ascriptitium aphorismum esse indicat. atque eo multo magis quòd his aluum subpurgari cōducere dixit. Neque enim simpliciter aut temere, cui per aluum strigmentosa subeunt, ipsum purgari conducit quemadmodum nec sic affectos si cibum sumpserint aliqua necessario est noxa sequutura. Biliosis enim subeuntibus per ventrem strig-

mentosa excerni videmus, propter quæ nec qui sorbitiones sumpserint omnes offenduntur, nec præpurgare aluum est necesse, siquidem vacuatum iam sit quicquid bilis inerat: sed multo minus etiam si cum vrinis veluti ramenta exeant, purgare conueniet. Huc adde quod difficile sit discernere qualem formam esse velit eorum quæ veluti ramenta abeunt cum vrina. Verum qui hosce aphorismos interseruerunt ob eam mihi causam tales composuisse videntur vt confusios & obscurior ita reddita oratio tanquam ænigma non paruam inquisitionem postularet & disceptationem: in qua seipsos constituentes interpretes eorũ quæ his aphorismis dicuntur, apud pueros gloriam aucupantur. Nam quod obscure dicta & scripta omnia loquacitatis & inanis frigidæque verborum profluentiæ argumentum Sophistis præbeant, ex hoc aphorismo fiet manifestum. Si quidem qui ipsum interpretantur, nonnulli negant sic affectis prohibere Hippocratem sorbitiones dandas esse, sed ne plures dentur vetuisse aiunt quum diceret, Et quo plures dederis eo magis offenderis: quasi vero cæteri etiam qui sorbitionibus egeant, earum nimietate lædendi non sint, aut consequens non sit eum qui dixerit, Quo plures dederis, magis læseris, paucioribus etiam putare minorem fore noxam. Propter vitiosam tamen & improbandam elocutionem promptum est & facile Sophistis

solutiones & effugia inuenire, præsertim quum & addere aliquid et adimere et mutare liceat, id quod solent facere quum obscuritatem habet oratio. Veluti hoc statim aphorismo nonnulli coniunctione, et, addita, quod alii sequentis aphorismi principium statuunt, huius finem faciunt, vt hoc modo habeat oratio, Si vero non purgata aluo dederis, magis læseris, & quibus cruda deiicitur: quasi hos quoq; magis offensurus sis, quo plures dederis sorbitiones. Deinde altero facto orationis principio sic scribũt, Vbi atra bilis inest, si plus adsit, maior morbus, si minus minor morbus. Maior tamen enarrantium pars aliter interpretantur & scribunt, vt subscripta habet dictio.

LXVIII.

QVIBVS *cruda deorsum subeunt ab atra sunt bile: si plura copiosiore, si pauciora minore.*

DIXIMVS *supra esse qui aliter etiam scribãt. Vbi .n. obscuritas adest licet prout cuique visum fuerit scribere, nulla aduersus eos qui lectionẽ mutant lege lata, nec propter obscuritatem solum, sed etiam quia falsa sit oratio, propterea addere aliquid alterius inuentis aut adimere, aut scriptionem mutare coguntur: quemadmodum hoc etiam aphorismo fecerunt. cuius dictionem primi inter-*

pretes vt Herophilus bacchius, Heraclides et Zeuxis empirici in hanc fere scribunt sententiam, Quibus cruda subeunt, bilis atra adest: si plura plus, si pauciora minus. Verum quia hæc oratio rei cuiusdam particularis interpres est, vt de vniuersali tamen enunciatur, propterea dubitationem attulit. Alioqui si ipsius spectes dictionem, nullam habet difficultatem eo qui primus eam scripsit pronunciante, Quibus cruda subeunt, atræ bilis copia inest instrumentis scilicet coquentibus, per quam refrigerata deterius coquunt, & apepsiæ, idest infortunatæ seu deprauatæ coctionis speciem efficiunt a cruditate ortam: flaua bile alteram & contrariam faciente, per quam male cocta nidorulenta euadunt. Non desunt qui hunc quoque aphorismum de vrinis dici arbitrentur.

LXIX.

EXCREATIONES in febribus non intermittentibus liuidæ, cruentæ, biliosæ, fœtidæ omnes malæ. Commode tamen si prodeant, bonæ. Per aluum etiam & uesicam & quacunque corporis prodeat aliquid, si non purgatum restiterit, malum.

HIC quoque aphorismus supra scriptus

est hoc pacto, Excreationes in febribus non intermittentibus liuidæ, cruentæ omnes male. Belle tamen si prodeant, bonæ: vt & quæ per alui deiectionem & vrinas. Si quid vero per hec loca excernatur quod non conferat, malum. Atque ipsum quarto commentario declarauimus.

LXX.

CORPORA *quũ quis repurgare uolet, fluxilia faciat oportet. Et siquidẽ supra uelit, aluus sistẽda: si uero infra, laxanda.*

HVIVS *quoque orationis prima pars supra est scripta sine apendice hac, Et siquidem supra velit fluxilia facere &c. quam quum aliquis hoc loco addere vellet, iterum aphorismum scripsit cum interpretatione propria, vt de ipsius veritate constaret. Quod autem altera sit quædam interpretatio hac multo verior, vt pote quam nos longa experientia probauimus, quarto commentario ostendimus.*

LXXI.

SOMNVS *& uigilia modum si excesserint, morbus.*

ET *hic aphorismus in quibusdã exemplaribus est interiectus, supra dicto per omnia similis, nisi in fine. Hic enim morbus, illic multo rectius scribitur malum.*

LXXII.

IN *febribus non intermittentibus, si externa frigeant, interna urantur, & febris adsit, est mortiferum.*

ETIAM *hic aphorismus temere scriptus est, melius supra dictus sine adiectonie illa, Et febris adsit. Nunc vero ex abundãti additũ est, Et febris adsit. Quum n. ipsius aphorismi statim initio ante dixerit, In febribus non intermittentibus, vanum & superuacaneum est ad finem addere, Et febris adsit,*

LXXIII.

IN *febre non intermittente si labrum aut nasus, aut oculus aut supercilium peruertatur, si non uideat, si non audiat, quicquid horum ægro debili acciderit, in propinquo mors.*

SVPRA *etiam hic aphorismus positus est his verbis, In febre non intermittente si labrum aut nasus, aut oculus aut supercilium peruertatur, si non videat nec audiat, iam debili ægroto quicquid horum acciderit, mors est propinqua.*

LXXIIII.

Albæ pituitæ aqua intercus superuenit.

QVOD *dicitur est tale, Quibus plurima in vasis, totoq; corporis habitu aceruata est alba pituita, his Leucophlegmatias hydrops superuenit.*

LXXV.

A Diarrhœa dysenteria.

DE *communi subaudiendum est superuenit verbum, paulatim scilicet primum derasis intestinis, deinde ipsorum etiam profundioribus partibus, atque ita demum vlceratis. Longe vero melius supra scribebatur in hunc modum, Deiectione syncera dysenteria. quem aphorismum enarrauimus sexto commentario.*

LXXVI.

Dysenteriæ superuenit lienteria.

HIC *etiam aphorismus pars est aphorismi supra scripti hoc modo, Qui lienosi dysenteria corripiuntur, his superuenientem longam dysenteriam aqua intercus excipit aut lienteria, & moriuntur. Hunc autem sexto declarauimus commentario.*

LXXVII.

AB sphacelismo oßis absceßus.

ETIAM *hic supplendum de cōmuni verbum superuenit. Vtrum vero oßis corruptionem sphacelismum proprie appellatam eiusdē absceßus sequatur*

an cir-

an circunſtantis carnis gangrænam non aperuit. Vtrumque tamen vere dici poteſt.

LXXVIII.

A Sanguinis uomitione tabes & puris ſuperne purgatio.

APHTHOE *fluxio e capite, à fluxu diarrhœa, à diarrhœa ſupernæ purgationis retentio, à retentione mors. In complurib9 exemplaribus & apud plurimos interpretes ſcriptum eſt, A ſanguinis vomitu, corruptio. In nonnullis tamen codicibus legitur, A ſanguinis vomitu phthoe, ideſt tabes. Quare videntur hæc quoque male collecta & congeſta eſſe, atque ex* Hippocratis *quum multis ſententiis perperam compoſita, tum maxime ex illis aphoriſmis, A ſanguinis ſputu puris excreatio & fluxio: poſtquam autem ſputum retentum fuerit, moriuntur.*

LXXIX.

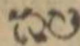
QVALIA *quæ per urinas & aluum ſubeunt, & quæ per carnes abeunt, & ſi qua alia corpus à natura recedat ſpectare oportet. Nam ſi parum, paruus morbus eſt, ſi multum, magnus, ſi ualde multum, iam tale fuerit perniciosum.*

POSTREMVS *hic aphorismus in plurimis exemplaribus scriptus inuenitur: in quibusdam tamen alii etiam ascribuntur eadem sorte consarcinati qua ii quos recensuimus ex veris & germanis* Hippocra *aphorismis, adeo vt nonnulli dictione ipsa, alii præter pauxillum quiddam, alii cũ breui additione iis sint similes, qui ab* Hippocrate *sunt scripti. Vnde ne nos quidem præterea addere voluimus. Neque enim qui nunc propositus est quicquam amplius habet quam quod sæpenumero demonstratum est ab* Hippocra. *Et alioquin ratio ipsa elocutionis in eo est manifesta. Sed illud, Qualia quæ per vrinas, & aluum subeunt redditione caret. Summa tamen, vt dixi, vera est. Nam si parum à naturali statu recedatur, quacunque tandem id parte fiat, paruũ morbum; si multum, magnum morbũ esse putandum est: quod si ualde magnus à naturali recessus fiat, perniciosum eiusmodi morbum esse.*

FINIS.

GVLI. PLANTII ANNOTATIONES IN OBSCVRIORES ALIQVOT HIPPOCRATIS APHORISMOS.

Fol. 28. IN TENVI victu peccãt ægroti.

ON HOC LOCO Hippo. pleniorem victum tenui præfert in ægrotantibus, ac ne in sanis quidem: sed admonet medicum vt in tenui victu, talem morbo postulãte etiam atque etiam videat ne quid à se ipso, aut ab ægroto, aut à ministris rebusq́;

externis committatur erratũ. Si quod.n.admissum fuerit, illud longe grauius fore quam si in pleniore victu accidisset. Talẽ esse Hipp.mentẽ & ex sequentibus, & ex secũdo de morbis acutis licet intelligere, Tametsi Manardus aliter hunc locũ cũ eius lib. locis aliquot in speciẽ pugnãtibus cõciliare studeat: nec desint qui hunc aphorismum Hippoc. traditum esse dicant de eo victu qui morbis longis debetur.

Fo.35. Morbi uero ipsi, et anni tẽpora &c.

Ανταποδόσεις dictio in omnibus exemplaribus græcis reperitur, quã per cõmutationes reddidimus aut si placet vicissitudines, aut reditiones. Quã lectionem non nouit Gal. sed legisse cõstat ἐπιδόσιες aut ἀντεπιδόσιες, id est accessionum inter se accretiones: quæ lectio apertius mihi videtur Hipp. mentem ostendere. Ad vtranque.n. victus rationẽ vniuersalem. s. & singularem constituendam quantum anticipent ardentve & plus minusve durent, vehementius aut remissius affligant sequentes accessiones scire medicum oportet. Tametsi idem quoque præcedens significare possit. neque.n. de anticipatione aut duratione aut vehementia accessionis iudicare possis nisi altera accessione expectata, quæ nihil aliud est quàm præcedentis cõmutatio seu vicissitudo. Adde etiã quod in multis febribus medici antequã quicquam statuant secundã expectare accessionem cogantur. Nos itaq; vtranque temperani

mus lectionem & in litera Hippocratis reddidimus, Periodorum proportionis inter se obseruatio, et in Gal. commento, Commentationes vertimus.

Fol. 81. Quæ matura coctaque sunt medicari.

Πέπονα vocat materiam noxiam ad moderationem redactam & a natura coctam & subactã: vnde pituitosi humores frigidi, crasi & lenti, & biliosi tenues, calidi & acres crudi dicuntur, quorum moliendā primum maturatio per ea quæ calorem natiuum augent: Deinde corpus præparandũ. Nã alio inquit aphorismo, Corpora si quis repurgare velit, ea fluxilia reddat est necesse. Et Gal ipse de tuenda valetudine eos dicit qui crassos & lentos humores habent congestos, medicandos non esse, antequã attenuati sint & detersi: quod purgatio in talibus tormina adferat & animi deliquia, cũ eo quod propter humorum crassitiem & frigiditatem nihil aut certe parum educatur ex corpore. Eadẽ de caussa nec mouere nec lauare eos oportet qui in primis venis crudorum habent copiam. Siquidẽ motus in totum corpus agit, & a medicamẽto purgante excalfacti & exagitati humores in omnem corporis partem feruntur: ob eandem causam sanguinẽ his nõ mittit in quibus suspicio sit cruditatis in primis venis. Biliosi vero humores nunquam incrassari debent, sed si acriores fuerint, eorũ obtundenda et fre-

nanda acrimonia. Nam quod Galenus in materia calida & biliosa prius quàm purgante medicamento vtatur dat mulsam in qua hyssopi nonnihil aut thymi, aut pulegii incoquit, non ad humoris biliosi attenuationem id facit, sed ad corporis præparationem & vias recludendas per quas purgatio fieri debet. postea expeditis ad excretionem viis & fæcibus per Eccoprotica *deturbatis si sponte non subeant, medicamentum purgans exhibet pro peccantis humoris natura. Aduertendum tamen est vbi materia* ὀργᾷ, *id est sua instabilitate aut qualitate molesta ad sui excretionem stimulat, aut ne à parte ignobili in nobilem & principem decumbat metus est, tunc citra moram aggrediundum esse ad humoris huiuscemodi vacuationem. Idem fieri debet ad materiæ etiam frigidæ & crassæ retractionem in magno morbo vt apoplexia, & ad naturæ motum inhibendum vt in fractis & luxatis.*

Fol. 94. SOMNVS & vigilia modum si excesserint, malum.

Κακὸν *ad finem additum & ad* σημεῖον *& ad* αἴτιον *referri debet. Siquidem somnus immoderatior malus vt signum, quia & materiæ copiam & virtutis infirmitatem significat, vt causa quia materiæ copiam auget ne ea digeratur prohibens. Sic vigilia mala vt signum quia cerebri siccitatem indicat: vt causa quia eam auget digerendo.*

Fol. 96. SPONTANEAE laſsitudines morbos denuntiant.

Tanta eſt materiæ vel quantitate vel qualitate vel vtraque peccantis copia cum virtutis imbecillitate, vt & viſcera ipſa aggrauet & in partes inter muſculos, & articulos ipſos redundet. Philotheus tenſoriam laſsitudinem ortum habere dicit ex flatuoſis ſpiritibus, vt vlceroſam ex acri & mordaci materia, & tertiam (quam ipſe οστεοκοπώδη *appellat, quòd per eam oſſa ipſa contundi frangique videantur) ex craſſa et terrena. Laſsitudo quæ legitimæ exercitationis terminus eſt citra fatigationē, ſola quiete recreatur. Laborioſæ autem laſsitudines apotherapiam per vnctiones, frictiones & balnea deſyderant. vt dictū eſt tertio de tuenda valetudine. Spontaneæ vero prophylacticam fere poſtulant.*

Fol. 105. IN FLVXIONIBVS alui, excrementorum &c.

MALA *etiam excrementorum fit mutatio cū perliquida fiunt, albicantia, pallida, ſpumantia, nigra, exigua, glutinoſa, liuentia, perrubra, pinguia & valde olida.*

Fol. 105. VBI fauces dolēt, aut &c.

Per τὰς ἐκκρίσεις *ſtercus intelligit & vrinam quæ ſi biliosiora viſa fuerint obortis in corpore tuberculis aut faucibus dolentibus, argumento ſunt*

magnæ in corpore talis humoris copiæ. Alioqui si nihil tale appareat, sed qualia in sanis visa fuerint, significatur naturam pauca quædã ad cutim propellere eo modo quo per crisim fieri solet.

Fol. 116. FAMEM thorexis soluit.

Fames quædam est animalis totius. s. ventriculi ac potißimum oris ipsius appetentia, tum temporis maxime excitata quum exinanita ventriculi capacitate eius in sese considũt latera, aut interiores eius recessus & quasi rugæ proprio consumpto humore aruerunt. tum.n. ventriculus se suamq; capacitatem replere & succi vtilioris quippiam & conuenientis in suos sinus recondere desyderat: aut sursum ex liene per uas inde ad superiorem ventriculi partem pertinens reiecto. succo melancholico exugi & quasi constringi se sentit os ventriculi. quã rem ars imitata, in cibi fastidio ad irritandam sollicitandamq; gulam simile quiddam & proportione respondens illi succo melancholico excogitauit, quale acetum, omphacium, arantiorum granatorumq; succus & similia appetentiæ irritamenta. Atque hæ secundum naturam habent animales cibi appetentiæ. Nam si ventriculi sinus illi interiores frigidis & melancholicis & acidis infarcti fuerint humoribus & ipsius os præsertim iisdem imbutũ, tum deprauata quædam & vitiosa fit appetentia, quam famem insatiabilem Gal. appellat & medici non-

nulli caninam vocant, quæ prius non sedetur quam humoribus illis repurgatus fuerit ventriculus, aut iidem cocti & mitigati fuerint cibariis ventriculi calorem citra adstrictionem vllam fouentibus & augentibus, quale vinum est quod Gal. propinandum esse iubet. Nam λιμοῦ *nomine* Hippocrati *talem appetentiæ deprauationem appellatam esse putat.* Altera *fames est naturalis quædam appetitio omnium corporis partium: cũ inanitæ videlicet naturali quodam desyderio refici appetunt. quã quidem nutritione sola, id est sanguine per corpus partis cuiusq; effuso dum in eius substantiam conuertitur satiari constat inter omnes medicos & philosophos. Animale vero non modo sanguis sed & quicquid qualitatis cuiusdam suauitate præditum est cõpescit. Quæ cum ita sint sola illam deprauationem animalis famis* λιμοῦ *nomine hoc aphorismo intelligendam esse multis contendit* Gal. *quæ eius dicta quanquam sunt verissima, simplicior tamẽ videretur aphorismi expositio si tam animalem quã naturalem ab* Hippoc. *intellectã esse diceremus: vt exemplũ quoddã sit hic aphorismus eius quẽ supra posuit his verbis,* Facilius *est refici potu quam cibo: idemq; vtrobiq; sed hic particularius, illic vniuersalius dicatur.* Nã *si* Gal. *ẽt auctore vinũ* τάχιστά τε καὶ ἀθροώτατα *alit, ipsum profecto præsertim generosius famẽ quãcunq; prõptissime sedabit.* Nec

obstat quod Gal. hoc loco dicit vinum iis qui propter longam inediam, aut largum sanguinis fluorẽ, aut aliam quamuis vacuationem esuriunt, si ante alia edulia bibatur nocentissimum esse, vtpote quod ventriculi os & totum genus neruosum lædat cõuulsionesq; accersat & deliria. Nam in iis demum hæc eius dicta locum habent in quibus natura sensile admodum & infirmum est os ventriculi, aut longo morbo debilitatum & accisum totum genus neruosum, et vinũ quod bibitur ex iis est quæ potentissima & vetera habentur & non semel atque iterum, sed sæpius tale vinum ante alia cibaria præsumitur. Alioqui vinum substantia craßiusculum & colore rubrum iis etiã qui viribus defecti sunt aut longa dysenteria debilitati parce potũ profuisse experientia notum est. Huc adde quod deprauatam illam appetentiam quã quidam caninam vocãt, præstiterit medicamentis ventriculo expurgando comparatis sedare quàm tali victus ratione, qualem in suis commentariis Gal. præscribit. Hæc & huiusmodi alia faciunt vt aphorismum de quauis fame intelligendum esse arbitremur.

Fol. 147. Qui aduersa valetudine abunde &c.

Quanquã analepticus est Galeno vterque aphorismus præcedens videlicet & præsens, posterior tamen de ægrntantibus quoque dici posse videtur, vt

in febre quotidiana correptis & aliis à cruditate & cacochymia febribus vsu venit. Nam si quis initio copiosiore cibo vtatur cum prauis humoribus oppletus sit, adeo crescent ciborum additione, vt ventriculi os obtundentes appetentiam tollant, atque in deterius æger abeat, quàm si per initia à cibo abstinuisset. In hoc siquidem ad superiorem cacochymiam nihil adiungitur, nec ab ea coquenda cibo intempestiuo auocatur natura. Hinc tamen excipiendi sunt qui ex inedia & sanguinis incipiente corruptione laborant.

Fol. 147. In quouis morbo valere rationem &c.

Quam huius aphorismi litera sententiam primore inespectione præ se ferre videtur, eam secutus Galenus ad facultatem tam animalem quàm vitalem & naturalẽ aphorismum retulit: quasi Hippocrates *diceret, In quo morbo tres illæ facultates integritatem suam & robur seruant, bene tum de ægri salute sperare, vbi infirmæ inualidæque fuerint, male de ægro sentire oportere. Verum si quis eã propius inspectam examinet & quam cũ aphorismo qui proxime præcessit consensionem habeat consyderet, is fortasse aliud quiddam comperiet sibi voluisse* Hippocratẽ. *Primum.n.cum morbi propriũ sit partium actionem lædere, qua læsa earum robur seruari nequeat, per febres omnes atq; ab intẽperie*

calida & frigida factos morbos integræ persistere non poterunt naturalis vitalisque facultas, sed ne animalis quidem interdum illæsa permaneat præsertim si intemperies sit magna. Quo fiet vt organicis solum morbis veluti calculo vtroque, & arthritide locũ habeat aphorismi pars vltima. In his .n. facultates illæ duæ firmæ ac robustæ possunt permanere. Huc adde fallax & naturalis & vitalis facultatis roboris indiciũ sumi ἐκ τῆς πρὸς τὰς σιτίων προσφορὰς ἑτοιμότητος, sed illius longe certius ex vrinis & stercore firmitatis aut imbecillitatis signũ, huius ex pulsu minime fallax indiciũ peti posse. Nã phrenitici auide quicquid oppositum est comedunt ac bibunt, cæteriq; quibus nõ immodice refrigeratus est stomachus ad ciborũ sumptionẽ sunt prompti. Eodẽ facit quod superiore aphorismo, siue is de ægrotãtibus, siue de conualescentibus solum, siue de vtrisque intelligi debeat, illam ad cibum sumendum pronptitudinẽ morbi initio minime probabat, sed abstinentiã potius & inediam, quia ægri facilius ita morbo defungerentur. Sensus igitur quem ex Hippo. litera elicuimus talis est, In quouis morbo valere rõnem recteq; ad ea quæ sumũtur habere bonũ, quasi diceret, Si præterquã quod initio cibũ sumunt, etiam non discernãt nec de eius bonitate iudicẽt (eo .n. significatu interdũ uox διάνοια accipitur Græcis auctoribus) sed beluãtis modo

ingerant nihil quod apponatur respuentes, tum id mentis male sanæ certũ erit indiciũ. Hæc nobis visa est congruere sententia, non quod Galeni interpretatione reiiciendam putemus, ea.n.eruditionis est plenissima, sed vt lectori vtrã velit eligendi nostrámne vt loco magis consentaneam an illius vt doctiorẽ, sed minus loco præsenti conuenientem daretur potestas. Nos & alteram possumus adferre explicationẽ, In omni morbo τὸ ἐῤῥῶσθαι τὴν διάνοιαν .i. vim animalem sanam validamq; esse omnibusq; suis muniis recte fungi: & τὸ εὖ ἔχειν πρὸς τὰς προσφορὰς .i. naturalem virtutem cibo sumpto recreari & meliuscule habere, nõ autem statim reuomere aut inferne deiicere, vt in iis fit quibus propter humorum acrimoniam & morsum venter aut intestina vlcerata, aut aliter quouis modo male affecta cibi contractum non ferunt. non statim incalescere et incendi, vt fit in febribus hecticis. non deniq; grauius habere, hæc inquam si absint, illa vero adsint in morbis bonum. Hæc simplicior est explicatio nec multum a Galeni interpretatione aliena.

Fol 156. PAVLO peior, sed suauior cibus & potus, &c.

Et si hoc aphorismo aliquid Hippocrates ægrotantibus ad voluptantem indulgere videtur, id tamen in speciem non etiã reipsa facit. Nam quæ libentius & maiore cum voluptate esitamus, ea etiã

ſi paulo deteriorem naturam habeant facilius coquimus. Quantopere autem ægrotantium interſit ſumptum cibum bene concoqui neminem ignorare puto: ne forte quiſpiam vt plus quàm par eſt ægrotis obſequatur ex hoc aphoriſmo anſam arripiat quiduis ægrotantium cupiditati indulgendi, etiam cum magno ipſorum detrimento & noxa in poſterum non facile ſarcienda, vt ab ipſis videlicet maiorem mercedem accipiat. Nam vt pulchre quarto in ſextum Epidemion commentario docet Galenus, In iis ſeruire ægrorum cupiditati ipſisq́; morem gerere licet quæ vel ſunt profutura (quod hic præcipit Hippo.) vel non multum incommodatura, vel à quibus apportatum damnum poſteà facile ſarciri queat, idq́; ſolum facere oportere τῆς τῶν καμνόντων εὐπειθείας ἕνεκα, ideſt vt in cæteris confidentius ſe nobis permittant & obſequantur ægri, in iis maxime quæ ad eorum ſanitatem magnopere facere videbuntur. Nam quantum ad omnem curationem referat ægrotum habere morigerum & obſecundantem, qui & medicum ſuſpiciat & ei de ſalute ſua fidat, norunt ii qui aliquando non ſolum morbum ſed ægrum quoque repugnantem & refractarium ſunt nacti. Ne igitur æger ſi quæ vehementius cõcupiſcit plane denegentur, medicum propterea oderit & auerſetur, aut præſcribentem non audiat, ex iis quæ vehementer appetit aliquid dandum, ſiquidem

id valde non sit nociturum; cum ea tamen præfatione, vt noxam, quãtuncunque ea sit futura, intelligant ægrotantis propinqui & familiares. Se enim ideo ipsi dare moremq́; gerere, vt eandem cum ipso in reliquis morigerationem paciscatur & reposcat. Nonnullos enim inquit Galenus quia accepissent in cæteris paruisse memini. Sic frigidam idem ait in illis morbis concessi, in quibus post diem vnum ipsius esset vsus tempestiuus: in eo solum gratificatus laboranti, quòd peropportunum frigidæ potandæ tempus non expectaret. Sic in balinei, vini & cæterorum id genus vsu feci. Si vero aut omnino, aut post vnum diem horum nulli sit locus minime tum ægrotanti gratificari conueniet.

Fol. 167. QVOTIDIANIS laboribus assueti, &c.

ANIMADVERTENDVM Hippocratem voces πόνος & πονεῖν diuersis locis alia atque alia significatione vsurpare, quæ ne multiplici acceptione dubitationem lectoribus pariant, paucis hic earum homonymiam distinguere placuit. πόνος ἡ βλάβη læsio, vt ἐν ᾧ νοσήματι ὕπνος πόνον ποιέει, θανάσιμον. πόνος item ὁ κάματος ὁ κόπος lassitudo, quale est ἐν πάσῃ κινήσει τοῦ σώματος ὁκόταν ἄρχηται πονεῖν,

Item πόνος ἢ ὀδύν, ὡς δύω πονων ἅμα γιγνομένων μὴ κατὰ τὸν αὐτὸν τόπον ὁ σφοδρότερος ἀμαυροῖ τὸν ἕτερον. *&* ἀντὶ τοῖς γυμνασίου, *vt* οἱ εἰθισμένοι τοὺς συνήθεας πόνους φέρειν. *Quo aphoriſmo* Hippocra. *vt ſequente etiam, conſuetudinem quum alias ſemper, tum in ratione victus inſtituenda maxime & corporis imperanda exercitatione imprimis ſpectandam eſſe docet, vtpote quæ tanquam altera & aduentitia natura tantundem propemodum ac natura ipſa poßit.*

Fol. 192. CONTRA vero ſi auſtralis hyems & pluuioſa & tepens fuerit, &c.

QVOD *vox* ἔυδιος *accentu in penultima circunflexo ſignificet tepens & clemens & madore blandus & gratus quaſi* ἐυδεῖον *tum vocis ipſius etymon, tum dictio* ἀλέα *quam ſuis in hunc aphoriſmum commentariis vſurpauit Galenus, ſtatim poſtquàm* χειμῶνος ἐυδίου *meminiſſet, & ratio denique ipſa ſatis demonſtrare poſſunt.* Primum.n. *vox* ἀλέα *Græcis idem eſt quod* μέτριος θέρμη, *tepor, calor madore blandus & clemens, cuiuſmodi aeris clementia propter imbres & pluuias molles & ſuaues quæ* Martio *fere,* Aprili *&* Maio *fiunt accidere interdum ſolet.* Deinde *quia imbres quos Notus aduehit non omnes moderate calent ſed frigent*

gent interdum, non abs re Hippocrates post ἐπομβρος (qua dictione sola notatur humiditas) subiunxit εὔδιος, quia sola humiditas summas tantũ corporis partes humefacit nõ laxat nec emollit nisi calorem moderatum coniunctum habeat. tum enim non solum corporis superficiem, sed interiores quoque partes laxat, emollit & humectat: qualiter affici corpora per hyemem εὐδιον Galenus est auctor. Hæc breuiter adnotare visum est propter quosdam qui alios cauillandi et nominatim etiã magni nominis viros taxandi occasionem captant ex re qualibet & leuiuscula. Quicquid enim isti comminiscantur & congerant ad rem parum faciens, nunquam tamen conuincere aut probare poterunt hoc loco Hippocrati primum deinde Galeno eius interpreti dictionem εὐδιος vsurpatam non esse.

Fol. 234. IVVENIBVS sanguinis expuitiones, tabes, &c.

Τῶν νεανίσκων nomine intelligendos esse τὰ τε μειράκια καὶ τοὺς νέους, id est, adolescentes & iuuenes tum rei veritas vtrique ætati communis, tum Galenus ipse aphorismo 9. lib. 5. & Celsus cap. 5. lib. 2. qui aphorismum hunc conuertens adolescentiæ & iuuentutis meminit, satis indicare possunt. Quin Hippocrates ipse voce vsus hypocoristi

ca τοῖσι δὲ νεηνίσκοισι satis ostendit id nominis se ætati vtrique accommodare: vel dicendum, τῶν νεηνίσκων nomine adolescentes potius intelligendos esse, quandoquidem αἵματος πτύσιες καὶ φθίσιες καὶ ἐπιληψίαι adolescentiæ sint morbi potius quã iuuẽtutis. Quare rectius mihi facere videtur qui hoc loco τοῖσι δὲ νεηνίσκοισιν adolescentibus conuertunt, quod & ipsi eramus facturi nisi commentarium quoque Galeni habuissemus conuertendum, qui vt intelligatur interpretationem quam secuti sumus requirit, non quam rei veritas postulare videatur.

Fol. 247. QVIBVS in vrina subsident sabulosa, &c.

Arenulæ cum urina excretæ sæpe in vesica, sæpißime in renibus, interdum in iecore etiam & venis vitium esse significant. Has sic distingues, Quæ propter sanguinis in iecore adustionem cum vrina exeunt subtiliores esse solent raroque subsident, sed ad matulæ hærent latera. Hæ per ardentes febres sæpe metuntur, interdum etiam per sanitatem in quibus iecoris calor est feruentior. In pueris & adolescentibus fere ex vesica redduntur arenosa calore subcinericio & punctilis dolor vesicam stimulat, & vrina intercipitur. Siquidem solet ea ætas peculiariter vesicæ calculo laborare. In adultis vero

præſertim ſi natura ſint aluo obſtricta & denſo corporis habitu, et in ſenibus excernuntur ſabuloſa ex renibus colore rufo, & dolor grauis in renes incumbit, et pro conſuetudine fere profluit vrinā niſi vterque ren lapidem habeat: qui ſi magnus eſt directum crus fere torpet, & vbi magna ſub ſole corporis fatigatio aut iactatio præceſſit ſanguis mittitur. Omnium vt & lapidū ex iis concreſcentium eadē tum materia eſt humorum craſſitudo & viſcoſitas, tum cauſa efficiens calor præter naturam. Et qui calculo laboraturi ſunt, iis primum vrinæ ſunt aquoſæ quia obſtructis renibus a craſſa materia veluti per tenue aliquod cribrum effluunt: poſtea arenoſæ, quæ quandiu perſeuerant non generatur lapis. Siquidem is aliud nihil eſt quam arenoſorum corpuſculorum eodem cōgeſtorum & inuicem conglutinatorum multitudo: quæ ſi diſſoluantur tum aceruatim & confertim prodeunt arenæ.

Fol. 354. CALIDVM frequentiore vſu hæc inuehit incommoda, &c.

Tametſi præſens aphoriſmus Hippocrati *ſcriptus eſſe videatur maxime de nimio & frequentiore balnearū vſu, quibus plurimum veteres delectatos eſſe et quotidie adiiſſe tū eorū declarant ſcripta, tum in hunc vſque diem ductuum & canaliū reſtantia*

vestiga ostendunt, per quos in priuatas & publicas ædes deriuabatur tepens aqua ad balneorum vsum: mihi tamen generalius accipi posse videtur. neque enim sola aqua calida enumerata affert mala sed cætera etiam calidiora tam sumpta intro quã admota aut corpori occursantia. Nam vinum frequentiore vsu τοὺ νέυρων ἀκράτηαν, & τυγιὼμης νὰρκωσιν *conciliat. quod hominum vino nimium deditorum tremulæ manus, & lippientes tumentesq; oculi indicant. Partium enim tenuitate altius subiens neruosa ea grauiter offendit, & vaporibus & fumis in caput sublatis ipsum neruorum principium frigefacit & humectat. Quod alia etiã calidiora faciunt. Cõstat quoque fotum corporis nimium & vestes pelliceas natiuum calorem languidiorem reddere & minuere, vnde actiones quoque animales lebefactari accidit.*

Fol. 369. MVLIER in utero ferens secta uena aborrit, &c.

NON *prohibetur hoc aphorismo, prægnanti venam omnino non secandam, affectu phlebotomiam postulante, vt angina, pleuritide, sed temere id fieri non oportere, minusq; sanguinis detrahendum esse, vltimis præsertim mensibus, quam si vterum mulier non gestaret. Quin nonnullæ ob sanguinis copiam non concipiunt, natura expellen-*

di potius quam retinendi auida, aut ſi concipiant abortiunt: in quibus ſecta vena conceptionem adiuuat, & abortum primis menſibus prohibet, modo vires, corporis habitus, victus præcedens, ratio & cœli ſtatus hoc ipſum permittant.

Fol.408 LAC PRAEBERE capite dolentibus febriculoſis &c.

Lac facile vaporat & in peccantem vertitur humorem ſi calorem ingentem nanciſcatur, vnde omnibus e capite cauſariis, comitialibus, vertiginoſis, neruorum vitio laborantibus: omni febri humorali, ſplenicis & hepaticis nocentiſsimum. Renes præterea & dentes offendit, calculum gignit, eius denique vſus parum tutus, pauciſsimoſq; reperias qui non male ab eo efficiantur. Probe vero coctum multum nutrit & ſuccum laudabilem præbet corpori, verum dum coquitur hypochondria attollit et caput tentat. Serum tamen lactis ſale & melle conditum exhibuit Gal murmurantibus hypochondriis & profuit ita citata aluo. Tabidis vero citra magnum febrem & præter rationem extenuatis lac præſertim aſininum aut caprinum recẽs emulctum & cum ſaccharo roſato præbitum conuenit.

Fol.491. QVIBVS longo coxendi cum dolore &c.

Dictionis Hippocraticæ proprietas & ratio ipſa

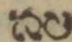
suspicionẽ mihi afferunt aliter interpretandi aphorismi. primum ἡ μύξα proprie est τῆς κεφαλῆς περίττωμα, id est lentus ille & frigidus humor quo per nares cerebrum expurgatur, quique pueris maxime & iis qui humidiore sunt cerebro assidue promanat: improprie tamen pro quouis phlegmatico humore accipi posse non inficiamur. Deinde ἐπιγινόντεις verbũ quo pro superuenire, sequi & interuenire vtitur, non iam collectam coxæ acetabulo lẽtam pituitam, sed colligendam significat. Qui igitur humor qui nondum coaceruatus est (quãquam per morb i longitudinem coaceruari potuit) quod femoris caput coxa excidat in causa esse potuit? Iã vero si longa ischiade laborantibus ischiũ excidat, necesse est multo ante aliquem in articulum humorem affluxisse qui dolorem faceret, & vt femoris caput excidat lentum ipsum esse oportet: siquidem emollita sunt & laxata vincula quæ articulum firmabant. Quomodo igitur superniet quem ante fuisse oportet: quin etiam illud καὶ μάλιμ ἐμπίπτ certe superuacaneum erit: aut si hic necessarium existat, in sequenti quoque aphorismo necessario addendum erit. Quæ cum ita habeant nostra coniectura est in hanc sententiam explicandum esse aphorismum. Quibus ischiade diuturna laborantibus ischion excidit & rursum acetabulo recipitur, his humor qui e capite per partes cuti subiectas descen

debat & vincula laxabat per nares expurgatur. Ita enim natura per materiæ auersionem morbos ex rheumatismo pendentes sæpe per se sanat. Nam facile ubi nihil omnino influit amplius partis calor quod restat concoquit & discutit. Quam explicationem si recipiamus illud και πάλιμ έμπίπτει *(quo verbo Hippocrates tertio de articulis pro sponte naturæ restitui & suo loco recipi vsurpat) locum hic habebit, alioqui superuacaneum, vel potius cũ rei euidentia pugnans. Quandiu enim laxa & incontenta manebant vincula, articulus firmari & restitui in integrum non potuit. Quin totus: etiam aphorismus erit supercaneus. Nam sequenti continebitur. Vnde Gal. ipse in commento ex ambobus vnum faciendum esse iubebat. Ad postremum ex nostra interpretatione modus alter curandæ ischiadis docebitur per naturæ imitationẽ: quum si alteram explicationem admittas, nullam aut certe paruam eamque sequenti aphorismo comprehensam vtilitatem habeat oratio.*

FINIS.

INDEX EORVM QVAE CONTINENTVR IN HOC OPERE.

D

I

L

M

Regium

FINIS.

REGISTRVM.

ABCDEFGHIKLMNOPQRSTVXYZ

AaBb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Kk Ll Mm Nn Oo Pp

Omnes sunt quaterniones præter Qq. est duerniones.

ἹΠΠΟΚΡΆΤΟΥΣ
τοῦ Κώου Ἀφορισμοὶ
Τμῆμα α΄.

1

Ὁ βίος βραχὺς, ἡ δὲ τέχνη μακρὴ, ὁ δὲ καιρὸς ὀξὺς, ἡ δὲ πεῖρα σφαλερὴ, ἡ δὲ κρίσις χαλεπή. Δεῖ δὲ οὐ μόνον ἑωυτὸν παρέχειν τὰ δέοντα ποιέοντα, ἀλλὰ καὶ τὸν νοσέοντα, καὶ τοὺς παρέοντας, καὶ τὰ ἔξωθεν.

2

Ἐν τῇσι ταραχῇσι τῆς κοιλίης, καὶ τοῖσιν ἐμέτοισι τοῖσιν αὐ-

τομάτως γινομένοισιν, ἢν μὲν οἷα δεῖ καθαίρεσθαι καθαίρονται, ξυμφέρει τε καὶ εὐφόρως φέρουσιν. ἢν δὲ μή, τοὐναντίον. οὕτω δὲ καὶ ἡ κενεαγγείη, ἢν μὲν οἵη δεῖ γίνεσθαι γίνηται, ξυμφέρει τε καὶ εὐφόρως φέρουσιν. ἢν δὲ μὴ τοὐναντίον. ἐπιβλέπειν οὖν δεῖ καὶ χώρην, καὶ ὥρην, καὶ ἡλικίην, καὶ νούσους ἐν ᾗσι δεῖ, ἢ οὔ.

3

Ἐν τοῖσι γυμναστικοῖσιν αἱ ἐπ᾽ ἄκρον εὐεξίαι σφαλεραί, ἢν ἐν τῷ ἐσχάτῳ ἔωσιν. οὐ γὰρ δύνανται μένειν ἐν τῷ αὐτέῳ, οὐδὲ ἀτρεμέειν. ἐπεὶ δὲ οὐκ ἀτρεμέουσιν, οὐδέ τι δύνανται ἐπὶ τὸ βέλτιον ἐπιδιδόναι, λείπεται ἐπὶ τὸ χεῖρον. τουτέων οὖν εἵνεκεν τὴν εὐεξίην λύειν ξυμφέρει μὴ βραδέως, ἵνα πάλιν ἀρχὴν ἀναθρέψιος λάβῃ τὸ σῶμα. μηδὲ τὰς ξυμπτώσιας ἐς τὸ ἔσχατον ἄγειν, σφαλερὸν

γὰρ, ἀλλ᾽ ὁκοίην ἂν ἡ φύσις ᾖ τοῦ μέλλοντος ὑπομένειν, ἐς τοῦτ᾽ ἄγειν. ὡσαύτως δὲ καὶ αἱ κενώσιες αἱ ἐς τὸ ἔσχατον ἄγουσαι, σφαλεραί. καὶ πάλιν αἱ ἀναθρέψιες αἱ ἐν τῷ ἐσχάτῳ ἐοῦσαι, σφαλεραί.

4

Αἱ λεπταὶ καὶ ἀκριβέες δίαιται, καὶ ἐν τοῖσι μακροῖσιν αἰεὶ πάθεσι, καὶ ἐν τοῖσιν ὀξέσιν, οὗ μὴ ἐπιδέχεται, σφαλεραί. καὶ πάλιν αἱ ἐς τὸ ἔσχατον λεπτότητος ἀφιγμέναι δίαιται, χαλεπαί. καὶ γὰρ αἱ πληρώσιες αἱ ἐς τὸ ἔσχατον ἀφιγμέναι, χαλεπαί.

5

Ἐν τῇσι λεπτῇσι διαίτῃσιν ἁμαρτάνουσιν οἱ νοσέοντες, διὸ μᾶλλον βλάπτονται. πᾶν γὰρ τὸ ἁμάρτημα, ὃ ἂν γίγνηται, μέγα γίνεται μᾶλλον, ἢ ἐν τῇσιν ὀλίγον ἁδροτέρῃσι διαίτῃσι. διὰ τοῦτο

ἐν τοῖσιν ὑγιαίνουσι σφαλεραὶ αἱ πάνυ λεπταὶ καὶ καθεστηκυῖαι καὶ ἀκριβέες δίαιται, ὅτι τὰ ἁμαρτανόμενα χαλεπώτερον φέρουσι. διὰ τοῦτο οὖν αἱ λεπταὶ καὶ ἀκριβέες δίαιται σφαλεραὶ ἐν τὰ πλεῖστα τῶν σμικρὸν ἁδροτέρων.

6

ΕΣ δὲ τὰ ἔσχατα νουσήματα, αἱ ἔσχαται θεραπεῖαι ἐν ἀκριβείῃ, κράτισται.

7

ΟΚου μὲν οὖν κατοξὺ τὸ νούσημα αὐτίκα τοὺς ἐσχάτους πόνους ἔχει, καὶ τῇ ἐσχάτως λεπτοτάτῃ διαίτῃ ἀναγκαῖον χρέεσθαι. ὅκου δὲ μή, ἀλλ' ἐνδέχεται ἁδροτέρως διαιτᾶν, τοσοῦτον ὑποκαταβαίνειν, ὁκόσον ἂν ἡ νοῦσος μαλθακωτέρη τῶν ἐσχάτων ᾖ.

8

Ὁκόταν δὲ ἀκμάζῃ τὸ νόσημα, τότε καὶ τῇ λεπτοτάτῃ διαίτῃ ἀναγκαῖον χρέεσθαι.

9

Συντεκμαίρεσθαι δὲ χρὴ καὶ τὸν νοσέοντα, εἰ ἐξαρκέσει τῇ διαίτῃ πρὸς τὴν ἀκμὴν τῆς νούσου, καὶ πότερον ἐκεῖνος ἀπαυδήσει πρότερον καὶ οὐκ ἐξαρκέσει τῇ διαίτῃ, ἢ ἡ νοῦσος πρότερον ἀπαυδήσει, καὶ ἀμβλυνεῖται.

10

Ὁκόσοισι μὲν οὖν αὐτίκα ἡ ἀκμή, αὐτίκα λεπτῶς διαιτᾶν. ὁκόσοισι δὲ ἐς ὕστερον ἡ ἀκμή, ἐς ἐκεῖνο καὶ πρὸ ἐκείνου μικρὸν ἀφαιρετέον. ἔμπροσθεν δὲ πιωτέρως διαιτᾶν, ὡς ἂν ἐξαρκέσῃ ὁ νοσέων.

11

Ἐν τοῖσι παροξυσμοῖσιν ὑποστέλλεσθαι χρή, τὸ προστιθέναι γὰρ βλάπτει.

καὶ ὁκόσα κατὰ περιόδους παροξύνεται, ἐν τοῖσι παροξυσμοῖσιν ὑποστέλλεσθαι χρή.

ΙΒ

Τοὺς δὲ παροξυσμοὺς καὶ τὰς καταστάσιας δηλώσουσιν αἱ νοῦσοι, καὶ αἱ ὧραι τοῦ ἔτεος, καὶ αἱ τῶν περιόδων πρὸς ἀλλήλας ἀντεπιδόσιες, ἤν τε καθ' ἡμέρην, ἤν τε καὶ διὰ πλείονος χρόνου γίγνωνται. ἀτὰρ καὶ τοῖσιν ἐπιφαινομένοισιν, οἷον ἐν πλευριτικοῖσι πτύελον, ἢν αὐτίκα ἐπιφαίνηται, ἀρχομένου βραχύνει. ἢν δ' ὕστερον ἐπιφαίνηται, μηκύνει. καὶ οὖρα, καὶ ὑποχωρήματα, καὶ ἱδρῶτες, καὶ εὔκριτα καὶ δύσκριτα, καὶ βραχέα, καὶ μακρὰ τὰ νοσήματα, ἐπιφαινόμενα δηλοῖ.

ΙΓ

Γέροντες εὐφορώτατα νηστείην φέ-

ρουσι, δεύτερον οἱ καθεστηκότες, ἥκιστα μειράκια, πάντων δὲ μάλιστα παιδία. τουτέων δὲ αὐτέων ἅπερ ἂν τύχῃ αὐτὰ ἑωυτῶν προθυμότερα ἐόντα.

14

ΤΑ` αὐξανόμενα, πλεῖστον ἔχει τὸ ἔμφυτον θερμόν. πλείστης οὖν δεῖται τροφῆς. εἰ δὲ μή, τὸ σῶμα ἀναλίσκεται. Γέρουσι δὲ ὀλίγον τὸ θερμόν. διὰ τοῦτο ἄρα ὀλίγων ὑπεκκαυμάτων δέονται, ὑπὸ πολλῶν γὰρ ἀποσβέννυται. διὰ τοῦτο καὶ οἱ πυρετοὶ τοῖσι γέρουσιν οὐχ ὁμοίως ὀξέες, ψυχρὸν γὰρ τὸ σῶμα.

15

ΑΙ κοιλίαι χειμῶνος καὶ ἦρος θερμόταται φύσει, καὶ ὕπνοι μακρότατοι. ἐν ταύτῃσιν οὖν τῇσιν ὥρῃσι καὶ τὰ προσάρματα πλείω δοτέον. καὶ γὰρ τὸ ἔμφυτον θερμὸν πλεῖον ἔχουσι. τροφῆς οὖν

πλείονος δέονται. σημεῖον, αἱ ἡλικίαι, καὶ οἱ ἀθληταί.

16

Ὑγραὶ πᾶσι δίαιται τοῖσι πυρεταίνουσι ξυμφέρουσι, μάλιστα δὲ παιδίοισι, καὶ τοῖσιν ἄλλοισι τοῖσιν, οὕτως εἰθισμένοισι διαιτᾶσθαι.

17

Καὶ οἷσιν ἅπαξ, ἢ δὶς, καὶ πλείω, ἢ ἐλάσσω, καὶ κατὰ μέρος. δοτέον δέ τι καὶ τῇ ὥρῃ, καὶ τῇ χώρῃ, καὶ τῇ ἡλικίῃ, καὶ τῷ ἔθει.

18

Θέρεος καὶ φθινοπώρου σιτία δυσφορώτατα φέρουσι, χειμῶνος ῥήϊστα, ἦρος δεύτερον.

19

Τοῖσιν ἐν τῇσι περιόδοισι παροξυνομένοισι μηδὲν διδόναι, μηδ' ἀναγ-

κάζειν, ἀλλ' ἀφαιρέειν τῶν προσθεσίων
πρὸ τῶν κρισίων.

20

ΤΑ κρινόμενα καὶ τὰ κεκριμένα ἀρτίως, μὴ κινέειν, μηδὲ νεωτεροποιέειν,
μήτε φαρμακείῃσι, μήτ' ἄλλοισιν ἐρεθισμοῖσιν. ἀλλ' ἐᾶν.

21

Α δεῖ ἄγειν, ὅκου ἂν μάλιστα ῥέπῃ, ταύτῃ ἄγειν, διὰ τῶν ξυμφερόντων χωρίων

22

ΠΕπονα φαρμακεύειν καὶ κινέειν, μὴ ὠμά, μηδὲ ἐν ἀρχῇσιν, ἢν μὴ ὀργᾷ.
τὰ δὲ πλεῖστα οὐκ ὀργᾷ.

23

ΤΑ χωρέοντα μὴ τῷ πλήθει τεκμαίρεσθαι, ἀλλ' ὡς ἂν χωρέῃ οἷα δεῖ καὶ
φέρει εὐφόρως. καὶ ὅκου δεῖ, μέχρι λειποθυμίης ἄγειν, καὶ τοῦτο ποιέειν ἢν ἐξαρ-

κέσῃ ὁ νοσέων.

24

Ἐν τοῖσιν ὀξέσι πάθεσιν ὀλιγάκις, καὶ ἐν ἀρχῇσι τῇσι φαρμακείῃσι χρέεσθαι, καὶ τοῦτο προεξευκρινήσαντας ποιέειν.

25

Ἢν οἷα δεῖ καθαίρεσθαι, καθαίρωνται, ξυμφέρει τε καὶ εὐφόρως φέρουσι. τὰ δ' ἐναντία, δυσχερῶς.

ΙΠΠΟΚΡΑΤΟΥΣ
τοῦ Κῴου Ἀφορισμῶν
Τμῆμα Β΄.

1

Ἐν ᾧ νοσήματι ὕπνος πόνον ποιέει, θανάσιμον, ἢν δὲ ὠφελέῃ, οὐ θανάσιμον.

2

Ὅκου παραφροσύνην ὕπνος παύει, ἀγαθόν.

3

Ὕπνος, ἀγρυπνίη, ἀμφότερα τοῦ μετρίου μᾶλλον γινόμενα, κακόν.

4

Οὐ πλησμονὴ, οὐ λιμὸς, οὐδ᾽ ἄλλο οὐδὲν ἀγαθὸν, ὅτι ἂν μᾶλλον τῆς φύσιος ἦ.

5

ΚΟποι αὐτόματοι φράζουσι νούσους.

6

ὉΚόσοι πονέοντές τι τοῦ σώματος, τὰ πολλὰ τῶν πόνων οὐκ αἰσθάνονται, τουτέοισιν ἡ γνώμη νοσέει.

7

ΤΑ' ἐν πολλῷ χρόνῳ λεπτυνόμενα σώματα, νωθρῶς ἐπαναστρέφειν δεῖ, τὰ δὲ ἐν ὀλίγῳ, ὀλίγως.

8

ἩΝ ἐκ νούσου τροφὴν λαμβάνων τις, μὴ ἰσχύῃ, σημαίνει ὅτι πλείονι τροφῇ τὸ σῶμα χρέεται. ἢν δὲ τροφὴν μὴ λαμβάνοντος, τοῦτο γίγνηται, χρὴ εἰδέναι, ὅτι κενώσιος δεῖται.

9

ΤΑ σώματα χρὴ, ὅκου ἄν τις βούληται

καθαίρειν, εὔροα ποιέειν.

10

Τὰ μὴ καθαρὰ τῶν σωμάτων, ὁκόσῳ ἂν θρέψῃς μᾶλλον βλάψεις.

11

Ῥᾷον πληροῦσθαι ποτοῦ, ἢ σιτίου.

12

Τὰ ἐγκαταλιμπανόμενα ἐν τῇσι νούσοισι μετὰ κρίσιν, ὑποστροφὰς ποιέειν εἴωθεν.

13

Ὁκόσοισι κρίσις γίνεται, τουτέοισιν ἡ νὺξ δύσφορος ἡ πρὸ τοῦ παροξισμοῦ. ἡ δὲ ἐπιοῦσα εὐφορωτέρη ὡς ἐπὶ τὸ πολύ.

14

Ἐν τῇσι τῆς κοιλίης ῥύσεσιν, αἱ μεταβολαὶ τῶν διαχωρημάτων ὠφελέουσιν, ἢν μὴ ἐς τὰ πονηρὰ μεταβάλλῃ.

15

Ὁκοῦ φάρυγξ νοσέει, ἢ φύματα ἐν τῷ σώματι ἐκφύεται, τὰς ἐκκρίσιας σκέπτεσθαι. ἢν γὰρ χολώδεες ἔωσι, τὸ ξυννοσέει, ἢν δὲ ὅμοιαι τοῖσιν ὑγιαίνουσι γίγνωνται, ἀσφαλὲς τὸ σῶμα τρέφειν.

16

Ὁκοῦ λιμὸς, οὐ δεῖ πονέειν.

17

Ὁκοῦ ἂν τροφὴ παρὰ φύσιν πλείων ἐσέλθῃ, τὴν νοῦσον ποιέει, δηλοῖ δὲ καὶ ἡ ἴησις.

18

Τῶν τρεφόντων ἀθρόως καὶ ταχέως, ταχεῖαι καὶ αἱ διαχωρήσιες γίνονται.

19

Τῶν ὀξέων νοσημάτων οὐ πάμπαν ἀσφαλέες αἱ προδιαγορεύσιες. οὔτε τοῦ θανάτου, οὔτε τῆς ὑγιείης.

20

ΟΚόσοισι νέοισιν ἔουσι, αἱ κοιλίαι ὑγραί εἰσι, τουτέοισιν ἀπογηράσκουσιν ξηραίνονται. ὁκόσοισι δὲ νέοισιν ἔουσιν, αἱ κοιλίαι ξηραί εἰσι, τουτέοισι πρεσβυτέροισι γινομένοισι ὑγραίνονται.

21

ΛΙμὸν θώρηξις λύει.

22

ΑΠὸ πλησμονῆς ὁκόσα ἂν νοσήματα ἐγγίνηται, κένωσις ἰῆται. καὶ ὁκόσα ἀπὸ κενώσιος, πλησμονή. καὶ τῶν ἄλλων ἡ ὑπεναντίωσις.

23

ΤΑ ὀξέα τῶν νουσημάτων κρίνεται ἐν τεσσαρεσκαίδεκα ἡμέρῃσι.

24

ΤΩν ἑπτὰ ἡ τετάρτη ἐπίδηλος. ἑτέρης ἑβδομάδος ἡ ὀγδόη ἀρχή. θεωρητὴ δὲ ἡ ἑνδεκάτη. αὕτη γάρ ἐστι τετάρ

τη τῆς ἑτέρης ἑβδομάδος. θεωρητὴ δὲ πάλιν ἡ ἑπτακαιδεκάτη. αὕτη γάρ ἐστι τετάρτη μὲν ἀπὸ τῆς τεσσαρεσκαιδεκάτης, ἑβδόμη δὲ, ἀπὸ τῆς ἑνδεκάτης.

25

ΟΙ θερινοὶ τεταρταῖοι, τὰ πολλὰ γίνονται βραχέες. οἱ δὲ φθινοπωρινοὶ μακροὶ, καὶ μάλιστα οἱ πρὸς τὸν χειμῶνα συνάπτοντες.

26

ΠΥρετὸν ἐπὶ σπασμῷ βέλτιον γενέσθαι, ἢ σπασμὸν ἐπὶ πυρετῷ.

27

ΤΟῖσι μὴ κατὰ λόγον κουφίζουσιν, οὐ δεῖ πιστεύειν, οὐδὲ φοβεῖσθαι λίαν τὰ μοχθηρὰ γινόμενα παραλόγως. τὰ γὰρ πολλὰ τῶν τοιούτων ἐστὶν ἀβέβαια, καὶ οὐ πάνυ τι διαμένειν οὐδὲ χρονίζειν εἴωθεν.

28

Τῶν

Τῶν πυρεσσόντων μὴ παντάπασιν ἐπιπολαίως τὸ διαμένειν καὶ μηδὲν ἐνδιδόναι τὸ σῶμα, ἢ καὶ συντήκεσθαι μᾶλλον τοῦ κατὰ λόγον, μοχθηρόν. τὸ μὲν γὰρ μῆκος νούσου σημαίνει, τὸ δὲ ἀσθένειαν.

29

Ἀρχομένων τῶν νούσων, ἤν τι δοκέῃ κινέειν, κίνει. ἀκμαζουσῶν δὲ, ἡσυχίην ἔχειν βέλτιόν ἐστιν.

30

Περὶ τὰς ἀρχὰς καὶ τὰ τέλη πάντα ἀσθενέστερα. περὶ δὲ τὰς ἀκμὰς, ἰσχυρότερα.

31

Τῷ ἐξ ἀῤῥωστίης εὐσιτέοντι, μηδὲν ἐπιδιδόναι τὸ σῶμα, μοχθηρόν.

32

Ὡς τὰ πολλὰ πάντες οἱ φαύλως ἔχοντες, κατ᾽ ἀρχὰς μὲν εὐσιτέοντες

καὶ μηδὲν ἐπιδιδόντες, πρὸς τῷ τέλει πάλιν ἀσιτέουσιν. οἱ δὲ κατ' ἀρχὰς μὲν ἀσιτέοντες ἰσχυρῶς, ὕστερον δὲ εὐσιτέοντες, βέλτιον ἀπαλλάσσουσιν.

33

ΕΝ πάσῃ νούσῳ τὸ ἐῤῥῶσθαι τὴν διάνοιαν, καὶ εὖ ἔχειν πρὸς τὰς προσφορὰς, ἀγαθόν. τὸ δὲ ἐναντίον, κακόν.

34

ΕΝ τῇσι νούσοισιν ἧσσον κινδυνεύουσιν οἷσιν ἂν οἰκείη τῆς φύσιος, καὶ τῆς ἡλικίης, καὶ τῆς ἕξιος, καὶ τῆς ὥρης ἡ νοῦσος ᾖ μᾶλλον, ἢ οἷσιν ἂν μὴ οἰκείη κατά τι τουτέων.

35

ΕΝ πάσῃσι τῇσι νούσοισι τὰ περὶ τὸν ὀμφαλὸν καὶ τὸ ἦτρον πάχος ἔχειν βέλτιόν ἐστι. τὸ δὲ σφόδρα λεπτὸν καὶ ἐκτετηκὸς, μοχθηρόν. Ἐπισφαλὲς δὲ τὸ

τοιοῦτον ἐστὶ πρὸς τὰς κάτω καθάρσιας.

36

Οἱ ὑγιεινῶς ἔχοντες τὰ σώματα ἐν τῇσι φαρμακείῃσι καθαιρόμενοι, ἐκλύονται ταχέως, καὶ οἱ πονηρῇ τροφῇ χρεόμενοι.

37

Οἱ εὖ τὰ σώματα ἔχοντες, φαρμακεύεσθαι ἐργώδεες.

38

Τὸ σμικρῷ χεῖρον καὶ πόμα καὶ σιτίον, ἥδιον δὲ, τῶν βελτιόνων μὲν, ἀηδεστέρων δὲ, μᾶλλον αἱρετέον.

39

Οἱ πρεσβῦται τῶν νέων τὰ μὲν πολλὰ νοσέουσιν ἧσσον. ὅσα δ' ἂν αὐτέοισι χρόνια νοσήματα γένηται, τὰ πολλὰ ξυναποθνήσκει.

Βράγχοι καὶ κόρυζαι τοῖσι σφόδρα πρεσβύτῃσιν οὐ πεπαίνονται.

41

Οἱ ἐκλυόμενοι πολλάκις καὶ ἰσχυρῶς ἄνευ φανερῆς προφάσιος, ἐξαπίνης τελευτῶσι.

42

Λύειν ἀποπληξίην ἰσχυρὴν μὲν ἀδύνατον, ἀσθενέα δὲ οὐ ῥηΐδιον.

43

Τῶν ἀπαγχομένων καὶ καταδυομένων, μηδέπω δὲ τεθνηκότων, οὐκ ἀναφέρουσιν, οἷσι ἂν ἀφρὸς ᾖ περὶ τὸ στόμα.

44

Οἱ παχέες σφόδρα κατὰ φύσιν, ταχυθάνατοι γίγνονται μᾶλλον τῶν ἰσχνῶν.

45

Τῶν ἐπιληπτικῶν τοῖσι νέοισιν ἀπαλλαγὴν αἱ μεταβολαὶ μάλιστα τῆς

ἡλικίης, καὶ τῶν τόπων, καὶ τῶν βίων ποιέουσι.

46

Δύο πόνων ἅμα γινομένων μὴ κατὰ τὸν αὐτὸν τόπον, ὁ σφοδρότερος ἀμαυροῖ τὸν ἕτερον.

47

Περὶ τὰς γενέσιας τοῦ πύου οἱ πόνοι καὶ οἱ πυρετοὶ συμβαίνουσι μᾶλλον, ἢ γενομένου.

48

Ἐν πάσῃ κινήσει τοῦ σώματος, ὁκόταν ἄρχηται πονέειν, τὸ διαναπαύειν εὐθὺς, ἄκοπον.

49

Οἱ εἰθισμένοι τοὺς συνήθεας πόνους φέρειν, κἂν ὦσιν ἀσθενέες ἢ γέροντες, τῶν ἀσυνήθων ἰσχυρῶν τε καὶ νέων, ῥᾷον φέρουσι.

50

Τὰ ἐκ πολλοῦ χρόνου συνήθεα, κἂν ᾖ χείρω, τῶν ἀσυνήθων ἧσσον ἐνοχλεῖν

εἴωθε. δεῖ δὲ καὶ ἐς τὰ ἀσυνήθεα μεταβάλλειν.

51

Τὸ κατὰ πολὺ καὶ ἐξαπίνης κενοῦν, ἢ πληροῦν, ἢ θερμαίνειν, ἢ ψύχειν, ἢ ἄλλως ὁκωσοῦν τὸ σῶμα κινεῖν, σφαλερόν. καὶ γὰρ πᾶν τὸ πολὺ τῇ φύσει πολέμιον. τὸ δὲ κατ' ὀλίγον, ἀσφαλὲς, καὶ ἄλλως ἢν καί τις ἐξ ἑτέρου ἐφ' ἕτερον μεταβαίνῃ.

52

Πάντα κατὰ λόγον ποιέοντι, καὶ μὴ γινομένων τῶν κατὰ λόγον, μὴ μεταβαίνειν ἐφ' ἕτερον, μένοντος τοῦ δόξαντος ἐξ ἀρχῆς.

53

Ὁκόσοι τὰς κοιλίας ὑγρὰς ἔχουσι νέοι μὲν ὄντες, βέλτιον ἀπαλλάσσουσι τῶν τὰς ξηρὰς ἐχόντων. ἐς δὲ τὸ γῆρας, χεῖ-

ρον ἀπαλλάσσουσι. ξηραίνονται γὰρ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τοῖσιν ἐγγηράσκουσι.

54

ΜΕγέθει δὲ σώματος ἐννεάσαι μὲν, ἐλευθέριον, καὶ οὐκ ἀειδές. ἐγγηρᾶσαι δὲ δύσχρηστον, καὶ χεῖρον τῶν ἐλασσόνων.

ἹΠΠΟΚΡΑ΄ΤΟΥΣ τοῦ Κώου Ἀφορισμῶν

ΤΜΗ͂ΜΑ γ΄.

1

Ι μεταβολαὶ τῶν ὡρέων μάλιστα τίκτουσι νοσήματα, καὶ ἐν τῇσιν ὥρῃσιν αἱ μεγάλαι μεταλλαγαὶ ἢ ψύξιος, ἢ θάλψιος, καὶ τ᾽ ἄλλα κατὰ λόγον οὕτως.

2

Τῶν φυσίων αἱ μὲν πρὸς θέρος, αἱ δὲ πρὸς χειμῶνα εὖ ἢ κακῶς πεφύκασι

3

Τῶν νούσων ἄλλαι πρὸς ἄλλας εὖ ἢ κακῶς πεφύκασι, καὶ ἡλικίαι τινὲς πρὸς ὥρας, καὶ χώρας, καὶ διαίτας.

4

ΕΝ τῇσιν ὥρῃσιν ὅταν τῆς αὐτῆς ἡμέρης ὁτὲ μὲν θάλπος, ὁτὲ δὲ ψῦχος γίγνηται, φθινοπωρινὰ τὰ νοσήματα προσδέχεσθαι χρή.

5

ΝΟτοι βαρήκοοι, ἀχλυώδεες, καρηβαρικοί, νωθροί, διαλυτικοί. ὁκόταν οὗτος δυναστεύῃ, τοιαῦτα ἐν τῇσιν ἀῤῥωστίῃσι πάσχουσιν. ἢν δὲ βόρειον, ἢ βῆχες, φάρυγγες, κοιλίαι σκληραὶ, δυσουρίαι, φρικώδεες, ὀδύναι πλευρέων, στηθέων.

ἐστὶν ὁκόταν οὗτος δυναστεύῃ, τοιαῦτα ἐν τῇσιν ἀῤῥωστίῃσι προσδέχεσθαι χρή.

6

Ὁκόταν θέρος γίνηται ἦρι ὅμοιον, ἱδρῶτας ἐν τοῖσι πυρετοῖσι πολλοὺς προσδέχεσθαι χρή.

7

Ἐν τοῖσιν αὐχμοῖσι πυρετοὶ ὀξέες γίνονται, καὶ ἢν μὲν ἐπὶ πλέον ᾖ τὸ ἔτος τοιοῦτον ἐὸν, οἵην τὴν κατάστασιν ἐποίησεν, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ καὶ τὰ νοσήματα τοιαῦτα δεῖ προσδέχεσθαι.

8

Ἐν τοῖσι καθεστῶσιν καιροῖσιν ἢν ὡραίως τὰ ὡραῖα ἀποδιδῶσιν, εὐσταθέες καὶ εὐκρινέες αἱ νοῦσοι γίνονται. ἐν δὲ τοῖσιν ἀκαταστάτοισιν ἀκατάστατοι καὶ δύσκριτοι.

9

ΕΝ φθινοπώρῳ ὀξύταται αἱ νοῦσοι, καὶ θανατωδέσταται τὸ ἐπίπαν. ἦρ δὲ ὑγιεινότατον, καὶ ἥκιστα θανατῶδες.

10

ΤΟ φθινόπωρον τοῖς φθίνουσι κακόν.

11

ΠΕρὶ δὲ τῶν ὡρέων, ἢν μὲν ὁ χειμὼν αὐχμηρὸς καὶ βόρειος γένηται, τὸ δὲ ἔαρ ἔπομβρον καὶ νότιον, ἀνάγκη τοῦ θέρεος πυρετοὺς ὀξέας καὶ ὀφθαλμίας, καὶ δυσεντερίας γίνεσθαι, μάλιστα δὲ τῇσι γυναιξὶ, καὶ ἀνδράσι τοῖσιν ὑγροῖσι τὰς φύσιας.

12

ΗΝ δὲ νότιος ὁ χειμὼν καὶ ἔπομβρος καὶ εὔδιος γένηται. τὸ δὲ ἔαρ αὐχμηρὸν καὶ βόρειον, αἱ μὲν γυναῖκες ᾗσιν οἱ τόκοι πρὸς τὸ ἦρ, ἐκ πάσης προφάσιος ἐκτιτρώσκουσιν. αἳ δ' ἂν τέκωσιν, ἀκρα-

τέα καὶ νοσώδεα τὰ παιδία τίκτουσιν, ὥστε ἢ παραυτίκα ἀπόλλυσθαι, ἢ λεπτά τε καὶ νοσώδεα ζῆν ἐόντα. τοῖσι δὲ ἄλλοισι δυσεντερίαι, καὶ ὀφθαλμίαι ξηραὶ γίνονται. τοῖσι δὲ πρεσβυτέροισι κατάῤῥοι συντόμως ἀπολλύντες.

13

Ἢν δὲ τὸ θέρος αὐχμηρὸν καὶ βόρειον γένηται, τὸ δὲ φθινόπωρον ἔπομβρον καὶ νότιον, κεφαλαλγίαι ἐς τὸν χειμῶνα γίνονται, καὶ βῆχες, καὶ βράγχοι, καὶ κόρυζαι, ἐνίοισι δὲ καὶ φθίσιες.

14

Ἢν δὲ βόῤῥον ᾖ καὶ ἄνυδρον, τοῖσι μὲν ὑγροῖσι οὖσι τὰς φύσιας, καὶ τῇσι γυναιξὶ ξύμφορον, τοῖσι δὲ λοιποῖσιν ὀφθαλμίαι ἔσονται ξηραί, καὶ πυρετοὶ ὀξέες, καὶ κόρυζαι. ἐνίοισι δὲ καὶ μελαγχολίαι.

15

Τῶν δὲ καταστασίων τοῦ ἐνιαυτοῦ τὸ μὲν ὅλον οἱ αὐχμοὶ τῶν ἐπομβριῶν εἰσὶν ὑγιεινότεροι, καὶ ἧσσον θανατώδεες.

16

Νοσήματα δὲ ἐν μὲν τῇσιν ἐπομβρίῃσιν ὡς τὰ πολλὰ γίνεται πυρετοί τε μακροὶ, καὶ κοιλίης ῥύσιες καὶ σηπεδόνες, καὶ ἐπίληπτοι, καὶ ἀπόπληκτοι, καὶ κυνάγχαι. ἐν δὲ τοῖσιν αὐχμοῖσι, φθινώδεες, ὀφθαλμίαι, ἀρθρίτιδες, στραγγουρίαι, καὶ δυσεντερίαι.

17

Αἱ δὲ καθ' ἡμέρην καταστάσιες, αἱ μὲν βόρειοι τά τε σώματα συνιστῶσι, καὶ εὔτονα, καὶ εὐκίνητα, καὶ εὔχροα, καὶ εὐηκοώτερα ποιέουσι, καὶ τὰς κοιλίας ξηραίνουσι, καὶ τὰ ὄμματα δάκνουσι, καὶ περὶ τὸν θώρηκα ἄλγημα, ἤν τι προϋπάρχῃ, μᾶλ-

λου πονέουσιν. αἱ δὲ νότιοι διαλύουσι τὰ σώματα καὶ ὑγραίνουσι, καὶ βαρυηκοΐας, καρηβαρίας ποιέουσιν, καὶ ἰλίγγους ἐν τοῖσιν ὀφθαλμοῖσι, καὶ τοῖσι σώμασι δυσκινησίην, καὶ τὰς κοιλίας ὑγραίνουσι.

18

Κατὰ δὲ τὰς ὥρας, τοῦ μὲν ἦρος καὶ ἄκρου τοῦ θέρεος, οἱ παῖδες, καὶ οἱ τούτων ἐχόμενοι τῇσιν ἡλικίῃσιν ἄριστά τε διάγουσι καὶ ὑγιαίνουσι μάλιστα. τοῦ δὲ θέρεος καὶ τοῦ φθινοπώρου μέχρι μὲν τινός, οἱ γέροντες. τὸ δὲ λοιπὸν φθινοπώρου καὶ τοῦ χειμῶνος, οἱ μέσοι τῇσιν ἡλικίῃσι.

19

Νοσήματα δὲ πάντα μὲν ἐν πάσῃσι τῇσιν ὥρῃσι γίνεται, μᾶλλον δ' ἔνια κατ' ἐνίας αὐτέων καὶ γίνεται καὶ παροξύνεται.

20

Τοῦ μὲν γὰρ ἦρος τὰ μανικὰ καὶ τὰ μελαγχολικὰ, καὶ τὰ ἐπιληπτικὰ, καὶ αἵματος ῥύσιες, καὶ κυνάγχαι, καὶ κόρυζαι, καὶ βράγχοι, καὶ βῆχες, καὶ λέπραι, καὶ λειχῆνες, καὶ ἀλφοὶ, καὶ ἐξανθήσιες ἑλκώδεες πλεῖσται, καὶ φύματα, καὶ ἀρθριτικά.

21

Τοῦ δὲ θέρεος, ἔνιά τε τουτέων, καὶ πυρετοὶ ξυνεχέες, καὶ καῦσοι, καὶ τριταῖοι πλεῖστοι, καὶ τεταρταῖοι, καὶ ἔμετοι, καὶ διάῤῥοιαι, καὶ ὀφθαλμίαι, καὶ ὤτων πόνοι. καὶ στομάτων ἑλκώσιες, καὶ σηπεδόνες αἰδοίων, καὶ ἵδρωα.

22

Τοῦ δὲ φθινοπώρου, καὶ τῶν θερινῶν τὰ πολλὰ, καὶ πυρετοὶ τεταρταῖοι καὶ πλανῆτες, καὶ σπλῆνες, καὶ ὕδρωπες, καὶ φθίσιες, καὶ στραγγουρίαι, καὶ λειεν-

τερίαι, καὶ δυσεντερίαι, καὶ ἰσχιάδες, καὶ κυνάγχαι, καὶ ἄσθματα, καὶ εἰλεοί, καὶ ἐπιληψίαι, καὶ τὰ μανικά, καὶ τὰ μελαγχολικά.

23

Τοῦ δὲ χειμῶνος, πλευρίτιδες, περιπνευμονίαι, λήθαργοι, κόρυζαι, βράγχοι, βῆχες, πόνοι στηθέων, καὶ πλευρέων, ὀσφύος, κεφαλαλγίαι, ἴλιγγοι, ἀποπληξίαι.

24

Ἐν δὲ τῇσιν ἡλικίῃσι τοιάδε συμβαίνει, τοῖσι μὲν σμικροῖσι καὶ νεογνοῖσι παιδίοισιν ἄφθαι, ἔμετοι, βῆχες, ἀγρυπνίαι, φόβοι, ὀμφαλοῦ φλεγμοναί, ὤτων ὑγρότητες.

25

Πρὸς δὲ ὀδοντοφυεῖν προσάγουσιν, οὔλων ὀδαξισμοί, πυρετοί, σπασμοί, διάῤῥοιαι, καὶ μάλιστα ὅταν ἀνάγωσι τοὺς

κυνόδοντας, καὶ τοῖσι παχυτάτοισι τῶν παίδων, καὶ τοῖσι σκληρὰς τὰς κοιλίας ἔχουσι.

26

Πρεσβυτέροισι δὲ γινομένοισι παρίσθμια, σφονδύλου τοῦ κατὰ τὸ ἰνίον εἴσω ὤσιες, ἄσθματα, λιθιάσιες, ἕλμινθες στρογγύλαι, ἀσκαρίδες, ἀκροχορδόνες, σατυριασμοὶ, στραγγουρίαι, χοιράδες, καὶ τ' ἄλλα φύματα, μάλιστα δὲ τὰ προειρημένα.

27

Τοῖσι δὲ ἔτι πρεσβυτέροισι καὶ πρὸς τὴν ἥβην προσάγουσι, τουτέων τε τὰ πολλὰ, καὶ πυρετοὶ χρόνιοι μᾶλλον, καὶ ἐκ ῥινῶν αἵματος ῥύσιες.

28

Τὰ δὲ πλεῖστα τοῖσι παιδίοισι πάθεα κρίνεται, τὰ μὲν ἐν τεσσαράκοντα ἡμέρῃσι, τὰ δὲ, ἐν ἑπτὰ μησὶ, τὰ δὲ, ἐν

ἑπτὰ ἔτεσι, τὰ δὲ πρὸς τὴν ἥβην προσάγουσιν. ὅσα δ᾽ ἂν διαμείνῃ τοῖσι παιδίοισι καὶ μὴ ἀπολυθῇ περὶ τὸ ἡβάσκειν, ἢ τῇσι θηλέσι περὶ τὰς τῶν καταμηνίων ῥήξιας, χρονίζειν εἴωθεν.

29

Τοῖσι δὲ νεηνίσκοισιν, αἵματος πτύσιες, φθίσιες, πυρετοὶ ὀξέες, ἐπιληψίαι, καὶ τ᾽ ἄλλα νουσήματα, μάλιστα δὲ τὰ προειρημένα.

30

Τοῖσι δὲ ὑπὲρ τὴν ἡλικίην ταύτην ἄσθματα πλευρίτιδες, περιπνευμονίαι, λήθαργοι, φρενίτιδες, καῦσοι, διάῤῥοιαι χρόνιαι, χολέραι, δυσεντερίαι, λειεντερίαι, αἱμοῤῥοΐδες.

31

Τοῖσι δὲ πρεσβύτῃσι, δύσπνοιαι, κατάῤῥοι βηχώδεες, στραγγουρίαι,

δυσουρίαι, ἄρθρων πόνοι νεφρίτιδες, ἴλιγγοι, ἀποπληξίαι, καχεξίαι, ξυσμοὶ τοῦ σώματος ὅλου, ἀγρυπνίαι, κοιλίης καὶ ὀφθαλμῶν, καὶ ῥινῶν ὑγρότητες, ἀμβλυωπίαι, γλαυκώσιες, βαρυηκοΐαι.

ἹΠΠΟΚΡΆΤΟΥΣ
τοῦ Κώου Ἀφορισμῶν
Τμῆμα δ΄.

1

Ἂς κυούσας φαρμακεύειν, ἢν ὀργᾷ, τετράμηνα, καὶ ἄχρι ἑπτὰ μηνῶν, ἧσσον δὲ ταύτας. τὰ δὲ νήπια, καὶ πρεσβύτερα εὐλαβέεσθαι χρή.

2

Ἐν τῇσι φαρμακείῃσι τοιαῦτα ἄγειν ἐκ τοῦ σώματος ὁκοῖα καὶ αὐτό

ματα ἰόντα χρήσιμα. τὰ δὲ ἐναντίως ἰόντα παύειν.

3

Ἢν μὲν οἷα δεῖ καθαίρεσθαι καθαίρωνται, ξυμφέρει τε καὶ εὐφόρως φέρουσι, τὰ δὲ ἐναντία, δυσχερῶς.

4

Φαρμακεύειν θέρεος μὲν μᾶλλον τὰς ἄνω χειμῶνος δὲ, τὰς κάτω.

5

Ὑπὸ κύνα καὶ πρὸ κυνὸς, ἐργώδεες αἱ φαρμακεῖαι.

6

Τοὺς ἰσχνοὺς καὶ εὐημέας ἄνω φαρμακεύειν, ὑποστελλομένους χειμῶνα.

7

Τοὺς δὲ δυσημέας, καὶ μέσως εὐσάρκους κάτω, ὑποστελλομένους θέρος.

Τοὺς δὲ φθινώδεας, ὑποστελλομένους τὰς ἄνω.

9

Τοὺς δὲ μελαγχολικοὺς ἁδροτέρως τὰς κάτω, τῷ αὐτῷ λογισμῷ τ' ἀναντία προστιθέντες.

10

Φαρμακεύειν ἐν τοῖσι λίην ὀξέσιν, ἢν ὀργᾷ, αὐθημερόν, χρονίζειν γὰρ ἐν τοῖσι τοιούτοισι κακόν.

11

Ὁκόσοισι στρόφοι καὶ περὶ τὸν ὀμφαλὸν πόνοι, καὶ ὀσφύος ἄλγημα μὴ λυόμενον μήτε ὑπὸ φαρμακείης, μήτ' ἄλλως, εἰς ὕδρωπα ξηρὸν ἱδρύεται.

12

Ὁκόσοισι κοιλίαι λειεντεριώδεες, χειμῶνος φαρμακεύειν ἄνω, κακόν.

13

Πρὸς τοὺς ἐλλεβόρους τοῖσι μὴ ῥηιδίως ἄνω καθαιρομένοισι, πρὸ τῆς πόσιος προϋγραίνειν τὰ σώματα πλείονι τροφῇ, καὶ ἀναπαύσει.

14

Ἐπὴν πίῃ τις ἐλλέβορον πρὸς μὲν τὰς κινήσιας τῶν σωμάτων μᾶλλον ἄγειν, πρὸς δὲ τοὺς ὕπνους καὶ μὴ κινήσιας ἧσσον. δηλοῖ δὲ καὶ ἡ ναυτιλίη, ὅτι κίνησις τὰ σώματα ταράσσει.

15

Ἐπὴν βούλῃ μᾶλλον ἄγειν τὸν ἐλλέβορον, κίνει τὸ σῶμα. ἐπὴν δὲ παῦσαι, ὕπνον ποίει, καὶ μὴ κίνει.

16

Ἐλλέβορος ἐπικίνδυνος τοῖσι τὰς σάρκας ὑγιέας ἔχουσι, σπασμὸν γὰρ ἐμποιέει.

Α Πυρετῷ ἐόντι ἀκριτίῃ, καὶ καρδιωγμὸς, καὶ σκοτόδινος, καὶ στόμα ἐκπικρούμενον, ἄνω φαρμακείης δεῖσθαι σημαίνει.

18

ΤΑ ὑπὲρ τῶν φρενῶν ὀδυνήματα, ὁκόσα καθάρσεως δέονται, ἄνω φαρμακείης δεῖσθαι σημαίνει. ὁκόσα δὲ κάτω, κάτω.

19

ΟΚόσοι ἐν τῇσι φαρμακοποσίῃσι μὴ διψῶσι, καθαιρόμενοι οὐ παύονται πρὶν ἢ διψήσωσιν.

20

Α Πυρέτοισιν ἐοῦσιν ἢν γίνηται στρόφος, καὶ γουνάτων βάρος, καὶ ὀσφύος ἄλγημα, κάτω φαρμακείης δεῖσθαι σημαίνει.

21

ΥΠοχωρήματα τὰ μέλανα, ὁκοῖον αἷμα μέλαν, ἀπ' αὐτομάτου ἰόντα καὶ

ξὺν πυρετῷ καὶ ἄνευ πυρετοῦ, κάκιστα. καὶ ὁκόσῳ ἂν τὰ χρώματα ὑποχωρημάτων πλείω πονηρότερα ᾖ, μᾶλλον κάκιον. ξὺν φαρμάκῳ δὲ, ἄμεινον. καὶ ὁκόσῳ ἂν πλείω χρώματα, οὐ πονηρά.

22

Νοσημάτων ὁκόσων ἀρχομένων ἢν χολὴ μέλαινα ἢ ἄνω ἢ κάτω ἐπέλθῃ, θανάσιμον.

23

Ὁκόσοισιν ἐκ νουσημάτων ὀξέων, ἢ ἐκ πολυχρονίων, ἢ ἐκ τρωμάτων, ἢ ἄλλως πως λεπτυνομένοις χολὴ μέλαινα, ἢ ὁκοῖον αἷμα μέλαν ὑπέλθῃ, τῇ ὑστεραίῃ ἀποθνήσκουσι.

24

Δυσεντερίη, ἢν ἀπὸ χολῆς μελαίνης ἄρξηται, θανάσιμον.

25

Αἷμα ἄνω μὲν, ὁκοῖον ἂν ᾖ, κακόν. κάτω δὲ, ἀγαθὸν, μέλαν ὑποχωρέον.

26

Ην ὑπὸ δυσεντερίης ἐχομένῳ ὁκοῖαι ἂν σάρκες ὑποχωρήσωσι, θανάσιμον.

27

Ὁκόσοισιν ἐν τοῖσι πυρετοῖσιν αἱμοῤῥαγέει πλῆθος ὁκοθενοῦν, ἐν τῇσιν ἀναλήψεσι τουτέοισιν αἱ κοιλίαι καθυγραίνονται.

28

Ὁκόσοισι χολώδεα τὰ διαχωρήματα, κωφώσιος γινομένης παύεται, καὶ ὁκόσοισι κώφωσις, χολωδέων γινομένων παύεται.

29

Ὁκόσοισι ἐν τοῖσι πυρετοῖσιν ἑκταίοισιν ἐοῦσι ῥίγεα γίνεται, δύσκριτα.

30

Ὁκόσοισι παροξυσμοὶ γίνονται, ἣν ἂν ὥρην ἀφῇ ὁ πυρετὸς, ἐς τὴν αὔριον τὴν αὐτὴν ὥρην ἢν λάβῃ, δύσκριτα.

31

Τοῖσι κοπιώδεσιν ἐν τοῖσι πυρετοῖσιν, ἐς ἄρθρα καὶ παρὰ τὰς γνάθους μάλιστα αἱ ἀποστάσιες γίνονται.

32

Ὁκόσοισι δὲ ἀνισταμένοισιν ἐκ τῶν νούσων τι πονέει, ἐνταῦθα αἱ ἀποστάσιες γίνονται.

33

Ἀτὰρ ἢν καὶ προπεπονηκός τι ᾖ πρὸ τοῦ νοσέειν ἐνταῦθα στηρίζει ἡ νοῦσος.

34

Ἢν ὑπὸ πυρετοῦ ἐχομένῳ, οἰδήματος μὴ ἐόντος ἐν τῇ φάρυγγι πνὶξ ἐξαίφνης ἐπιγίνηται, θανάσιμον.

35

Ἢν ὑπὸ τοῦ πυρετοῦ ἐχομένῳ ὁ τράχηλος ἐξαίφνης ἐπιστραφῇ, καὶ μόγις καταπίνειν δύνηται, οἰδήματος μὴ ἐόντος, θανάσιμον.

36

Ἱδρῶτες πυρεταίνουσιν ἢν ἄρξωνται, ἀγαθοὶ τριταῖοι, καὶ πεμπταῖοι, καὶ ἑβδομαῖοι, καὶ ἐνναταῖοι, καὶ ἑνδεκαταῖοι, καὶ τεσσαρεσκαιδεκαταῖοι, καὶ ἑπτακαιδεκαταῖοι, καὶ μιῇ, καὶ εἰκοστῇ; καὶ ἑβδόμῃ, καὶ εἰκοστῇ, καὶ τριακοστῇ πρώτῃ, καὶ τριακοστῇ τετάρτοι. οὗτοι γὰρ οἱ ἱδρῶτες νούσους κρίνουσιν. οἱ δὲ μὴ οὕτως γινόμενοι, πόνον σημαίνουσι, καὶ μῆκος νούσου, καὶ ὑποτροπιασμούς.

37

Οἱ ψυχροὶ ἱδρῶτες ξὺν μὲν ὀξεῖ πυρετῷ γιγνόμενοι, θάνατον. ξὺν πρηϊτέρῳ δὲ, μῆκος νούσου σημαίνουσι.

38

ΚΑὶ ὅκου ἐνὶ τοῦ σώματος ἱδρὼς, ἐνταῦθα φράζει τὴν νοῦσον.

39

ΚΑὶ ὅκου ἐνὶ τοῦ σώματος θερμὸν ἢ ψυχρὸν, ἐνταῦθα ἡ νοῦσος.

40

ΚΑὶ ὅκου ἐν ὅλῳ τῷ σώματι μεταβολαὶ, καὶ ἢν τὸ σῶμα καταψύχηται ἢ αὖθις θερμαίνηται, ἢ χρῶμα ἕτερον ἐξ ἑτέρου γίνηται, μῆκος νούσου σημαίνει.

41

ΙΔρὼς πολὺς ἐξ ὕπνου ἄνευ φανερῆς αἰτίης γινόμενος τῷ σώματι, σημαίνει ὅτι πλείονι τροφῇ χρέεται. ἢν δὲ τροφὴν μὴ λαμβάνοντι τοῦτο γίγνηται, σημαίνει ὅτι κενώσιος δέεται.

42

ΙΔρὼς πολὺς ψυχρὸς ἢ θερμὸς αἰεὶ

ῥέων, ὁ ψυχρὸς μείζω, ὁ δὲ θερμὸς ἐλάσσω νοῦσον σημαίνει.

43

ΟΙ πυρετοὶ ὁκόσοι μὴ διαλείποντες διὰ τρίτης ἰσχυρότεροι γίνονται, μᾶλλον ἐπικίνδυνοι. ὅτῳ δ᾽ ἂν τρόπῳ διαλείπωσι, σημαίνει ὅτι ἀκίνδυνοι.

44

ΟΚόσοισι πυρετοὶ μακροί, τουτέοισι φύματα ἐς τὰ ἄρθρα ἢ πόνοι ἐγγίνονται.

45

ΟΚόσοισι φύματα ἐν τὰ ἄρθρα ἢ πόνοι ἐκ πυρετῶν γίνονται, οὗτοι σιτίοισι πλείοσι χρέονται.

46

ΗΝ ῥῖγος ἐμπίπτῃ πυρετῷ μὴ διαλείποντι, ἤδη ἀσθενεῖ ἐόντι θανάσιμον.

47

ΑΙ ἀποχρέμψιες αἱ ἐν τοῖσι πυρε-

τοῖσι μὴ διαλείπουσιν αἱ πελιδναὶ, καὶ αἱματώδεες, καὶ δυσώδεες, καὶ χολώδεες, πᾶσαι κακαί. ἀποχωρεῦσαι δὲ καλῶς, ἀγαθαί. καὶ κατὰ τὰς διαχωρήσιας, καὶ κατὰ τὰ οὖρα. ἢν δὲ μή τι τῶν συμφερόντων ἐκκρίνηται διὰ τῶν τόπων τούτων, κακόν.

48

ΕΝ τοῖσι μὴ διαλείπουσι πυρετοῖσιν, ἢν τὰ μὲν ἔξω ψυχρὰ ᾖ, τὰ δὲ ἔνδον καίηται, καὶ δίψαν ἔχῃ, θανάσιμον.

49

ΕΝ μὴ διαλείποντι πυρετῷ, ἢν χεῖλος, ἢ ὀφρὺς, ἢ ὀφθαλμὸς, ἢ ῥὶς διαστραφῇ, ἢν μὴ βλέπῃ, ἢν μὴ ἀκούῃ, ἤδη ἀσθενέος ἐόντος τοῦ σώματος, ὅτι ἂν τουτέων γένηται, ἐγγὺς ὁ θάνατος.

50

ΟΚΟΥ ἂν ἐν τῷ πυρετῷ μὴ διαλείποντι δύσπνοια γένηται καὶ πα-

ῥαφροσύνη, θανάσιμον.

51

Ἐν τοῖσι πυρετοῖσιν ἀποστήματα μὴ λυόμενα πρὸς τὰς πρώτας κρίσιας, μῆκος νόσου σημαίνει.

52

Ὁκόσοισιν ἐν τοῖσι πυρετοῖσιν ἢ ἐν τῇσιν ἄλλῃσιν ἀῤῥωστίῃσι, κατὰ προαίρεσιν ὀφθαλμοὶ δακρύουσιν, οὐδὲν ἄτοπον ὁκόσοισι. δὲ μὴ κατὰ προαίρεσιν, ἀτοπώτερον.

53

Ὁκόσοισι δὲ ἐπὶ τῶν ὀδόντων ἐν τοῖσι πυρετοῖσι περίγλισχρα γίνεται, ἰσχυρότεροι γίνονται οἱ πυρετοί.

54

Ὁκόσοισιν ἐπὶ πολὺ βῆχες ξηραὶ βραχέα ἐρεθίζουσαι ἐν πυρετοῖσι καυσώδεσιν, οὐ πάνυ τι διψώδεές εἰσιν.

55

Οἱ ἐπὶ βουβῶσι πυρετοὶ, πάντες κακοὶ, πλὴν τῶν ἐφημέρων.

56

Πυρέσσοντι ἱδρὼς ἐπιγενόμενος, μὴ ἐκλείποντος τοῦ πυρετοῦ, κακόν. μηκύνει γὰρ ἡ νοῦσος, καὶ ὑγρασίην πλείω σημαίνει.

57

Ὑπὸ σπασμοῦ ἢ τετάνου ἐνοχλουμένῳ πυρετὸς ἐπιγενόμενος, λύει τὸ νόσημα.

58

Ὑπὸ καύσου ἐχομένῳ ἐπιγενομένου ῥίγεος, λύσις γίνεται.

59

Τριταῖος ἀκριβὴς κρίνεται ἐν ἑπτὰ περιόδοισι, τὸ μακρότατον.

60

Ὁκόσοισιν ἂν ἐν τοῖσι πυρετοῖσι τὰ ὦτα κωφωθῇ, αἷμα ἐκ ῥινῶν ῥυὲν, ἢ κοιλίη ἐκταραχθεῖσα λύει τὸ νόσημα.

61

Πυρέσσοντι ἢν μὴ ἐν περισσῇσιν ἡμέρῃσιν ἀφῇ ὁ πυρετὸς, ὑποτροπιάζειν εἴωθεν.

62

Ὀκόσοισιν ἐν τοῖσι πυρετοῖσιν ἴκτεροι ἐπιγίνονται πρὸ τῶν ἑπτὰ ἡμερῶν, κακόν.

63

Ὀκόσοισιν ἐν τοῖσι πυρετοῖσι καθ' ἡμέρην ῥίγεα γίνεται, καθ' ἡμέρην οἱ πυρετοὶ λύονται.

64

Ὀκόσοισιν ἐν τοῖσι πυρετοῖσι τῇ ἑβδόμῃ, ἢ τῇ ἐννάτῃ, ἢ τῇ ἑνδεκάτῃ, ἢ τεσσαρεσκαιδεκάτῃ ἴκτεροι ἐπιγίνονται, ἀγαθὸν, ἢν μὴ τὸ δεξιὸν ὑποχόνδριον σκληρὸν ᾖ. ἢν δὲ μὴ, οὐκ ἀγαθόν.

65

ΕΝ τοῖσι πυρετοῖσι περὶ τὴν κοιλίην καῦμα ἰσχυρὸν καὶ καρδιωγμὸς, κακόν. 66

ΕΝ τοῖσι πυρετοῖσιν τοῖσιν ὀξέσιν οἱ σπασμοὶ καὶ οἱ περὶ τὰ σπλάγχνα πόνοι ἰσχυροὶ, κακόν.

67

ΕΝ τοῖσι πυρετοῖσιν οἱ ἐκ τῶν ὕπνων φόβοι ἢ σπασμοὶ, κακόν.

68

ΕΝ τοῖσι πυρετοῖσι τὸ πνεῦμα προσκόπτον, κακόν. σπασμὸν γὰρ σημαίνει. 69

ΟΚόσοισιν οὖρα παχέα θρομβώδεα, ὀλίγα οὐκ ἀπυρέτοισι, πλῆθος ἐπελθὸν ἐκ τουτέων λεπτὸν, ὠφελέει. μάλιστα δὲ τὰ τοιαῦτα ἔρχεται οἷσιν ἐξ ἀρχῆς ἢ διὰ ταχέων ὑπόστασιν ἴσχει.

70

Ὁκόσοισι δὲ ἐν πυρετοῖσι τὰ οὖρα ἀνατεταραγμένα, οἷον ὑποζυγίου, τουτέοισι κεφαλαλγίαι ἢ πάρεισιν, ἢ παρέσονται.

71

Ὁκόσοισιν ἑβδομαῖα κρίνεται, τουτέοισιν ἐπινέφελον ἴσχει τὸ οὖρον τῇ τετάρτῃ ἐρυθρὸν, καὶ τ' ἄλλα κατὰ λόγον.

72

Ὁκόσοισιν οὖρα διαφανέα, λευκὰ, πονηρά. μάλιστα δὲ ἐν τοῖσι φρενιτικοῖσιν ἐπιφαίνεται.

73

Ὁκόσοισιν ὑποχόνδρια μετέωρα διαβορβορίζοντα, ὀσφύος ἀλγήματος ἐπιγενομένου αἱ κοιλίαι τουτέοισι καθυγραίνονται, ἢν μὴ φῦσαι καταῤῥαγέωσιν ἢ οὔρου πλῆθος ἐπέλθῃ. ἐν πυρετοῖσι δὲ ταῦτα.

74

Ὁκόσοισιν ἐλπὶς ἐς τὰ ἄρθρα ἀφίστασθαι, ῥύεται τῆς ἀποστάσιος οὖρον πολὺ καὶ παχὺ, καὶ λευκὸν γινόμενον, οἷον ἐν τοῖσι κοπώδεσι πυρετοῖσι τεταρταίοισιν ἄρχεται ἐνίοισι γίνεσθαι. ἢν δὲ καὶ ἐκ τῶν ῥινῶν αἱμοῤῥαγήσῃ, καὶ πάνυ ταχὺ λύεται.

75

Ἢν αἷμα ἢ πῦον οὐρέῃ, τῶν νεφρῶν, ἢ τῆς κύστιος ἕλκωσιν σημαίνει.

76

Ὁκόσοισιν ἐν τῷ οὔρῳ παχεῖ ἐόντι σαρκία μικρὰ, ἢ ὥσπερ τρίχες ξυνεξέρχονται, τουτέοισιν ἀπὸ τῶν νεφρῶν ἐκκρίνεται.

77

Ὁκόσοισιν ἐν τῷ οὔρῳ παχεῖ ἐόντι πιτυρώδεα συνεξουρέεται, τουτέοισιν ἡ κύστις ψωριᾷ.

78

Ὁκόσοι ἀπὸ τοῦ σώματος αἷμα οὐρέουσι, τουτέοισιν ἀπὸ τῶν νεφρῶν φλεβίου ῥῆξιν σημαίνει.

79

Ὁκόσοισιν ἐν τῷ οὔρῳ ψαμμώδεα ὑφίσταται, τουτέοισιν ἡ κύστις λιθιᾷ.

80

Ἢν αἷμα οὐρέῃ, καὶ θρόμβους, καὶ στραγγουρίην ἔχῃ, καὶ ὀδύνη ἐμπίπτῃ ἐς τὸ ὑπογάστριον καὶ ἐς τὸ περίναιον, τὰ περὶ τὴν κύστιν πονεῖ.

81

Ἢν αἷμα καὶ πῦον οὐρέῃ, καὶ λεπίδας, καὶ ὀσμὴ βαρείη ᾖ, τῆς κύστιος ἕλκωσιν σημαίνει.

82

Ὁκόσοισι ἐν τῇ οὐρήθρῃ φῦμα φύεται, τουτέοισι διαπυήσαντος καὶ ἐκρα-

γέντος λύσις.

83

Οὔρησις νύκτωρ πολλὴ γινομένη σμικρὴν τὴν ὑποχώρησιν σημαίνει.

ΙΠΠΟΚΡΑΤΟΥΣ τοῦ Κώου Ἀφορισμῶν

ΤΜΗΜΑ ε.

1

πασμὸς ἐξ ἐλλεβόρου, θανάσιμον.

2

Ἐπὶ τραύματι σπασμὸς ἐπιγινόμενος, θανάσιμον.

3

Αἵματος πολλοῦ ῥυέντος, σπασμὸς ἢ λυγμὸς ἐπιγινόμενος, κακόν.

4

Ἐπὶ ὑπερκαθάρσει σπασμὸς ἢ λυγμὸς ἐπιγινόμενος, κακόν.

5

Ἢν μεθύων ἐξαίφνης ἄφωνός τις γένηται, σπασθεὶς ἀποθνήσκει, ἢν μὴ πυρετὸς ἐπιλάβῃ, ἢ ἐς τὴν ὥρην ἐλθὼν, καθ' ἣν αἱ κραιπάλαι λύονται, φθέγξηται.

6

Ὁκόσοι ὑπὸ τετάνου ἁλίσκονται, ἐν τέσσαρσιν ἡμέρῃσιν ἀπόλλυνται. ἢν δὲ ταύτας διαφύγωσιν, ὑγιέες γίνονται.

7

Τὰ ἐπιληπτικὰ ὁκόσοισι πρὸ τῆς ἥβης γίνεται, μετάστασιν ἴσχει. ὁκόσοισι δὲ πέντε καὶ εἴκοσιν ἐτέων γίνεται, τουτέοισι τὰ πολλὰ ξυναποθνήσκει.

8

Ὁκόσοι πλευριτικοὶ γενόμενοι, οὐκ ἀνα

καθαίρονται ἐν τεσσαρεσκαίδεκα ἡμέρῃσι, τουτέοισιν ἢν ἐμπύημα μεθίσταται.

9

Φθίσις γίνεται μάλιστα ἡλικίῃσι τῇσιν ἀπὸ ὀκτωκαίδεκα ἐτέων, μέχρι πέντε καὶ τριάκοντα.

10

Ὁκόσοι κυνάγχην διαφεύγουσιν ἐς τὸν πνεύμονα τρέπεται, ἐν ἑπτὰ ἡμέρῃσιν ἀποθνήσκουσιν. ἢν δὲ ταύτας διαφύγωσιν, ἔμπυοι γίνονται.

11

Τοῖσιν ὑπὸ τῶν φθισίων ἐνοχλουμένοισιν, ἢν τὸ πτύσμα ὅπερ ἂν ἀποβήσσωσι βαρὺ ὄζῃ ἐπὶ τοὺς ἄνθρακας ἐπιχεόμενον, καὶ αἱ τρίχες ἀπὸ τῆς κεφαλῆς ῥέωσι, θανάσιμον.

12

Ὁκόσοισιν ἂν φθισιῶσιν αἱ τρίχες ἀπὸ

τῆς κεφαλῆς ῥέωσιν, οὗτοι διαῤῥοίης ἐπιγενομένης ἀποθνήσκουσιν.

13

Ὁκόσοι αἷμα ἀφρῶδες ἀναπτύουσι, τουτέοισιν ἐκ τοῦ πνεύμονος ἡ τοιαύτη ἀναγωγὴ γίνεται.

14

Ὑπὸ φθίσιος ἐχομένῳ διάῤῥοια ἐπιγενομένη, θανατῶδες.

15

Ὁκόσοι ἐκ πλευρίτιδος ἔμπυοι γίνονται, ἢν ἀνακαθαρθῶσιν ἐν τεσσαράκοντα ἡμέρῃσιν ἀφ' ἧς ἂν ἡ ῥῆξις γένηται, παύονται. ἢν δὲ μὴ, εἰς φθίσιν μεθίστανται.

16

Τὸ θερμὸν βλάπτει ταῦτα τοῖσι πλεονάκις χρεομένοισι, σαρκῶν ἐκθήλυσιν, νεύρων ἀκράτειαν, γνώμης νάρκω-

σιν, αἱμοῤῥαγίας, λειποθυμίας, ταῦτα οἷσι θάνατος.

17

Τὸ δὲ ψυχρὸν σπασμοὺς, τετάνους, μελασμοὺς, καὶ ῥίγεα πυρετώδεα.

18

Τὸ ψυχρὸν πολέμιον ὀστέοισιν, ὀδοῦσι, νεύροις, ἐγκεφάλῳ, νωτιαίῳ μυελῷ. τὸ δὲ θερμὸν ὠφέλιμον.

19

Ὁκόσα κατέψυκται, ἐκθερμαίνειν δεῖ, πλὴν ὁκόσα αἱμοῤῥαγέει, ἢ μέλλει.

20

Ἕλκεσι τὸ μὲν ψυχρὸν δακνῶδες, δέρμα περισκληρύνει, ὀδύνην ἀνεκπύητον ποιέει, μελασμοὺς, ῥίγεα πυρετώδεα, σπασμοὺς, καὶ τετάνους.

21

Ἔστι δὲ ὅκου ἐπὶ τετάνου ἄνευ ἕλκεος νέῳ εὐσάρκῳ θέρεος μέσου, ψυχροῦ πολλοῦ κατάχυσις ἐπανάκλησιν θέρμης ποιέεται. θέρμη δὲ ταῦτα ῥύεται.

22

Τὸ θερμὸν ἐκπυητικὸν οὐκ ἐπὶ παντὶ ἕλκει, μέγιστον σημεῖον ἐς ἀσφαλείην, δέρμα μαλάσσει, ἰσχναίνει, ἀνώδυνον, ῥιγέων, σπασμῶν, τετάνων παρηγορικόν. τὴν δὲ ἐν τῇ κεφαλῇ καρηβαρίην λύει. πλεῖστον δὲ διαφέρει ὀστέων κατάγμασι, μάλιστα δὲ τοῖσιν ἐψιλωμένοισι, τούτων δὲ μάλιστα τοῖσιν ἐν κεφαλῇ ἕλκεα ἔχουσι, καὶ ὁκόσα ὑπὸ ψύξιος θνήσκει ἢ ἑλκοῦται. καὶ ἕρπησιν ἐσθιομένοισιν, ἕδρῃ, αἰδοίῳ, ὑστέρῃ, κύστει, τουτέοισι τὸ θερμὸν φίλιον καὶ κρῖνον. τὸ δὲ ψυχρὸν πολέμιον καὶ κτεῖνον.

23

ἘΝ τουτέοισι δὲ δεῖ τῷ ψυχρῷ χρέεσθαι. ὁκόθεν αἱμοῤῥαγέει ἢ μέλλει, μὴ ἐπ' αὐτὰ, ἀλλὰ περὶ αὐτὰ ὁκόθεν ἐπιῤῥεῖ, καὶ ὁκόσαι φλεγμοναὶ, ἢ ἐπιφλογίσματα ἐς τὸ ἐρυθρὸν καὶ ὕφαιμον ῥέποντα νεαρῷ αἵματι, ἐπὶ ταῦτα. ἐπεὶ τά γε παλαιὰ μελαίνει, καὶ ἐρυσίπελας τὸ μὴ ἑλκούμενον ὠφελέει. ἐπεὶ τό γε ἑλκούμενον βλάπτει.

24

ΤΑ ψυχρὰ οἷον χιὼν, κρύσταλλος τῷ στήθει πολέμια, βηχέων κινητικὰ, αἱμοῤῥοϊκὰ, καταῤῥοϊκά.

25

ΤΑ δὲ ἐν ἄρθροισιν οἰδήματα καὶ ἀλγήματα ἄτερ ἕλκεος, καὶ ποδαγρικὰ, καὶ σπάσματα, τουτέων τὰ πλεῖστα τὸ ψυχρὸν πολλὸν καταχεόμενον

ῥηΐζει τε καὶ ἰσχναίνει, καὶ ὀδύνην λύει. Νάρκη γὰρ μετρίη ὀδύνης λυτική.

26

Ὕδωρ τὸ ταχέως θερμαινόμενον καὶ ταχέως ψυχόμενον, κουφότατον.

27

Ὁκόσοισι δὲ πιεῖν ὄρεξις νύκτωρ, τοῖσι πάνυ διψῶσιν ἢν ἐπικοιμηθῶσιν, ἀγαθόν.

28

Γυναικείων ἀγωγὸν ἡ ἐν ἀρώμασι πυρίη. πολλαχοῦ δὲ καὶ εἰς ἄλλα χρησίμη ἂν ἦν, εἰ μὴ καρηβαρίας ἐνεποίει.

29

Τὰς κυούσας φαρμακεύειν, ἢν ὀργᾷ, τετράμηνα, καὶ ἄχρι ἑπτὰ μηνῶν ἧσσον. τὰ δὲ νήπια καὶ πρεσβύτερα εὐλαβέεσθαι.

30

Γυνὴ ἐν γαστρὶ ἔχουσα φλεβοτομηθεῖσα ἐκτιτρώσκει, καὶ μᾶλλον, εἰ μεῖζον εἴη τὸ ἔμβρυον.

31

Γυναικὶ ἐν γαστρὶ ἐχούσῃ, ὑπό τινος τῶν ὀξέων νοσημάτων ληφθῆναι, θανάσιμον.

32

Γυναικὶ αἷμα ἐμεούσῃ, τῶν καταμηνίων ῥαγέντων λύσις γίνεται.

33

Γυναικὶ τῶν καταμηνίων ἐκλιπόντων, αἷμα ἐκ τῶν ῥινῶν ῥυῆναι, ἀγαθόν.

34

Γυναικὶ ἐν γαστρὶ ἐχούσῃ ἢν ἡ κοιλίη πολλὰ ῥυῇ, κίνδυνος ἐκτρῶσαι.

35

Γυναικὶ ὑπὸ ὑστερικῶν ἐνοχλουμένῃ ἢ δυστοκούσῃ, πταρμὸς ἐπιγινόμενος ἀγαθόν.

36

Γυναικὶ τὰ καταμήνια ἄχροα, καὶ μὴ κατὰ τὰ αὐτὰ αἰεὶ γινόμενα, καθάρσιος δεῖσθαι σημαίνει.

37

Γυναικὶ ἐν γαστρὶ ἐχούσῃ ἢν οἱ μαστοὶ ἐξαίφνης ἰσχνοὶ γένωνται, ἐκτιτρώσκει

38

Γυναικὶ ἐν γαστρὶ ἐχούσῃ ἢν ὁ ἕτερος μαστὸς ἰσχνὸς γένηται δίδυμα ἐχούσῃ, θάτερον ἐκτιτρώσκει. καὶ ἢν μὲν ὁ δεξιὸς ἰσχνὸς γένηται, τὸ ἄρσεν, ἢν δὲ ὁ ἀριστερός, τὰ θῆλυ.

39

Ἢν γυνὴ μὴ κύουσα, μηδὲ τετοκυῖα γά-

λα ἔχῃ, ταύτῃ τὰ καταμήνια ἐκλέλοιπε.

40

Γυναιξὶν ὁκόσῃσιν ἐς τοὺς τιτθοὺς αἷμα συστρέφεται, μανίην σημαίνει.

41

Γυναῖκα ἢν θέλῃς εἰδέναι εἰ κύει, ἐπὴν καθεύδειν μέλλῃ μελίκρητον διδόναι πιεῖν, κἢν μὲν στρόφον ἔχῃ περὶ τὴν γαστέρα, κύει, ἢν δὲ μὴ, οὐ κύει.

42

Γυνὴ ἔγκυος εἰ μὲν ἄρρεν κύει, εὔχρους ἐστὶν, ἢν δὲ θῆλυ, δύσχρους.

43

Ην γυναικὶ κυούσῃ ἐρυσίπελας ἐν τῇ ὑστέρῃ γένηται, θανατῶδες.

44

Οκόσαι παρὰ φύσιν λεπταὶ ἐοῦσαι ἐν γαστρὶ ἔχουσιν, ἐκτιτρώσκουσι πρὶν ἢ παχυνθῆναι.

45

Ὁκόσαι δὲ μετρίως τὸ σῶμα ἔχουσαι ἐκτιτρώσκουσι δίμηνα καὶ τρίμηνα ἄτερ προφάσιος φανερῆς, ταύτῃσιν αἱ κοτυληδόνες μύξης μεσταί εἰσι. καὶ οὐ δύνανται κρατεῖν ὑπὸ τοῦ βάρους τὸ ἔμβρυον, ἀλλ' ἀπορρήγνυνται.

46

Ὁκόσαι παρὰ φύσιν παχεῖαι ἐοῦσαι μὴ ξυλλαμβάνουσιν ἐν τῇ γαστρί, ταύτῃσι τὸ ἐπίπλοον τὸ στόμα τῶν ὑστερέων ἀποπιέζει, καὶ πρὶν ἢ λεπτυνθῆναι, οὐ κύουσιν.

47

Ἢν ὑστέρη ἐν τῷ ἰσχίῳ ἐγκειμένη διαπυήσῃ, ἀνάγκη ἔμμοτον γίνεσθαι.

48

Ἔμβρυα, τὰ μὲν ἄρσενα ἐν τοῖσι δεξιοῖσι, τὰ δὲ θήλεα ἐν τοῖσιν ἀριστεροῖσι μᾶλλον.

49

Ἐς

Ἐς ὑστέρων ἐκπτώσιας πταρμικὸν ἐπιτιθεὶς ἐπιλαμβάνειν τοὺς μυκτῆρας καὶ τὸ στόμα. 50

Γυναικὶ τὰ καταμήνια ἢν βούλῃ ἐπισχεῖν, σικύην ὡς μεγίστην πρὸς τοὺς τιτθοὺς πρόσβαλλε. 51

Ὁκόσαι ἐν γαστρὶ ἔχουσι, τουτέων τὸ στόμα τῶν ὑστερέων συμμέμυκεν.

52

Ἢν γυναικὶ ἐν γαστρὶ ἐχούσῃ γάλα πολὺ ἐκ τῶν μαζῶν ῥυῇ, ἀσθενὲς τὸ ἔμβρυον σημαίνει. ἢν δὲ στερεοὶ οἱ μασθοὶ ἔωσιν, ὑγιεινότερον τὸ ἔμβρυον σημαίνει. 53

Ὁκόσαι διαφθείρειν μέλλουσι τὰ ἔμβρυα, ταύτῃσιν οἱ τιτθοὶ ἰσχνοὶ γίνονται. ἢν δὲ πάλιν σκληροὶ γένωνται, ὀδύνη ἔσται ἢ ἐν τοῖσι τιτθοῖσιν, ἢ ἐν τοῖσιν ἰσχίοισιν ἢ ἐν τοῖσιν ὀφθαλμοῖσιν, ἢ ἐν

τοῖσι γόνασι, καὶ οὐ διαφθείρουσιν. 54

Ὁκόσῃσι τὸ στόμα τῶν ὑστερέων σκληρόν ἐστι, ταύτῃσιν ἀνάγκη τὸ στόμα τῶν ὑστερέων ξυμμύειν. 55

Ὁκόσαι ἐν γαστρὶ ἔχουσαι ὑπὸ πυρετῶν λαμβάνονται, καὶ ἰσχυρῶς ἰσχναίνονται ἄνευ προφάσιος φανερῆς, τίκτουσι χαλεπῶς καὶ ἐπικινδύνως, ἢ ἐκτιτρώσκουσαι κινδυνεύουσιν. 56

Ἐπὶ ῥόῳ γυναικείῳ σπασμὸς καὶ λειποθυμίη ἢν ἐπιγένηται, κακόν.

57

Καταμηνίων γινομένων πλειόνων, νοῦσοι ξυμβαίνουσι, καὶ μὴ γινομένων ἀπὸ τῆς ὑστέρης ξυμβαίνουσι νοῦσοι.

58

Ἐπὶ ἀρχῷ φλεγμαίνοντι καὶ ἐπὶ ὑστέρῃ φλεγμαινούσῃ στραγγουρίη ἐπιγίνεται, καὶ ἐπὶ νεφροῖσιν ἐμπύοισι στραγγουρίη

ἐπιγίνεται. ὧδι δὲ ἧπαρ φλεγμαίνοντι λὺγξ ἐπιγίνεται.

59

Γυνὴ ἢν μὴ λαμβάνῃ ἐν γαστρὶ, βούλῃ δὲ εἰδέναι εἰ λήψεται, περικαλύψας ἱματίοισι θυμία κάτω. κἢν μὲν πορεύεσθαί σοι δοκέῃ ἡ ὀδμὴ διὰ τοῦ σώματος ἐς τὰς ῥῖνας καὶ ἐς τὸ στόμα, γίνωσκε ὅτι αὐτὴ οὐ δι᾽ ἑαυτὴν ἄγονός ἐστιν.

60

Ἤν γυναικὶ ἐν γαστρὶ ἐχούσῃ αἱ καθάρσιες πορεύονται, ἀδύνατον τὸ ἔμβρυον ὑγιαίνειν.

61

Ἤν γυναικὶ καθάρσιες μὴ πορεύωνται, μήτε φρίκης, μήτε πυρετοῦ ἐπιγινομένου, ἄσαι δὲ αὐτῇ προσπίπτωσιν, λογίζου ταύτην ἐν γαστρὶ ἔχειν.

62

Ὁκόσαι ψυχρὰς καὶ πυκνὰς τὰς μήτρας ἔχουσι, οὐ κυΐσκουσι. καὶ ὁκόσαι καθύγρους

ἔχουσι τὰς μήτρας, οὐ κυΐσκουσιν. ἀποσβέννυται γὰρ αὐταῖς ὁ γόνος. καὶ ὁκόσαι ξηρὰς μᾶλλον καὶ περικαεῖς. ἐνδείῃ γὰρ τῆς τροφῆς φθείρεται τὸ σπέρμα. ὁκόσαι δὲ ἐξ ἀμφοτέρων τὴν κρᾶσιν ἔχουσι σύμμετρον, αἱ τοιαῦται ἐπίτεκνοι γίνονται.

63

ΠΑραπλησίως δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἀῤῥένων. ἢ γὰρ διὰ ἀραιότητα τοῦ σώματος τὸ πνεῦμα ἔξω φέρεται, πρὸς τὸ μὴ παραπέμπειν τὸ σπέρμα, ἢ διὰ τὴν πυκνότητα τὸ ὑγρὸν οὐ διαχωρέει ἔξω, ἢ διὰ τὴν ψυχρότητα οὐκ ἐκπυρεῖται, ὥστε ἀθροίζεσθαι πρὸς τὸν τόπον τοῦτον, ἢ διὰ τὴν θερμασίην τὸ αὐτὸ τοῦτο γίνεται.

64

ΓΑλα διδόναι κεφαλαλγέουσι, κακόν. Κακὸν δὲ καὶ πυρεταίνουσι, καὶ οἷσιν ὑποχόνδρια μετέωρα διαβορβορίζοντα, καὶ τοῖσι διψώδεσι. Κακὸν δὲ καὶ οἷσι χο-

λώδεσι καὶ διαχωρήσεσι καὶ ἐν τοῖσιν ὀ-
ξέσι πυρετοῖσιν ἐοῦσι, καὶ οἷσιν αἵματος
πολλοῦ διαχώρησις γέγονεν. Ἁρμόζει δὲ
τοῖσι χθινώδεσι μὴ λίην πολλῷ πυρέσσου-
σι διδόναι γάλα, καὶ ἐν πυρετοῖσι μα-
κροῖσι, καὶ βληχροῖσι, μηδενὸς τῶν προειρη-
μένων σημείων παρεόντος, παρὰ λόγον δὲ
ἐκτετηκόσι.

65

Ὁκόσοισιν οἰδήματα ἐφ᾽ ἕλκεσι φαίνε-
ται, οὐ μάλα σπῶνται, οὐδὲ μαίνονται. του-
τέων δὲ ἀφανισθέντων ἐξαίφνης, τοῖσι
μὲν ὄπισθεν σπασμοί, τέτανοι, τοῖσι δὲ
ἔμπροσθεν μανίαι, ὀδύναι πλευροῦ, ὀ-
ξεῖαι, ἢ ἐμπύησις, ἢ δυσεντορίη ἢν ἐρυ-
θρὰ ᾖ τὰ οἰδήματα.

66

Ἢν τραυμάτων ἰσχυρῶν ἐόντων καὶ πο-
νηρῶν οἰδήματα μὴ φαίνηται, μέγα
κακόν.

67

Τὰ χαῦνα χρηστά, τὰ ὠμὰ, κακά.

68

Τὰ ὄπισθεν τῆς κεφαλῆς ὀδυνωμένῳ, ἡ ἐν μετώπῳ ὀρθὴ φλὲψ τμηθεῖσα, ὠφελέει.

69

Ῥίγεα ἄρχεται γυναιξὶ μὲν ἐξ ὀσφύος μᾶλλον, καὶ διὰ νώτου ἐς κεφαλήν. ἀνδράσι δὲ μᾶλλον ὄπισθεν ἢ ἔμπροσθεν τοῦ σώματος, οἷον ἀπό τε πηχέων καὶ μηρῶν. ἀτὰρ καὶ τὸ δέρμα ἀραιόν. δηλοῖ δὲ τοῦτο ἡ θρίξ.

70

Οἱ ὑπὸ τεταρταίων ἁλισκόμενοι, ὑπὸ σπασμοῦ οὐ πάνυ ἁλίσκονται. ἢν δὲ ἁλίσκωνται πρότερον, εἶτα ἐπιγένηται τεταρταῖος, παύονται.

71

Ὁκόσοισι δέρματα περιτείνεται καρφαλέα καὶ σκληρά, ἄνευ ἱδρώτων τελευτῶσιν. ὁκόσοισι δὲ χαλαρὰ καὶ ἀραιά, σὺν ἱδρῶτι τελευτῶσιν.

72

Οἱ ἰκτερώδεες οὐ πάνυ τι πνευματώδεές εἰσιν.

ἹΠΠΟΚΡΆΤΟΥΣ τοῦ Κώου Ἀφορισμῶν Τμῆμα ζ.

1

Ἐν τῇσι χρονίῃσι λειεντερίῃσιν ὀξυρεγμίη ἐπιγινομένη, μὴ γινομένη πρότερον, σημεῖον ἀγαθόν.

2

Οἶσι ῥῖνες ὑγρότεραι φύσει, καὶ ἡ γονὴ ὑγροτέρη, ὑγιαίνουσι νοσηρότερον. οἷσι δὲ τἀναντία, ὑγιεινότερον.

3

Ἐν τῇσι μακρῇσι δυσεντερίῃσιν αἱ ἀποσιτίαι, κακόν, καὶ σὺν πυρετῷ κάκιον.

4

ΤΑ` ποδιμάλληρα ἕλκεα κακοήθεα.

5

ΤΩ̃ν ὀδυνέων καὶ ἐν πληῦρῆσι, καὶ ἐν σήθεσι, καὶ ἐν τοῖσιν ἄλλοισιν, ἢν μέγα διαφέρωσι, καταμαθητέον.

6

ΤΑ` νεφριτικὰ καὶ ὁκόσα κατὰ τὴν κύστιν ἀλγήματα ἐργωδῶς ὑγιάζεται τοῖσι πρεσβύτῃσι.

7

ΤΑ` ἀλγήματα τὰ κατὰ τὴν κοιλίην γινόμενα, τὰ μὲν μετέωρα, κουφότερα. τὰ δὲ μὴ μετέωρα, ἰσχυρότερα.

8

ΤΟῖσιν ὑδρωπικοῖσι τὰ γινόμενα ἕλκεα ἐν τῷ σώματι, οὐ ῥηϊδίως ὑγιάζεται.

9

ΤΑ` πλατέα ἐξανθήματα, οὐ πάνυ τι κνησμώδεα.

10

ΚΕφαλὴν πονέοντι καὶ περιωδυνέοντι,

πύον ἢ ὕδωρ ἢ αἷμα ῥυῇ κατὰ τὰς ῥῖνας, ἢ κατὰ τὸ στόμα, ἢ κατὰ τὰ ὦτα, λύει τὸ νόσημα. 11

Τοῖσι μελαγχολικοῖσι, καὶ τοῖσι νεφριτικοῖσι, αἱμοῤῥοΐδες ἐπιγινόμεναι, ἀγαθόν 12

Αἱμοῤῥοΐδας ἰηθέντι χρονίας, ἢν μὴ μία φυλαχθῇ, κίνδυνος ὕδρωπα ἐπιγενέσθαι, ἢ φθίσιν. 13

Ὑπὸ λυγμοῦ ἐχομένῳ πταρμοὶ ἐπιγινόμενοι λύουσι τὸν λυγμόν. 14

Ὑπὸ ὕδρωπος ἐχομένῳ τοῦ κατὰ τὰς φλέβας ἐν τῇ κοιλίῃ ὕδατος ῥυέντος, λύσις. 15

Ὑπὸ διαῤῥοίης ἐχομένῳ μακρῆς, ἀπὸ ταὐτομάτου ἔμετος ἐπιγινόμενος λύει τὴν διαῤῥοίην. 16

Ὑπὸ πλευρίτιδος ἢ ὑπὸ περιπνευμονίης ἐχομένῳ, διαῤῥοίη ἐπιγινομέ-

νη, κακόν.

17

Ὀφθαλμιῶντα ὑπὸ διαῤῥοίης ληφθῆναι, ἀγαθόν.

18

Κύστιν διακοπέντι, ἢ ἐγκέφαλον, ἢ καρδίην, ἢ φρένας, ἢ τῶν ἐντέρων τι τῶν λεπτῶν, ἢ κοιλίην, ἢ ἧπαρ, θανατῶδες.

19

Ἐπὴν διακοπῇ ὀστέον, ἢ χόνδρος, ἢ νεῦρον, ἢ γνάθου τὸ λεπτὸν, ἢ ἀκροποσθίη, οὔτε αὔξεται, οὔτε ξυμφύεται.

20

ΗΝ ἐς τὴν κοιλίην αἷμα χυθῇ παρὰ φύσιν, ἀνάγκη ἐκπυηθῆναι.

21

Τοῖσι μαινομένοισι κιρσῶν ἢ αἱμοῤῥοΐδων ἐπιγενομένων, τῆς μανίης λύσις.

22

Ὁκόσα ῥήγματα ἐκ τοῦ νώτου ἐς τοὺς ἀγκῶνας καταβαίνει, φλεβοτομίη

λύει.

23

Ην φόβος καὶ δυσθυμίη πολὺν χρόνον διατελέῃ, μελαγχολικὸν τὸ τοιοῦτον.

24

Εντέρων ἢν διακοπῇ τῶν λεπτῶν τι, οὐ ξυμφύεται.

25

Ερυσίπελας ἔξωθεν εἴσω τρέπεσθαι, οὐκ ἀγαθόν. ἔσωθεν δὲ ἔξω, ἀγαθόν.

26

Οκόσοισιν ἂν ἐν τοῖσι καύσοισι τρόμοι γίνονται, παρακοπὴ λύει.

27

Οκόσοι ἔμπυοι ἢ ὑδρωπικοὶ καίονται ἢ τέμνονται, ἐκρυέντος τοῦ πύου, καὶ τοῦ ὕδατος ἀθρόου, πάντως ἀπόλλυνται.

28

Ευνοῦχοι οὐ ποδαγριῶσιν, οὐδὲ φαλακροὶ γίνονται.

29

Γυνὴ οὐ ποδαγριᾷ, ἢν μὴ τὰ καταμή-

νια αὐτέῃ ἐκλίπῃ. 30

ΠΑῖς οὐ ποδαγριᾷ πρὸ τοῦ ἀφροδισιασμοῦ. 31

ΟΔύνας ὀφθαλμῶν ἀκρητοποσίη ἢ λουτρὸν, ἢ πυρίη, ἢ φλεβοτομίη, ἢ φαρμακείη λύει. 32

ΤΡαυλοὶ ὑπὸ διαῤῥοίης μάλιστα ἁλίσκονται μακρῆς. 33

ΟΙ ὀξυρεγμιώδεες οὐ πάντῃ πλευριτικοὶ γίνονται. 34

ΟΚόσοι φαλακροὶ, τουτέοισι κιρσοὶ μεγάλοι οὐ γίνονται. ὁκόσοισι δ' ἂν φαλακροῖσιν ἐοῦσι κιρσοὶ ἐπιγένωνται, πάλιν οὗτοι γίνονται δασέες. 35

ΤΟῖσιν ὑδρωπικοῖσι βὴξ ἐπιγινομένη, κακόν. 36

ΑΥσουρίην φλεβοτομίη λύει. τέμνειν δὲ τὰς εἴσω. 37

ΥΠὸ κυνάγχης ἐχομένῳ οἴδημα γενέ

θαι ἐν τῷ βραχίλῳ, ἀγαθόν. ἔξω γὰρ τρέπεται τὸ νόσημα.

38

ΟΚόσοισι κρυπτοὶ καρκῖνοι γίνονται, μὴ θεραπεύειν βέλτιον. θεραπευόμενοι γὰρ ἀπόλλυνται ταχέως, μὴ θεραπευόμενοι δὲ, πολὺν χρόνον διατελοῦσι.

39

ΣΠασμὸς γίνεται ἢ ὑπὸ πληρώσιος, ἢ κενώσιος. οὕτω δὲ καὶ λυγμός.

40

ΟΚόσοισι περὶ τὸ ὑποχόνδριον πόνοι γίνονται ἄτερ φλεγμονῆς, τουτέοισι πυρετὸς ἐπιγενόμενος λύει τὸν πόνον.

41

ΟΚόσοισι διὰ πύον τι ἐὸν ἐν τῷ σώματι μὴ διασημαίνει, τουτέοισι διὰ παχύτητα τοῦ πύου, ἢ τοῦ τόπου, οὐκ ἀποσημαίνει.

42

ΕΝ τοῖσιν ἰκτερικοῖσι τὸ ἧπαρ σκλη-

ρὸν γενέσθαι, πονηρόν.

43

Ὁκόσοι σπληνώδεες ὑπὸ δυσεντερίης ἁλίσκονται, τουτέοισιν ἐπιγινομένης μακρῆς τῆς δυσεντερίης, ὕδρωψ ἐπιγίνεται, ἢ λειεντερίη, καὶ ἀπόλλυνται.

44

Ὁκόσοισιν ἐκ στραγγουρίης εἰλεὸς ἐπιγίνεται, ἐν ἑπτὰ ἡμέρῃσιν ἀπόλλυνται, ἢν μὴ πυρετοῦ ἐπιγινομένου ἅλις τὸ οὖρον ῥυῇ.

45

Ἕλκεα ὁκόσα ἐνιαύσια γίνεται, ἢ μακρότερον χρόνον ἴσχουσιν, ἀνάγκη ὀστέον ἀφίστασθαι, καὶ τὰς οὐλὰς κοίλας γίνεσθαι.

46

Ὁκόσοι ὑβοὶ ἐξ ἄσθματος ἢ βηχὸς γίνονται πρὸ τῆς ἥβης, ἀπόλλυνται.

47

Ὁκόσοισι φλεβοτομίη, ἢ φαρμακείη

ξυμφέρει, τουτέους προσήκον τοῦ ἦρος φλεβοτομεῖν, ἢ φαρμακεύειν.

48

Τοῖσι σπληνώδεσι δυσεντερίη ἐπιγενομένη, ἀγαθόν.

49

Ὁκόσα ποδαγρικὰ νουσήματα γίνεται, ταῦτα ἀποφλεγμήναντα ἐν τεσσαράκοντα ἡμέρῃσιν, ἀποκαθίσταται.

50

Ὁκόσοισιν ἂν ὁ ἐγκέφαλος διακοπῇ, τουτέοισιν ἀνάγκη πυρετὸν καὶ χολῆς ἔμετον ἐπιγίνεσθαι.

51

Ὁκόσοισιν ὑγιαίνουσιν ὀδύναι γίνονται ἐξαίφνης ἐν τῇ κεφαλῇ καὶ παραχρῆμα ἄφωνοι γίνονται καὶ ῥέγχουσιν, ἀπόλλυνται ἐν ἑπτὰ ἡμέρῃσιν, ἢν μὴ πυρετὸς ἐπιλάβῃ.

52

Σκοπεῖν δὲ χρὴ καὶ τὰς ὑποφάσιας τῶν ὀφθαλμῶν ἐν τοῖσιν ὕπνοισιν. ἢν γάρ τι ὑποφαίνηται ξυμβαλλομένων τῶν βλεφάρων τοῦ λευκοῦ, μὴ ἐκ διαῤῥοίης ἐόντι ἢ ἐκ φαρμακοποσίης, φλαῦρον τὸ σημεῖον, καὶ θανατῶδες σφόδρα.

53

Αἱ παραφροσύναι, αἱ μὲν μετὰ γέλωτος γινόμεναι ἀσφαλέστεραι. αἱ δὲ μετὰ σπουδῆς, ἐπισφαλέστεραι.

54

Ἐν τοῖσιν ὀξέσι πάθεσι τοῖσι μετὰ πυρετοῦ αἱ κλαυθμώδεες ἀναπνοαὶ, κακαί.

55

Τὰ ποδαγρικὰ τοῦ ἦρος καὶ τοῦ φθινοπώρου κινέεται ὡς ἐπὶ τὸ πολύ.

56

Τοῖσι μελαγχολικοῖσι νοσήμασιν ἐς τάδε ἐπικίνδυνοι αἱ ἀποσκήψιες, ἢ

ἀποπληξίην

ἔκπληξιν τοῦ σώματος, ἢ σπασμὸν, ἢ μανίην, ἢ τύφλωσιν σημαίνει.

57

Ἀπόπληκτοι δὲ μάλιστα γίνονται ἡλικίῃ τῇ ἀπὸ τεσσαράκοντα ἐτέων ἄχρις ἑξήκοντα.

58

Ἢν ἐπίπλοον ἐκπέσῃ, ἀνάγκη ἀποσαπῆναι.

59

Ὁκόσοισιν ὑπὸ ἰσχιάδος ἐνοχλουμένοισι χρονίης ἐξίσταται τὸ ἰσχίον, καὶ πάλιν ἐμπίπτει, τουτέοισι μύξαι ἐπιγίνονται.

60

Ὁκόσοισιν ὑπὸ ἰσχιάδος ἐνοχλουμένοισι χρονίης, τὸ ἰσχίον ἐξίσταται, τουτέοισι τήκεται τὸ σκέλος, καὶ χωλοῦνται, ἢν μὴ καυθῶσιν.

Ἱπποκράτους τοῦ Κῴου Ἀφορισμῶν Τμῆμα η.

1

Ἐν τοῖσιν ὀξέσι νουσήμασι ψύξις ἀκρωτηρίων, κακόν.

2

Ἐπὶ ὀστέῳ νοσέοντι σὰρξ πελιδνὴ, κακόν.

3

Ἐπὶ ἐμέτῳ λύγξ καὶ ὀφθαλμοὶ ἐρυθροὶ κακόν.

4

Ἐπὶ ἱδρῶτι φρίκη, οὐ χρηστόν.

5

Ἐπὶ μανίῃ δυσεντερίη, ἢ ὕδρωψ, ἢ ἔκστασις, ἀγαθόν.

6

Ἐπὶ νούσῳ πολυχρονίῃ ἀποσιτίη καὶ ἄκρητοι ὑποχωρήσιες, κακόν.

7

Ἐκ πολυποσίης ῥῖγος καὶ παραφροσύνη, κακόν. 8

Ἐπὶ φύματος εἴσω ῥήξεως, ἔκλυσις, ἔμετος, καὶ λειποψυχίη γίνεται.

9

Ἐπὶ αἵματος ῥύσει παραφροσύνη ἢ καὶ σπασμὸς, κακόν. 10

Ἐπὶ εἰλεῷ ἔμετος, ἢ λὺγξ, ἢ σπασμὸς, ἢ παραφροσύνη, κακόν. 11

Ἐπὶ πλευρίτιδι περιπνευμονίη, κακόν. 12

Ἐπὶ περιπνευμονίῃ φρενῖτις, κακόν.

13

Ἐπὶ καύμασιν ἰσχυροῖσι σπασμὸς, ἢ τέτανος, κακόν. 14

Ἐπὶ πληγῇ ἐν τὴν κεφαλὴν ἔκπληξις, ἢ παραφροσύνη, κακόν.

15

Ἐπὶ αἵματος πτύσει πύου πτύσις, κακόν.

16

Ἐπὶ πύου πτύσει φθίσις καὶ ῥύσις. ἐπὴν δὲ τὸ πτύελον ἴσχηται, ἀποθνήσκουσιν.

17

Ἐπὶ φλεγμονῇ τοῦ ἥπατος λὺγξ, κακόν.

18

Ἐπὶ ἀγρυπνίῃ σπασμὸς ἢ παραφροσύνη, κακόν.

19

Ἐπὶ ὀστέου ψιλώσει ἐρυσίπελας.

20

Ἐπὶ ἐρυσιπέλατι σιπεδὼν, ἢ ἐκπύησις, κακόν.

21

Ἐπὶ ἰσχυρῷ σφυγμῷ ἐν τοῖσιν ἕλκεσιν αἱμοῤῥαγίη κακόν.

22

Ἐπὶ ὀδύνῃ πολυχρονίῃ τῶν περὶ τὴν κοιλίην ἐκπύησις.

23

Ἐπὶ ἀκρήτῳ ὑποχωρήσει δυσεντερίη, κακόν.

24

Ἐπὶ ὀστέου διακοπῇ παραφροσύνη, ἢν κενεὸν λάβῃ.

25

Ἐκ φαρμακοποσίης σπασμὸς, θανατῶδες.

26

Ἐπὶ ὀδύνῃ ἰσχυρῇ τῶν περὶ τὴν κοιλίην ἀκρωτηρίων ψύξις, κακόν.

27

Γυναικὶ ἐν γαστρὶ ἐχούσῃ τεινεσμὸς ἐπιγενόμενος, ἐκτρῶσαι ποιέει.

28

Ὅτι ἂν ὀστέον ἢ χόνδρος, ἢ νεῦρον ἀποκοπῇ ἐν τῷ σώματι, οὔτε αὔξεται, οὔτε συμφύεται.

29

Ἢν ὑπὸ λευκοῦ φλέγματος ἐχομένῳ διάῤῥοια ἐπιγένηται ἰσχυρὴ, λύει τὴν νοῦσον.

30

Ὁκόσοισιν ἀφρώδεα τὰ διαχωρήματα ἐν τῇσι διαῤῥοίῃσι, τουτέοισιν ἀπὸ τῆς κεφαλῆς ταῦτα καταῤῥέει.

31

ΟΚόσοισι πυρέσσουσιν ἐν τοῖσι οὔροισι κριμνώδεες αἱ ὑποστάσιες γίνονται, μακρὴν τὴν ἀῤῥωστίην σημαίνουσιν.

32

ΟΚόσοισι δὲ χολώδεες αἱ ὑποστάσιες, ἄνωθεν δὲ λεπταὶ, ὀξεῖαν ἀῤῥωστίην σημαίνει.

33

ΟΚόσοισι δὲ διεστηκότα τὰ οὖρα γίνεται, τουτέοισι ταραχὴ ἰσχυρὴ ἐν τῷ σώματί ἐστιν.

34

ΟΚόσοισιν ἐν τοῖσιν οὔροισιν ἐφίστανται πομφόλυγες, νεφριτικὰ σημαίνουσι, καὶ μακρὴν τὴν ἀῤῥωστίην ἔσεσθαι.

35

ΟΚόσοισι δὲ λιπαρὴ ἡ ἐπίστασις καὶ ἀθρόη, τουτέοισι νεφριτικὰ, καὶ ὀξέα σημαίνει.

36

ΟΚόσοισι δὲ νεφριτικοῖσιν ἐοῦσι τὰ προ-

ῥημένα συμβαίνει σημεῖα, πόνοι τε περὶ τοὺς μύας τοὺς ῥαχιαίους γίνονται, ἢν μὲν περὶ τοὺς ἔξω τόπους γίγνονται, ἀπόστημα προσδέχου ἐσόμενον ἔξω. ἢν δὲ μᾶλλον οἱ πόνοι πρὸς τοὺς εἴσω τόπους γίνωνται, καὶ τὸ ἀπόστημα προσδέχου ἐσόμενον μᾶλλον εἴσω.

37

Ὁκόσοι αἷμα ἐμέουσιν, ἢν μὲν ἄνευ πυρετοῦ σωτήριον. εἰ δὲ ξὺν πυρετῷ, κακόν. θεραπεύειν δὲ τοῖσι ψυκτικοῖσι, καὶ τοῖσι στυπτικοῖσι.

38

Κατάῤῥοι ἐν τῇ ἄνω κοιλίῃ ἐκπυοῦνται ἐν ἡμέρῃσιν εἴκοσιν.

39

Ἢν οὐρέῃ αἷμα καὶ θρόμβους, καὶ στραγγουρίην ἔχῃ, καὶ ὀδύνη ἐμπίπτῃ ἐς τὸ περίναιον καὶ τὸ ὑπογάστριον καὶ τὸν κτένα, τὰ περὶ τὴν κύστιν νοσέειν σημαίνει.

40

ΗΝ ἡ γλῶσσα ἐξαίφνης ἀκρατὴς γένηται, ἢ ἀπόπληκτόν τι τοῦ σώματος, μελαγχολικὸν τὸ τοιοῦτο γίνεται.

41

ΗΝ ὑπερκαθαιρομένων τῶν πρεσβυτέρων λὺγξ ἐπιγένηται, οὐκ ἀγαθόν.

42

ΗΝ πυρετὸς μὴ ἀπὸ χολῆς ἔχῃ ὕδατος πολλοῦ, καὶ θερμοῦ καταχεομένου κατὰ τῆς κεφαλῆς, λύσις τοῦ πυρετοῦ γίνεται.

43

ΓΥνὴ ἀμφιδέξιος οὐ γίνεται.

44

ΟΚόσοι ἔμπυοι καίονται ἢ τέμνονται, ἢν μὲν τὸ πύον καθαρὸν ῥυῇ καὶ λευκόν, περιγίνονται. ἢν δὲ ὕφαιμον καὶ βορβορῶδες, καὶ δυσῶδες, ἀπόλλυνται.

45

Ὁκόσοι τὸ ἧπαρ διάπυον καίονται, ἢν μὲν τὸ πύον καθαρὸν ῥυῇ καὶ λευκόν, περιγίνονται. ἐν χιτῶνι γὰρ τὸ πύον τουτέοισιν ἐστίν. ἢν δὲ οἷον ἀμόργη ῥυῇ, ἀπόλλυνται.

46

Ὀδύνας ὀφθαλμῶν ἄκρητον ποτίσας καὶ λούσας πολλῷ θερμῷ, φλεβοτόμει.

47

Ὑδρωπιῶντα ἢν βὴξ ἔχῃ, ἀνέλπιστός ἐστιν.

48

Στραγγουρίην καὶ δυσουρίην θώρηξις καὶ φλεβοτομίη λύει. τέμνειν δὲ τὰς εἴσω φλέβας.

49

Ὑπὸ κυνάγχης ἐχομένῳ οἴδημα καὶ ἐρύθημα ἐν τῷ στήθει ἐπιγινόμενον, ἀγαθόν. ἔξω γὰρ τρέπεται τὸ νόσημα.

50

Ὁκόσοισι ἂν σφακελισθῇ ὁ ἐγκέφαλος, ἐν τρισὶν ἡμέρῃσιν ἀπόλλυνται.

ἢν δὲ ταύτας διαφύγωσιν, ὑγιέες γίνονται.

51

Πταρμὸς γίνεται ἐκ τῆς κεφαλῆς, διαθερμαινομένου τοῦ ἐγκεφάλου, ἢ διυγραινομένου τοῦ ἐν τῇ κεφαλῇ κενοῦ. ὑπερχεῖται γὰρ ὁ ἀὴρ ὁ ἐνεὼν ἔξω, ψοφεῖ δὲ, ὅτι διὰ στενοῦ ἡ διέξοδος αὐτῷ ἐστίν.

52

Ὁκόσοισιν ἧπαρ περιωδυνᾶται, τουτέοισι πυρετὸς ἐπιγενόμενος λύει τὴν ὀδύνην.

53

Ὁκόσοισι συμφέρει αἷμα ἀφαιρεῖσθαι ἀπὸ τῶν φλεβῶν, τουτέοισι χρὴ ἦρος φλεβοτομεῖσθαι.

54

Ὁκόσοισι μεταξὺ τῶν φρενῶν, καὶ τῆς γαστρὸς φλέγμα ἀποκλείεται, καὶ ὀδύνην παρέχει οὐκ ἔχον διέξοδον εἰς οὐδετέρην τῶν κοιλιῶν, τουτέοισι κατὰ τὰς φλέβας ἐς τὴν κύστιν τραπέντος τοῦ φλέγμα-

τος, λύσις γίνεται τῆς νόσου.

55

Ὁκόσοισι ἂν τὸ ἧπαρ ὕδατος πλησθὲν εἰς τὸ ἐπίπλουν ῥαγῇ, τουτέοισιν ἡ κοιλίη ὕδατος ἐμπιμπλᾶται, καὶ ἀποθνήσκουσιν.

56

Ἀλύκη, χάσμη, φρίκη, οἶνος ἴσος ἴσῳ πινόμενος, λύει τὴν νοῦσον.

57

Ὁκόσοισιν ἐν τῇ οὐρήθρῃ φύμα γίνεται, τουτέοισι διαπυήσαντος καὶ ἐκραγέντος λύεται ὁ πόνος.

58

Ὁκόσοισι δ' ἂν ὁ ἐγκέφαλος σεισθῇ ὑπό τινος προφάσιος, ἀνάγκη ἀφώνους γίνεσθαι παραχρῆμα.

59

Τοῖσι σώμασι τοῖσιν ὑγρὰς τὰς σάρκας ἔχουσι, δεῖ λιμὸν ἐμποιέειν. λιμὸς γὰρ ξηραίνει τὰ σώματα.

60

ΟΚου ἂν ἐν ὅλῳ τῷ σώματι μεταβολαὶ, καὶ τὸ σῶμα καταψύχηται, καὶ πάλιν θερμαίνηται, ἢ χρῶμα ἕτερον ἐξ ἑτέρου μεταβάλλῃ, μῆκος νόσου σημαίνει.

61

ΥΔρὼς πολὺς θερμὸς ἢ ψυχρὸς ῥέων αἰεὶ, σημαίνει ἔχειν πλησμονὴν ὑγροῦ· ἀπάγειν οὖν χρὴ τῷ μὲν ἰσχυρῷ, ἄνωθεν, τῷ δὲ ἀσθενεῖ, κάτωθεν.

62

ΟΙ πυρετοὶ οἱ μὴ διαλείποντες, ἢν ἰσχυρότεροι διὰ τρίτης γίνονται, ἐπικίνδυνοι. ὅτῳ δ' ἂν τρόπῳ διαλείπωσι, σημαίνει ὅτι ἀκίνδυνοι.

63

ΟΚόσοισι πυρετοὶ μακροὶ, τουτέοισιν ἢ φύματα, ἢ ἐς τὰ ἄρθρα πόνοι ἐγγίνονται.

64

ΟΚόσοισι φύματα μακρὰ, ἢ ἐς τὰ ἄρ-

θρα πόνοι ἐκ πυρετοῦ γίνονται, οὗτοι σιτίοισι πλείοσι χρέονται.

65

ΗΝ τις τῷ πυρέσσοντι τροφὴν διδῷ, τῷ μὲν ὑγιαίνοντι, ἰσχὺς, τῷ δὲ κάμνοντι, νοῦσος.

66

ΤΑ διὰ τῆς κύστιος διαχωρέοντα ὁρᾶν δεῖ, εἰ οἷα τοῖς ὑγιαίνουσιν ὑποχωρέεται. τὰ ἥκιστα οὖν ὅμοια τουτέοισι, ταῦτα νοσωδέστερα. τὰ δὲ ὅμοια τοῖσιν ὑγιαίνουσιν, ἥκιστα νοσερά.

67

ΚΑὶ οἷσι τὰ ὑποχωρήματα, ἢν ἐάσῃς στῆναι, καὶ μὴ κινήσῃς οἱονεὶ ὑφίσταται ξύσματα καὶ ἢν ὀλίγα ᾖ, ὀλίγη ἡ νοῦσος γίνεται. ἢν δὲ πολλὰ, πολλὴ, τουτέοισι ξυμφέρει ὑποκαθῆραι τὴν κοιλίην. ἢ ἢν μὴ καθαρὴν ποιήσας διδῷς τὰ ῥοφή-

ματα, ὁκόσα ἂν πλείω διδῷς, μᾶλλον βλάψεις.

68

ΟΚόσα ἂν κάτω ὠμὰ διαχωρέῃ. ὅτι χολῆς μελαίνης ἐόντα, ἢν πλείω, πλείων, ἢν ἐλάσσω, ἐλάσσων ἡ νοῦσος.

69

ΑΙ ἀποχρέμψιες αἱ ἐν τοῖσι πυρετοῖσι τοῖσι μὴ διαλείπουσιν αἱ πελιδναὶ, καὶ αἱματώδεες, καὶ χολώδεες, καὶ δυσώδεες πᾶσαι κακαί. ἀποχωρέουσαι δὲ καλῶς, ἀγαθαί. καὶ κατὰ κοιλίην, καὶ κύστιν, καὶ ὅκου ἄν τι ἀποχωρέον στῇ μὴ κεκαθαρμένον, κακόν.

70

ΤΑ σώματα χρὴ ὅκου τις βούλεται καθαίρεσθαι, εὔροα ποιέειν. κἢν μὲν ἄνω βούληται εὔροα ποιέειν, στῆσαι τὴν κοιλίην. ἢν δὲ κάτω, ὑγραίνειν.

71

Υπνος, ἀγρυπνίη, ἀμφότερα μᾶλλον τοῦ μετρίου γινόμενα, νοῦσος.

72

ΕΝ τοῖσι μὴ διαλείπουσι πυρετοῖσιν, ἢν τὰ μὲν ἔξω ψυχρὰ ᾖ, τὰ δὲ ἔσω καίηται, καὶ δίψαν ἔχῃ, θανάσιμον.

73

ΕΝ μὴ διαλείποντι πυρετῷ, ἢν χεῖλος ἢ ῥίς, ἢ ὀφθαλμός, ἢ ὀφρὺς διαστραφῇ, ἢν μὴ βλέπῃ, ἢ μὴ ἀκούῃ, ἤδη ἀσθενὴς ἐών, ὅτι ἂν τουτέων γίνηται, θανάσιμον.

74

Ἐπὶ λευκῷ φλέγματι, ὕδρωψ ἐπιγίνεται.

75

Ἐπὶ διαῤῥοίῃ, δυσεντερίη.

76

Ἐπὶ δυσεντερίῃ λειεντερίη ἐπιγίνεται.

77

Ἐπὶ σφακελισμῷ, ἀπόστασις ὀστέου.

78

Ἐπὶ αἵματος ἐμέτῳ, φθόη, καὶ τοῦ πύου κάθαρσις ἄνω.

79

Ὁκοῖα καὶ ἐν τοῖσι κατὰ τὴν κύστιν, καὶ τοῖσι κατὰ τὴν κοιλίην ὑποχωρήμασι, καὶ ἐν τοῖσι κατὰ τὰς σάρκας, καὶ ἤν πῃ ἄλλῃ τῆς φύσιος ἐκβαίνει τὸ σῶμα, ἢν ὀλίγον, ὀλίγη ἡ νοῦσος γίνεται. ἢν δὲ πουλύ, πολλή. ἢν πάνυ πολύ, θανάσιμον τὸ τοιοῦτον.

ΤΈΛΟΣ.

